

**A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE
XXV.**

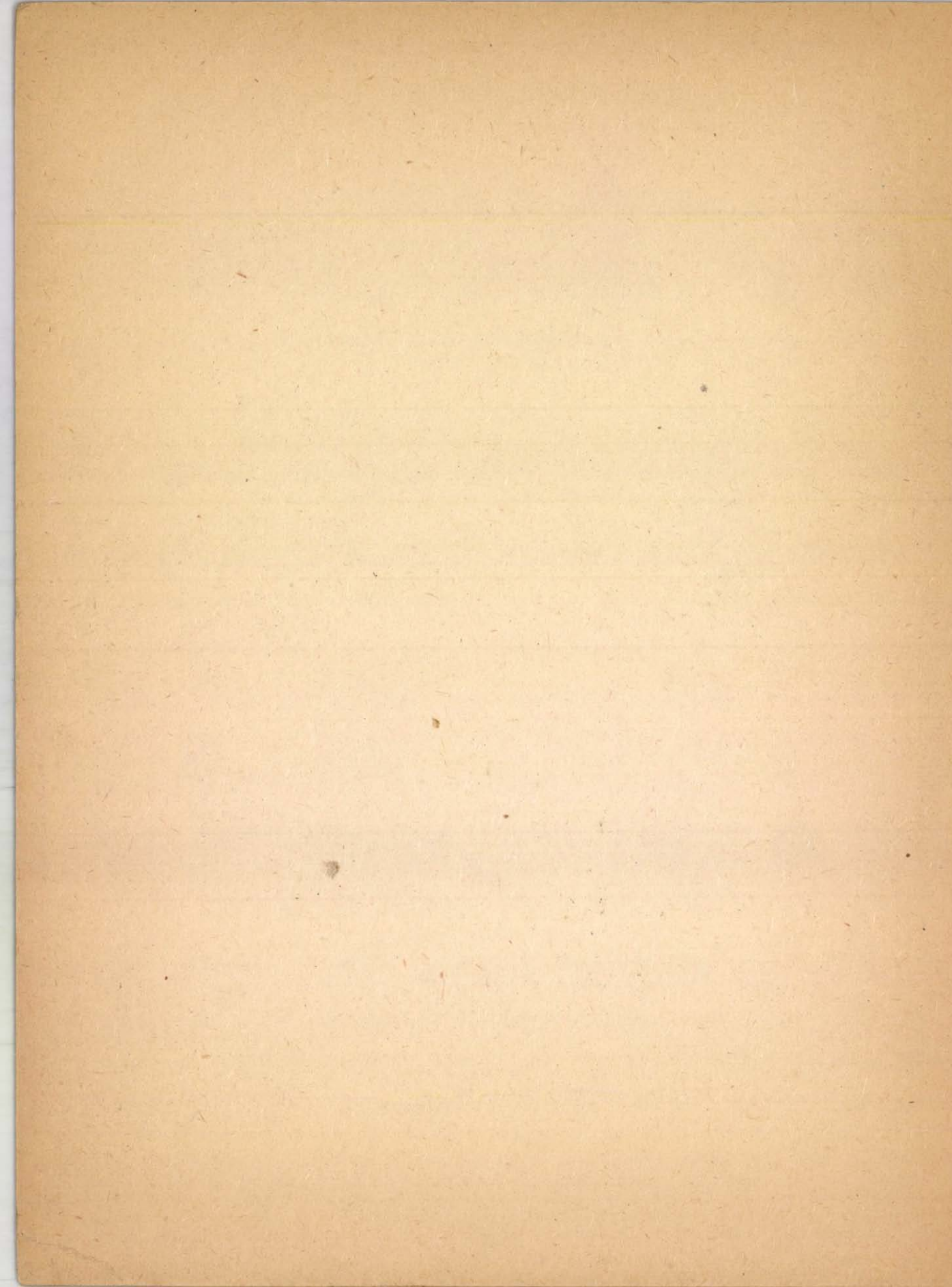
**A FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE**

XIII.

1966–67.

BUDAPEST, 1968.

A FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE XIII.

A FŐVÁROSI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE
XXV.

A FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR
ÉVKÖNYVE

XIII.

1966—67.

ЕЖЕГОДНИК
Столичной Библиотеки им.
Эрвина САБО, Будапешт
1966—67

ANNUAIRE
de la Bibliothèque Municipale
Ervin SZABÓ, Budapest
1966—67

YEARBOOK
for the years 1966—67 of the
Municipal Ervin SZABÓ Library,
Budapest

JAHRBUCH
der Hauptstädtischen Bibliothek
Ervin SZABÓ, Budapest
1966—67

BUDAPEST, 1968.

Az Évkönyv összeállítását szerkesztőbizottság végezte

Tagjai: Dobos Piroska, Hont Péterné, Marót Miklós, Révész Ferenc, Szőke Tiborné, Tolnai György,
Tyroler Gyula

A grafikonok és rajzok Sárdy Károly, a fényképek a könyvtár fotolaboratóriumának,
továbbá az MTI foto-szolgálatának munkái

Felelős szerkesztő és a jelentés anyagának előkészítője: Tolnai György

Olvasószerkesztő: Ecsedy Andorné

Képszerkesztő: Kovács Ferenc

Felelős kiadó: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója
66.3792. Állami Nyomda, Budapest

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR JELENTÉSE

1966

A beszámoló időszakának legfőbb számszerű eredményeit az alábbi táblázat közli:

Év	Központ ¹ és ker. könyvtárak	Fiókok ²	Összes könyvtárak	Könyvtári állomány, (db) ³	Beiratkozott olvasók száma ⁴	Kölcsönzött és helyben olvasott kötet ⁵
	száma					
1965	62	54	116	2 197 128	179 388	6 507 697
1966	61	52	113	2 307 498	182 379	6 481 529

¹ A központi könyvtár 1965-ben 3 egységgel (zenei könyvtárral és libresszóval), 1966-ban 2 egységgel szerepel (a libresszó megszünt).

² A fiókkönyvtárak közé soroltuk a különálló gyermekrészeleget is.

³ A könyvek, egyéb könyvtári egységek és diafilmek együttes száma.

⁴ Olvasótermi és diakölcsönzésre beiratkozottakkal együtt.

⁵ A kölcsönzött diafilmekkel együtt.

1966-ban három egységnyi csökkenés mutatkozott a könyvtárak számában, ami a valóságban hat korábbi könyvtáregység megszűnéséből és három új egység létrehozásából adódott. Megszűnt a 42-es számú csepeli kerületi könyvtárunk, amely szomszédos volt a Csepel Művek területre is kölcsönző szakszervezeti könyvtárával. Megállapodást kötöttünk ezzel a könyvtárral, hogy átveszi kerületi könyvtárunk felnőtt olvasóit, a mi könyvtárunk pedig gyermekkönyvtárrá alakulva kiszolgálja a szakszervezeti könyvtár gyermekolvasóit is. Ugyancsak az év folyamán megszűnt a központi könyvtár fiókkintézményeként működő libresszó, továbbá négy kerületi fiókkönyvtár (IX. Gubacsi út 73., X. Zágrábi út 8., XV. Kossuth L. út 36. és XVII. Edzőtér 4.), amelyek elavultak és csekély forgalmúak voltak; ugyanakkor a XV. kerületben a modernizált 34-es sz. könyvtár keretében 1 különálló gyermekrészelet (XV. Mosolygó Antal u. 36.) és 1 fiókkönyvtár (Maxim Gorkij tér 2.) létesült.

Az év folyamán több könyvtárunkat felújítottuk és korszerűsítettük. Így az előző évről áthúzódott a központi könyvtár olvasótermének és egyéb helyiségeinek a műemlék jellegnek megfelelő restaurálása. Felújítottuk a központi könyvtár bővítéséhez kiutalt VIII. Baross u. 18. sz. ház egy kiürített lakását is munkahelyiség céljaira, továbbá az újonnan raktár számára kiutalt IX. Drégely utcai és a XI. Szerémi sorban levő raktárhelyiségeket is. Hasonlóképpen újjáépítés folyt egyes kerületi könyvtárakban is: így az 1-es (V. ker.), a 2-es (VII. ker.), a 9-es (VIII. ker.), a 20-as és a 20-as gyermek- (I. ker.), a 34-es (XV. ker.), a 36-os (XVII. ker.) könyvtárakban, a Szilfa utcai (II. ker.) fiókkönyvtárban, stb.

Részben a könyvtárak számának csökkenése, részben pedig a felújított könyvtáraknak — amelyek között legnagyobb kerületi könyvtáraink is szerepeltek — hosszú ideig

való zárvatartása indokolja a használt (kölcsonzött és helyben olvasott) könyvtári egységek egyébként kismérvű (0,4%-os) visszaesését. (A több mint fél évig zárvatartott nagy könyvtárak könyvforgalma általában évi kb. 850 000 kötet, a beszámoló évében azonban csupán 390 000 kötet, vagyis a kiesés itt 460 000 kötet volt.) A beiratkozott olvasók számának 1,7%-os növekedése nem mond ennek ellent, hiszen az év második felében megnyitott, felújított nagykönyvtárak a beiratkozott olvasókat részben pótolhatták, de nem teheték ezt a kiesett könyvforgalom tekintetében.

A könyvtár számára anyagi szempontból is nehézségekkel járt a beszámoló éve, amelyek mindenekelőtt a költségvetési keret — és ezen belül a könyvvásárlásra fordított összeg — csökkenésében jelentkeztek. A könyvek számának gyarapodásában ezért elmaradtunk a tervezett mennyiség mögött, habár az abszolút számokat tekintve, a központi és hálózati könyvtár összes állománya 5%-kal növekedett.

Mindezek figyelembevételével a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szerepe a budapesti lakosság könyvvel való ellátásában 1966-ban a következőképpen alakult a korábbi év megfelelő színvonalához hasonlítva:

Év	Könyvtárak száma	Egy könyvtárra jut		Ezer lakosra jut			Ezer 6–14 éves lakosra jut		
		km ² terület	1000 lakos	kötet	beiratkozott olvasó	kölcsönzött kötet	kötet	beiratkozott olvasó	kölcsönzött kötet
1965	116 ¹	4,53	16,7	758 ²	92,5	3360	1611	281	8640
1966	113 ¹	4,65	17,3	790 ²	93,0	3300	1900	305	9000

¹ A központi és a zenei könyvtárral (1966), illetve a zenei könyvtárral és a libresszóval együtt (1965).

² A központ és a zenei könyvtár kb. 120 000 kötet közművelődési könyvtári anyagával együtt, de a duplumraktár és a létesítendő könyvtárak raktárának könyvei nélkül.

A könyvtárak számának csökkenésével természetesen kevéssé megnőtt az egy könyvtárra jutó terület és lakosság száma. Javultak valamit az 1000 lakosra jutó egyes könyvtári szolgáltatások mutatószámai. Az 1000 lakosra jutó 790 kötet azonban messze elmarad még az 1000 kötettől, a 9,3%-nyi beiratkozott olvasó pedig a 10%-tól, amelyeket a második 5 éves terv minimális előírásai tartalmaztak. Az 1000 lakosra jutó kölcsönzött kötetek számában — ezek abszolút mértékben is bekövetkező csökkenése miatt — természetesen hasonlóképpen visszaesés mutatkozik. Sokkal jobb a helyzet a gyermekolvasóinknak nyújtott szolgáltatásokat illetően az 1000 megfelelő korosztályú lakost tekintve. Amíg az összlakosságban egy főre könyvtárunkban nem egészen 0,8, addig a 6–14 éves lakosokra csaknem 2 kötet, megközelítően háromszor annyi jutott. Ennek következménye az a rendkívül örvendetes helyzet, hogy a fővárosi gyermeklakosságnak több mint 30%-a beiratkozott olvasója könyvtárunknak, s az 1 gyermekkönyvtárra jutó könyvforgalom is csaknem háromszorosa az átlagos 1000 lakosra jutó forgalomnak. Nyilvánvaló tehát az összefüggés a könyvtár anyagi ellátottsága (a könyvtáregységek és a könyvállomány száma) és a könyvtár szolgáltatásainak színvonala között. Ugyanazt bizonyítják e számok, mint amit a könyvtárak számának és könyvforgalmának korábban ismertetett adatai is bizonyítottak.

Változatlanul törekedtünk a beszámoló évében is a materialista világnézetet elmélyítő tudományos és ismeretterjesztő könyvek olvastatásának fokozására. 1966 további eredményeket hozott e téren is. A kerületi hálózatban a felnőtteknek kölcsönzött könyvek 32,4%-a ismeretterjesztő anyag volt (1965-ben 31,8%); gyermekkönyv-kölcsönzésben az ismeretterjesztő könyvek aránya 34,5% (1965-ben 33,8%). Ugyanakkor a központi könyvtár — magasabb színvonalú — könyvforgalmában 73% a tudományos és ismeretterjesztő anyag (1965-ben 72,8%) és 27% a szépirodalom. A zenei könyvtár forgalma pedig kizáró-

I. A KÖZPONTI KÖNYVTÁR TEVÉKENYSÉGE

A központi könyvtár (és a szervezetileg hozzátartozó zenei könyvtár) főbb adatait a következő számok jelzik:

Központ	1965	1966
Könyvtári állomány, db	661 527	666 941
Ebből: könyv, kötet	442 576 ¹	445 817 ²
Beiratkozott olvasók száma	9 069	9 995
Kölcsönzők és helyben olvasók	76 439	91 748
Kölcsönzött és helyben olvasott könyvtári egységek száma	203 960	232 213

¹ Ebből bekötött periodika 71 499 db.

² Ebből bekötött periodika 72 036 db.

A központi könyvtár tevékenységét jelző szám adatok minden területen növekedésről számolnak be. Ez a nyilvános szolgálat helyiségei és a Budapest-gyűjtemény olvasóterme renoválásának az év első harmadában történt befejezésével és ezzel kapcsolatban az olvasóforgalom zavartalan alakulásával függ össze elsősorban, de része van benne a könyvtár propagandatevékenységének is. A könyvtári állomány és ezen belül a könyvállomány 1%-os növekedése mellett a beiratkozott olvasók száma 10%-kal, a könyvhasználók száma 20%-kal, és a használt könyvtári egységek száma 14%-kal növekedett. A zenei könyvtár olvasó- és könyvforgalmában hasonló növekedés mutatkozott.

Feldolgozó munka

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR SZERZEMÉNYEZÉSE

Megnevezés	1965	1966	1965	1966
	darab		százalék	
Vásárlás	9 568	8 651	72,5	87,3
Ajándék, csere	647	660	4,9	6,6
Köteletpéldány	715	481	5,4	4,9
Újságszelvény (vásárlás)	2 108	—	15,9	—
Nemzeti könyvvalap	173	121	1,3	1,2
Együtt	13 211	9 913	100,0	100,0

A szerzeményezett könyvtári egységek számának jelentékeny csökkenését mindenekelőtt az újságszelvényanyag átmeneti kiesése okozta, bár kisebb csökkenés más területeken is mutatkozott.

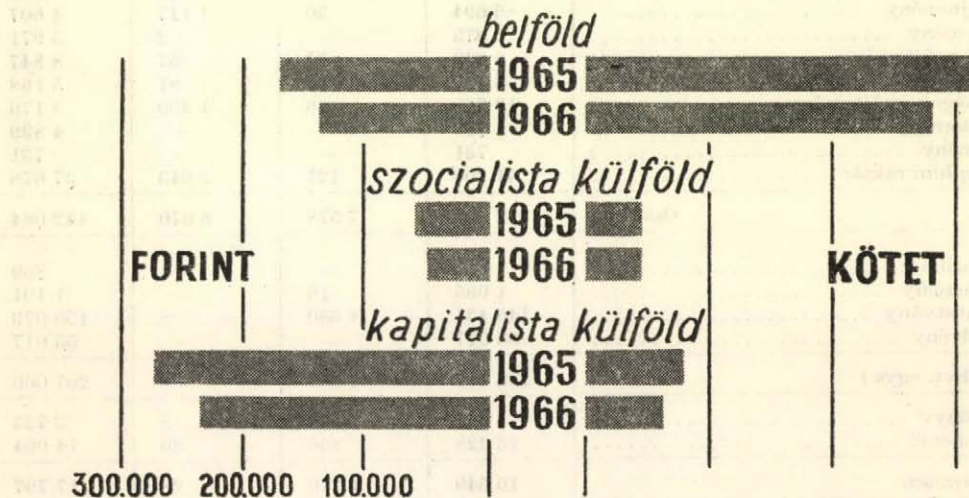
KÖZPONTI KÖNYVTÁRI VÁSÁRLÁS*

Összeg (Ft)	1965			1966		
	Belföldi	Külföldi	Együtt	Belföldi	Külföldi	Együtt
Könyv	170 761	330 867	501 628	136 014	284 313	420 327
Folyóirat	41 002	79 415	120 417	54 830	80 388	135 218
Összesen	211 763	410 282	622 045	190 844	364 701	555 545
Darab, ill. évfolyam:						
Könyv	6 277	2 520	8 797	5 784	2 212	7 996
Folyóirat	378	332	710	693	308	1 001

* A zenei könyvtári vásárlások nélkül. A hálózat részére vásárolt könyvek adatait lásd a kerületi könyvtáraknál.

A központi könyvtár vásárlásra fordított összege 10,5%-kal volt alacsonyabb a beszámoló időszakában, mint egy évvel korábban. A költségvetés forint-, illetve devizamegoszlása (31,6, illetve 68,4%) mindinkább aránytalanná válik a nyugati könyvek növekvő árai következtében. Így viszont a forint-keret válik túl csekélyé a magyar, a szovjet és népi demokratikus könyvek beszerzéséhez. Ezért a nyugati eredetű könyvek és folyóiratok szerzeményezésére egyre kisebb összeget szánunk engedélyezett devizakeretünkől. A belföldi könyvek átlagára 59,10 Ft, (1965-ben 39,-) kisnyomtatványoké 9,10 Ft; a belföldi átlagos beszerzési ár tehát 23,50 Ft volt. A külföldi könyvek átlagára 129,- Ft volt. A belföldi folyóiratok átlagára 78,-, a külföldieké pedig 261,- Ft volt.

A külföldi vásárlásoknál a szocialista országok 8%-os, a kapitalista országok pedig csaknem 12%-os csökkenéssel szerepeltek. A tőkés országokból származó könyvek átlagára 1966-ban 176,-, a szovjet könyveké 22,- Ft, a népi demokratikus országoké 76,- Ft volt. Így a nyugati 176,- Ft-al szemben a külföldi szocialista országok könyveinek átlagára 57,- Ft-ot tett ki. A tőkés országokból származó folyóiratok átlagára 352,- Ft volt a szocialista országok 115,- Ft-os átlagértékű folyóirataival szemben.

A központi könyvtár könyvvásárlásai

KÜLFÖLDI VÁSÁRLÁSOK MEGOSZLÁSA

	1965			1966		
	Szocialista	Kapitalista	Együtt	Szocialista	Kapitalista	Együtt
	országokból			országokból		
Könyv	57 204	273 663	330 867	50 764	233 549	284 313
Folyóirat	12 821	66 594	79 415	13 599	66 789	80 388
Összesen	70 025	340 257	410 282	64 363	300 338	364 701
Darab, ill. évfolyam:						
Könyv	924	1 596	2 520	888	1 324	2 212
Folyóirat	134	198	332	118	190	308

A ZENEI KÖNYVTÁR SZERZEMÉNYEZÉSE (1966)

Forrás	Zenei könyvtár	
	db	Ft
Saját keretből könyv	659	40 627
Központi keretből könyv	305	34 276
Ebből külföldről	(131)	(24 276)
Együtt (könyv)	964	74 903
Központi keretből folyóirat	53	6 978
Ebből külföldről	18	3 901

A KÖZPONTI ÁLLOMÁNY GYŰJTEMÉNYENKÉNT

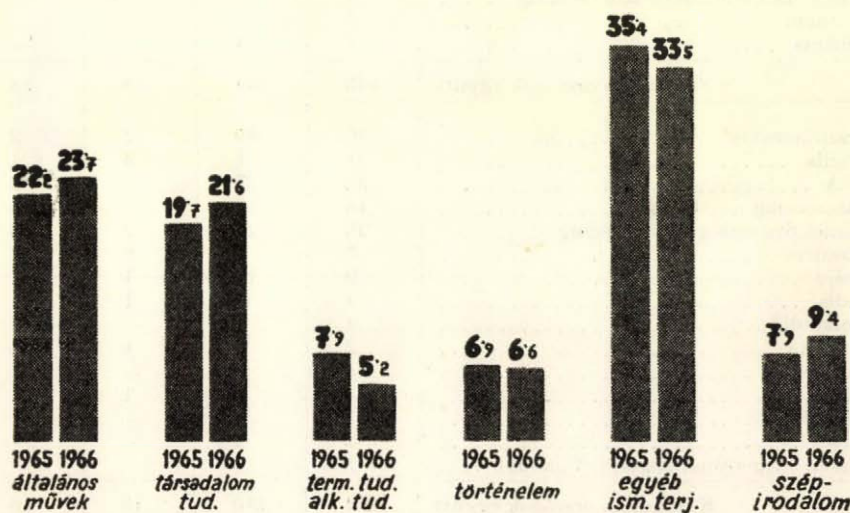
Gyűjtemény	1965. XII. 31-i állomány	1966		
		gyarapodás	csökkenés	állomány XII. 31.
Monografikus raktár	243 688	5 616	890	248 414
Periodika	71 499	828	291	72 036
Kézikönyvtár	471	—	350	121
Budapest-gyűjtemény	43 610	870	70	44 410
Keleti-gyűjtemény	156	—	70	86
Röpirat-gyűjtemény	5 694	30	1 117	4 607
Szüry-gyűjtemény	5 973	—	2	5 971
Könyvészeti-gyűjtemény	8 829	75	57	8 847
Könyvtártani-gyűjtemény	5 237	12	81	5 168
Könyvritkaságok-gyűjtemény	10 649	26	1 499	9 176
Ballagi-gyűjtemény	4 839	—	—	4 839
Zárt-gyűjtemény	731	—	—	731
Központi duplum raktár	41 200	121	3 643	37 678
Összesen	442 576	7 578	8 070	442 084
Mikró- és diafilm	869	—	—	869
Térképgyűjtemény	1 085	16	—	1 101
Bp. kisnyomtatvány	145 431	4 650	8	150 073
Bp. újságszervény	55 017	—	—	55 017
Összesen (kvt. egys.)	202 402	4 666	8	207 060
Zenei kvt. könyv	3 321	420	8	3 733
Zenei kvt. zenemű	13 228	856	20	14 064
Zenei kvt. összesen	16 549	1 276	28	17 797
Mindössze (kvt. egys.)	661 527	13 520	8 106	666 941

Az 1%-kal növekedett központi könyvtári állomány több gyűjteménye területén jelentősebb csökkenés mutatkozik. Ezek részben más gyűjteménybe, részben pedig a duplumraktárból való kiselejtezés és külső könyvtáraknak való átadás számlájára írandók; a duplumraktár 3643 könyvet adott át a hálózatnak, illetve más könyvtáraknak.

A LEJTÁRI GYARAPODÁS MEGOSZLÁSA SZAK SZERINT (KÖZPONT)

Szak	1965 ¹	1966 ¹	1965	1966
	darab		százalék	
0 Általános művek	1317	1311	22,2	23,7
1 Bölcsélet	145	150	2,4	2,7
2 Vallási irodalom	41	31	0,7	0,6
3 Társadalomtudomány	(1167)	(1197)	(19,7)	(21,6)
Ebből:				
3K Marxizmus-leninizmus	53	70	0,9	1,3
30 Szociológia	393	370	6,6	6,7
31 Statisztika	105	78	1,8	1,4
32 Politika	211	234	3,6	4,2
33 Szociálpolitika	44	34	0,7	0,6
34 Jog	32	26	0,5	0,4
35 Közigazgatás	104	103	1,8	1,9
36 Társadalmi tevékenység	45	14	0,8	0,3
37 Nevelés	78	77	1,3	1,4
38 Közgazdaság	89	155	1,5	2,8
39 Néprajz	13	36	0,2	0,6
4 Nyelvtudomány	54	32	0,9	0,6
5 Természettudomány	183	119	3,5	2,2
6 Alkalmazott tudományok	263	168	4,4	3,0
7 Művészet	571	585	9,7	10,6
8 Irodalom	893	891	15,0	16,1
Ebből:				
Szépirodalom	(469)	(519)	(7,9)	(9,4)
9 Történelem	410	364	6,9	6,6
91 Földrajz	482	356	8,2	6,5
92 Életrajz	379	322	6,4	5,8
Összesen	5905	5526	100,0	100,0

¹ Áthelyezés, újságszervény, duplum, kisnyomtatvány, zenei könyvtári anyag nélkül.

A központi könyvtár lejtári gyarapodásának megoszlása szak szerint, százalékban

A szerzeményezett könyvek 90,6%-a tudományos, ismeretterjesztő és művészeti könyv (1965-ben 92,1%-a). Növekedett az általános művek aránya, a társadalomtudományi (ezen belül is kiemelkedően a közgazdasági), a művészeti és a szépirodalmi műveké.

ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS MEGOSZLÁSA NYELVEK SZERINT

	1965	1966	1965	1966
	darab		százalék	
Magyar	2422	2482	41,1	44,9
Orosz	621	415	10,5	7,5
Német	1242	1072	21,0	19,4
Angol	978	911	16,6	16,5
Francia	495	497	8,4	9,0
Olasz	83	106	1,4	1,9
Lengyel	11	6	0,2	0,1
Csehszlovák	19	10	0,3	0,2
Román	4	8	—	0,2
Egyéb	30	19	0,5	0,3
Összesen	5905	5526	100,0	100,0

A FOLYÓIRATOK ÉS HÍRLAPOK MEGJELENÉSI HELY SZERINT

Ország	Száma		Ebből hírlap	
	1965	1966	1965	1966
Magyarország	281	270	13	13
Szovjetunió	61	63	5	5
Német Demokratikus Köztársaság	51	48	1	1
Románia	12	10	3	3
Csehszlovákia	12	12	2	2
Lengyelország	9	9	1	1
Bulgária	3	4	1	1
Jugoszlávia	6	8	2	2
Kína	4	4	—	—
Kuba	1	1	—	—
Koreai Demokratikus Köztársaság	1	1	—	—
Vietnam	1	—	—	—
Albánia	1	1	—	—
Szocialista országok együtt	443	431	28	28
Franciaország	49	49	2	2
Anglia	41	41	4	4
USA	32	37	2	2
Olaszország	16	19	3	3
Német Szövetségi Köztársaság	23	23	2	2
Ausztria	7	8	2	2
Svájc	9	11	1	1
India	4	2	1	—
Hollandia	4	4	—	—
Belgium	2	2	1	1
Ausztrália	4	4	—	—
Dánia	4	4	1	1
Kanada	1	1	—	—
Izrael	2	2	—	—
Egyéb (Argentína, Nigéria, Uganda)	3	3	—	—
Kapitalista országok együtt	201	210	19	18
Összesen	644	641	47	46

A központi könyvtár folyóiratainak és napilapjainak 42%-a hazai, 25%-a a szocialista országokból származik, állományunknak tehát 67%-át képviselik. A folyóiratok 1/3-a nyugati országokból érkezik.

A kurrens folyóiratok és napilapok megoszlása nyelv szerint

	Összesen	Ebből napilap
Magyar	281	17
Orosz	59	5
Angol	102	6
Francia	55	3
Német	94	6
Olasz	18	3
Egyéb	32	6
Együtt	641	46

A folyóiratok közül 42% magyar nyelvű, 16% angol, 14% német és 9%-a orosz nyelvű. Az összes többi nyelvek 18%-ot képviselnek.

A kurrens folyóiratok és hírlapok szak szerint:

Szak	Összesen	Ebből hírlap
0	193	44
1	11	—
2	12	—
3	213	—
4	8	—
5	34	—
6	37	—
7	71	1
8	41	1
9	21	—
Együtt	641	46

A megrendelt lapok 1/3-a társadalomtudományi, 1/3-a általános szakba tartozik — ide sorolandók csaknem kivétel nélkül a napilapok is —, a természettudományi és szak-tudományi folyóiratok együttesen 11%-ot, a művészeti lapok pedig ugyancsak 11%-ot képviselnek.

A fentiekén kívül a Budapest-gyűjtemény 141 fővárosi, üzemi, vállalati, intézményi folyóiratot gyűjt. Ezek óriási többsége (82%-a) társadalomtudományi, főleg gazdasági vonatkozású, további 9%-a műszaki és 7%-a művészeti üzemi lap.

KÜLFÖLDI CSEREKAPCSOLATAINK

Év	Beérkezett művek			Küldött művek		
	Szocialista	Kapitalista	Együtt	Szocialista	Kapitalista	Együtt
	országokból			országokba		
1965.....	323	207	530	64	17	81
1966	143	150	293	104	54	158

A beszámoló évében a beérkezett művek csaknem felére csökkentek, a könyvtárunkból küldött művek pedig csaknem kétszeresére emelkedtek.

FELDOLGOZÓ MUNKA (1966)

	Központi	Zenei	Összesen
	könyvtár		
Címfelvétel	7 253	1 364	8 617
Osztályozás	7 161	1 364	8 525
Soksz. katalógus karton	108 280	12 080	120 360
Besorolt katalógus karton	87 390	12 080	99 470

Az év folyamán feldolgozott 7253 műből 941 cikk volt és 145 analitikus feldolgozás. Az elmúlt évihez képest mutatkozó csökkenés oka a kisebb volumenű beszerzés.

A feldolgozó osztálynak a beszámoló időszakában jelentős munkája volt a sokirányú katalógusszerkesztési munka, továbbá a fölőspéldány-feldolgozás megkezdése, folyóirataink, hírlapjaink egyrészenek figyelemmel kísérése a cikk-katalógus számára, valamint a cikk-katalógus céduláinak besorolása. Revízió alá vette a Budapest-gyűjtemény nyilvántartóját. Befejezte a szakkatalógus formai revízióját.

A Budapest-gyűjtemény a rendszeres antiquar szerzeményezés eredményeképpen néhány folyóirat-hiányt kiegészített. Berakásra került 5149 katalóguscédula.

A zenei könyvtár megkezdte a külföldi folyóiratok cikkanyagának válogató feltárását és a tanulmánykötetek anyagának analitikus feldolgozását (112 cikk és 115 tanulmány analitikus felvétele történt meg). Hatnyelvű szótárt készítettek a zenei és könyvtári műszavakból.

A bibliográfiai és propaganda osztály feldolgozta a könyvtárba járó magyar és idegen nyelvű folyóiratokat és napilapokat az irodalomtörténeti archívum részére. Az év során elkészült 4380 lapkivágás és 7730 utalókarton. A „8-as szak” analitikus feldolgozása révén 2500 tétellel, a cikk-katalógus alapján további 780 tétellel, összesen tehát 11 010 tétellel gyarapodott az archívum gyűjteménye.

Olvasószolgálat

A központi könyvtár – nyilvánosszolgálati olvasótermi, Budapest-gyűjtemény olvasó, kölesző – helyiségeinek az év márciusában és áprilisában befejeződött felújítása, mint már jeleztük, előnyösen hatott az olvasó- és könyvforgalomra, habár még mindig nem egészében nyújthatta összes szolgáltatását. A zenei könyvtár forgalmának növelésére befolyással volt, hogy immár több éves, „bevezetett” könyvtár, amelyet az érdeklődő közönség már rendszeresen felkeres.

A beszámoló évében megszűnt szervezetileg a központhoz tartozó libresszó. Ehhez a döntő lökést az adta meg, hogy a helyiséget nyújtó Belvárosi Kávéház szolgáltatásait megváltoztatták, és ez teljesen lehetetlenné tette ott a folyóiratolvasást. A libresszó megszűntetése nem jelenti azt, hogy könyvtárunk lemondott hasonló jellegű folyóirat olvasótermek létesítéséről; ezekre különösen azokban a sűrűn lakott kerületekben van szükség, amelyekben a helyi könyvtári adottságok nem teszik lehetővé megfelelő mértékben olvasóink számára a helybenolvasást. További terveinkben tehát szerepel más, jobb elhelyezésű libresszó létesítése.

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK SZÁMA

Időszak	Kölcsönzésre	Helyben olv.	Zenei kv.-ba	Összesen
	beiratkozott olvasók száma			
1965	6243	1486	1340	9069
1966	6685	1876	1434	9995

A központi könyvtárba kölcsönzésre beiratkozottak száma tehát 7%-kal, az olvasótermi helyi olvasásra beiratkozottaké 26%-kal, a zenei könyvtárba beiratkozottaké 7%-kal, együttesen pedig 10%-kal növekedett.

A KÖLCSÖNZÉSRE ÉS HELYBEN OLVASÁSRA BEIRATKOZOTT OLVASÓK FOGLALKOZÁSA

	1966				1965	
	Kölcsönzők		Helyben olvasók		Kölcsönzők	Helyben olv.
	szám	%	szám	%	%-ban	%-ban
Munkás	390	5,8	76	4,1	6,2	4,3
Paraszt	—	—	—	—	—	—
Pedagógus	544	8,1	70	3,7	8,5	12,8
Egyéb értelmiségi	1692	25,3	207	11,0	25,0	
Alkalm. és tisztv.	1638	24,5	261	13,9	24,1	13,4
Egyet. és főisk. h.	977	14,6	736	39,3	14,1	43,0
<i>Ebből:</i>						
orvostanhallgató	117	1,8	270	14,4	1,4	.
bölcész	513	7,7	132	7,0	7,5	.
műszaki és term. tud. hallgató	128	1,9	124	6,6	2,2	.
közgazd. tud. és jogh.	110	1,6	104	5,5	1,3	.
egyéb hallgató	109	1,6	106	5,6	1,7	.
Középiskolai tanuló }	500	7,5	414	22,1	7,0	19,3
Ipari tanuló }						
Nyugdíjas	800	12,0	72	3,8	11,8	4,3
Háztartásbeli	81	1,2	12	0,6	1,1	0,9
Egyéb	63	1,0	28	1,5	2,2	2,0
Összesen	6685	100,0	1876	100,0	100,0	100,0

A kölcsönzésre beiratkozottak sorában újra nőtt az egyetemi és főiskolai hallgatók száma és aránya, akik abszolút számban csaknem 100-al gyarapodtak. A középiskolai és ipari tanulóik száma is növekedett (60-nal), bár az összes olvasókhöz képest százalékszámuk csökkent egy keveset. A munkásolvasók száma változatlan maradt, és hasonlóan a pedagógusokhoz, csupán százalékos arányuk csökkent. Az értelmiségiek száma abszolúte és relatíve is nőtt.

Az olvasótermek újból történt megnyitása után az egyetemi és főiskolai hallgatók visszaszerezték „régí pozícióikat”, számuk 100-zal nőtt, mégha arányuk csaknem 4%-kal csökkent is. Ugyanakkor nőtt az értelmiségi, munkás helyben olvasók száma, és különösen emelkedett, (130 fővel), a középiskolai és ipari tanuló arányszáma.

A zenei könyvtár olvasói foglalkozásának megoszlásából mindenekelőtt azt állapíthatjuk meg, hogy a zenei érdeklődésű nagyközönség az olvasók 61,2%-át képviseli. Ha ehhez hozzávesszük, hogy 1965-ben ez az arány 56% volt, vagyis növekvő tendenciát mutat, megállapítható, hogy zenei könyvtárunk betölti a közművelődési könyvtári funkciót. A hivatásos zenei foglalkozású, értelmiségi, továbbá a zenei középiskolás és főiskolás hallgatók összes száma 557, azaz a beiratkozottak 38,8%-a. E képhez tartozik az a meg-

viselt. Emellett figyelembe kell venni, hogy az olvasótermek csupán 1966 második negyedében kapcsolódhattak be a könyvtár munkájába:

KÖLCSÖNZŐK ÉS HELYBEN OLVASÓK SZÁMA

	1965	1966
Kölcsönzők száma a központban	32 013	35 025
Kölcs. száma a zenei könyvtárban	6 303	7 652
Kölcsönzők összesen	38 316	42 677
Helyben olvasók száma		
olvasóteremben	—	13 933
referenceben	1 344	1 920
folyóirat-olvasóban	32 234	27 692
Bp.-gyűjteményben	2 665	3 451
Zenei könyvtárban	1 880	2 075
Helyben olvasók összesen	38 123	49 071
Együtt	76 439	91 748

A Budapest-gyűjtemény olvasóforgalma 29%-kal növekedett, amivel kismértékben túl is haladta az építkezések előtti forgalmát. A zenei könyvtár olvasóforgalma 18%-kal emelkedett. A központban egyedül a folyóirat-olvasó látogatóinak száma csökkent, ami szükségszerűen adódik abból, hogy az eddig egyéb olvasótermek híján túlszűfolt helyiség visszakapta eredeti jellegét.

A KÖLCSÖNZÖTT ÉS HELYBEN OLVASOTT KÖNYVTÁRI EGYSÉGEK SZÁMA

	1965	1966
Kölcsönzött kötetek száma:		
központban	81 286	88 767
zenei könyvtárban	5 021	5 144
Kölcsönzött kották száma zenei könyvtárban ...	10 847	14 200
Összesen kölcsönzött kv. egys.	97 154	108 111
Helyben olvasott könyvtári egys. száma		
Olvasóteremben, könyv	—	30 774
Referenceben, könyv	2 594	3 655
Folyóirat olv.-ban, könyv	19 222	—
„ „ hírlap, kurrens	46 810	63 305
„ „ hírlap, kötet	5 927	10 569
Zenei könyvtárban, kötet	—	1 260
Libresszóban hírlap, kurrens	20 800	—
Bp.-gyűjtemény olv.-ban, könyv	9 360	11 134
„ „ „ „ egyéb kv. egys.	2 093	3 405
Összesen könyvtári egység	106 806	124 102
Együttesen	203 960	232 213

A központi könyvtár kötet-forgalma a zenei könyvtáréval együtt a beszámoló időszakában 14%-kal növekedett. Összehasonlítva a központ építkezés előtti, 1964-es kötetforgalmi eredményeivel — de leszámítva az akkor még nem működő zenei könyvtár

anyagát – ugyancsak növekedést látunk, bár ez utóbbi minimális (2,5%). A kölcsönzött köteteknél 9,2%-os a növekedés (amelyből a központi könyvtáré 8%-os, a zenei könyvtáré pedig 22%-os). A helyben olvasott könyvtári egységek számának gyarapodása 16,3%-os, pedig 1966-ban nem szerepelt a korábbi évben 20 800 egységgel beállított libresszó forgalma. A Budapest-gyűjtemény könyvtári egységeinek forgalmában 27%-os volt a növekedés.

A központi könyvtár használatának fő mutatószámai

	1965	1966
Olvasási intenzitás ¹	8,4	9,1
Olvasási átlag ²	22,5	23,1

A mutatószámok mind a könyvhasználók, mind pedig a használt könyvtári egységek vonatkozásában lassú javulásról számolnak be.

A KÖZPONTBAN KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK MEGOSZLÁSA SZAK SZERINT:
(Reprezentatív adatok alapján)

Szak	1965	1966	1965	1966
	darab		százalék	
0 Általános művek	144	133	1,2	0,9
1 Bölcsélet	572	686	4,8	4,7
2 Vallási irodalom	278	283	2,3	1,9
3 Társadalomtudományok	(2 403)	(2 944)	(20,0)	(20,1)
Ebből:				
3K Marxizmus – leninizmus	234	368	1,9	2,5
30 Szociológia	620	811	5,2	5,6
31 Statisztika	15	21	0,1	0,1
32 Politika	319	340	2,7	2,4
33 Szociálpolitika	170	224	1,4	1,5
34 Jog	163	199	1,4	1,4
35 Közigazgatás, hadügy	207	240	1,7	1,6
36 Társadalmi tevékenység	29	19	0,2	0,1
37 Nevelés	135	172	1,1	1,2
38 Közgazdaság	312	255	2,6	1,7
39 Néprajz	199	295	1,7	2,0
4 Nyelvtudomány	274	301	2,3	2,1
5 Természettudományok	372	450	3,1	3,1
6 Alkalmazott tudományok	428	626	3,6	4,3
7 Művészetek, sport	1 239	1 472	10,3	10,0
8 Irodalom	4 279	5 150	35,7	35,2
Ebből:				
Szépirodalom	(3 258)	(3 947)	(27,2)	(27,0)
9 Történelem	816	1 152	6,8	7,9
91 Földrajz	763	886	6,3	6,0
92 Életrajz	428	559	3,6	3,8
Összesen	11 996	14 642	100,0	100,0

A kölcsönzött kötetek szak szerinti megoszlása hasonló a korábbi évihez. Valamit növekedett a marxizmus – leninizmus, a szociológia, a néprajz, az alkalmazott tudományok és a történelem iránti érdeklődés, s ugyancsak kevéssel csökkent a vallási kérdésekkel foglalkozó irodalom, és a közgazdasági művek kölcsönzési forgalma.

¹ 1 beiratkozott olvasóra eső könyvhasználók száma.

² 1 beiratkozott olvasóra eső használt kötetek száma.

1963

67₇

32₃

1966

73

27

A kölcsönzött kötetek százalékos megoszlása a központi könyvtárban

A KÖZPONTBAN KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEK MEGOSZLÁSA NYELVEK SZERINT
(Reprezentatív adatok alapján)

	1965	1966	1965	1966
	darab		százalék	
Magyar	7 085	8 495	59,1	58,1
Orosz	77	135	0,6	0,9
Német	2 524	2 873	21,0	19,6
Angol	1 338	1 778	11,2	12,1
Francia	747	1 069	6,2	7,3
Olasz	127	165	1,1	1,1
Egyéb	98	127	0,8	0,9
Összesen	11 996	14 642	100,0	100,0

Figyelemre méltó a magyarnyelvű anyag százalékos csökkenése, különösen, ha tudjuk, hogy ez állandó folyamat. (1961-ben pl. még 65,5%-ot tett ki a jelenlegi 58,1%-kal szemben.) Az elmúlt évi aránnyal szemben növekedett az orosz nyelvű, az angol és francia nyelvű könyvek kölcsönzési aránya, ugyanakkor csökkent a német nyelvűeké.

Az olvasóteremben használt könyvek között az ismeretterjesztő irodalom 86,3%-ot, a szépirodalom 13,7%-ot képviselt. Egyébként a helyben használt kötetek szak-megoszlása hasonló a kölcsönzöttekéhez: a társadalomtudományi anyag 20,6%-ot, a történelem 6%-ot, a művészeti 14%-ot, az irodalomtudományi 12%-ot, a természettudományi 3,2%-ot, az alkalmazott tudományi 5,8%-ot, a földrajzi 9,5%-ot képviselt. A helyben olvasott könyvek nyelvi megoszlásában a magyar 63,1, az orosz nyelvű 1,9%-kal jelentkezik, tehát magasabb arányú, mint a kölcsönzésnél. A többi nyelveken írt könyvek igénybevétele – az olasz kivételével – alacsonyabb, mint a kölcsönzéseknél.

A folyóiratteremben olvasott kurrens periodikák szak szerinti megoszlása évek óta azt a folyamatot mutatja, hogy a napilapok olvasottságával szemben mindinkább emelkedik a szaklapok használatának aránya. Az általános lapok, folyóiratok (0 szak) igénybevétele aránya 1964-ben 55,8, 1965-ben 30 és 1966-ban 27,6% volt. A társadalomtudományi folyóiratok olvasási aránya az 1965-ös 30%-ról 1966-ban 35,4%-ra emelkedett. Az irodalomtörténeti folyóiratok használatának aránya 8,8%, a művészeté 6,3%. A magyar nyelvű folyóiratok használati aránya 40,2, az angol nyelvűeké 19,6, a német nyelvűeké 17,6, a francia nyelvűeké 12,7%; közöttük a magyar és angol nyelvűek keresettsége emelkedett, a német nyelvűeké csökkent.

A zenei könyvtár kölcsönzött anyagában a könyvforgalom 2%-kal, a zenemű (kotta) forgalom 31%-kal növekedett. Az utóbbi 1965-ben még kb. kétszerese volt a kölcsönzött könyvanyagának, 1966-ban megközelítette a háromszorosát.

A központi könyvtár könyvtárközi kölcsönzési tevékenysége tovább növekedett. 1966-ban 1052 esetben 2106 könyvet küldtünk el vidéki és külföldi könyvtáraknak. 1965-ben 919 esetben 1901 könyvet.

Tájékoztató munka

A központi könyvtár tájékoztató szolgálatát a megfelelő témák szerint megosztva három osztály végezte.

A nyilvános szolgálat tájékoztató munkája

A tájékoztatást kérő intézmények — a korábbi évekhez hasonlóan — elsősorban a kulturális intézmények (napilapok, folyóiratok, Magyar Rádió és Televízió stb.) szerkesztőjei voltak. Nagyobb cím- és könyvanyagot állítottak össze a Magyar Filmgyártó Vállalat részére („Régi városok és kereskedők”), a Televízióknak („Századunk”, a Híradó különböző aktuális megemlékezései), a Tankönyvkiadónak (A középiskolai irodalom- és történelem-tankönyvekhez), a Pesterzsébeti Múzeumnak (Vallástörténeti kiállítás), az Operaháznak (A Tannhäuser felújításához) stb.

A kisebb eligazítások mellett a személyes kérdések jórésze, mint korábban is, a dolgozatukhoz anyagot kereső középiskolások és egyetemisták érdeklődési köréből adódott.

Az esztendő folyamán a kerületi könyvtárak gyakrabban jelentkeztek reference kérdésekkel, mint eddig. Bizonyos, hogy a hálózathból jobb irányítással és a helyi problémák alaposabb felkarolásával több kérdés juthatna el a kerületi könyvtárakból a központ nagyobb reference-apparátusához. A jövőben ezen az úton tovább kellene haladnunk.

A Budapest-gyűjtemény tájékoztató munkája

A beszámoló évében a Budapest-gyűjteményben többen kerestek anyagot arra vonatkozóan, hogyan hatott a Nagy Októberi Forradalom fővárosunkra, s különösen egyes kerületek munkásmozgalmára. A Televízió az 1930. évi márciusi és szeptemberi munkásmegmozdulásokról keresett anyagot. Az 1919-es szépirodalom után kutatott Farkas József író; az 1917–19-es évek magyar irodalmi és művészeti irányzatai iránt érdeklődött egy moszkvai akadémikus; Lukács György 1919. február 15-i előadásáról keresett adatokat egy bostoni (USA) egyetemi tanár.

Sok könyvtárosnak, könyvtárszakos egyetemi hallgatónak adott az osztály segítséget mind általános könyvtári kérdésekkel, mind a könyvtárunkkal foglalkozó dolgozatokhoz (Madzsar Józsefről, Szabó Ervinről, a Budapest-gyűjteményről, gyermekkönyvtárainkról, kerületi könyvtárainkról, a „Nők a könyvtárosi pályán” stb.). 1966-ban is elég nagy számban kerestek életrajzi adatokat (Böloni Györgyről, Reitter Ferencről, Wartha Vince műegyetemi tanárról, Molnár János XIX. századeleji vegyészről stb.). Hasonló típusú különleges kérdések voltak: Hol helyezkednek el Pesten emléktáblák Bajcsy-Zsilinszky Endréről; Ki készítette és mikor avatták Komját Aladár szobrát; többször kerestek anyagot középiskolai pályázathoz, Budapest vízgazdálkodásához. Kutatták az Országos Lovászegylet, a Telefonhírmondó történetét, a Gellérthegy történelmének irodalmát. Felvilágosítást adott az osztály az 1848–49-ben megjelent napilapokról, Budapest régi utcaelnevezéseiről, a Vár alatti barlangrendszerekről, a Corvin áruház eredeti terveiről és építéséről, továbbá sokféle anyagot biztosított a budai és pesti éttermekről, azok múltjáról stb.

Az osztály fotogyűjteményéből keresték különböző pesti személyiségek arcképeit, az 1918–19-es eseményekről felvett fényképeket, a budapesti kutak, szobrok, strandok, gyógyfürdők, régi pesti utcák, utcajelenetek, az Erzsébethíd, a régi Józsefváros, az 1848-as árvíz, az úttörő-mozgalom stb. fotóit.

Az osztály nagyobb írásos tájékoztatást nyújtott az International Union of Local Authorities szerkesztésében megjelenő „Metropolis” bibliográfia kiegészítő kötetéhez Budapestről (90 tételből álló kisbibliográfiát).

A bibliográfiai és propaganda osztály tájékoztató munkája

Az irodalomtörténeti és életrajzi archívum részére a reference- és feldolgozó osztály segítségével dolgozták fel a könyvtárba érkező magyar és idegen nyelvű folyóiratokat, napilapokat.

Az archívum leggyakoribb használói a különböző könyvtárak dolgozói, lektorok, szerkesztők, kritikusok, tudományos kutatók, egyetemi és középiskolai hallgatók. Többek között a modern magyar irodalom alkotóiról és műveikről, Andrzejewskiről, Jurij Dombrovskijról, Norman Mailerről és Szabó Lőrincről, Illyés Gyuláról kerestek anyagot. Számos egyetemi hallgató archívumunk segítségével írta meg szakdolgozatát Nagy Lajosról, Sarkadi Imréről, Csáth Gézaról, Rónai Györgyről stb.

Más intézmények részére az osztály különböző bibliográfiákat állított össze. Ilyenek: Darvas József művei és a legfontosabb róla szóló tanulmányok (a Pápai Járási Könyvtár részére); Endre Károly magyarul megjelent művei és a róla szóló cikkek (a szerző részére); Irodalom Olaszországról, Ausztriáról és a Német Szövetségi Köztársaságról (az MSZMP Budapesti Pártbizottsága részére); a ma élő népi írók 1945 óta megjelent műveinek kiadásai a művek ismertetésével és a fontosabb cikkek jegyzékével (a Hazafias Népfront részére); a spanyol polgárháborúról magyarul megjelent művek bibliográfiája (a Magyar Partizán-szövetség részére).

Bibliográfiák és egyéb kiadványok

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadványait a központi osztályok – profiljuknak megfelelően – az alábbiak szerint készítették el. A bibliográfiai és propaganda osztály több más osztály által készített kiadvány gondozását végezte (szerkesztés, olvasószerkesztés, műszaki szerkesztés, grafikai munkák, terjesztés lebonyolítása).

A bibliográfiai és propaganda osztály kiadványai

A) Tudományos kiadványok

1. Marx és Engels művei magyarországi kiadásainak bibliográfiája. 1945 – 1965. Összeáll.: Práger Miklós. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár – „II. Rákóczi Ferenc” Megyei Könyvtár, Miskolc, 1966. 133 l., 8 t. 1500 pld. Nyomt. Ára 12, – Ft.
2. Radnóti Miklós (Írói arcképvázlatok 6.) Összeáll.: Vasvári István. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 151 l., 16 t. 2000 pld. Nyomt. Ára 10, – Ft.

B) Ajánló bibliográfiák

3. Cromwelltől Napóleonig. Történelmi ismeretterjesztő és szépirodalmi művek ajánló bibliográfiája. Szerk. és írta Ecsedy Andorné – Gáliczky Éva. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 334 l., 14 t. 2000 pld. Nyomt. Ára 23, – Ft.
4. Korrajz és vádirat. Ajánló bibliográfia a XX. század német prózairodalmáról. Összeáll.: Mitru Ibolya. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 271 l. 2000 pld. Nyomt. Ára 13, – Ft.
5. A mai angol regény. Összeáll.: Tóbiás Áron. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 178 l. 2000 pld. Nyomt. Ára 10, – Ft.

6. Történelem – forradalom. A magyar munkásmozgalom történetéről megjelent legújabb könyvek ajánló bibliográfiája. Összeáll.: Gáliczky Éva. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 63 l. 500 pld. (Változatlanul utánnomásban megjelent 90 pld.) Házi soksz.
7. Vádoljuk az imperializmust! (Ajánló bibliográfia.) Összeáll.: Pataki Ferenc – Csomor Tibor. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 23 l. 500 pld. Házi soksz.
8. Hétköznapi fasizmus. (Ajánló könyvjegyzék.) Összeáll.: Csomor Tibor – Mitru Ibolya. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 20 l. 1000 pld. Házi soksz. (A hasonló c. film. bemutatása alkalmából hirdetett pályázathoz.)
9. Irodalmi díjasok, 1966. (Ajánló bibliográfia.) Összeáll.: Tóbiás Áron. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 44 l. 500 pld. Házi soksz.

C) Gyermekbibliográfiák

10. Tárgyszókönyv a gyermekkönyvtárak kézikönyvtárához. Összeáll.: Csomor Tibor. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 454 l. 1700 pld. Nyomt. Ára 20, – Ft.

D) Kiskiadványok és röpbibliográfiák

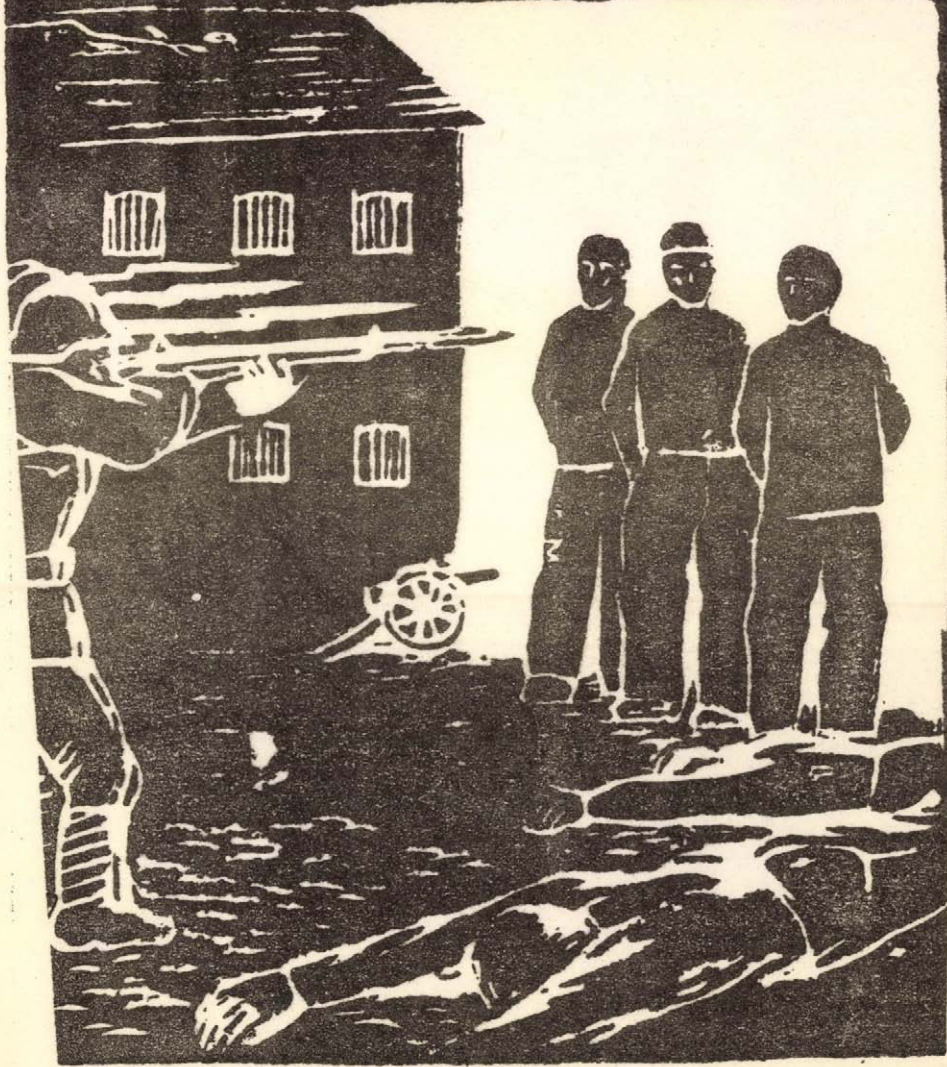
11. Szovjet szépirodalmi művek (Válogatás). Összeáll.: Gáliczky Éva. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 8 l. 800 pld. Házi soksz.
12. Ismeretterjesztő irodalom a Szovjetunióról. (Válogatás.) Összeáll.: Csomor Tibor. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 12 l. 300 pld. (na. katalógusként soksz. 70 pld.) Házi soksz.
13. 14 – 16. éves olvasóknak ajánlható könyvek. (Széppróza.) Összeáll.: Benjámin László. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 4 l. 80 pld. (Változatlanul utánnomásban megjelent 200 pld.) Házi soksz.
14. 22 röplap-dokumentum. Faksimilék az illegális Kommunista Párt röpcéduláiból. (Új szöveggel ellátta Pataki Ferenc. Utánnomás.) Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 22 t., 4 szövegold. 1000 pld. Házi soksz. Ára 6, – Ft.
15. Hazafiság – Nemzetköziség. (Ajánló jegyzék.) Összeáll.: Csomor Tibor. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 4 l. 500 pld. Házi soksz.
16. Szocialista demokrácia. (Ajánló jegyzék.) Összeáll.: Csomor Tibor. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 4 l. 500 pld. Házi soksz.
17. Eseménynaptár 1967-re. Összeáll.: Tóbiás Áron. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 4 l. 80 pld. Házi soksz.
18. Az egyén társadalmi felelősségéről. (Röpbibliográfia.) Összeáll.: Ecsedy Andorné – Gáliczky Éva. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 2 l. Házi soksz.
19. Esmék – eszmények – sorsfordulók. Összeáll.: Ecsedy Andorné – Gáliczky Éva. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 2 l. 300 pld. Házi soksz.
20. Hazafiságról – nemzetköziségről. Összeáll.: Ecsedy Andorné – Gáliczky Éva. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 2 l. 300 pld. Házi soksz.
21. Hideg napok. Összeáll.: Ecsedy Andorné – Gáliczky Éva. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 1 l. 300 pld. Házi soksz.

E) Egyéb kiadványok

22. Könyvtári Híradó. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közlönye. (Szerk. Vasvári István) Bp., 1966. 1–4. sz., számonként 30–36 l., 300–300 pld. Házi soksz.
23. Irodalomtörténeti tanulmánykötetek és folyóiratok analitikus bibliográfiai kartotékjai. Összeáll.: Szász Károlyné. 1965. nov.-dec. sz. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 2500 tétel, 230 sorozat. (Ebből 70 sorozat a Népművelési Propaganda Iroda kiadásában országos terjesztés céljára jelent meg.)
 - Ua. 1966. január – február
 - Ua. 1966. március – április
 - Ua. 1966. május – június
 - Ua. 1966. július – augusztus

A FSZEK kiadásában megjelentetett bibliográfiák mellett az osztály dolgozói nagyszámú kisebb könyvajánló bibliográfiát állítottak össze más könyvtári területen való publikáció céljára. Így a KMK kiadásában megjelent Eseménynaptárban látott napvilágot Ecsedy Andorné és Gáliczky Éva 2 anyaga („Ahogy a riporterek látták...”, „350 éve halt meg Cervantes”), Mitru Ibolya összeállításában 3 anyag („A modern nyugateurópai dráma”, „A modern amerikai dráma”, „A modern csehszlovákiai és lengyel dráma”), Oláh Attila összeállításában további 2 anyag („Lengyel József”, „Maxim Gorkij”). A Könyvtáros c. folyóiratban Mitru Ibolyának 3, Csomor Tibornak 11, Tóbiás Áronnak és Gáliczky Évának 1–1 kisbibliográfiája jelent meg.

1919: A REND HELYREÁLL

Faksimile a rölap-dokumentum kiadványunkból

A Budapest-gyűjtemény kiadványai

A) Tudományos kiadványok

24. Budapest történetének bibliográfiája 1886–1950. V. köt. Politika. Főszerk. Dr. Zoltán József (+). Szerk. Dr. Berza László. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 659, (1) l. 1000 pld. Nyomt. Ára 185, – Ft.
25. Remete László.: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története. Bp., 1966. 324 l., 28 t. 1000 pld. Nyomt. Ára 65, – Ft.

B) Tájékoztató

26. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest-gyűjteménye. Összeáll.: Faragó Éva – Bóna Márta. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 9 l. 5000 pld. Nyomt.

A feldolgozó osztály kiadványai

27. Újabb külföldi szerzemények. (Tudományos és ismeretterjesztő művek) 1965. 4. füz. Összeáll.: a Feldolgozó osztály katalogizáló csoportja. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 158 [1] l. 300 pld. Rotasoksz.
 - Ua. 1966. 1. füz. 147, [1] l.
 - Ua. 1966. 2. füz. 104 l.
 - Ua. 1966. 3. füz. 127, [1] l.

A zenei könyvtár kiadványai

28. Szovjet zene. Válogatás a zenei könyvtár anyagából. Összeáll. Krémer Júlia. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 20 l. 200 pld. Házi soksz.
29. Bécsi klasszikusok. Irodalomjegyzék a Collegium Musicum előadásaihoz. Összeáll. Krémer Júlia. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 30 l. 200 pld. Házi soksz.
30. A barokk. Irodalomjegyzék a Collegium Musicum előadásaihoz. Összeáll.: Krémer Júlia. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 8 l. 200 pld. Házi soksz.
31. A zenei gyűjtemény újabb szerzeményei. Összeáll.: a Zenei Gyűjtemény munkaközössége. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 125 l. 600 pld. Házi soksz.
 - II. köt. 125, [1] l.
 - III. köt. 113, [1] l.

A kerületi könyvtárak osztályának kiadványai

A) Tudományos kiadványok

32. Jelentés a kerületi könyvtárak munkájáról, 1965. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 33 l. 500 pld. Házi soksz.
33. Marton Tiborné – Nitsch Lászlóné – Vági Lajosné: Kézikönyvtár-olvasóterem a 28-as és 22-es könyvtárban. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 38 l., 3 mell. 150 pld. Házi soksz.
34. Dudás Franciska – Friedrich Lajosné: Olvasószolgálati tapasztalatok két csepeli könyvtárban. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 36, [1] l. (Tapasztalataink, 6. sz.) 150 pld. Házi soksz.
35. Samu Gizella – Varga Márta – Pályi Dénesné – Maruszki József: Olvasószolgálati munka a kerületi könyvtárakban. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 53, [1] l. (Tapasztalataink 7. sz.) 150 pld. Házi soksz.

36. Tóth Dezsóné: A 26–40 éves könyvtárlátogatók olvasási szokásai. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 14 l. (Olvasásszociológiai vizsgálatok 3. sz.) 300 pld. Házi soksz.
37. Sugár Ágnes: Az ismeretterjesztő irodalom iránti érdeklődés a 19. sz. kerületi könyvtárban. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 30 l., (Olvasásszociológiai vizsgálatok 2. sz.) 300 pld. Házi soksz.

B) Ajánló jegyzékek

38. Benkóné Bartha Ilona: Irodalomjegyzék az úttörő próba-füzetekhez. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 50 l. 300 pld. Házi soksz.
39. Benkóné Bartha Ilona: Négy évszak. Témajavaslat kiállítások rendezéséhez. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 55 l. 300 pld. Házi soksz.
40. Hargitai Nándorné: A Vörösi Zászló Hőseinek útján. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár–Úttörő szövetség, 1966. 79 l. 500 pld. Házi soksz.
41. Hargitai Nándorné: Diafilmjegyzék. Ismeretterjesztő diafilmek tematikus jegyzéke. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 34 l. 500 pld. Házi soksz.
42. (Bikácsi Lászlóné): Érdekes olvasnivalók a Szovjetunióról. (Válogatás a gyermekkönyvtárak anyagából.) Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 7. [1] l. 500 pld. Házi soksz.

C) Tájékoztató

43. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a budapesti dolgozók művelődését szolgálja. Összeáll.: Mikó Zoltán–Oláh Attila. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 31. [1] l. 20 000 pld. Nyomt.

Az igazgatóság kiadványai

A) Tudományos kiadványok

44. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve. XII. 1964–1965. Szerk. Tolnai György. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 314 l. 500 pld. Nyomt.
45. Az újkori világtörténet magyarnyelvű irodalmának bibliográfiája. Szerk. és bev.: Tolnai György. Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 290 l. 1000 pld. Nyomt. Ára 38,– Ft.

B) Egyéb kiadványok

46. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1966. évi munkaterve. (Tervezet.) Bp., Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1966. 14 l. 40 pld. Házi soksz.

Propaganda-munka

Könyvtárpropaganda

A központi könyvtár renoválási munkálatainak a beszámoló időszakában történt befejezése előtérbe állította az olvasópropagandát. Részben az építkezések miatt elmaradt olvasógárda kiegészítése, részben pedig új olvasók toborozása vált szükségessé. A központi könyvtár speciális szolgáltatásait igénylő, magasabb közművelődési igényeket támasztó, belföldi és főleg külföldi irodalmat kereső olvasókat, továbbá szociológiai, fővárosi-helytörténeti és részben történeti kutatókat kell nagyszámban olvasóinkká tenni. Ennek érdekében a beszámoló évében megjelentettük a könyvtár szolgáltatásait ismertető prospektust 20 000, és a Budapest-gyűjtemény szolgáltatásait propagáló ismertetőt 5000 példányban; ezek terjesztése szélesebb körben 1967-re marad. Rendszeresen küldjük szerzeményezési jegyzékeinket (Újabb külföldi szerzemények, Újabb zenei szerzemények) érdeklődő olvasóink mellett azok címére is, akiket olvasóinknak szeretnénk megnyerni.

Megjelentettük „Az újkori világtörténet magyaryelvű bibliográfiáját” is, amely a könyvtárunkban található történelmi művek helyszámait feltüntetve, segíteni kívánja az e témával foglalkozó olvasóinkat.

A bibliográfiai és propaganda osztály az Állami Biztosítóval közösen 50 000 példányban könyvjelzőt adott ki a központ propagálására.

A központi nyilvános olvasószolgálat beszerezte több, a profiljának megfelelő intézmény tagjainak névsorát, hogy propagandafelhívásaival hozzájuk fordulhasson. A zenei könyvtár felkérésére az Országos Filharmónia máris 5000 nyomtatott tájékoztatót küldött ki bérlettulajdonosainak. A Rózsavölgyi Zeneműbolt rendelkezésre bocsátotta vevőinek névsorát, a Zeneművészek Szövetsége pedig az általa nyilvántartott zenebarátok jegyzékét. Ezeket propagandaeszközökkel 1967-ben keresik fel. Emellett természetesen az elmaradt olvasóknak is megküldik a visszahívó lapokat.

A könyvtár kerületi hálózata általában túltelített. Olvasótoborzást csak néhány kerületi könyvtár területén lehet folytatni, főleg a külső kerületekben, vagy pedig a most újjáalakított, még felvevőképes könyvtárakban. Ezek számára a központ bibliográfiai és propaganda osztálya szórólapokat, plakátokat készített. Az MTI-n, a sajtón és a rádión keresztül állandóan ismerteti a főváros közönségével a könyvtár híreit. Az osztály a hálózat könyvtárait munkásmozgalmi és nemzeti ünnepeinkre dekorációs anyagokkal látta el.

Könyvpropaganda. Kiállítások

Az olvasószolgálat és a könyvfeltárás támogatására a központi könyvtárban a bibliográfiai és propaganda osztály a következő kiállításokat rendezte a beszámoló évében:

1. Szovjet fotoművészeti kiállítás (az MSZBT-vel közösen)
2. Újabb külföldi szerzemények (Borítólap-kiállítás)
3. 100 kép Jugoszláviáról (a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság nagykövetsége támogatásával)
4. Vietnam (a Dél-Vietnami Nemzeti Felszabadítási Front budapesti állandó képviselete segítségével)
5. Budapest forradalmi múltjából (a Budapest-gyűjteménnyel közösen)

A zenei könyvtár 1966-ban 12 könyvkiállítást rendezett Delibes, Pergolesi, Prokofjev, Sztravinszkij, Sosztakovics, Járdányi Pál és Tardos Béla születési évfordulója, illetve halála emlékére; ezenkívül a szovjet zenéről, az opera történetéről, nagy előadóművészekről, a könyvtár új könyveiről és kotta-újdonosságairól.

Ugyancsak a zenei könyvtár több előadássorozatot tartott olvasói, a zenebarátok számára. Így Lukin László vezetésével az ún. Collegium Musicum-ot, amelyet az első félévben a barokk, második félévben a Bécsi klasszikusok címmel tartottak meg; a Modern Zene Barátainak Köre számára pedig az első félévben Földes Imre tartott előadássorozatot „Bach: Musicalisches Opfer – Bartók: Mikrokozmosz című műveinek párhuzamos elemzése” címmel, a második félévben 10 előadást Interjú címmel, amely 4 fiatal zeneszerzővel folytatott beszélgetésből állt.

A kerületi könyvtárak számára a bibliográfiai és propaganda osztály több sorozat kiállítási anyagot állított össze egyes politikai, munkásmozgalmi évfordulók alkalmára. Ilyenek:

- A Szovjetunió úrkutatási eredményei (8 sorozat) 32 bemutatás
 - A Szovjetunió kulturális és tudományos élete (9 sorozat) 35 bemutatás
 - A magyar – szovjet gazdasági és kulturális kapcsolatok (10 sorozat) 40 bemutatás.
- A fenti 3 kiállításból egy-egy sorozatot az MSZT-nek adtunk át vándoroltatásra.
- Vietnam (10 sorozat), 16 bemutatás
 - „Épült a második 5 éves tervben” (14 sorozat) 19 bemutatás
 - A harmadik 5 éves terv (60 sorozat) (Minden kerületi könyvtár részére)
 - Gorkij (2 sorozat) 2 bemutatás.

Egyéb könyvpropaganda

A bibliográfia és propaganda osztály több, az előző években elkészített kiállítás anyagát különböző intézményekben, iskolákban, gyárakban, kultúrotthonokban vándoroltatta. Ezeket a beszámoló évében kb. 50 helyen mutatták be a könyvtárakon kívül.

Három új kiállítást is szervezett az osztály más intézmények számára:

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (az Irodalmi Múzeum részére)

Újabb külföldi szerzemények (az olvasószolgálattal közösen rendezve, bemutatták a Külügyminisztériumban)

100 éves az Állatkert (bemutatták a Magyar Tud. Akadémián)

A VIII. kerületi könyvtárak propagálása céljából képanyagot állítottak össze a VIII. kerületi Tanács részére.

Az olvasószolgálat támogatása céljából a fotolaboratórium 2690 könyv- és folyóirat-felvételt, 3282 nagyítást készített (ezenkívül a Budapest-gyűjtemény (plakátkatalógus) részére 3139 felvételt és 3097 nagyítást).

A kerületi könyvtárak irányítása. Módszertani munka

A jelentés évében a kerületi könyvtárak osztályán – a korábbi évekhez hasonlóan – a könyvtárvezetők egyes csoportjaival megtartották az éveleji munkaértékelő megbeszéléseket, amelyeken a kerületi népművelési csoportok többsége képviseltette magát. Az osztály elkészítette a kerületi könyvtárak munkájával kapcsolatos összefoglaló jelentést s azt megküldte a kerületi tanácsok népművelési csoportjainak.

Az osztály 1966-ban folytatta a kerületi könyvtárak irányítását: a költségvetési keretnek a könyvtárak között való szétosztását, az évvégi jelentések és a következő esztendei munkaterv készítésére vonatkozó módszertani irányítást, információs és módszertani értekezletek tartását. Igazgatósági utasítás alapján szervezte a 2-es és 9-es sz. könyvtár 1 műszakos kölcsönzési rendszerre való áttérését. Szakmai felülvizsgálatot tartott a 22-es és a 39-es sz. könyvtárakban, általános ellenőrzést bonyolított le 9 kerületi könyvtárban. Az év folyamán kétszer elemezte a személyzeti ellátottságot és ezzel előkészítette az igazgatóságnak a szükséges átcsoportosításról és a 02-es állományú dolgozók alkalmazásával kapcsolatos intézkedéseit. Az elemzések rámutattak, hogy 1966-ban tovább súlyosbodtak a könyvtár személyzeti problémái.

Az eddigieknél nagyobb mértékben foglalkoztak káderkérdésekkel. Az osztály dolgozói 794 alkalommal látogatták a kerületi könyvtárakat.

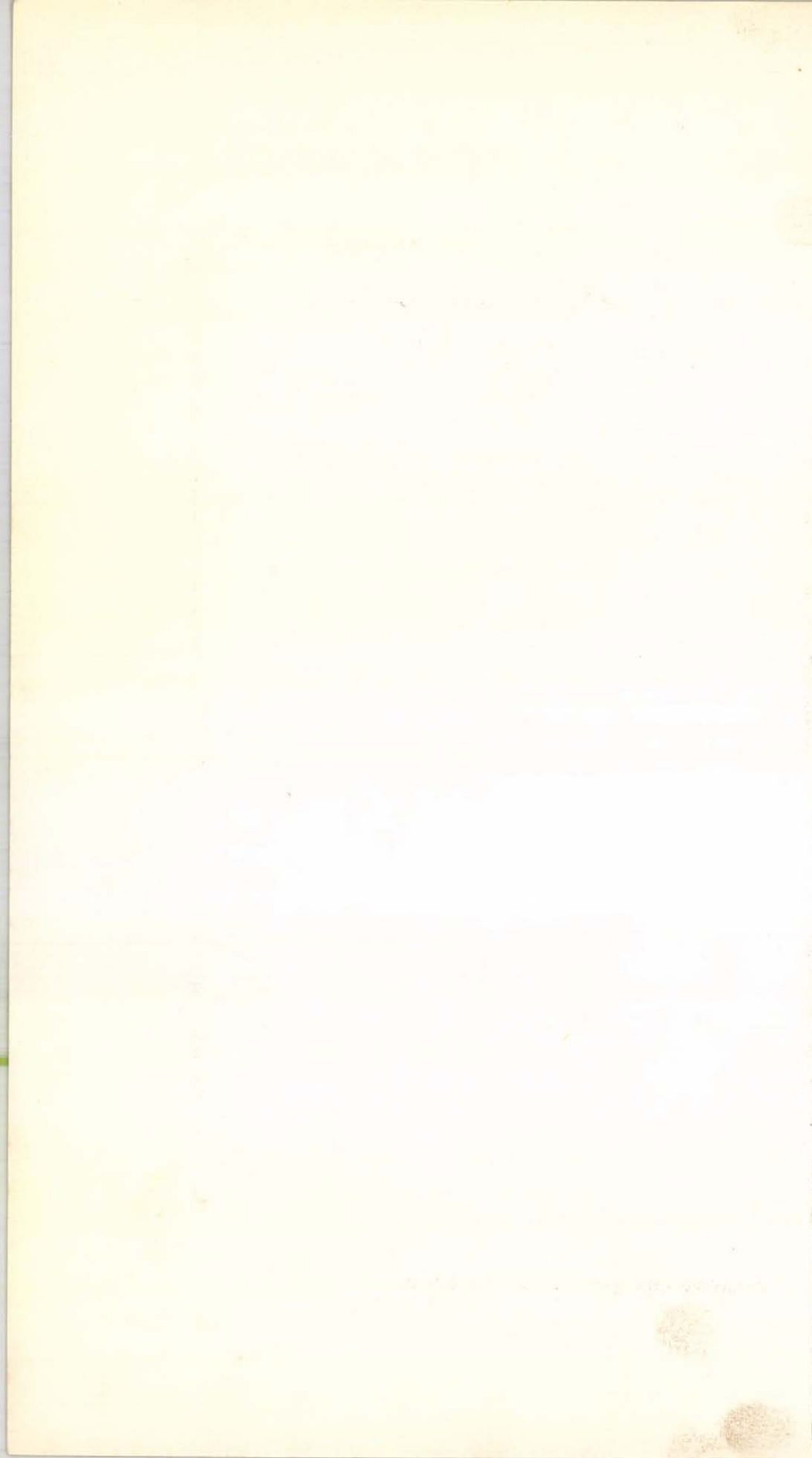
A kerületi könyvtárak osztálya az igazgatói tanács állásfoglalása alapján intézkedést adott ki a kerületi könyvtáraknak az állomány-nyilvántartás egyszerűsítéséről. Állományellenőrzést végeztek – a vonatkozó rendelet előírása és vezetőváltás miatt – 16 könyvtárban.

A kerületi tanácsokkal való együttműködés fejlődött, s különösen a II., VI., VII., IX., XIII., XIV., és XVI. kerületi tanácsok munkatársaival több személyes találkozás, konzultálás történt.

Állományfejlesztés, feldolgozó munka

A kerületi könyvtárak osztálya ellenőrizte a könyvtárak állományfejlesztését és különösen a Kollektornál történő könyvvásárlást. 200 szépirodalmi mű beszerzését vizsgálták a kerületi könyvtárakban, és felhívták a könyvtárvezetők figyelmét az állományban néhol mutatkozó aránytalanságokra és a hiányok pótlására. E vizsgálat során az osztály felvette a szépirodalom minőségi, eszmei osztályozásának szükségességét, és előkészítette a kód-rendszer módosítását; ennek bevezetését szorgalmazta a központi szerveknél. E

Prospektus a Budapest-gyűjtemény szolgáltatásairól

FŐVÁROSI
SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR

BUDAPEST GYŰJTEMÉNYE

Felelős kiadó a Főv. Szabó Ervin Könyvtár igazgatója
Készült 5 000 pld. ban, 1966
66.07758/4 — Zrínyi Nyomda, Budapest. — F. v.: Bolgár Imre

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR BUDAPEST GYŰJTEMÉNYE

A Fővárosi Könyvtár megalakulásától kezdve gyűjti a Budapest történetével kapcsolatos nyomtatott és kéziratos dokumentumokat. Az anyag gondozására 1913-ban létrehozták a Budapest Gyűjteményt. Az önálló részleggé alakított gyűjtemény 1917-ben már 6870 kötetből és 17 600 kisnyomtatványból (újságszelvény, térkép, aprónyomtatvány, fénykép) állott. Évtizedek alatt kialakult Magyarország egyik legnagyobb helyismereti gyűjteménye; 45 000 kötetnyi könyvvel, 140 000 kisnyomtatvánnyal és egyéb könyvtári egységgel.

Az állomány gerincét a főváros (a régi Pest, Buda, Óbuda és a peremvárosok) társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális viszonyaival foglalkozó monografikus művek, alapvető összefoglalások alkotják. A gyűjteményben megtalálható, néhány pesti és budai adatot tartalmazó ősnymtatvány (Schedel krónika, Thuróczy krónika), egykorú latin, német, angol, olasz, francia, spanyol nyelvű forrásmunkák, amelyek a török hódoltság korát és Buda visszavívását tárgyalják.

Register Des buchs der Cro- niken vnd ge- schichtens mit figure vnd bild- nissen von anbe- gin der welt bis auf dise vñsere Zeit

Das

nirding geschriben hat.

Difula die
Kunig die
Wiltfray v
auf angellad ein
ter eine fustze de
fast ichden vñ g
Desta wictraw
Kunig sin ja si
vngedbig aber f
vater di er des i
mit di geding di
er laubt sig wolgestalt vñ edel lü
si selben vñ tancent. and yngeden. x
tausent psoni schiff machz. vñ. at j
zei veruche. Dister wictrawen wa
pöcalus di bishoff si Difula di für
me. Darnach vliet Graf sin di für
mit vier töchern vñ si sin je reich
Difula bist in die marter. Also jobe
babst Curian vñ rom. Auf di ab
ch wesen mit gemat wies so schnei
vñ affricanus die wöl baden im di
di furster di huroos wien dise man
löme di sy die selben ardet sol ten
sant vñsula mit ein pfal durchsch
mit ay htrausort wictraw vñ den duno vñ
di Kunig difula mit armütiger marter zu oder
betroner auff gän burid farand. Aber eine auf
sol Cochula genit blit auß menschlicher for

melius eröffinet vñ ständer vñ fünfziger
ding vñ sundlich di wos am grif do ma lei
wen darv mocht ein ser wai vñ vnder dem
ser wai vñ wai dachen.

Offin

Ujcz O

KALENDARIOM

KRISTUS URUNK.

Születése után való

M. DC. LXIV.

ESZTENDÁRE

*Alaki díszítés: az az öltözet, amely a
1864. évi díjazás, továbbá, a 1864. évi díjazás meg-
kapta. Nagyanyó emlékeztető a Kőrner-
világban való elhelyezése.*

KÖRNER LEOPOLD és MATE
AA LL & Philof. Enters, Dial.

Német Magyar, és az az öltözet, amely a
1864. évi díjazás megkapta. Nagyanyó emlékeztető a Kőrner-
világban való elhelyezése.

Nyomatás: a Bécsi Nyomtatás Rt. által
1864. évi díjazás megkapta. Nagyanyó emlékeztető a Kőrner-
világban való elhelyezése.

Rendkívül gazdag a XVII. század elejétől napjainkig megjelent kalendáriumok, naptárak és almanachok gyűjteménye. Megtalálhatók a főváros területén működő különböző egyesületek, kereskedelmi és ipari vállalatok, szociális jellegű szervezetek alapszabályai, beszámolóí, jelentései, évkönyvei, az egyetemek, iskolák értesítői, évkönyvei, tanrendjei. A könyvtár beszerzi azokat a magyar és idegen nyelvű szépirodalmi műveket,

amelyek jellegzetes képet rajzolnak fővárosunkról, cselekményük Budapesten játszódik, adatokat közölnek szellemi életéről, neves személyiségeiről. Az összefoglaló művészettörténeti könyveken kívül a kutatóknak értékes anyagot szolgáltatnak a fővárosi múzeumok és képtárak katalógusai. A helytörténet számára fontos feljegyzések, visszaemlékezések, naplók gyűjtésének célja az olyan forrásmunkák megőrzése, amelyek nyomtatásban nem jelentek meg.

Wien, den 28. Jänner, 1774.

NEMZETŐR

MELLÉKLET A „PESTI DIVATLAPHOZ”

VÁROSI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A VÁROSI KÖZ-
SZERKESZTİK: DR. HARKER
KIAJÁD BUDAPEST SZÉKE:
□□□□□□□□□□□□

A FŐVÁROS

A FŐVÁROSI ERDEKEK KÖZLÖNYE

VÖRÖS UJSÁG

KOMMUNISTA LAP

Vasárnap délután 3 órakor a Magyarországi Szocialista Párt az
Örmény-téren nagy nyilvános gyűlést tart.
Forradalmi proletár-kormányunk van, forradalmi proletár rend
lehet.
A kialakítás a proletárhatalom feladata, egyéni kiszámításnak
helye állományban nincs helye.
Ezen a forradalmi proletárhatalom határait
Ezen a proletárhatalom határait

Proletárok!

Független Budapest

Várospolitikai és közigazgatási lap

ÚJ BUDAPEST

ÚJ FŐVÁROS

Budai Krónika

Chinoin

CSEPEL

Budapestre vonatkozó újságírók

Magyar Élelmiszer-
Ellátás és Népjóléti Minisztérium

Szűrt és tisztított

1900. évi

Dátógatás a telefonkönyvben.

A gyűjtemény fontos része a hírlap-állomány. A XVIII. és XIX. század országos jellegű folyóiratai, a főváros közigazgatásával, művészeti és irodalmi életével foglalkozó hetilapok, ill. folyóiratok mellett a budapesti iskolák, egyetemek, gyárak, intézmények kerületi tanácsok, fővárosi pártok lapjai is megtalálhatók. A különgyűjtemény sajtóanyagát kiegészíti a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjának hírlaptára és a budapesti újságszelvény-gyűjteménye.

A mintegy 700 db-
ból álló budapesti
térképgyűjtemény
jelentős része város-
építési, városrende-
zési, közműépítési
vázlat, tervrajz és
közlekedési, köz-
igazgatási térkép,
de ide soroljuk azo-
kat a metszeteket,
látképeket is, ame-
lyek a török hábo-
rúkkal foglalkozó
javarészt idegen
nyelvű munkákban
találhatók és első-
sorban az 1686-os
ostrom körüli álla-
potokat rögzítik.

Budavára a miénk!

Ma reggeli 7 órakor vette be
a csatornát Gőrgy tábornok díszes
hadtestével. Az ontrák szol-
dátok keményen védelmezték a
várost, de a magyar vitézségnek
végül engedni voltak kénytelenek.

11-órától ontrák tábornok a vár-
parancsnok halálát sejtően fel-
szállt éjrelet alatt.

Ötvenfél magyar nép, de ol-
nád magán, hanem kőművjelűbb
restákos, hogy új győzelmeiket
és végtelenséget arass!

Éljen a haza!

Budapest, május 22-én 1918.

Hajók Pál Iras: **Daniel**
Károlyi utca 12. Budapest

Zeitung Dfen ist in unserer Gewalt!

Deut. Morgen um 7 Uhr er-
scheint die Central Zeitung mit lei-
nem redigierten Blatt. Die
Zentralzeitung Zeitschrift haben die
Zeitung herausgegeben, und
sich selbst am Ende des Jahres
der ungarischen Kriegszeit.
Der Österreichische Central und
Zeitungsmannschaft sehr lang
töblich verurteilt herausder und
wird von untern Soldaten bezahlt.

Wollt Hungary! Aber nicht, doch
bist dich vor langem Hebranten,
sondern ist herrlich in unsern Klappen,
am neue Zeig und den vollen
Zeitungskriegszeit. Die Zeitung
in Hungary.

Es ist die Central Zeitung!

Central, 21. Die 11-12
Pál Hajók, **Daniel** Iras: **Daniel**
Károlyi utca 12. Budapest

1849-es forradalom és sza-
badságharc alatt kiadott ap-
rónyomtatványok, az 1918-
1919-es forradalmi időszak
hasonló jellegű termékei, a
budapesti munkásmozgá-
lom legális és illegális röp-
lapjai.

Külön csoport a kis-
nyomtatványoké.
Rendkívül figye-
lemre méltó a Buda-
pestet érintő nagy
történelmi esemé-
nyek egykorú röp-
lapanyaga, az 1848-

Ide tartoznak a keres-
kedők kisebb hirdetési, po-
litikai pártok, társadalmi
egyesületek hirdetményei,
gyászjelentések, különböző
báli és egyéb rendezvények
meghívói, továbbá a fővá-
rosban működő színházak és
más kulturális intézmények
színlapjai, programjai, meg-
hívói stb. Hasonlóképpen
igen értékes az azonos tárgy-
körű plakátanyag. A csak-
nem 30 ezer egységet szám-
láló plakátgyűjtemény törzs-
anyagát azonban az első
világháborús plakátok, az
1918-as polgári demokra-
tikus forradalom és a Magyar
Tanácsköztársaság grafikus-
és szöveges plakátjai, a II.
világháború idején kibocsá-
tott felhívások alkotják.

A köztulajdonba vett műkincsek első kiállítása a Múcsarnokban

Nyitva naponta délelőtt 10-11 óráig
és délután 4-7 óráig. Belpécs szak-
szervezeti tagoknak igazolványuk
főlmutatása ellenében ingyen,
másoknak 3 korona

Az állomány szerves kiegészítője a főváros életének minden vonatkozására kiterjedő budapesti képgyűjtemény. A több mint 15 000 db-ból álló fotoarchí-

vum gyorsütemű fejlesztése 1957-ben kezdődött. A régi Budát, Pestet, a városrészeket, épületeket, utcákat, szobrokat, utcai jeleneteket, fontosabb eseményeket és neves személyiségeket ábrázoló eredeti fényképek, metszetsmásolatok nemcsak illusztrációs, hanem művészettörténeti, fotótörténeti, építészettörténeti segédanyagot jelentenek a kutatóknak.

A gyűjteményben való tájékozódáshoz segítséget nyújt a kézikönyvtár, a betűrendes, szakrendi és földrajzi katalógus. Az anyag részletesebb feltárását szolgálják a különböző helyismereti kiadványok és bibliográfiák.

A legnagyobb és adataiban a leggazdagabb a Budapest történetének bibliográfiája, amely hét kötetben, a legrégebb időktől 1950-ig terjedően tárja fel a főváros múltjának irodalmát. A 90 000 tételből álló bibliográfia anyagának gyűjtéséhez kb. 1100 féle folyóiratot, a Budapest Gyűjtemény 45 000 kötetnyi könyv és több ezer aprónyomtatvány állományát dolgozták fel, ezt kiegészítették más budapesti könyvtárak anyagával.

Az 1950 óta megjelent monografikus művek és sajtóanyag budapesti vonatkozású cikkeit a folyamatosan készített repertórium tárja fel a bibliográfia tematikájához hasonló beosztásban.

A periodikákban és a monografikus munkákban található képekhez a tematikus elrendezésű képkatalógus nyújt útmutatást. A főváros jelentős közéleti személyiségei, tudósok, írók, művészek, politikusok életrajzi adatait, illetve munkásságukra vonatkozó irodalmat az életrajzi katalógus tartalmazza.

Az olvasóterem kényelmes, nyugodt munkahelyet biztosít a kutatónak.

Hétfő, kedd, csütörtök, péntek	9-21 óráig
Szerda	15-21 óráig
Szombat, vasárnap	9-13 óráig

A BUDAPEST GYŰJTEMÉNY KIADVÁNYAI

Budapest történetének bibliográfiája 1—7. köt. Bp. 1963—

1. köt. Általános rész. Budapest az őskortól 1686-ig.
2. köt. Városleírás, városépítés. Budapest egészségügye.
Budapest fürdőváros. 1686—1950.
3. köt. Gazdaság. 1686—1950.
4. köt. Társadalom. 1686—1950.
5. köt. Politika. Közigazgatás. 1686—1950.
6. köt. Kultúra. 1686—1950.
7. köt. Mutatók Bq 016/93

Budapest munkásmozgalmának válogatott irodalma. 1919.
aug. 1—1945. febr. 13. Bp., 1965. B 016/106

Budapest szocialista fejlődése 1945—1959. 1—3. köt. Bp.,
1960. B 014/10

Budapest a Tanácsköztársaság idején az egykorú sajtó tükré-
ben. Bibliográfia. Bp., 1959. Bq 016/66

Nagybudapest bibliográfiája. Bp., (1950.) Bq 016/37

[Lánchíd-bibliográfia.] Bp., 1949. Bq 016/39

1848—1849 a kisnyomtatványok tükrében. Bp., 1948.
B 016/19/6

Aquincum irodalma. Bp., 1939. B 016/19/5

Buda és Pest grafikus ábrázolásai a visszafoglalás korában
1683—1718. Bp., 1937. B 016/19/4

Buda és Pest 1686. évi visszafoglalásának egykorú irodalma.
1683—1718. Bp., 1936. B 016/19/3

Buda és Pest fürcéinek és gyógyferrásainak irodalma. Bp.
1933. Bq 016/19/2

Buda és Pest a szabadságharc idején. 1848—1849. Bp., 1929.
B 016/19/1

Új helyiségbe költözött a XII., Böszörményi úti
(38. sz.) könyvtár

A XIV., Erzsébet királyné úti
(47. sz.) új könyvtár

Az átalakított VIII., Gutenberg téri
(9. sz.) könyvtár

Újjáalakított felnőtt-könyvtárak

A VII., Rottenbiller utcai (2. sz.) könyvtár

Az V., Vadász utcai (1. sz.) könyvtár

A XV., Arany János utcai
(29. sz.) könyvtár

A XVI., Szabadság úti
(32. sz.) könyvtár

A XV., Mosolygó Antal utcai
(34. sz.) könyvtár

Új gyermekkönyvtárak

A XXI., Csepeli (17. sz.) gyermekkönyvtár

Az I., Szilágyi Dezső téri (20. sz.) gyermekkönyvtár

Három újjáalakított gyermekkrészleg

A XV., Arany János utcai
(29. sz.) könyvtárban

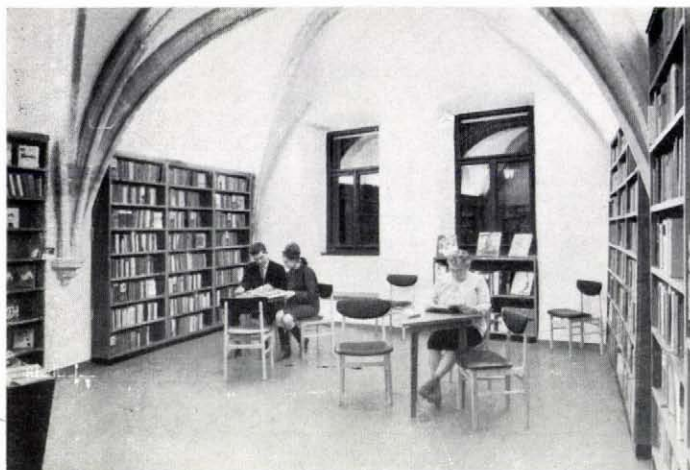

A VII., Rottenbiller utcai (2. sz.) könyvtárban

A XII., Böszörményi úti
(38. sz.) könyvtárban

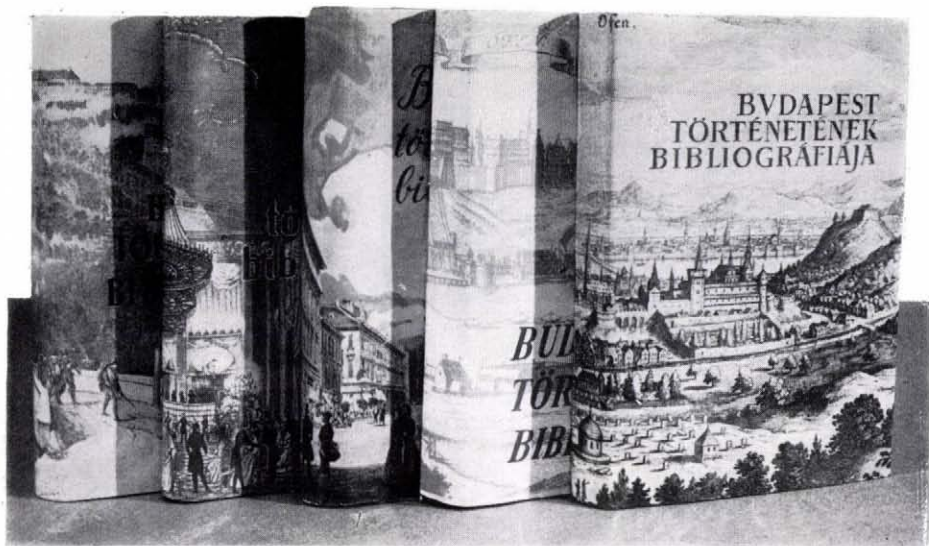
Új fiókkönyvtárak

A Várban, műemléképületben
megnyílt fiókkönyvtárunk

A XV., Gorkij téri fiókkönyvtár

A könyvtár tudományos kiadványai

A könyvtár kiadványa

Ajánló bibliográfiák

Könyvtári szakirodalom

vizsgálat hozott felszínre kiadási problémákat is, amelyeket megvitattak az Európa könyvkiadó vezetőivel, s felvetették a Kossuth Kiadó 1967-es tervének sajtótájékoztatóján. A Fővárosi Tanács VB népművelési osztálya számára jelentést készítettek a szocialista eszmeiségű szépirodalom könyvtári helyzetéről, forgalmazásáról.

A HÁLÓZAT KÖZPONTI RAKTÁRAINAK KÖNYVÁLLOMÁNYA

	1965. XII. 31-i könyvállomány	1966		
		gyarapodás	csökkenés	állomány XII. 31-én
Hálózati duplumraktár	119 230	32 527	14 542	137 215
Létesítendő könyvtárak raktára	19 792	3 427	234	22 985
Összesen	139 022	35 954	14 776	160 200

A két raktár állománya 18%-kal növekedett. A központi duplumraktár gyarapodásából 29 195 kötetet a kerületi könyvtárakból szállítottak be, a többit külső szervektől. Az év folyamán 19 kerületi könyvtárnak a duplumraktár 4 524 könyvet adott át. Ezenkívül innen kaptak könyvet a moszkvai magyar nagykövetség, a Mezőgazdasági Könyvtár és más intézmények könyvtárai. Kiselejtezték 8800 kötetet.

A beszámoló évében a túlszűfolt raktárhelyiség mellé újabb raktárat szereztünk, ahová a könyvek egy részét, továbbá a megszűnt 42. sz. csepeli könyvtár 13 000 kötetnyi anyagát helyezték el.

A létesítendő könyvtárak raktárának állományát – amelyet eredetileg 3 könyvtár, egy felnőtt, egy vegyes és egy gyermekkönyvtár számára szerzeményeztünk – a csökkentett beszerzési keret miatt nem tudtuk 1966-ban ez elgondolásnak megfelelően gyarapítani.

A DUPLUM-RAKTÁR ÁLTAL RAKTÁROZOTT KÖNYVEK MEGOSZTLÁSA

	1965	1966	1965	1966
	számban		százalékban	
Kurrens könyvek	67 693	88 491	56,7	64,5
Elavult könyvek	51 537	48 724	43,3	35,5
Összesen	119 230	137 215	100,0	100,0

A központi duplumraktárban levő könyvek csaknem kétharmada tehát kurrens anyag és csupán egyharmada elavult, selejtezésre váró könyv.

A kollektori jelzetek folyamatos ellenőrzésével és módosításával biztosította az osztály a kerületi könyvtárak raktári jelzeteinek egyöntetűségét. Segítették a 11-es és 24-es könyvtárak katalógusainak szerkesztését, a 12-es könyvtár műszaki tárgyszó-katalógusának központi sokszorosításra való előkészítését.

Olvasószolgálat, propagandamunka

A beszámoló évében megnőtt a kerületi könyvtárak olvasószolgálati és propaganda-tevékenységére vonatkozó elemzések száma. Ez megmutatkozott a módszertani kiadványok („Tapasztalataink”, „Olvasásszociológiai vizsgálatok” stb.) növekvő mennyiségében is. Ezt elősegítette a célprémiumos feladatok kitűzése, a szocialista eszmeiségű irodalom népszerűsítése, amelyben a könyvtár pártszervezete is segítséget nyújtott.

A kerületi könyvtárak reference-munkájának elemzése érdekében 3 hónapig gyűjtötte az osztály az előforduló reference-kérdéseket. A beérkezett 825 kérdés 35%-a irodalmi, 25%-a politikai, 10%-a pedig kultúrtörténeti vonatkozású volt (ez időszakban kevesebb természetudományi, földrajzi, művészeti és műszaki kérdést kaptak a könyvtárak).

Vitát folytattak a kerületi könyvtárvezetők bevonásával a szépirodalmi állomány összetételéről és a szocialista eszmeiségű irodalom fokozott népszerűsítéséről. Ennek anyagát részben a 46-os sz. könyvtár forgalmát értékelő tanulmány, részben a 100 mű vizsgálatának tapasztalata képezte. A szovjet szépirodalom forgalmának növelését célozták a XXIII. kongresszus alkalmából kiadott ajánlójegyzékek. A hatásvizsgálatok terén való továbblépést jelentette, hogy a TIT irodalmi szakosztályával együttműködve Sánta: „Húsz óra” és Cseres: „Hideg napok” című műveiről hatásvizsgálati beszélgetéseket szerveztek a hálózatban.

Az osztály munkatársai figyelmet fordítottak az olvasók számának és összetételének alakulására; az olvasók lemorzsolódásával foglalkozó tanulmányt a könyvtárosok egy csoportjával megvitatták. Vizsgálódások folytak a kölcsönzés gyakoriságára, a kölcsönzési idő kihasználásának mértékére, továbbá 4 könyvtárban (4., 10., 14., 28. sz.) hatósugarának megállapítására. (Az utóbbi a Fővárosi Tanács VB Népművelési Osztályának utasítására).

A könyvtár munkatervében szerepeltek az SZKP XXIII. és az MSZMP IX. kongresszusával kapcsolatos kerületi könyvtári feladatok. Az osztály ezzel kapcsolatban útmutatót és felmérőlapokat készített az évvégi propagandamunkához. A Nagy Október 50. évfordulójára az MSZBT-vel és a KISZ-szel történt megbeszélés alapján kérdőívet és űrlapot dolgoztak ki a propagandamunka hatékonyságának vizsgálatáról készülő módszertani anyaghoz. Irányították a Költészet Napja és a Könyvhét kerületi könyvtári rendezvényeit, és ezekről jelentést készítettek a Fővárosi Tanács VB népművelési osztályának.

Az osztály munkatársai részt vettek a Művelődésügyi Minisztérium Csillebércen tartott – az ifjúsági klubokkal kapcsolatos – országos tapasztalatszerjének előkészítésében, és annak egyik referátumát munkatársunk tartotta.

A fiatalok könyvtári nevelése érdekében az osztály intenzív kapcsolatot létesített a KISZ központi és budapesti bizottságának munkatársaival. Elkészült a Művelődési Körök – ifjúsági klubok – munkájára vonatkozó módszertani kiadvány kézírata.

Gyermekkönyvtári munka

A kerületi könyvtárak osztályának gyermekkönyvtári csoportja javaslatokat készített az újonnan létesített gyermekkönyvtárak, illetőleg gyermekrészlegek állományának összetételére és kiegészítésére. Segítették javaslataikkal, és ellenőrizték a meglévő gyermekkönyvtárak szerzeményezési munkáját, beleértve a kézikönyvtárakat is. A Móra Könyvkiadónál 32 000 Ft összegű könyvet válogattak a hálózat számára. Az új könyvek szakjelzetére javaslatokat készítettek. A Móra Könyvkiadó kiadási politikájához a gyermekkönyvtárak szükségletei alapján hozzászóltak.

Két tanulmány készült a csoport gondozásában az általános iskola VII – VIII. osztályos tanulóinak olvasásával kapcsolatban. Az olvasószolgálat színvonalának emelése érdekében reference-kérdéseket gyűjtöttek; ezek elsősorban a Vörös Zászló Hőseinek útján c. mozgalomhoz kapcsolódtak. Szakmai vitát tartottak a folyóirat-olvastatás, a kézikönyvtár és a tárgyszókatalógus vonatkozásában.

Az SZKP XXIII. kongresszusa alkalmából a Szovjetunióról szóló könyvek népszerűsítésére irodalomjegyzéket készítettek.

Az iskolákkal való kapcsolat elmélyítése érdekében a tananyaghoz kapcsolódó előadásokat, könyvbarát szakpróbákat szerveztettek a gyermekkönyvtárosokkal. A gyermeklapok szerkesztőinek az ifjú olvasókkal való találkozásait is megszervezték a könyvtárakban. A gyermekkönyvtárak a könyvkiállítások rendezéséhez felhasználták „A 4 évszak” című kiállítási útmutatót.

II. KERÜLETI KÖNYVTÁRAK

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi hálózatának alakulásáról és tevékenységéről a következő számok adnak képet:

	1965	1966
A kerületi könyvtárak száma	47	46
A kerületi gyermekkönyvtárak száma	12	13
Fiókkönyvtárak száma	34	31
Különálló gyermekrészelek száma	20	21
Együtt	113	111
Kölcsönzőhelyek száma	32	24
Könyvtári állomány ¹	1 535 601	1 640 557
Beiratkozott olvasók száma ²	170 319	172 384
Kölcsönzők ³ és helyben olvasók száma	2 232 107	2 208 723
Kölcsönzött kötetek és diafilmek száma	6 303 737	6 249 316

¹ Könyvek, diafilmek és folyóirat-évfolyamok együtt

² A dia-kölcsönzésre beiratkozottakkal együtt

³ Diafilm kölcsönzőkkel együtt

A hálózat könyvtáregységei számának már ismertetett kisebb csökkenése mellett jelentősebben – 25%-kal – csökkent a társadalmi kezelésű kölcsönzőhelyek száma. Látni fogjuk, hogy ez utóbbiak jelentősége a könyvtár tevékenységében egészen minimális, kiesésük gyakorlatilag nem jelent veszteséget.

A könyvtári állomány 1966-ban 6,6%-kal növekedett. A hálózati egységek már említett csökkenése és egyes nagykönyvtárak ugyancsak ismertetett hosszú építkezés miatti szüneteltetése megmutatkozott a kerületi könyvtárak olvasó- és könyvforgalmában egyaránt. Mind a kölcsönzők és helybenolvasók számában, mind a kölcsönzött könyvtári egységek számában 1%-os volt a csökkenés. A beiratkozott olvasók száma 1,5%-kal nőtt.

AZ EGYES KERÜLETI KÖNYVTÁRAK FŐBB ADATAI 1966-BAN

Kerület, könyvtár száma	Fiókok ¹ száma	Könyv-állomány	Beir. olvasók	A kölcsönzők	A kölcs. köt.	Kölcs. napok
		száma az év végén		száma az év folyamán		
Hálózati duplum raktár		137 215	–	–	–	–
Létesítendő kv. raktár		22 985	–	–	–	–
I. 11.	1*	30 061	4 908	51 785	169 952	246
20.	–	17 747	1 730	21 594	69 683	257
20. gy.	–	6 242	893	9 738	34 432	249
II. 37.	2	43 631	6 501	73 655	234 807	255
III. 8.	–	27 415	2 562	31 691	122 142	243
21.	–	20 077	1 963	23 882	85 076	246
33.	–	11 221	655	8 734	30 862	229
8. gy.	–	9 558	1 422	17 036	43 650	258

Kerület, könyvtár száma	Fiókok ¹ száma	Könyv-állomány	Beír. olvasók	A kölcsönzők	A kölcs. köt.	Kölcs. napok
		száma az év végén		száma az év folyamán		
IV. 28.	1*	50 004	7 176	74 732	250 790	241
41.	1*	18 043	1 439	17 889	62 410	236
V. 1.	—	31 648	2 767	24 048	81 131	144
14.	1*	27 615	3 726	44 658	149 081	250
5. gy.	—	9 587	1 532	15 006	41 891	252
VI. 10.	—	38 463	5 756	63 707	219 438	226
1. gy.	—	24 402	4 580	44 724	117 109	235
VII. 2.	1*	57 302	4 946	31 620	104 158	108
22.	—	35 906	5 709	69 278	249 799	249
VIII. 9.	—	45 767	3 746	26 199	81 546	118
44.	1*	37 502	4 989	55 474	178 516	226
3.	—	28 379	2 379	34 761	101 417	244
9. gy.	—	10 700	1 610	20 421	51 364	255
IX. 39.	2*	36 360	4 913	61 023	203 948	241
26.	—	22 783	2 811	34 758	120 861	256
23.	2*	27 161	1 847	22 798	63 258	219
7. gy.	—	7 366	1 202	14 134	42 802	245
48.	—	17 801	2 600	27 747	111 817	240
15. gy.	—	9 133	2 080	25 377	58 857	240
X. 12.	3*	46 035	5 353	58 735	197 894	256
XI. 6.	2	48 915	6 928	78 257	256 977	256
6. gy.	—	8 740	2 064	20 404	52 857	238
XII. 38.	3*	35 313	4 403	51 806	179 013	248
XIII. 7.	1	30 413	2 590	36 013	137 761	255
19.	1*	27 677	3 036	36 381	117 697	256
4.	—	20 884	2 816	29 484	107 480	251
2. gy.	—	10 576	1 800	18 056	45 721	245
3. gy.	—	11 004	1 522	14 291	41 691	249
10. gy.	—	7 404	870	10 476	25 336	256
XIV. 18.	2*	36 053	3 944	40 603	144 881	255
5.	—	22 610	2 871	31 752	121 671	256
43.	1*	25 096	2 900	33 684	100 633	246
47.	—	14 791	1 810	18 516	64 173	242
XV. 29.	2*	25 905	2 441	34 847	108 421	235
34.	2*	20 108	1 459	13 896	46 269	164
XVI. 32.	3*	29 986	2 526	36 821	127 257	256
45.	—	16 592	2 276	26 088	85 400	249
XVII. 36.	3*	30 306	2 084	19 645	75 856	63
40.	1	17 837	1 806	24 731	86 741	240
XVIII. 24.	3*	25 803	3 412	30 599	99 539	222
31.	—	15 237	2 171	24 366	77 242	246
XIX. 25.	3*	36 926	5 247	60 913	191 139	302
16.	—	10 740	1 865	19 045	63 750	241
XX. 27.	5*	45 214	5 944	67 880	206 726	256
35.	1	23 263	2 002	23 341	71 811	251
XXI. 42 ²	—	12 934	1 446	4 775	16 183	50
30.	—	11 866	1 152	13 309	41 595	255
4. gy.	—	8 385	1 348	17 368	45 566	257
46.	—	13 890	1 249	13 416	49 776	256
17. gy. ²	—	8 133	545	1 952	5 972	58
XXII. 13.	4*	24 314	2 781	31 365	114 041	240
Villamos mozgó	—	5 150	802	12 716	50 482	255
Összesen						
1966	52	1 590 174	171 905	1 902 000	6 238 348	232 ³
1965	54	1 486 452	169 768	1 923 047	6 292 293	229 ³

¹ Itt szerepelnek a különálló gyermekrészlegek is (ahol ilyen van, *-gal jelöltük)

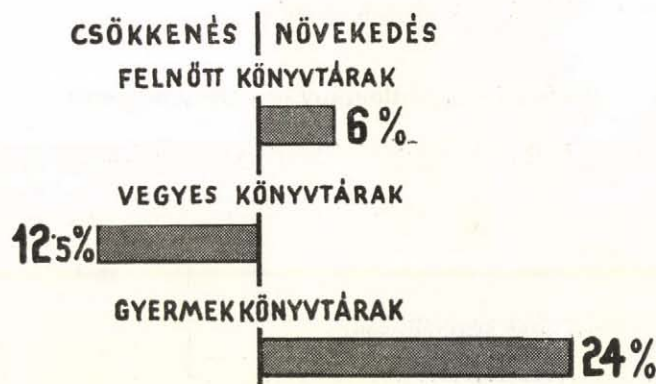
² A 42. sz. könyvtár évközben megszűnt, illetve átalakult 17. gy. könyvtárrá.

³ A nyitvatartott napok hálózati átlaga.

A KÖNYVTÁRAK MEGOSZLÁSA TEVÉKENYSÉGÜK ÉS JELLEGÜK ALAPJÁN

Könyvtárak száma	Felnőtt	Vegyes	Gyermek	Összesen
	könyvtár			
Ker. könyvtár	12	13	13	38
Különálló részlegek vegyes könyvtárakban	21	—	21	42
Fiókok	—	29	2	31
Együtt 1966 végén	33	42	36	111
1965 végén	33	45	35	113

A speciális szolgáltatású (felnőtt- vagy gyermekkönyvtárak) száma a beszámoló évében már elérte az összes könyvtárak 62%-át (1965-ben 60%), amelyből 29% a felnőtteknek és 32% a gyermekeknek kölcsönző könyvtárakra esett. A vegyes szolgáltatású könyvtáraknak kevesebb mint harmadrésze volt kerületi könyvtár és 69%-a fiókkönyvtár.

A könyvtárhálózat 1963 – 1966 között

A hálózat fő könyvtárhasználati mutatószámai

	1965	1966
Olvasási intenzitás ¹	11,3	11,1
Olvasási átlag ²	37,0	36,2
A könyvek forgási sebessége ³	4,7	4,4
A kölcsönzések gyakorisága ³	3,26	3,28

A már ismertetett okok – elsősorban több nagykönyvtár hosszú zárvatartása – miatt, a könyvtárhasználat mutatószámai általában rosszabbak mint az egy évvel ezelőttiek. A beiratkozott olvasókra jutó 11,1 átlagos könyvtári látogatás és 36,2 átlagos kölcsönzött kötet kevesebb, mint az 1965. évi. A könyvállomány kihasználtsága is csökkent. A ritkábban előforduló könyvtári látogatások mellett azonban egy-egy alkalommal minimálisan több könyvet kölcsönöztek, mint egy évvel korábban.

¹ 1 beiratkozott olvasóra eső kölcsönzések száma.

² 1 beiratkozott olvasóra eső kölcsönzött kötetek száma.

³ Az állomány 1 kötetére jutó kölcsönzött kötetek száma.

⁴ Az 1 kölcsönzésre jutó kölcsönzött kötetek száma.

FIÓKKÖNYVTÁRAK, GYERMEKRÉSZLEGEK, KÖLCSÖNZŐHELYEK

	Számuk	Könyv. állomány	Beiratk. olv.	Kötet forg.
Különálló gyermekrészleg	21	135 599	21 653	591 255
Fiókkönyvtár	31	119 099	13 770	488 917
Együtt	52	254 698	35 423	1 080 172
Társadalmi kezelésű kölcs. helyek	24	7 707	1 247	21 633

A kerületi könyvtárakhoz tartozó egyes kisebb könyvtáregységek (különálló gyermekrészlegek, fiókkönyvtárak) a könyvtáraknak csaknem felét, 47%-át képviselik. E kölcsönzőegységek jelentőségét aláhúzza, hogy olvasó- és könyvforgalmuk egyáltalán nem marad el könyvállományuk aránya mögött. A hálózat egész könyvállományában 17,8%-kal részesednek, és a beiratkozott olvasók 20,6 és a kötetforgalom 17,3%-át szolgáltatják.

A társadalmi kezelésű kölcsönzőhelyek a könyvállomány 0,5%-ának felhasználásával a kötetforgalomnak 0,35%-át bonyolítják csupán.

Hálózati könyvállomány és szerzeményezés

A kerületi könyv-, illetve könyvtári állomány alakulása a következő volt 1965-ben és 1966-ban:

	Állomány dec. 31-én	
	kötet	index
A) Kerületi könyvtárak könyvállománya		
1965	1 347 430	100,0
1966	1 429 974	106,1
B) Összes hálózati könyvállomány ¹		
1965	1 486 452	100,0
1966	1 590 174	107,0
C) Teljes könyvtári állomány (dia és folyóirat állománnyal együtt)		
1965	1 535 601	100,0
1966	1 640 557	106,9

¹ A kerületi könyvtárak, továbbá a létesítendő könyvtárak és a hálózati duplumraktár összes állománya.

A szépirodalmi könyvek aránya – az utóbbi évek állandó folyamataként – tovább csökkent, habár a beszámoló évében e csökkenés 1% alatt maradt. A gyermekirodalomé viszont csaknem 1%-kal növekedett, az ismeretterjesztő anyag aránya egyidejűleg minimálisan csökkent, 31,9%-ról 31,3%-ra. Abszolút számban azonban mindhárom csoport gyarapodott. (Táblázatot l. a túloldalon.)

A diafilmek száma 48 494-ről 1966-ig 49 634-re, a be nem kötött folyóiratok száma 655-ről 1966-ig 749-re nőtt.

Az 1966 évi szerzeményezésben a szépirodalom aránya 1,5%-kal magasabb, a gyermekirodalomé ugyanennyivel alacsonyabb volt, mint a korábbi évben, s az ismeretterjesztő anyag azonos színvonalú volt. Ez utóbbiban jelentősen növekedett a társadalomtudományi könyvek aránya. (Táblázatot l. a túloldalon.)

A KÖNYVÁLLOMÁNY SZAKOK SZERINTI MEGOSZLÁSA*

Szakszám	Megnevezés	1965	1966	1965	1966
		darabban		százalékban	
0	Általános művek	20 857	22 619	1,5	1,6
1, 2, 3, 9	Társad. tud. (fil. tört.)	114 650	122 368	8,5	8,5
3 K	Marxizmus-leninizmus	16 125	16 442	1,2	1,1
4	Nyelvtudomány	5 028	5 300	0,4	0,4
5	Természettudomány	35 567	37 097	2,6	2,6
61	Orvostudomány	17 001	17 999	1,3	1,3
62-64/69	Alkalmazott tudományok	48 307	49 109	3,6	3,4
63	Mezőgazdaság	5 652	6 314	0,4	0,4
7	Művészet	74 471	77 115	5,5	5,4
8	Irodalomtudomány	44 664	48 403	3,4	3,4
	Szépirodalom	599 796	626 041	44,5	43,8
91	Földrajz	47 362	51 167	3,5	3,6
	Gyermekirodalom	317 950	350 000	23,6	24,5
	Összesen	1 347 430	1 429 974	100,0	100,0

* A hálózati raktárak állománya nélkül

A KÖNYVÁLLOMÁNY-GYARAPODÁS MEGOSZLÁSA SZAKOK SZERINT*

Szakszám	Megnevezés	1965	1966	1965	1966
		darabban		százalékban	
0	Általános művek	3 692	2 913	2,1	1,9
1, 2, 3, 9	Társadalomtudomány	13 548	13 538	7,7	8,8
3 K	Marxizmus-leninizmus	899	805	0,5	0,5
4	Nyelvtudomány	477	452	0,3	0,3
5	Természettudomány	4 471	3 226	2,5	2,1
61	Orvostudomány	3 319	1 831	1,9	1,2
62-64/69	Alkalmazott tudományok	4 406	4 366	2,5	2,8
63	Mezőgazdaság	393	631	0,2	0,4
7	Művészet	8 010	6 435	4,5	4,2
8	Irodalomtudomány	5 844	4 981	3,3	3,2
	Szépirodalom	61 758	56 287	35,0	36,5
91	Földrajz	7 031	6 347	4,0	4,1
	Gyermekirodalom	62 661	52 576	35,5	34,0
	Összesen	176 515	154 388	100,0	100,0

* A hálózati raktárak gyarapodása nélkül. (Ez 1965-ben 21 247, 1966-ban 35 954 db)

A KÖNYVVÁSÁRLÁS MEGOSZLÁSA ANYAGI FORRÁSOK ALAPJÁN

	Ft	Kötet	Százalék	
			1966	1965
a) Hálózati keretből:				
ker. kv. osztálya keretéből	87 979	3 427	2,4	3,5
ker. könyvt. keretéből	2 693 541*	111 275	76,4	82,1
b) Közp. kv. keretből	374	4	—	0,2
c) Kártérítési és perlési összegből	307 510	12 430	8,5	5,5
d) Ker. köztségfejl. alapból	433 986	18 538	12,7	8,7
Összesen	3 523 390	145 674	100,0	100,0

* Ebből 1 100 254 Ft gyermekkönyvek vásárlására

A hálózati könyvvásárlásra fordított teljes összeg 4,6%-kal alacsonyabb az előző év megfelelő kereténél. A vásárolt kötetek száma 4%-kal kevesebb. A beszámoló évében a hálózatban vásárolt kötetek átlagára 24,10 Ft volt.

A vásárlási összeg forrásai közül jelentősen (több mint 100 000 Ft-tal) növekedett a kerületi községejlesztési alap könyvvásárlásra fordított összege, körülbelül hasonló összeggel növekedett a kártérítési és perlési összeg is. Ezzel szemben csökkent a hálózati keretösszeg.

A fenti számoknál figyelembe kell venni, — és ez súlyosan esik latba — hogy az elmúlt évi keretösszeggel való összehasonlításnál már egy, a korábbi éveknél sokkal alacsonyabb keretösszeghez mértük jelenlegi bevásárlási alapunkat. Ez azt jelenti, hogy az állandóan növekvő beiratkozott olvasók számához képest elmarad a könyvállomány gyarapodása.

ÁLLOMÁNYCSÖKKENÉS A FŐBB SZAKCSOPORTOKBAN

Szakszám	Megnevezés	1965	1966	1965	1966
		darabban		százalékban	
Összhálózati csökkenés ¹		83 721	71 844	100,0	100,0
ebből:					
1, 2, 3, 9	Társ. tudományok	4 329	5 820	5,2	8,1
62-64/69	Alkalm. tud.	2 681	3 564	3,2	4,9
	Szépirodalom	36 292	29 658	43,4	41,3
	Gyermekirodalom	27 880	20 093	33,3	27,8

¹ Ehhez járulnak a hálózati raktárak csökkenés-adatai (1965-ben 29 538 db, 1966-ban pedig 14 776 db).

A beszámoló évében a hálózati állomány csökkenése csaknem 12 000-es, 14%-kal kisebb, mint az előző esztendőben. A csökkenés a szépirodalomban és a gyermekirodalomban kisebb, a társadalomtudományok és alkalmazott tudományok körében nagyobb, mint 1965-ben.

A csökkenés számainak alacsonyabb voltában tükröződik az a tény, hogy 1966-ban a kerületi könyvtárakból a duplumraktárba küldött, kiselejtezett könyvek száma 40 880 kötet volt, ami 50%-kal alacsonyabb az egy évvel korábrinál.

Beiratkozott olvasók

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK SZÁMA

	1965		1966	
	szám	%	szám	%
Felnőtt	114 314	67,3	115 729	67,3
14 éven aluli	55 454	32,7	56 176	32,7
Összesen	169 768	100,0	171 905	100,0

A felnőtt és a gyermekolvasók számának növekedése egyenletes volt, arányuk megmaradt a 2/3-1/3-ad szinten. A gyermekolvasók arányának évek óta folyó növekedése idén állt meg először, jelezve, hogy a magasszámú gyermekkorosztályok idén érték el az ifjúsági korhatárt. Ezt később az olvasók kormegoszlásánál is látni fogjuk.

	felnőtt	gyermek
71 ⁴	1962	28 ⁶
69 ⁴	1963	30 ⁶
68 ⁴	1964	31 ⁶
67 ³	1965	32 ⁷
67 ³	1966	32 ⁷

Felnőtt és gyermekolvasók százalékos megoszlása a hálózatban

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK FOGLALKOZÁSA

	1965	1966	1965	1966
	számban		százalékban	
Munkás	25 209	24 396	14,7	14,2
Paraszt	180	173	0,1	0,1
Pedagógus	3 033	2 916	1,8	1,7
Egyéb értelmiségi	6 859	6 018	4,1	3,5
Közép- és főisk. tanuló	24 796	25 381	14,6	14,8
Ipari tanuló	5 214	5 938	3,1	3,5
Háztartásbeli	6 640	6 020	3,9	3,4
Ált. isk. tanuló	55 454	56 176	32,6	32,7
Egyéb	42 343	44 887	25,1	26,1
Összesen	169 768	171 905	100,0	100,0

A beiratkozott olvasók foglalkozásának alakulása a beszámoló évében nem hozott jelentős változást. Nőtt a közép- és főiskolai, továbbá az ipari tanulók száma, ez a másik oldala annak a korábban jelzett ténynek, hogy a magasszámú gyermekkorosztályok elérték az ifjúsági korhatárt és egyidejűleg léptek be a felnőtt könyvtárakba olvasóként, s a középiskolába tanulóként. Csökkent ugyanakkor a munkás- és értelmiségi olvasók száma és aránya.

Az olvasók foglalkozási megoszlásának eltolódása terén bennünket főleg a munkásolvasók és a pedagógusok számának csökkenése érint; ezt figyelembe kell venni további olvasótoborzásunk során.

A FSZEK felnőttkönyvtári hálózatának olvasóit különválasztva a gyermekolvasóktól, 1966-ban a következő foglalkozási arányokat kapjuk:

Munkás	21,0
Paraszt	0,2
Pedagógus	2,5
Egyéb értelmiségi	5,2
Közép- és főiskolás	21,9
Ipari tanuló	5,2
Háztartásbeli	5,2
Egyéb	38,8
Összesen	100,0

Felnőtt olvasóink legnagyobb foglalkozási csoportját – egynegyedénél is nagyobb részét – tehát a munkások és ipari tanulók képviselik jelenleg is. A másik legnagyobb csoport a közép- és főiskolai tanulóké.

AZ OLVASÓK MEGOSZLÁSA KORUK ÉS NEMÜK SZERINT

	Férfi	Nő	Együtt
10 évig	7 940	8 962	16 902
10 – 14 év között	19 459	19 815	39 274
15 – 18 év között	13 502	15 007	28 509
19 – 26 év között	10 509	10 490	20 999
27 év felett	29 246	36 975	66 221
Összesen	80 656	91 249	171 905

AZ OLVASÓK MEGOSZLÁSÁNAK SZÁZALÉKOS ARÁNYA

	Férfi		Nő		Együtt	
	1965	1966	1965	1966	1965	1966
10 évig	5,0	4,6	5,7	5,2	10,7	9,8
10 – 14 év között	11,2	11,3	10,8	11,5	22,0	22,8
15 – 18 év között	7,8	7,8	8,5	8,8	16,3	16,6
19 – 26 év között	5,9	6,1	5,7	6,1	11,6	12,2
27 év felett	17,6	17,1	21,8	21,5	39,4	38,6
Összesen	47,5	46,9	52,5	53,1	100,0	100,0

A 10 év alatti korosztály aránya csökkent, viszont növekedett mind a 10–14 éves, mind 15–18 éves, mind pedig a 19–26 éves korosztály aránya. Az efölötti korosztályoké viszont csökkenő tendenciát mutat.

Minden korosztályban több a nő-olvasó, a 19–26 évesek kivételével, ahol egyenlő az arány.

Kölcsönzők (kölesönzések) száma

KÖLCSÖNZŐK SZÁMA

	1965		1966	
	szám	százalék	szám	százalék
Felnőtt kölcsönzők	1 302 903	67,7	1 293 170	68,0
Gyermekek kölcsönzők	620 144	32,3	608 830	32,0
Összesen	1 923 047	100,0	1 902 000	100,0

A kölcsönzők számának 1,5%-os csökkenésében a gyermekkölcsonzők részesednek magasabb arányban (csaknem 2%-kal) míg a felnőttkölcsonzők számának csökkenése viszonylag sokkal kisebb (0,5%-os). A korábbi években fordított volt az arány.

OLVASÓTERMI LÁTOGATÓK

	1965		1966	
	szám	százalék	szám	százalék
Felnőtt látogatók	161 452	52,6	163 471	53,6
Gyermek látogatók	145 054	47,4	140 992	46,4
Összes látogató	306 506	100,0	304 468	100,0

A kerületi könyvtárak olvasótermi ellátottságát egyébként az alábbi adatok tükrözik:

KERÜLETI OLVASÓHELYISÉGEK

	1965	1966
Olvasótermek száma	19	21
Kölcsönzési olvasóhelyiségek	34 ¹	35 ¹
Gyermek olvasótermek	13	14
Gyermek-kölcs. olv. helyek	31 ¹	34 ¹
Összesen	97	104

¹ A 4 ülőhelynél kisebbet nem vettük figyelembe.

Olvasói ülőhelyek	1965	1966
Olvasóteremben	434	420
Kölcsönzőhelyiségekben	485	495
Gyermek-olvasótermekben	245	251
Gyermek kölcsönzőhelyiségekben	334	388
Összesen	1498	1554

Mind az olvasóhelyiségek, mind pedig az olvasói ülőhelyek számában nagyon lassú a javulás. A felnőttkönyvtárak látogatottsága emelkedett 2000-rel (1,5%). Itt is feltűnik azonban a gyermeklátogatók csaknem 4000-es csökkenése, amely összességében csökkentette a látogatók számát.

A kerületi könyvtárak teljes olvasóforgalmának számát a kölcsönzők és az olvasótermi látogatók együttesen adják.

Ennek alakulása a következő volt:

	1965	1966
Kölcsönzők száma	1 923 047	1 902 000
Olvasótermi látogatók száma	306 506	304 468
Összesen	2 229 553	2 206 468

Kölcsönzött kötetek

KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK SZÁMA

	1965		1966	
	szám	%	szám	%
Felnőtteknek kölcsönzött kötetek	4 593 881	73,0	4 585 806	73,5
Gyermekeknek kölcsönzött kötetek	1 698 412	27,0	1 652 542	26,5
Összes kölcsönzött kötet	6 292 293	100,0	6 238 348	100,0

A kölcsönzött könyvek 1%-os csökkenése lényegében a gyermekek által forgalmazott könyvek csökkenéséből adódik, a felnőttek által kölcsönzött könyvek kiesése minimális.

A KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEK SZAKSZERINTI MEGOSZLÁSA (Reprezentatív felmérések szerint)

Szakcsoport	1965	1966 ²	1965	1966
	számban ¹		százalékban ²	
Felnőtt irodalom összesen	567 396	536 978	73,0	73,5
Szépirodalom	386 549	362 696	49,8	49,7
Ebből:				
Új magyar	126 981	119 604	16,3	16,3
Régi magyar	62,201	55 104	8,0	7,7
Világír. klasszikus	78 288	71 935	10,0	9,8
Szovjet irodalom	23 703	26 043	3,4	3,6
Népi dem. irodalom	25 832	23 953	3,3	3,3
Egyéb irodalom	69 544	66 057	8,8	9,0
Ismeretterjesztő	180 847	174 282	23,2	23,8
Ebből:				
Ideológiai-politikai	37 268	39 162	4,8	5,4
Műszaki irodalom	22 775	21 271	2,9	2,9
Mezőgazd. irodalom	3 216	2 871	0,4	0,4
Természettudományi irodalom	29 917	28 097	3,8	3,8
Egyéb ism. terj. irodalom	87 671	82 881	11,3	11,3
Gyermekirodalom	352 973	361 132	27,0	26,5
Ebből:				
Képes- és mesekönyv	54 935	55 589	4,2	4,1
Szépirodalom	179 889	181 038	13,7	13,3
Ismeretterjesztő	118 149	124 505	9,1	9,1
Összesen	920 369	-	100,0	100,0

¹ Éves reprezentatív adatok (előírás szerint a 100 000 kötetforgalom feletti könyvtárakban minden 12., az ezalattiakban minden 6. napon számlálva).

² A reprezentatív adatok alapján kiszámított arány, a felnőtt- és gyermek kötetforg. arány kivételével, amelyet az abszolút számok alapján számítottunk (lásd az előbbi táblázatot).

A fenti felnőtt- és gyermekkönyvkölcsönzést együttesen nyújtó táblázat helyett – amelyet az országosan használt számokkal való összehasonlítás érdekében közlünk – inkább

a felnőtteknek és gyermekeknek kölcsönzött könyvek adatainak külön-külön történő értékelését adjuk.

A FELNŐTTEKNEK KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEK SZÁZALÉKOS ARÁNYA

	1965	1966
Szépirodalom	68,2	67,6
Ebből:		
új magyar	22,4	22,3
rég magyar	10,9	10,3
világirodalom klasszikusai	13,7	13,4
szovjet irodalom	4,7	4,9
népi dem. irodalom	4,5	4,5
egyéb irodalom	12,0	12,2
Ismeretterjesztő	31,8	32,4
Ebből:		
ideológiai-politikai	6,6	7,3
műszaki irodalom	4,0	4,0
mezőgazdasági irodalom	0,5	0,5
természettudományos művek	5,2	5,2
egyéb ismeretterjesztő irodalom	15,5	15,4
Összesen	100,0	100,0

A jelentős évében is tapasztalható az ismeretterjesztő irodalom arányának növekedése. 1966-ban a felnőtteknek kölcsönzött ismeretterjesztő anyag az összforgalom 32,4%-át tette ki, ez az arány 10 évvel ezelőtt, 1956-ban 23,7% volt. A kölcsönzött ismeretterjesztő könyvek ugyanakkor abszolút számban is csaknem három és félszeresre emelkedtek.

Az érdeklődés nagyobb, kétharmadrésze természetesen a szépirodalom felé fordult. A feldolgozott reprezentatív adatok szerint a szépirodalmi könyvforgalom arányának csökkenésével egyidejűleg, az ezen belüli egyes csoportok között is eltolódások mutatkoznak. Jelentéktelenül bár, de csökkent az új magyar irodalom aránya. A szovjet irodalom forgalma több éve tartó csökkenés után, növekvő tendenciát mutat. A világirodalom klasszikusai iránti érdeklődés kevésbé csökkent, viszont a nyugati haladó irodalom megismerésének igénye 0,3%-kal nőtt.

SZÉPIRODALOM

ISMERETTERJESZTŐ

1962

70,9

29,1

1966

67,6

32,4

Felnőtteknek kölcsönzött könyvek százalékos megoszlása a hálózatban

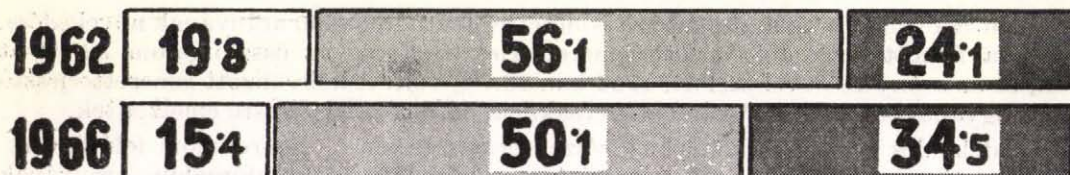
Az ismeretterjesztő könyvek forgalmában jelentősen nőtt az ideológiai-politikai művek aránya. A többi ismeretterjesztő csoportban az arányok változatlanok.

A KÖLCSÖNZÖTT GYERMEKIRODALOM SZÁZALÉKOS MEGOSZLÁSA

	1965	1966
Képes- és mesekönyv	15,6	15,4
Gyermek szépirodalom	50,6	50,1
Gyermek ismeretterjesztő irodalom	33,8	34,5
Összesen	100,0	100,0

A felnőtt könyvtárakban az ismeretterjesztő irodalom forgalma egy évtized óta állandóan növekedik. Ez a folyamat a gyermekkönyvtárakban később indult el, de sokkal rohamosabb léptekkel halad. A gyermekek ismeretterjesztő irodalom iránti érdeklődése 1959-ben még az összforgalomban 13,4%-ot képviselt, hat évvel később, 1966-ban azonban már a felnőttek aránya fölött, a gyermekkönyvforgalom egyharmadánál magasabb arányt, 34,5%-ot ért el.

KÉPESKÖNYV SZÉPIRODALOM ISMERETTERJESZTŐ

A gyermekeknek kölcsönzött könyvek százalékos megoszlása a hálózatban

Diafilm-kölcsönzés

DIAFILM-ÁLLOMÁNY

	1965	1966	1965	1966
	szám		százalék	
Mese- és játékfilm	15 080	15 420	31,1	31,0
Ismeretterjesztő film	33 414	34 214	68,9	69,0
Összesen	48 494	49 634	100,0	100,0

A diafilm-állomány 2,5%-os növekedése lényegében csupán az ismeretterjesztő filmek gyarapodásában mutatkozik, holott, mint látni fogjuk, a gyermekek elsősorban a mese- és játékfilmeket keresik.

Egyrészt ezért, másrészt mert a könyvtárosok e tevékenységre kevés időt tudnak fordítani – a diafilm-kölcsönzés terén a beiratkozottak és a kölcsönzések száma tovább csökken.

Diafilm	1965	1966
Kölcsönzésre beiratkozottak száma	551	479
Kölcsönzők száma	2554	2255

DIAFILM-KÖLCSÖNZÉS

	1965	1966	1965	1966
	száma		százalék	
Mese- és játékfilm	9 094	9 109	79,5	83,0
Ismeretterjesztő film	2 350	1 859	20,5	17,0
Összesen	11 444	10 968	100,0	100,0

Kiállítások és rendezvények

A kerületi könyvtárak, részben a könyvállomány egyes fontosnak tartott csoportjainak feltárása érdekében, részben pedig egyes munkásmozgalmi, politikai, tudományos és művészeti évforduló megünneplésére és az azzal kapcsolatos könyvanyag ajánlására, a beszámoló évében is nagyszámú könyvkiállítást rendeztek. Ezek egy részét központi eszközökkel, óriási többségét azonban helyi erőből – gyakran a kerületi tanácsokkal, a kerületi pártbizottságokkal vagy helyi tömegszervezetekkel együttműködve – rendezték.

A KÖNYVKIÁLLÍTÁSOK SZÁMA

	1965	1966
Felnőttek számára	1058	1203
Gyermekek számára	626	833
Együtt	1684	2236

A beszámoló évében tehát 32%-kal növekedett az összes kiállítások száma; a felnőtteknek nyújtottaké 13,5%-kal a gyermekkiállításoké 33%-kal.

A kerületi könyvtárak könyvpropaganda és feltáró tevékenységének nagyfontosságú eszközei még a különböző rendezvények: a könyvismertető előadások, az ifjúsági klubokban tartott általános műveltségi és irodalmi vonatkozású előadások és viták, stb.

A rendezvények szervezésének egyik központi kérdése – megfelelő előadó meghívása – anyagi kérdés is. A kerületi könyvtárak minimális rendezvénykerete gátat szab e fontos és nem jelentéktelen olvasótömegeket megmozgató könyvpropaganda számára.

RENDEZVÉNYEK A KERÜLETI KÖNYVTÁRAKBAN

	Felnőttek	Gyerekek	Együtt	
	számára		1966	1965
Könyvismertető előadások	155	393	548	711
Klubfoglalkozások	290	168	458	318
Film- és diavetítés	18	108	126	148
Meseórák	—	163	163	149
Összesen	463	832	1 295	1 326
Látogatók száma	14 605	28 171	42 776	38 692

Bár az összes rendezvények száma 4%-kal kevesebb volt 1966-ban, mint az előző esztendőben, azok látogatóinak száma 10,5%-kal növekedett. A felnőtt rendezvények sorában mind nagyobb szerepet töltenek be az ifjúsági klubfoglalkozások, amelyek a beszámoló évében a felnőttek számára szervezett rendezvényeknek csaknem 72%-át képviselték a korábbi év nem egészen 60%-ával szemben. Egy rendezvénynek átlagosan 24 látogatója volt. A gyermekek számára szervezett rendezvények átlagos látogatottsága 42 fő.

III. A KÖNYVTÁR GAZDASÁGI TEVÉKENYSÉGE

Pénzügyi feladatok

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évi jelentésében – miután a pénzügyi eredményekre vonatkozó zárszámadás részletes és szakszerű kimutatást nyújt – csak a legjellemzőbb anyagi eredményeket ismertetjük.

A KÖNYVTÁRI KÖLTSÉGVETÉS FŐBB TÉTELEI. (TELJESÍTÉS)*

Tételek	1965	1966	1965	1966
	összeg forintban		százalékban	
Éves költségvetés összesen	24 866 140	21 737 869	100,0	100,0
Személyi kiadások	11 442 361	10 337 557	46,0	47,5
Dologi kiadások	13 423 779	11 400 312	54,0	52,5
Ebből:				
könyvbeszerzés	3 812 940	3 700 628	15,3	17,0
könyvkötés (külső)	691 173	565 635	2,7	2,6
saját kiadvány	551 761	585 550	2,2	2,7
szakmai nyomtatvány	104 387	82 236	0,4	0,4
beszerzés	460 321	477 191	1,9	2,2
felújítás	3 927 930	824 486**	15,9	3,8
Index: Összes kiadás	100,0	87,5	–	–
Személyi kiadás	100,0	90,4	–	–
Könyvbeszerzés	100,0	97,0	–	–

* A Fővárosi Tanács Népművelési Osztálya által engedélyezett módosítással.

** Műszakilag 1 400 000 Ft a teljesítés; pénzügyileg azonban csak a fenti.

A könyvtár a módosított költségvetési előírást (22 618 670 Ft) 96,1%-ra teljesítette csupán. A lemaradás fő oka, hogy 1966. december 31-ig a 600 000 Ft értékű, műszakilag átvett felújítási munka összegét már nem lehetett kifizetni. Ez összeget zárszámadási póthitelként kapja meg a könyvtár.

A teljesített alacsonyabb költségvetésben a személyi kiadások magasabb, a dologi kiadások ennek megfelelően alacsonyabb arányban szerepeltek, mint a korábbi évben. A könyvbeszerzésnek az összes kiadásnál sokkal magasabb, és az előző évit 3% híján megközelítő keretét a könyvtár úgy érte el, hogy a lehetőségeken belül pénzügyi átcsoportosításokat hajtott végre a könyvbeszerzés javára.

A bevételek kevéssel, 1%-kal felülmúlták a korábbi éveikét. A két legnagyobb tételnél, a beiratkozási és késedelmi díjaknál e téren 6%-os csökkenés mutatkozott, amelyet

BERUHÁZÁS ÉS KÖZSÉGFEJLESZTÉSI ALAP. (TELJESÍTÉS)

	1965	1966
	forintban	
Berendezési tárgyak	796 378	1 102 191*
Építés	183 467	—
Együtt	979 845	1 102 191*

* Ebből beruházási hitelforrásból 473 000, KÖFA-ból 152 000 Ft.

A KÖNYVTÁR BEVÉTELEI. (TÉNYSZÁMOK)

	1965	1966
Könyvtárhasználati díj	373 472	342 191
Késedelmi díj	478 193	455 407
Együtt	850 665	797 598
MÉH-nek történő eladás	11 816	25 535
Fotóból	3 655	1 933
Dia-bevételek	16 429	11 355
Bibliográfiai bevételek	127 079	208 371
Olvasófüzetek eladásából	6 945	5 966
Egyéb bevételek	30 607	7 024
Együtt	196 531	260 184
Összesen	1 047 196	1 057 782

azonban túlszárnyaltak az egyéb bevételi tételek, mindenképp a kiadványainkból folyó bevételek (64%-os növekedés) és a MÉH-nek történő eladás (116%-os növekedés). A fotókból, a diakölcsönzésből stb. való bevételek csökkentek.

KÉSEDELMI DÍJ FIZETÉS (Ft)

	1965	1966
Központ	13 197	11 191
Hálózat	465 076	444 216
Együtt	478 193	455 407

A késedelmi díj fizetése a központi könyvtárban – a nagyobb forgalom ellenére – több mint 15%-kal, a hálózatban pedig 4,5%-kal csökkent. E csökkenés nem okvetlenül a kölcsönzési fegyelem javulásával függ össze.

A könyvtár beszerzéseinek jelentékeny részét a felújított és az év folyamán megnyílt 1., 2., 9., 34. és 36. sz. kerületi könyvtárak beszerzései, méretre készült bútorai, új, magasabb könyvtári állványai igényelték. A 36. sz. könyvtár kipróbálására önkiszolgáló ruhatári szekrényt kapott, a 48. sz. kerületi könyvtárat nagyméretű teraszának nyári hasznosítására kerti bútorokkal láttuk el. Több könyvtár számára (25. sz. felnőtt és gyermek, 38-as

felnőtt és gyermek, valamint a 27/1., 34/1. és 37/2. fiókkönyvtárak) jól bevált olcsóbb típusú bútorokat szereztünk be. Az értékes kézikönyvtári állomány védelmére zárható, üveges kézikönyvtári állványokat rendeltünk. Egyes könyvtárak (25., 38.) építkezésének elhúzódása miatt az ezek számára beszerzett bútorok még raktárainkban vannak.

A központban a Budapest-gyűjtemény olvasóterme részére barokk stílusú olvasóasztalokat, székeket, csillárt és hozzáillő olvasólámpákat szereztünk be.

Könyvjóváírással 35 000 Ft értékű berendezési tárgyat adtunk át és 180 000 Ft értékűt szereztünk. Rendbehoztuk a IX. Drégely u. 19. sz. alatt kiutalt helyiséget állóeszközraktározás céljaira. Ez azonban nem elégséges, és állóeszközeink többi része még mindig nedves, korszerűtlen pinceraktárakban tárol. A Taksony-utcai raktárunkat sürgősen ki kellett ürítenünk, mert a bútorok penészedtek.

Az energiafelhasználás nem egységesen alakult: a központban a világítási villanyáram felhasználása 8,5%-kal, a gázé 2,6%-kal növekedett, a széné 13,9%-kal csökkent; a kerületi könyvtárakban a világításra szolgáló villanyfogyasztás 33%-kal növekedett, a szénfogyasztás pedig 13,7%-kal csökkent. A villanyáram fogyasztás növekedése a központban a kölcsönzőterem bekapcsolása, a hálózatban pedig 6 könyvtár világításának korszerűsítése következtében történt, a tüzelőanyag felhasználásában mutatkozó jelentékeny megtakarítás a szokatlan enyhe időjárásnak tulajdonítható.

PERLÉSEK

	1965	1966
Perlések száma	3 738	3 594
Ebből:		
végrehajtással	2 686	—
fizetésletiltással	1 052	—
Elintézett esetek száma	2 977	2 877
Visszahozott könyvek száma	2 208 ¹	3 919 ³
Elvesztett könyvekért befizetett kártérítés (Ft)	234 771 ²	267 076 ⁴

¹ 152 625, — Ft értékben

² 5428 kötet értéke

³ 214 248, — Ft értékben

⁴ 3931 kötet értéke

A bírói úton behajtott kártérítés összege 14%-kal magasabb, mint egy évvel korábban. Az ugyancsak a központi perlési csoport révén visszaszerzett könyvek darabszáma 78%-kal, értéke 40%-kal növekedett. A kerületi könyvtárakhoz közvetlenül befolyó kártérítési összeg további 55 186, — Ft volt. A beszámoló évében 39 kerületi könyvtár peresítési ügyeit intézte a csoport a korábbi év 30 könyvtáráéval szemben.

Könyvkötészeti munka

A házikötészet a beszámoló időszakában 11,5%-kal több új és javító kötést végzett, mint 1965-ben. A kisjavításra kerülő kötetek száma — amelyeket a könyvtárakban megelőző karbantartásként javítottak az oda kiszálló könyvkötők — 2,6 szorosára emelkedett. A hálózati kisjavításból 14 068 kötött, 21 037 pedig fűzött könyv volt. A korábbi év tapasztalata szerint a kisjavítások jelentős mértékben hozzájárulnak a könyvek élettartamának meghosszabbításához. (Lásd táblázatot a köv. oldalon.)

A kötészeti munkák eredményeinek növekedését változatlan munkáslétszám mellett a további gépesítés segítette elő. 1966-ban házikötészetünk egy könyvhátgömbölyítő

A HÁZI KÖNYVKÖTÉSZET FŐBB MUNKÁI (db)

	1965			1966		
	Közp.	Hálózat	Össz.	Közp.	Hálózat	Össz.
Új kötés	362	957	1 319	283	2 121	2 404
Karton kötés	5 467	126	5 593	7 616	1 189	8 805
Javítás-újrakötés	1 272	32 742	34 014	1 537	35 105	36 642
Kisjavítás	—	11 856	11 856	—	31 208	31 208
Aranyozás (helyszámozás)	35 847	—	35 847	34 977	—	34 977
Táskakészítés	—	1 320	1 320	—	—	—
Táskázás	4 912	1 850	6 762	5 674	345	6 019
Köls. tasak	—	115 257	115 257	—	147 522	147 522

gépet, egy az eddiginél — amelyett leadtunk — korszerűbb cérnafűzőgépet kapott. A kerületi könyvtárak részére kötött könyvek 48,8%-a a korszerűbb, fűzésmentes (ragasztásos) eljárással készült.

A jövőben egyes kézzel végzett kötésmunkákat is gépi úton végeztetünk. A kölcsönzötások elkészítése 1967-ben nyomdai úton fog történni, így a könyvkötészetre csupán a darabolás és expedálás fog tartozni.

1966-ban a házi könyvkötőműhelyben készült egy darab könyvkötés átlagos költsége 15,86 Ft, ami további 4%-os csökkenés az előző év árszínvonalával szemben. Összehasonlításként megjegyezzük, hogy a külső kötésre adott munkák átlagára ugyancsak 1966-ban a kerületi könyvtárakban 43 Ft 20 fill., vagyis a saját költségnek több mint 2,5-szöröse volt.

KÜLSŐ KÖTÉSRE ADOTT MUNKÁK (db)

	1965			1966		
	Közp.	Hálózat	Összes	Közp. és Zenei kv.	Hálózat	Összes
Új kötés	1447	—	1 447	1390	—	1 390
Javítás	1950	12 885	14 835	700	11 000	11 700
Együtt	3397	12 885	16 282	2090	11 000	13 090

A külső kötésre adott könyvek mennyisége csaknem 20%-kal csökkent. Ezt részben pótolta a házi könyvkötészet nagyobb termelése, részben indokolja az e területről a könyvvásárlásra fordított összegek átvitele.

A KÖNYVKÖTÉS ÖSSZEREDMÉNYEI

	1965	1966
Házi kötészet	35 333	39 046
Külső kötészetek	16 282	13 090
Együtt	51 615	52 136
Kisjavítás (házi kötészet)	11 856	31 208

A könyvkötés végeredményben 1%-kal emelkedett.

IV. A KÖNYVTÁR SZERVEZETI ÉS SZEMÉLYZETI ÜGYEI

A könyvtár szervezeti felépítésében a beszámoló évében változás nem történt.

A FSZEK KINEVEZETT DOLGOZÓINAK MUNKAKÖRI BEOSZTÁSA (1966. december 31-én)

Munkakör	Kulcsszám	Központ	Hálózat	Együtt	
				1966	1965
Igazgató	7001	1	—	1	1
Igazgató h.	7002	2	—	2	2
Gazdasági ig.	7402	1	—	1*	1
Osztályvezető	7005	6	—	6	6
Osztályvezető h.	7006	5	—	5	5
Csoportvezető	7021	5	—	5	6
Ker. kvt. vezető I.	7008	1	43	44	43
Ker. kvt. vezető II.	7009	1	12	13	13
Tud. főmunkatárs	7022	3	—	3	3
Tud. munkatárs	7023	24	—	24	24
Főkönyvtáros	7024	5	1	6	7
Könyvtáros I.	7025	12	60	72	73
Könyvtáros II.	7026	15	96	111	97
Könyvtáros III.	7027	1	2	3	13
Gazd. csop. vez.	7421	3	—	3	3
Főelőadó I—II.	7423—7422	3	—	3	4
Előadó	7424	7	—	7	4
Műszaki ügyintéző I.	7425	1	—	1	1
Műszaki ügyintéző II.	7426	3	—	3	3
Műszaki ügyintéző III.	7427	2	—	2	2
Adm. dolg. I.	7441	4	—	4	5
Adm. dolg. II—III.	7442—7443	3	—	3	3
Kvt. raktárvezető	7461	1	—	1	1
Kvt. raktáros	7462	8	29	37	30
Kiemelt term. szakm.	7468	10	—	10	11
Szaktanácsos	7469	12	—	12	11
Kisegítő I.	7471	1	—	1	1
Kisegítő II.	7472	5	1	6	7
Kisegítő III.	7473	11	5	16	21
Gépkocsivezető	722	2	—	2	2
Házf. és portás	7475	2	—	2	2
Összesen		160	249	409	405

* Betöltetlen.

A dolgozók összlétszáma a 1965 évvel szemben négyvel növekedett, s miután a központi könyvtáré ugyanakkor hárommal csökkent, a hálózatban foglalkoztatott véglegesített dolgozók száma héttel múlta felül a korábbi évi létszámot.

ÁLLOMÁNYBA TARTOZÓ DOLGOZÓK

	Központ	Hálózat	Összesen:	
	1966		1966	1965
Könyvtári munkakörben	81	214	295	293
Egyéb	79	35	114	112
Összesen	160	249	409	405

ÁLLOMÁNYON KÍVÜLI DOLGOZÓK

	Központ	Hálózat	Összesen	
	1966		1966	1965
Könyvtárosi munkakörben	4	79	83	84
Egyéb	12	70	82	64
Összesen	16	149	165	148

Az állományon kívüli dolgozók számában — az évvégi állapot szerint — 17 a gyarapodás.

Az 1966-ban kitüntetett munkatársak

Az Alkotmány napja alkalmából könyvtárunk dolgozói számára a következő kitüntéseket adományozták:

DOBOS Piroska a kerületi könyvtárak osztálya vezetője „Kiváló népművelő”,

CSERNÁK Béláné a 12-es könyvtár vezetője és

JELLINEK Lászlóné a 4-es könyvtár vezetője, továbbá

SZEDERKÉNYI Olga a feldolgozó osztály csoportvezetője „A szocialista kulturáért” címet és kitüntetést,

OLÁH Attila, a bibliográfiai és propaganda osztály munkatársa és

VARJÚ Gézőné a 31-es sz. könyvtár vezetője „Miniszeri dicséret oklevelet”,

BALÁZS Jánosné a 2-es sz. gyermekkönyvtár munkatársa és

SZALAI Tibor a házi könyvkötészet munkatársa „Kiváló dolgozó” jelvényt kapott.

Urai Béláné, Richlich Ilona, Simon Lászlóné, Szilágyi Zoltánné, Deák Gézőné és Varga Ilona könyvtárvezetőket, illetve könyvtárosokat a *MSZBT aranykoszorús jelvényével* tüntették ki a szovjet irodalom népszerűsítésében elért kimagasló eredményeikért.

Gönczi Imre, Illés Zsuzsa és Kovács Lajosné könyvtárvezető, illetve könyvtárosok *pénzjutalomban* részesültek.

Hargitai Nándorné, a kerületi könyvtárak osztályának munkatársa az úttörőmozgalom 20. évfordulóján „Kiváló úttörővezető” jelvényt kapott.

KÖNYVTÁROSI MUNKAKÖRBE DOLGOZÓK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE

	Egy. v. főisk.	Középisk.	Ált. isk.	Összesen
Főfoglalkozásúak:				
Központban	55	23	3	81
Hálózatban	92	117	6	214
Együtt	147	140	9	295
%-osan	50	47	3	100
Állományon kívüli dolgozók	12	68	3	83
%-osan	14	82	4	100

KÖNYVTÁROSI SZAKKÉPZETTSÉG

	Egyetemi v. főisk.	Középisk.	Alapfokú	Szakképz. nélkül	Összesen
Központban	33	19	1	28	81
Hálózatban	69	113	19	13	214
Együtt	102	132	20	41	295
Százalékban	34	45	7	14	100
Állományon kívüli dolg.	5	16	29	33	83
Százalékban	6	19	35	40	100

A könyvtárosi munkakörben kinevezett dolgozók felerészben főiskolát és csaknem felerészben középiskolát végeztek. Az állományon kívüli dolgozók óriási többsége középiskolai végzettségű. A központi könyvtár dolgozóinak kétharmada (68%-a) a hálózati könyvtárosok valamivel több mint egyharmada (36%) végzett egyetemet vagy főiskolát.

A könyvtárosi szakképzettség tekintetében, főleg a központban, sok főiskolát végzett dolgozó nem rendelkezik könyvtárosi végzettséggel, viszont koruk, könyvtárosi gyakorlatuk mentesíti őket ennek megszerzésétől. A kinevezett könyvtárosok egyharmada könyvtárosi főiskolai szakképzettséggel rendelkezik, csaknem fele középfokú szakképzettséggel. A szakképzettség nélküli 14% jelentékeny része esik a kor miatti mentesítés alá. Az állományon kívüli dolgozók 75%-a rendelkezik alapfokú („technikai minimum”) végzettséggel vagy szakképzettség nélküli.

1967-ben fejeződik be a könyvtár középfokú könyvtárosképző szaktanfolyama 40 hallgatóval, a szakszervezeti könyvtárosok középfokú tanfolyama, ahol dolgozóink közül 4-en és a KMK középfokú könyvtárosképző szaktanfolyama, ahol dolgozóink közül további 6-an kapnak középfokú könyvtárosi képesítést. Így módon további 50 kinevezett és állományon kívüli dolgozónk kerül a közeljövőben az alacsonyabb képzettségi kategóriából a középfokúba.

Gyermekkönyvtárosok

A gyermekkönyvtárosok száma csupán 5%-kal növekedett, de ezen belül 17%-kal emelkedett a főfoglalkozásúak száma és 14%-kal csökkent az állományon kívülieké.

Könyvtárosi szakképzettség tekintetében a főiskolát végzettek aránya valamivel elmarad, a középfokú végzettségűek aránya pedig megelőzi az összkönyvtárosi átlagot.

**A GYERMEKKÖNYVTÁRAKBAN ÉS -RÉSZELEKBEN
DOLGOZÓ KÖNYVTÁROSOK**

	1965	1966
	évben	
Főfoglalkozásúak	48	56
Állományon kívüliek	29	25
Összesen	77	81

**A GYERMEKKÖNYVTÁRAKBAN ÉS -RÉSZELEKBEN DOLGOZÓ KÖNYVTÁROSOK ISKOLAI
VÉGZETTSÉGE**

	Egyetemi és főiskolai	Közép- iskolai	Ált. iskolai	Szakképz. nélk.	Összesen
Főfoglalkozásúak	18	37	1	—	56
%	32	66	2	—	100
Áll. kívüliek	4	20	1	—	25
%	16	80	4	—	100
<i>Szakképzettség:</i>					
Főfoglalkozásúak	15	35	4	2	56
%	27	62	7	4	100
Áll. kívüliek	1	6	5	13	25
%	4	24	20	52	100

Oktatás, továbbképzés

A FSZEK által rendezett könyvtáros-továbbképző és egyéb tanfolyamok alakulása a következő volt a beszámoló évében:

A tanfolyamok, előadássorozatok megnevezése	Az év folyamán befejezett tanfolyamok, előadások		Az év utolsó napján folyamatban levő tanfolyamok, előadások	
	szám	hallgatók száma	szám	hallgatók száma
1. Könyvismereti tanfolyam	1	82	1	104
2. Felnőttek pszichológiája és pedagógiája (II.)	1	88	1	84
3. Központi és kerületi rakt. kez. és takarítók ideológiai-politikai és szakmai tanfolyama	1	57	1	54
4. Középfokú könyvtárosképző szaktanfolyam FSZEK könyvtárosoknak	1	40	—	—
5. Középfokú könyvtárosképző szaktanfolyam szakszervezeti könyvtárosoknak	—	—	1	31
6. Közművelődési és szakmai előadások	1	260	—	—
7. Előadássorozat és konf. a bp-i népművelők ideológiai továbbképzésére	—	—	1	290
Összesen	5	527	5	563

Szakmai viták, tapasztalatcserék stb.

A kerületi könyvtárak osztálya a 14 éven felüli olvasókkal foglalkozó könyvtárosok számára a következő szakmai vitákat rendezte:

1. Az 1965. évi jelentések és az 1966. évi tervek értékelése (könyvtárvezetők és népművelők részére, 5 csoportban)
- 2-3. Hatásvizsgálati tájékoztatók
- 4-5. Klubvezetők szakmai vitája
6. A kézikönyvtár szerepe a kerületi könyvtárakban
7. A szépirodalmi művek kihasználtságáról
8. Vita az Európa Könyvkiadó vezetőivel a kiadványtervről
9. Vita az olvasói létszám alakulásáról, új mutatórendszer bevezetéséről

Előadások és szakmai viták a gyermekkönyvtárosok számára:

1. A XX. századi munkásmozgalom irodalmának felhasználása a gyermekkönyvtárakban (Előadás)
2. A gyermekek aktivitásának felhasználása (Előadás)
3. A Vörös Zászló Hősei mozgalommal kapcsolatos könyvtári feladatok (Tapasztalatcseré értekezlet)
4. A nyári úttörőtáborokban végzendő propagandamunka (Ua.)
5. Az SZKP XXIII. kongresszusa alkalmából végzendő olvasószolgálati munka értékelése (Ua.)
6. A gyermekkönyvtári munkarend kérdései (Ua.)
7. A folyóiratok felhasználása és propagandája. Helybenolvasás (Szakmai vita)
8. Az ismeretterjesztő diafilmek felhasználása a könyvtár propagandamunkájában (Szakmai vita)
9. A könyvkiadók munkájának ismertetése (2. sz. gyermekkönyvtár) (Bemutató foglalkozás)
10. Könyvbarát szakpróba (1. sz. gyermekkönyvtár) (Ua.)

A beszámoló évében könyvtárosaink — vezetők és munkatársak — több külföldi könyvtári vonatkozású tanulmányúton vettek részt. Így Prágában a városi könyvtárak nemzetközi kongresszusán 4-en, Berlinben az új városi könyvtár megnyitására 3-an és Moszkvában ketten vettek részt. Belföldi tanulmányúton, Szegeden, Békéscsabán, Veszprémben, Miskolcon, Kecskeméten, stb. nagyobb számban jártak könyvtárosaink.

RÉVÉSZ FERENC
igazgató

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR JELENTÉSE

1967

A könyvtárnak a jelentés évében végzett munkájáról a következő főbb adatok nyújtanak tájékoztatást:

Év	Közp. ¹ és ker. kv. ²	Fiók kv. ²	Összes kv. ²	Kvt.-i állomány db ³	Beiratk. olvasók száma ⁴	Köles. és helyb. olv. kötet ⁵
	száma					
1966	61	52	113	2 307 498	182 379	6 481 529
1967	61	54	115	2 408 875	188 076	6 566 930

¹ A központi könyvtár (a zenei könyvtárral) 2 egységgel szerepel.

² A fiókkönyvtárak közé soroltuk a különálló gyermekrészlegeket is.

³ A könyvek, egyéb könyvtári egységek és diafilmek együtt.

⁴ Olvasótermi és diakölcsönzésre beiratkozottakkal együtt.

⁵ A kölcsönzött diafilmekkel együtt.

Eszerint a könyvtárak száma kettővel emelkedett. A könyvtári állomány (könyv, kisnyomtatvány, folyóirat, diafilm-állomány együttesen) valamivel több mint százezerrel (4%-kal), a beiratkozott olvasók száma több mint 5 ezerrel (2,7%-kal), a használt köteteké pedig 85 ezerrel (1,5%-kal) gyarapodott.

Ami a két új könyvtáregységet illeti – a Várban egy új fiókkönyvtár és a 3. sz. könyvtárban egy, az elköltöztetése következtében különállónak váló gyermekrészleg –, azok komolyabb hálózatfejlesztést nem jelentenek.

Hasonlóképpen viszonylag kevés könyvtárat tudtunk a jelentés évében felújítani: a 32. sz. (XVI. ker.), a 29. sz. (XV. ker.) könyvtárakat, a 25. sz. (XIX. ker.) könyvtár gyermekrészlegét és olvasótermét, a 38. sz. (II. ker.) könyvtár felnőtt- és gyermekrészlegét, a 17. sz. gyermekkönyvtár (XXI. ker.) korszerűsített helyiségbe költöztetését. A 27. sz. (XX. ker.) könyvtár új helyiségbe való költöztetését nem sorolhatjuk a könyvtárfejlesztés kategóriájába, mivel kényszerűségből elfoglalt új helyisége sokkal kisebb a régiénél és olvasóterme sincs. Az erősen korlátozott hálózatfejlesztés mégis – ellentmondásosan – a könyvforgalom növekedését segítette elő (éppen mivel rövidebb volt a zárvatartás ideje a tavalyinál), s ezért számolhattunk be a fentiekben a könyvkölcsönzés 1,5%-os növekedéséről, holott a korábbi évben e téren csökkenés mutatkozott. A fejlesztés elmaradása azonban végső soron hátrányosan befolyásolja a könyvtár működését és ha a továbbiakban meg akarjuk közelíteni a felettes hatóságaink által kitűzött távlati tervmutatót – amely szerint a FSZEK beiratkozott olvasói létszámának el kell érnie a fővárosi lakosság létszámának 10%-át – akkor ezen a téren is jelentősen tovább kell fejlődünk. Ugyancsak ez a követelmény áll fenn a kerületi könyvtárak könyvállományának növekedésére vonat-

kozólag is, amely 1967-ben alig több mint 60 ezer kötet, s így elmaradt a korábbi évek átlaga mögött.

A fenti fő számadatok arra mutatnak, hogy a jelentés éve nem tartozott a könyvtár gazdaságilag legeredményesebb esztendői közé. Mindazonáltal — és erre a jelentés részletes adatai rámutatnak majd — a könyvtár a minőségi munka területén tovább növelte korábbi eredményeit; így emelkedett a könyvkölcsönzésben a kultúrpolitikai szempontból hangsúlyozott kategóriák, mindenekelőtt az ismeretterjesztő művek forgalmi aránya (a felnőtt kölcsönzésben 32,9%-ra, a gyermekekében 35,5%-ra). Ugyancsak jelentős eredményeket értünk el az esztendő nemzetközi és belpolitikai eseményeinek könyvtári eszközökkel való népszerűsítésében; így mindenekelőtt a Nagy Október 50. évfordulójának megünneplésében, továbbá országgyűlési- és tanácsi választásaink ügyének propagálásában.

A könyvtár kiadványai között ezért nagy számban szerepeltek a Nagy Október jelentőségével, s általában a szovjet irodalom népszerűsítésével foglalkozó bibliográfiák, módszertani levelek, kiállítási forgatókönyvek. Így a „Csillagosok, katonák...”, „Gorkijtől napjainkig”, „A Szovjetunió története”, „A Szovjetunióról” c. tárgyszókatálogos, „Könyvjegyzék a hős városok, Leningrád, Moszkva stb. témájú kiállítások készítéséhez”. Kiállításaink között szerepeltek: „Társasutazások a Szovjetunióba”, „Dokumentumok a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelméről”, „Hős városok”, „Lenin a képzőművészetben”, „Magyar–szovjet kulturális kapcsolatok”, „Az 50 év”, „A Szovjetunió tudományos és kulturális élete”, „A Szovjetunió úrkutatási eredményei”. A választások propagandájával volt kapcsolatos a „Választások egykor és ma” c. kiállítás, amelyet a központban és több kerületi könyvtárban mutattunk be.

A FSZEK a beszámoló évében az alábbi számokban tükröződő szerepet töltötte be a fővárosi lakosság könyvvel való ellátásában:

Év	Könyvtárak száma	Egy könyvtárra jut		Ezer lakosra jut		
		km ² terület	1000 lakos	kötet	beir. olv.	kölcs. köt.
1966	113 ¹	4,65	17,3	790 ²	93,0	3300
1967	115 ¹	4,56	15,7	820 ²	95,3	3340

¹ A központtal és a zenei könyvtárral együtt.

² A központ és a zenei könyvtár kb. 120 000 kötet közművelődési könyvtári anyagával együtt, de a duplumraktár és a létesítendő könyvtárak raktárának könyvei nélkül.

Jelenleg csaknem 16 ezer fővárosi lakosra jut egy-egy könyvtár s ez erősen befolyásolja túlterheltségét. A lakosság 9,5%-a olvasónk; a beiratkozott olvasók gyarapodása azonban megköveteli a hálózatfejlesztést. A 6–14 éves korú gyermekek kb. 30%-a olvasója valamelyik gyermekkönyvtárunknak, vagy -részlegünknek.

A könyvtár kultúrpolitikai és gazdasági kérdéseivel rendszeresen foglalkozott a FSZEK vezetősége. Az igazgatóság rendszeresen ülésezett — szükség szerint hetenként vagy kéthetenként — és megvitatta a könyvtár ügyeit. A legfőbb problémákat ezután a havonta, kéthavonta ülésező igazgatói tanács is megtárgyalta. Így került napirendre az ifjúság könyvtári nevelésének tapasztalatairól és a könyvtári dolgozók oktatásáról szóló jelentés, valamint a továbbképzési terv és a könyvtár kiadványtervezete.

A beszámoló évében Benna Györgyöt nevezte ki a Fővárosi Tanács a könyvtár gazdasági igazgatójává; ugyancsak folyó évben nevezte ki az igazgató gazdasági igazgatóhelyettesé Sávoly Veronikát.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a kerületi tanácsok népművelési csoportjai közötti kapcsolatot rendezte és továbbfejlesztette a Fővárosi Tanács VB 1967. március 15-i 104/1967. VB sz. alatt hozott határozata. A könyvtár igazgatója tájékoztatta a kerületi könyvtárak vezetőit ezzel kapcsolatos feladataikról.

I. A KÖZPONTI KÖNYVTÁR TEVÉKENYSÉGE

Központ*	1966	1967
Könyvtári állomány, db	666 941	672 760
Ebből: könyv, kötet	445 817 ¹	459 213 ²
Beiratkozott olvasók száma	9 995	12 087
Kölcsönzők és helyben olvasók	91 748	110 340
Kölcsönzött és helyben olvasott könyvtári egységek	232 213	282 832

* A zenei könyvtárral együtt.

¹ Ebből feldolgozott periodika 72 036 db.

² Ebből feldolgozott periodika 72 732 db.

A központi könyvtár olvasó- és könyvforgalma jelentékenyen – 20%-kal – növekedett.

Feldolgozó munka

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR SZERZEMÉNYEZÉSE

	1966	1967	1966	1967
	darab		százalék	
Vásárlás	8651	8 772	87,3	66,1
Ajándék, csere	660	1 816	6,6	13,7
Kötelezpéldány	481	279	4,9	2,1
Újságszervény (vásárlás)	–	2 406	–	18,1
Nemzeti könyvnap	121	–	1,2	–
Együtt	9913	13 273	100,0	100,0

Bár a *vásárolt* könyvtári egységek száma növekedett – részben az újságszervények ez alkalommal 2 éves anyaga miatt – az ajándék- és cserekönyvek számának emelkedése következtében százalékos arányuk a szerzeményezés $\frac{2}{3}$ -adára csökkent. Az ajándékba kapott könyvtári egységeket jelentékenyen növelte a Fővárosi Levéltártól kapott 700 kötetnyi fővárosi iskolai értesítő, amely kiegészítette a Budapest-gyűjtemény már meglévő hasonló anyagát.

A KÖZPONTI KÖNYVTÁR VÁSÁRLÁSAI*

	Összeg, forint					
	1966			1967		
	Belföldi	Külföldi	Együtt	Belföldi	Külföldi	Együtt
Könyv	136 014	284 313	420 327	148 029	302 610	450 639
Folyóirat	54 830	80 388	135 218	36 237	80 431	116 668
Összesen	190 844	364 701	555 545	184 266	383 041	567 307
Darab ill. évfolyam						
Könyv	5 784	2 212	7 996	8 083	2 101	10 184
Folyóirat	693	308	1 001	415	288	703

* A zenei könyvtári vásárlások nélkül. A hálózat részére vásárolt könyvek adatait lásd a kerületi könyvtáraknál.

A központi könyvtár könyvvásárlási keretének 1967. évi 600 ezer forintos összegéből a Budapest-gyűjtemény nem egészen 70 000 forintot, a zenei könyvtár külföldi anyagok vásárlására valamivel több mint 30 000 forintot vett igénybe; a többit a szerzeményezési és feldolgozó osztály használta fel, kiegészítve 2645 forinttal, a visszaperelt könyvek értékének összegével.

A KÜLFÖLDI VÁSÁRLÁSOK MEGOSZLÁSA

	Összeg, forint					
	1966			1967		
	Szocialista	Kapitalista	Együtt	Szocialista	Kapitalista	Együtt
	országokból			országokból		
Könyv	50 764	233 549	284 313	36 578	266 032	302 610
Folyóirat	13 599	66 789	80 388	12 604	67 827	80 431
Összesen	64 363	300 338	364 701	49 182	333 859	383 041
Darab, ill. évfolyam						
Könyv	888	1 324	2 212	622	1 479	2 101
Folyóirat	118	190	308	107	181	288

Amíg a belföldi könyv-átlagárak az elmúlt évvel szemben kevéssel csökkentek és a szocialista országok könyvtárai lényegében változatlanok voltak (57,20 Ft-ról 58 Ft-ra emelkedtek), addig a tőkés relációjú könyvek átlagára nőtt (176,40 Ft-ról 182,40 Ft-ra). Hasonló volt az áralakulás a folyóiratoknál is.

A ZENEI KÖNYVTÁR VÁSÁRLÁSAI

Forrás	1966		1967	
	db	Ft	db	Ft
Saját keretből könyv	659	40 627	780	35 152
Közp. keretből könyv	305	34 276	148	30 609
Ebből külföldről	(131)	(24 276)	(148)	(30 609)
Együtt könyv	964	74 903	928	65 761
Közp. keretből folyóirat	53	6 978	30	4 730
Ebből külföldről	(18)	(3 901)	(15)	(3 455)

A KÖZPONTI ÁLLOMÁNY GYŰJTEMÉNYENKÉNT

Gyűjtemény	1966. dec. 31-i állomány	1967		
		gyarapodás	csökkenés	állomány dec. 31.
Monografikus raktár	248 414	4 031	3234	249 211
Periodika	72 036	1 074	378	72 732
Kézikönyvtár	121	—	121	—
Budapest-gyűjtemény	44 410	1 654	531	45 533
Keleti-gyűjtemény	86	—	86	—
Röpirat-gyűjtemény	4 607	10	165	4 452
Szűry-gyűjtemény	5 971	—	196	5 775
Könyvészeti gyűjtemény	8 847	78	81	8 844
Könyvtártani gyűjtemény	5 168	16	99	5 085
Könyvritkaságok gyűjt.	9 176	8	188	8 996
Ballagi-gyűjtemény	4 839	—	—	4 839
Zárt-gyűjtemény	731	—	—	731
Közp. duplum raktár	37 678	47	4744	32 981
Összesen	442 084	6 918	9823	439 179
Mikro- és diafilm	869	—	—	869
Térkép-gyűjtemény	1 101	9	17	1 093
Bp. kisnyomtatvány	150 073	4 089	—	154 162
Bp. újságszelvény	55 017	2 406	—	57 423
Összesen (darab)	207 060	6 504	17	213 547
Zenei kv. könyv	3 733	942	54	4 621
Zenei kv. zenemű	14 064	1 447	98	15 413
Összesen	17 797	2 389	152	20 034
Mindössze (darab)	666 941	15 811	9992	672 760

A szerzeményezésben jelentékenyen növekedett a társadalomtudományi művek aránya. Ezt részben a 33-as szak (munkáskérdés, munkaszociológia), továbbá a 36-os szak (társadalmi tevékenység, szociálpolitika) gyarapodása, részben — és különösen — a már említett 700 darab iskolai értesítő szerzeményezése eredményezte. Egyéb nagyobb mérvű aránymódosulás nem történt. (Lásd a túloldali táblázatot.)

A LELTÁRI GYARAPODÁS MEGOSZLÁSA SZAK SZERINT (Központ)*

Szak	1966	1967	1966	1967
	darab		százalék	
0 Általános művek	1311	1485	23,7	22,0
1 Bölcelet	150	148	2,7	2,2
2 Vallási irodalom	31	48	0,6	0,7
3 Társadalomtudomány	(1197)	(2051)	(21,6)	(30,2)
Ebből:				
3K Marxizmus – leninizmus	70	87	1,3	1,3
30 Szociológia	370	430	6,7	6,5
31 Statisztika	78	46	1,4	0,7
32 Politika	234	209	4,2	3,1
33 Szociálpolitika	34	112	0,6	1,6
34 Jog	26	35	0,4	0,5
35 Közigazgatás	103	50	1,9	0,7
36 Társadalmi tevékenység	14	71	0,3	1,0
37 Nevelés	77	789	1,4	11,5
38 Közgazdaság	155	191	2,8	2,8
39 Néprajz	36	31	0,6	0,5
4 Nyelvtudomány	32	66	0,6	1,0
5 Természettudomány	119	138	2,2	2,0
6 Alkalmazott tudomány	168	212	3,0	3,1
7 Művészet	585	602	10,6	8,9
8 Irodalom	891	931	16,1	13,7
Ebből:				
Szépirodalom	(519)	(457)	(9,4)	(6,8)
9 Történelem	364	368	6,6	5,5
91 Földrajz	356	363	6,5	5,3
92 Életrajz	322	366	5,8	5,4
Összesen	5526	6778	100,0	100,0

¹ Áthelyezés, újságszervény, duplum, kisnyomtatvány, zenei könyvtári anyag nélkül.

ÁLLOMÁNYGYARAPODÁS MEGOSZLÁSA NYELVEK SZERINT

	1966	1967	1966	1967
	darab		százalék	
Magyar	2482	3491	44,9	51,5
Orosz	415	426	7,5	6,3
Német	1072	943	19,4	13,9
Angol	911	989	16,5	14,5
Francia	497	683	9,0	10,1
Olasz	106	126	1,9	1,9
Lengyel	6	20	0,1	0,3
Csehszlovák	10	13	0,2	0,2
Román	8	6	0,2	0,1
Egyéb	19	81	0,3	1,2
Összesen	5526	6778	100,0	100,0

A fenti szak szerinti eltolódásnak megfelelően a magyar nyelvű anyag abszolút számban több mint 1000-rel nőtt, s a szerzeményezés felénél magasabb arányt ért el. Az egyéb nyelvű könyvek aránya – számuk egyidejű növekedése mellett – csökkent. Kivétel a francia anyag, amely mennyiségében és arányában is növekedett és a német anyag, amely mindkét vonatkozásban csökkent.

A FOLYÓIRATOK ÉS HÍRLAPOK MEGJELENÉSI HELY SZERINT

Ország	Szám		Ebből hírlap	
	1966	1967	1966	1967
Magyarország	270	266	13	10
Szovjetunió	63	55	5	2
Német Demokratikus Köztársaság	48	45	1	1
Románia	10	9	3	3
Csehszlovákia	12	13	2	2
Lengyelország	9	8	1	1
Bulgária	4	4	1	1
Jugoszlávia	8	8	2	2
Kína	4	4	—	—
Kuba	—	—	—	—
Egyéb szoc. országok	3	5	—	—
Szocialista együtt	431	417	28	22
Franciaország	49	45	2	3
Anglia	41	37	4	3
USA	37	36	2	—
Olaszország	19	20	3	2
Német Szöv. Köztársaság	23	25	2	2
Ausztria	8	7	2	1
Svájc	11	11	1	1
Hollandia	4	3	—	—
Belgium	2	2	1	—
Ausztrália	4	5	—	—
Dánia	4	3	1	—
Kanada	1	1	—	—
Izrael	2	2	—	—
Egyéb	5	5	—	—
Kapitalista együtt	210	202	18	12
Összesen	641	619	46	34

A folyóiratok száma — mind a szocialista, mind pedig a kapitalista országok vonatkozásában — arányosan csökkent.

A KURRENS FOLYÓIRATOK ÉS NAPILAPOK MEGOSZLÁSA
NYELV SZERINT

	Összesen		Ebből hírlap	
	1966	1967	1966	1967
Magyar	281	267	17	13
Orosz	59	52	5	2
Angol	102	95	6	4
Francia	55	52	3	2
Német	94	90	6	5
Olasz	18	20	3	2
Egyéb	32	43	6	7
Együtt	641	619	46	35

A megrendelt folyóiratok 35%-a társadalomtudományi, 29%-a általános szakú (ide tartoznak a napilapok is) és 10%-a művészeti:

A KURRENS FOLYÓIRATOK ÉS HÍRLAPOK SZAK SZERINT

Szak	Összesen		Ebből hírlap	
	1966	1967	1966	1967
0.....	193	180	44	35
1.....	11	10	—	—
2.....	12	11	—	—
3.....	213	218	—	—
4.....	8	8	—	—
5.....	34	30	—	—
6.....	37	36	—	—
7.....	71	62	1	—
8.....	41	41	1	—
9.....	21	23	—	—
Együtt	641	619	46	35

KÜLFÖLDI CSEREKEPCSOLOATAINK

	Szocialista	Kapitalista	Összesen
	országok		
1966. Beérkezett művek	143	150	293
Küldött művek	104	54	158
1967. Beérkezett művek	269	130	399
Küldött művek	82	66	148

A beérkezett művek nagyobb kategóriája a szocialista országokból érkező anyag.

FELDOLGOZÓ MUNKA

	Központ		Zenei kv.		Összesen	
	1966	1967	1966	1967	1966	1967
Címfelvétel	7 253	6 664	1 364	1 683	8 617	8 347
Osztályozás	7 161	6 664	1 364	1 683	8 525	8 347
Soksz. katalógus karton	108 280	81 240	12 080	9 594	120 360	90 834
Besorolt katalógus karton	87 390	67 995	12 080	9 594	99 470	77 589

A Budapest-gyűjtemény repertóriumára számára az új könyvek, folyóiratok, napilapok feldolgozásából 4426 cédula készült; az újságszelvények szakozása 1286 darabra terjedt ki. Rendeztek és beraktak 4426 db cédulát. A zenei könyvtár 2683 művet katalogizált, szakozott és 9594 cédulát sorolt be.

Az irodalomtörténeti archívum részére a bibliográfiai és propaganda osztály feldolgozott 7050 lapkivágást és 14 300 bibliográfiai tételt tartalmazó utalókartont készített el.

Olvasószolgálat

A központi könyvtár felújításának befejezése után az olvasószolgálat 1967-ben zavartalan volt, s ez megmutatkozott az olvasótermek látogatottságának és könyvhasználati adatainak emelkedésében. Hasonlóképpen előnyös volt e tekintetben a nyári szünet. —

3 hetes — a szokásosnál rövidebb tartama. A Budapest-gyűjtemény forgalmában ugyan-csak megmutatkozott ezek hatása; a beszámoló évében szolgáltatásairól széles körben terjesztett prospektusa is elősegítette a gyűjtemény forgalmának alakulását.

A zenei könyvtár helyszűke miatt megszüntette olvasótermét. Az össz-forgalom ennek ellenére növekedett.

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK SZÁMA

Év	A központban		Zenei könyvtárban	Összesen
	kölcsönzésre	helyben olv.	kölcsönzésre	
	beiratkozott olvasók száma			
1966	6685	1876	1434	9 995
1967	7589	3032	1466	12 087

A növekedés legnagyobb mértékű a helyben olvasásra beiratkozottaknál (61%).

A KÖLCSÖNZÉSRE ÉS HELYBENOLVASÁSRA BEIRATKOZOTT OLVASÓK FOGLALKOZÁSA

	1967				1966	
	Kölcsönzők		Helyben olvasók		Kölcsönzők	Helyben olvasók
	szám	%	szám	%	%	%
Munkás	453	6,1	111	3,7	5,8	4,1
Paraszt	—	—	—	—	—	—
Pedagógus	608	8,0	121	4,0	8,1	3,7
Egyéb értelmiségi	1837	24,2	301	10,0	25,3	11,0
Alkalm. és tisztv.	1770	23,3	437	14,4	24,5	13,9
Egyet. és főisk. hallgató	(1149)	(15,1)	(1243)	(41,0)	14,6	39,3
<i>Ebből:</i>						
orvostanhallgató	146	1,9	460	15,2	1,8	14,4
bölcsész	551	7,2	220	7,3	7,7	7,0
műsz. és term. tud. hallgató	151	2,0	180	5,9	1,9	6,6
közg. tud. és joghallgató	150	2,0	186	6,1	1,6	5,5
egyéb hallgató	151	2,0	197	6,5	1,6	5,6
Középiskolai tanuló	726	9,6	668	22,0	7,5	22,1
Ipari tanuló						
Nyugdíjas	830	10,9	103	3,3	12,0	3,8
Háztartásbeli	62	0,8	10	0,3	1,2	0,6
Egyéb	154	2,0	38	1,3	1,0	1,5
Összesen	7589	100,0	3032	100,0	100,0	100,0

A beiratkozottak számának növekedése legkevésbé sem volt egyenletes a különböző kategóriákban. A kölcsönzők között nagyobb növekedés mutatkozik a középiskolai és ipari tanulóknál (500 fő), akik abszolút számban csaknem 50%-kal többen iratkoztak be. (Arányuk megközelíti a kölcsönzők 10%-át.) Rendszerint társadalomtudományi könyveinket keresik forrásként dolgozataik, pályázataik, tanulmányi versenyek anyagához. Nagy mértékben növekedett az egyetemi és főiskolai hallgatók száma is (700 fővel), s így a közép- és főiskolai tanulók aránya a beiratkozottak harmadára növekedett az elmúlt év 30%-ával szemben. Jelentősen nőtt a pedagógusok és az egyéb értelmiségi olvasók száma

Az ország leggazdagabb
társadalomtudományi
könyvtára
Kölcsönzés, olvasóterem,
folyóiratterem,
tájékoztató szolgálat,
600 féle újság és folyóirat

VIII., Szabó Ervin tér 1.
Fővárosunk történetéről
könyvek és egyéb írások a
BUDAPEST
GYŰJTEMÉNYBEN
KATALÓGUSOK
BIBLIOGRÁFIÁK
ARCHÍVUM
segít az olvasóknak.

Az Állami Biztosítóval közösen kiadott propaganda-könyvjelző

és aránya is. Figyelemreméltó a munkás-olvasók számának 100 fővel (21%-kal) való gyarapodása is; jelenleg a központi könyvtár olvasóinak 5,3%-át, a kölcsönzők 6,1%-át képviselik.

A ZENEI KÖNYVTÁR OLVASÓINAK FOGLALKOZÁS SZERINTI MEGOSZLÁSA

	1967	1967	1966
	szám	százalék	
Munkás	47	3,2	4,5
Zenepedagógus	158	10,7	10,3
Egyéb pedagógus	65	4,4	4,1
Zeneművész, zeneíró	161	11,0	10,6
Egyéb értelmiségi	193	13,2	11,6
Tisztviselő és alkalmazott	221	15,0	15,3
Zenei főisk. hallgató	91	6,2	4,0
Egyéb egyetemi és főisk. hallgató	105	7,1	6,6
Zenei középiskolás	151	10,5	13,8
Egyéb középisk. és ip. tanuló	145	9,9	10,5
Háztartásbeli	19	1,3	1,4
Nyugdíjas	91	6,2	5,6
Egyéb	19	1,3	1,7
Összesen	1466	100,0	100,0

Zenei könyvtárunk használóinak nagyobb része változatlanul (61%-ban) a zene iránt érdeklődő, de nem hivatásos muzsikus, ami megfelel könyvtárunk közművelődési jellegének. Hivatásos zenész (és zeneiskolai tanuló) a beiratkozottak 30%-a. Az olvasók nagy többsége egyébként – a könyvtár jellegénél fogva – értelmiségi és tanuló (a beiratkozottak $\frac{3}{4}$ -ed része).

KÖLCSÖNZŐK ÉS HELYBEN OLVASÓK SZÁMA

	1966	1967
Kölcsönzők száma a központban	35 025	37 134
Kölcs. száma a zenei könyvtárban	7 652	8 511
Kölcsönzők összesen	42 677	45 675
Helyben olvasók száma:		
olvasóteremben	13 933	30 886
reference-ben	1 920	2 387
folyóirat-olvasóban	27 692	25 469
Bp. gyűjteményben	3 451	4 323
Zenei könyvtárban	2 075	1 630
Helyben olvasók összesen	49 071	64 695
Együtt	91 748	110 340

A központi könyvtár olvasóforgalma a beszámoló évében $\frac{1}{5}$ -ével növekedett. Ebből 7% jutott a kölcsönzésre és 32% az olvasótermek látogatottságának emelkedésére. Ez abból az ismeretes tényből adódik, hogy – szemben az előző esztendővel – 1967-ben olvasótermek már zavartalanul működtek.

A KÖLCSÖNZÖTT ÉS HELYBEN OLVASOTT KÖNYVTÁRI EGYSÉGEK

	1966	1967
Kölcsönzött kötetek száma:		
központban	88 767	92 891
zenei könyvtárban, kötetek	5 144	5 304
zenei könyvtárban, kották	14 200	15 693
Összes kölcs. kvtári egység	108 111	113 888
Helyben olvasott kvtári egys. sz.:		
Olvasóteremben, könyv	30 774	47 074
Reference-ben, könyv	3 655	4 349
Folyóirat olv.-ban hírlap, kurrens	63 305	77 791
Folyóirat olv.-ban hírlap, kötet	10 569	16 815
Zenei könyvtárban, kötet	1 260	5 225
Bp.-gyűjtemény olv.-ban, könyv	11 134	14 068
Bp.-gyűjtemény, egyéb kvt. egys.	3 405	3 622
Összes kölcs. kvtári egység	124 102	168 944
Együtt	232 213	282 832

A használt könyvtári egységek száma hasonlóan egyötödével növekedett a jelentés évében; itt azonban még nagyobb a különbség a kölcsönzés (5%-os) és a helybenolvasás (36%-os) növekedése között. A zenei könyvtár helybenolvasóinak száma is nagymértékben növekedett, mielőtt még a könyvtár olvasótermét meg kellett szüntetnünk. Figyelemreméltóan nőtt a Budapest-gyűjtemény látogatottsága, amit elősegít az is, hogy olvasótermében kibővített kézikönyvtár várja az olvasókat.

A központi könyvtár használatának fő mutatószámai

	1966	1967
Olvasási intenzitás ¹	9,1	8,6
Olvasási átlag ²	23,1	23,2

¹ 1 beiratk. olvasóra eső kölcsönzések száma.

² 1 beiratk. olvasóra eső használt kötetek száma.

A mutatószámok szerint egy beiratkozott olvasó az év folyamán csaknem 9-szer fordult meg a könyvtárban – ami minimális eltérést jelent az előző évitől – és átlagosan 23 könyvtári egységet vett igénybe.

A szak szerinti megoszlás csupán minimális eltérést mutat a korábbi évivel szemben. Kevésbé nőtt a közgazdasági- és csökkent a történelmi művek forgalma, 1%-kal nagyobb a szépirodalom igénybevétele. (Táblázatot lásd a köv. oldalon.)

Az olvasóteremben használt könyvek között hasonlóképpen nőtt a szépirodalmi művek aránya, viszont emelkedett a történelmi és életrajzi irodalomé, részben a társadalomtudo-
mányi szak terhére.

A KÖZPONTBAN KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK MEGOSZLÁSA SZAK SZERINT

(Reprezentatív adatok) Szak	1966	1967	1966	1967
	darab		százalék	
0 Általános művek	133	76	0,9	0,6
1 Bölcelet	686	500	4,7	4,1
2 Vallási irodalom	283	201	1,9	1,7
3 Társadalomtudományok	(2944)	(2480)	(20,1)	(20,8)
Ebből:				
3K Marxizmus – leninizmus	368	295	2,5	2,5
30 Szociológia	811	633	5,6	5,3
31 Statisztika	21	20	0,1	0,2
32 Politika	340	226	2,4	1,9
33 Szociálpolitika	224	253	1,5	2,1
34 Jog	199	193	1,4	1,6
35 Közigazgatás, hadügy	240	173	1,6	1,4
36 Társadalmi tevékenység	19	8	0,1	0,1
37 Nevelés	172	126	1,2	1,1
38 Közgazdaság	255	322	1,7	2,7
39 Néprajz	295	231	2,0	1,9
4 Nyelvtudomány	301	225	2,1	1,9
5 Természettudományok	450	353	3,1	2,9
6 Alkalmazott tud.-ok	626	506	4,3	4,2
7 Művészetek, sport	1 472	1 202	10,0	10,0
8 Irodalom	5 150	4 375	35,2	36,3
Ebből:				
Szépirodalom	(3 947)	(3 383)	(27,0)	(28,1)
9 Történelem	1 152	823	7,9	6,8
91 Földrajz	886	759	6,0	6,3
92 Életrajz	559	532	3,8	4,4
Összesen	14 642	12 032	100,0	100,0

A folyóiratteremben is hasonló irányú az eltolódás.

A zenei könyvtárban állandósult a zeneművek, kották több mint háromszoros túlsúlya (78,5%) a zenei vonatkozású könyvekkel szemben.

A KÖZPONTBAN KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEK MEGOSZLÁSA NYELVEK SZERINT
(REPREZENTATÍV ADATOK ALAPJÁN)

	1966	1967	1966	1967
	darab		százalék	
Magyar	8 495	7 159	58,1	59,5
Orosz	135	106	0,9	0,9
Német	2 873	2 288	19,6	19,0
Angol	1 778	1 395	12,1	11,6
Francia	1 069	825	7,3	6,9
Olasz	165	160	1,1	1,3
Egyéb	127	99	0,9	0,8
Összesen	14 642	12 032	100,0	100,0

Nőtt a magyar nyelvű könyvek iránti érdeklődés az idegennyelvűek rovására.

A könyvtárközi kölcsönzés 2160 db-ra csökkent. Vidéki és külföldi könyvtáraktól 149 könyvet kölcsönöztünk.

Tájékoztató munka

A könyvtár reference tevékenységét — profiljuk szerinti megosztásban — változatlanul három központi osztályunk végezte.

Az olvasószolgálat tájékoztató munkája

A nagyobb kutatómunkát igénylő tájékoztatásokat, változatlanul, elsősorban a különböző szerkesztőségek kérték: napi- és hetilapok, a Magyar Rádió és Televízió; ezenkívül főleg könyvkiadók és színházak. Néhány tudományos intézet munkatársai is több kérdéssel fordultak reference szolgálatunkhoz: a MTA filozófiai intézete, a MTA szociológiai intézete és az MSZMP társadalomtudományi intézete. A részletesebb választ igénylő kérdések közül: Anglia gyarmatosító politikája (TV), az életszínvonal alakulása a fejlett tőkés országokban (Fővárosi Tanács), a magyar munkásmozgalom irodalma az utóbbi 5 esztendőben (KMK), a Nabucco című Verdi opera történelmi háttere (Operaház) stb. Sok képdokumentumot kerestünk a televízióknak, az Élet és Tudomány-nak, a Tankönyvkiadónak, a Magyarország szerkesztőségének, a Magyar Filmgyártó Vállalatnak.

Az olvasószolgálat a Nagy Október évfordulójára alkalmi kézikönyvtárat létesített.

A Budapest-gyűjtemény tájékoztató munkája

A fővárosra vonatkozó történelmi reference-anyag főbb kérdései: az Októberi Forradalom budapesti hatásáról (különösen középiskolások számára), az 1848 előtti budapesti munkásmozgalmakról, az 1831-es kolera-lázadásról, Budapest felszabadításáról és újjáépítéséről, a KISZ megalakulásának 10. évfordulójáról.

Nagy számban fordultak más könyvtárosok — s köztük a FSzEK hálózatának dolgozói is — a számukra feladott reference kérdésekkel a Budapest-gyűjteményhez. Ilyenek: a Magyar Tudományos Akadémia története, a legrégibb, ma is működő gyárak, üzemek története, a Budapest-gyűjtemény története, a közoktatásügy 1917–19 között, Csepel története, a két világháború között működő fővárosi kiállítási termekről és katalógusaikról.

Voltak egészen különleges kérdések is: a Kerepesi temető sírlelékeinek restaurálásához kerestek képanyagot és életrajzi adatokat. Egy USA-ból való egyetemi tanár arra kért adatokat, hogy a múlt század végén a zsidók közül kiknek volt szavazati joguk. Egy olasz egyetemi tanár levélben kért felvilágosítást Buda 1686. évi visszafoglalásának olasz irodalmáról. Egy osztrák diák a pesti és budai német színészekről.

Budapesti foto-gyűjteményünk anyagát gyakran használták a színházak, filmszínházak és a televízió. Adtunk anyagot az 1918-as forradalomról, 1919 május 1-ről, a Horthy-korszak „társasági” életéről, Horthy kormányzó életéről és különösen a századforduló Budapest-jének gazdag foto-anyagából.

A bibliográfiai és propaganda osztály tájékoztató munkája

Az osztály az általa folyamatosan fejlesztett irodalomtörténeti és életrajzi archívum alapján nyújtott felvilágosító szolgálatával vesz részt a könyvtár reference-munkájában. Az archívumot a beszámoló évében tudományos kutatók, lektorok, szerkesztők, kritikusok, aspiránsok, egyetemi- és középiskolai hallgatók nagyobb számban (251 fő) használták. Legtöbbször a Nagy Október 50. évfordulójára, egyes szovjet írók életére, műveire vonatkozó anyagot kerestek. Az élő magyar irodalom után érdeklődők főleg Illyés Gyuláról, Németh Lászlóról, Sánta Ferencről kerestek anyagot. Évfordulók alkalmából Baudelaire, Saint-Just, Zalka Máté, Kassák Lajos stb. álltak az érdeklődés középpontjában. A legújabb külföldi könyvekről, szerzőkről, lektorok és egyetemi hallgatók kértek felvilágosítást.

Bibliográfiák és egyéb kiadványok

A bibliográfiai és propaganda osztály kiadványai

A) Tudományos kiadvány

1. Nyole magyar mártír költő. Bibliográfia Berkó Sándor, Fenyő László, Knopp Imre, Lukács László, Pásztor Béla, Salamon Ernő, Vető Miklós, Zsigmond Éde életművéről. Összeáll.: Vasvári István. Bp. FSzEK, 1967. 101 l., 16 t. 2000 pld., Nyomt. (Írói arcképvázlatok 7.) Ára 8,50 Ft

B) Ajánló bibliográfiák

2. Csillagosok, katonák... Bibliográfia. Összeáll.: Tóbiás Áron. Bp. FSzEK – Szakszervezetek Budapesti Tanácsa, 1967. 56 l., 2800 pld. Házi soksz.
3. Gorkijtól napjainkig. Ajánló bibliográfia 50 év szovjet irodalmából. 1 – 2 köt. Írta és szerk.: Ecsedy Andorné – Gáliczky Éva. Bp. FSzEK, 1967. 533, 301 l., 2000 pld. Nyomt. Ára 36, – Ft
4. Latin-Amerika irodalma. Összeáll.: Tóbiás Áron. Bp. FSzEK, 1967. 200 l., 2000 pld. Nyomt. Ára 12, – Ft
5. Olvasni jó! Összeáll.: Vészi Éva. 1 – 10. füzet. Bp. FSzEK, 1967. Füzetenként 16 l., 10 000 pld. Nyomt. Ára 5,50 Ft
6. A Szovjetunió története. Bibliográfiai kalauz I. Szerk.: Mitru Ibolya. Bp. FSzEK, 1967. 456 l., 2000 pld. Nyomt. Ára 27,50 Ft
7. A Szovjetunióról. Tárgyszókönyvtár. Összeáll.: Csomor Tibor. Bp. FSzEK – Szakszervezetek Budapesti Tanácsa, 1967. 88 l., 1800 pld. Házi soksz.

C) Gyermekbibliográfiák

8. Kedves fiatal olvasó! Könyvtárunk sokezer könyve között válogathat. E választás megkönnyítésére néhány szépirodalmi művet sorolunk fel. Bp. FSzEK, 1967. Leporello. 5000 pld. Házi soksz.
9. Szeretettel búcsúzik tőled a gyermekkönyvtár. Bp. FSzEK, 1967. Leporello. 5000 pld. Házi soksz.
10. 10 éves az úrkutatás. 1957 – 1967. Összeáll.: Csomor Tibor. Bp. FSzEK, 1967. 18 l., 200 pld. Házi soksz.

D) Kiskiadványok és röpbibliográfiák

11. Az elidegenedésről. Összeáll.: Ecsedy Andorné – Gáliczky Éva. Bp. 1967. 2 l. 300 pld. Házi soksz.
12. Könyvjegyzék kiállítások készítéséhez, a Hős Városok, Leningrád, Moszkva, Volgográd, Kijev, Odessza, Szevasztopol megünnepléséhez. Összeáll.: Szász Károlyné – Gáliczky Éva. Bp. FSzEK, 1967. 23 l., 100 pld. Házi soksz.
13. Szerelem, házasság, család. Összeáll.: Ecsedy Andorné – Gáliczky Éva. Bp. FSzEK, 1967. 2 l., 300 pld. Házi soksz.

E) Egyéb kiadványok

14. Könyvtári Híradó. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közlönye. (Szerk.: Vasvári István) Bp. 1967. 1 – 6 sz. Számonként kb. 50 l., 300 pld. Házi soksz.
15. Irodalomtörténeti tanulmánykötetek és folyóiratok analitikus bibliográfiai kártyékjai. (Összeáll.: Szász Károlyné.) Bp. FSzEK, 1967. 2814 tétel, 300 sorozat.

(Ebből 230 a Népművelési Propaganda Iroda kiadásában, országos terjesztés céljaira.)

1966. szeptember-október

Ua. 1966. november-december

Ua. 1967. január-február

Ua. 1967. március-április

Ua. 1967. május-június

Ua. 1967. július-augusztus

A fentiek mellett Mitru Ibolya, az osztály dolgozója összeállításában irodalomjegyzék készült a Magyar Néphadsereg Központi Klubja Módszertani Osztály által megjelentetett Választunk 1967. c. kiadványa számára.

A Budapest-gyűjtemény kiadványai

Tudományos kiadvány

16. Budapest történetének bibliográfiája I. köt. Általános rész a legrégebbi időtől 1686-ig. Főszerk.: Dr. Zoltán József (†). Szerk.: Dr. Berza László. Bp. FSzEK, 1967. 630 l., 1000 pld. Nyomt. Ára 185 Ft.

Az osztály ajánló bibliográfiát készített a TIT történeti szakosztálya keretében folyó „Budapest története” népszerű előadásorozat előadói számára. Továbbá ajánló jegyzéket készített a Fővárosi Tanács Bécsben rendezett kiállításához a Budapestet ismertető könyvekről.

A feldolgozó osztály kiadványa

17. Újabb külföldi szerzemények (Tudományos és ismeretterjesztő művek) 1966. 4. füzet. Összeáll.: a Feldolgozó Oszt. Katalogizáló csoportja. Bp. FSzEK, 1967. 94 l., 300 pld. Házi soksz.
— Ua. 1967. 1. füzet. 126 l.
— Ua. 1967. 2. füzet. 106 l.
— Ua. 1967. 3. füzet. 91 l.

Az olvasószolgálat kiadványa

18. A szabadidő. Összeáll.: Vágh Mária. Bp. FSzEK, 1967. 160, [2] l. (A Központi Könyvtár ajánló jegyzékei) 500 pld. Házi soksz.

A zenei könyvtár kiadványa

19. Szovjet zeneszerzők művei a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei-gyűjteményében. Összeáll.: A Zenei Gyűjtemény munkaközössége. Bp. FSzEK, 1967. 83 l., 300 pld. Házi soksz.

A kerületi könyvtárak osztályának kiadványai

A) Tudományos kiadvány

20. Oravetz Zsuzsa — Trautman Irén — Zimonyi Emerika: Pedagógusok és egyéb értelmiségiek olvasmányai a Szabó Ervin Könyvtár 1964. évi felmérésében. Bp. FSzEK, 1967. 47, [1] l., (Olvasásszociológiai vizsgálatok 4. sz.) 300 pld. Házi soksz.

B) *Ajánló jegyzék*

21. Az Októberi Szocialista Forradalom. Válogatás a gyermekkönyvtárak anyagából. Összeáll.: Hargitai Nándorné. Bp. FSzEK, 1967. 16 l., 5000 pld. Házi soksz.

C) *Egyéb kiadványok*

22. Jelentés a kerületi könyvtárak munkájáról. 1966. Bp. FSzEK, 1967. 40 (16) l., 300 pld. Házi soksz.

23. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyermekkönyvtárai. (Összeáll. Bikácsi Lászlóné és Oláh Attila.) (Prospektus) Bp. FSzEK, 1967. 20 l., 5000 pld. Nyomt.

Az osztály dolgozói ezenkívül elkészítették „Az Aurórától a holdrakétáig” c. vetélkedő útmutatóját, tájékoztatóit és egyéb nyomtatványait (62 ezer példányban).

Az igazgatóság kiadványa

24. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár jelentése, 1966. Bp. FSzEK, 1967. 85 l., 35 pld. Házi soksz.

Propaganda-munka

Könyvtárpropaganda

A központi könyvtár helyreállítási munkáinak befejezésével propagandát folytattunk az elmaradt olvasók visszahívására és új olvasók toborzására. Ezt részben a központi könyvtár és a Budapest-gyűjtemény szolgáltatásait ismertető prospektusaink, részben szerzeményezési jegyzékeink és A szabadidő c. szociológiai ajánló jegyzékünk megfelelő címekre küldésével értük el. E propaganda eredménye az olvasóforgalom már ismertetett növekedésében mutatkozott meg.

A könyvtár kerületi hálózata számára propagandát csak ott folytattunk, ahol a kerületi könyvtár még nem telített olvasókkal. 1967-ben ezért 10 felnőtt könyvtár, 3 gyermekkönyvtár, továbbá 2 gyermekrészleg számára a bibliográfia és propaganda osztály 3000 – 3000 példányban szórólapokat és 200 – 200 példányban plakátokat készített.

Könyvpropaganda

Könyvtárpolitikánk érvényesítése érdekében a kultúrpolitikailag fontos könyvek, szakok népszerűsítésére a bibliográfiai és propaganda osztály a következő kiállításokat rendezte:

1. Választások egykor és ma. (Márc. 8. – máj. 5.)
2. Újabb külföldi szerzeményeink. (Borítólap kiállítás) (Máj. 6. – júl. 3.)
3. Írók, költők magyar bélyegeken. – Ünnepi könyvhét 1967. (Máj. 27. – aug. 3.)
4. Társasutazások a Szovjetunióba. (Az IBUSz-szal közösen rendezett kiállítás) (Szept. 1. – okt. 21.)
5. Dokumentumok a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelméről (Nov.1-től). A Budapest-gyűjtemény képanyagának népszerűsítésére a tárlókban 4 alkalommal készített kiskiállítást.

A zenei könyvtár 8 kiállítást rendezett az év folyamán:

6. Könyvek hangszerekről
7. A jazzirodalom
8. Kodály Zoltán halálára
9. A keleti népek zenéje

10. Az ének-pedagógia könyvei
11. Ritkaságaink – összkiadásaink
12. A szomszéd országok népzeneje
13. Zeneművészet, zenei élet a Szovjetunióban.

A zenei könyvtár 1967-ben 14 előadást szervezett az V. ker. Tanács VB Népművelési Osztályával közös rendezésben. Az előadássorozatok címei: Interjú fiatal zeneszerzőkkel; a Collegium Musicum zenetörténeti sorozatban Beethoven, Schubert és a romantika, és a Muzsikáló főváros.

A bibliográfiai és propaganda osztály a kerületi könyvtárak számára az alábbi vándorkiállításokat állította össze:

1. Hős városok (12 sorozat). Bemutattuk 41 könyvtárban
2. Lenin a képzőművészetben (8 sorozat). Bemutattuk 30 könyvtárban
3. Magyar – szovjet kulturális kapcsolatok (4 sorozat). Bemutattuk 21 könyvtárban
4. Az ötven év (9 sorozat). Bemutattuk 12 könyvtárban
5. A szovjet fotóművészet (1 sorozat). Bemutattuk 1 könyvtárban
6. A Szovjetunió úrkutatási eredményei (4 sorozat). Bemutattuk 24 könyvtárban
7. A Szovjetunió tudományos és kulturális élete (3 sorozat). Bemutattuk 16 könyvtárban
8. Választások egykor és ma (2 sorozat). Bemutattuk 2 könyvtárban.

A bibliográfiai és propaganda osztály által régebben készített kiállításokat a beszámoló évében 28 üzemben, társadalmi szervezetben vándoroltattuk.

A bibliográfiai és propaganda osztály keretében működik a könyvtár fotolaboratóriuma, amely a beszámoló évében 5301 felvételt és 5303 nagyítást készített (ebből 3163 felvétel és nagyítás propagandacélokat szolgált, a többi a könyvtár anyagának feltárását).

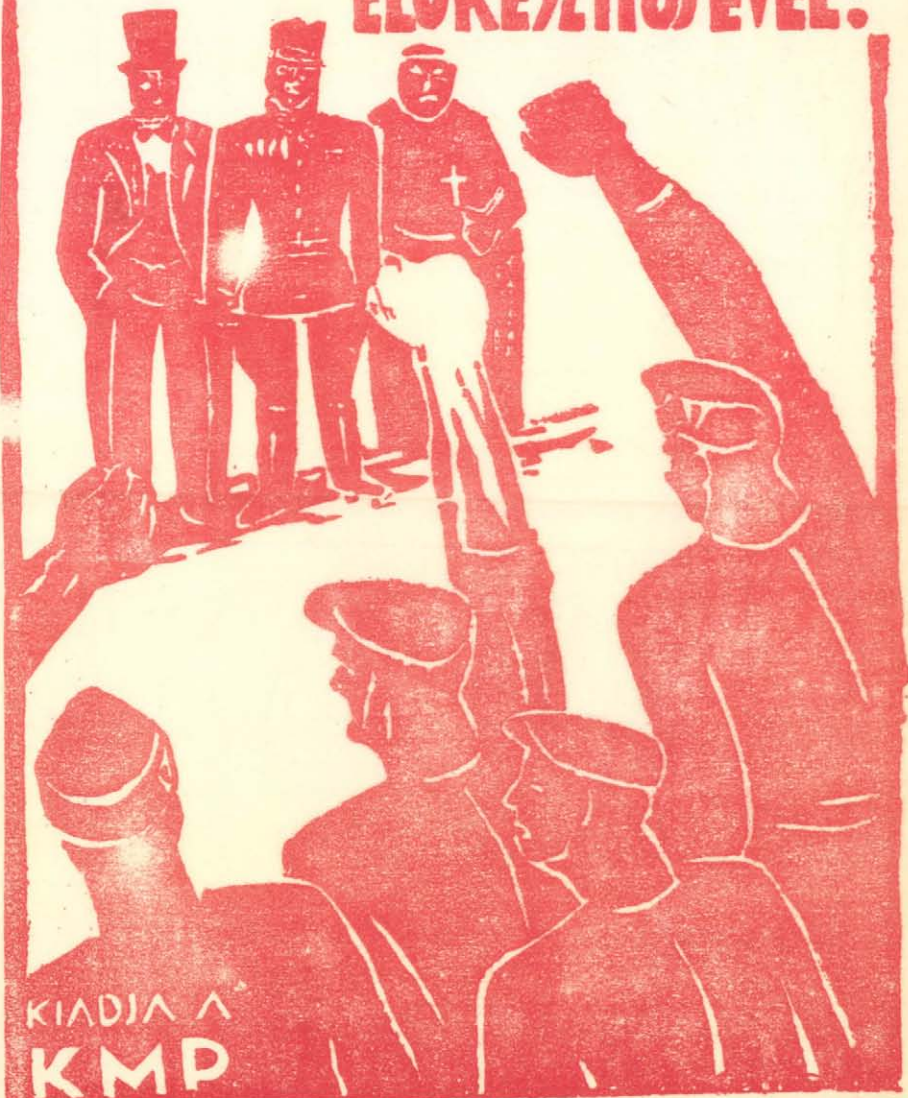
Ugyancsak a bibliográfiai és propaganda osztály vette át 1967-ben a könyvtár sokszorosítógépeinek üzemeltetését. A már korábban is működő rota-sokszorosítógép mellett a beszámoló évében helyeztük üzembe az új xerox másoló berendezést.

A kerületi könyvtárak irányítása. Módszertani munka

A kerületi könyvtárak osztálya a könyvtárvezetőkkel és a kerületi tanácsok népművelési csoportjaival közvetlen kapcsolatban irányította a beszámoló évében is a hálózat munkáját. (Évi munkaértékelő értekezletek, könyvtárvezetői és információs értekezletek stb.) A gazdasági hivatallal együttműködve részt vett a kerületi könyvtárak anyagi alapjainak elosztásában és ellenőrzésében. 1967-ben 7 könyvtárban tartott általános ellenőrzést és 2 könyvtárban (1-es sz. gyermekkönyvtár és 18. sz. könyvtár) végzett szakmai felülvizsgálatot.

Az osztály 1967 elején tárgyalást folytatott a III., XIII. és a XXII. kerületi Tanács munkatársaival a kerület könyvtárügyével kapcsolatban. A Fővárosi Tanács megfelelő osztályainak megállapodása értelmében a kerületi könyvtárosok közül iskolai könyvtárfelelősöket jelöltek ki az iskolai könyvtárak támogatására. A Tanácsokon kívül az osztály rendszeres kapcsolatot épített ki a budapesti KISZ, az MSZBT kultúrosztályával, a Magyar Úttörők Szövetsége budapesti elnökségével, a Móra Ferenc Könyvkiadóval stb. A szakszervezeti könyvtárakkal kapcsolatban „Az Aurórától az úrrakétáig” vetélkedő szervezésében eredményes együttműködés alakult ki a Vasas-, a Textiles- és a Vegyipari könyvtárosokkal. A szakszervezeti könyvtárak általános módszertani irányítását, segítségét a személyi és tárgyi feltételek hiánya miatt a jelentés évében sem tudtuk megvalósítani.

LE A LEVENTEZESESEL! AZ IMPERIALISTA HÁBORU ELŐKÉSZÍTŐJÉVEL!

KIADJA A
KMP

A vidéki közművelődési könyvtárakkal való kapcsolataink a beszámoló évében a szokásos módon alakultak. Előadásokat tartottunk a megyei könyvtárak felkérésére Komárom, Pest, Bács, Békés, Fehér és Csongrád megyében, Tatabányán, Gyomán, Kalocsán. A Borsod, Pest, Csongrád, Komárom megyei és a debreceni, továbbá a marcali könyvtárosoknak módszereinkről, tapasztalatainkról adtunk felvilágosítást. Finn, német, cseh, román és bolgár vendégkönyvtárosokat tájékoztattunk munkánkról.

Állományfejlesztés, feldolgozó munka

Az év eleji munkaértékeléseken – a könyvtári állomány könyvtáranként elkészített százalékos arányait figyelembevéve – összehasonlítottuk az egyes kerületi könyvtárak állományának összetételét. Az osztály a Kossuth- és a Közgazdasági és Jogi Kiadó által kiadott 120 fontosabb társadalomtudományi mű könyvtárankénti beszerzésére vonatkozó vizsgálatot is végzett. Mindezek felderítették a szerzeményezési hibákat és kimutatták, mely művek nem kerültek megfelelő mértékben az olvasóhoz. Megállapítottuk, hogy a marxista klasszikusok műveinek vásárlását fokoznunk kell. A beszerzési aránytalanságokkal kapcsolatban a Könyvtári Híradóban cikket is közöltünk. Az állományfejlesztés kérdéséről szakmai vitát tartottunk. Az osztály irányította a kerületi könyvtárakban folyó állományelemzési munkákat is. Az ellenőrzéshez segítséget nyújtott a Központi Címjegyzék folyamatosan vezetett anyaga.

A HÁLÓZAT KÖZPONTI RAKTÁRAINAK KÖNYVÁLLOMÁNYA

	1966. dec. 31-i könyvállomány	1967		
		gyarapodás	csökkenés	állom. dec. 31.
Hálózati duplumraktár	137 215	31 022	6966	161 271
Létesítendő könyvtárak raktára.....	22 985	7 663	1395	29 253
Összesen	160 200	38 685	8361	190 524

A központi raktárban tárolt könyvek száma 19%-kal, ebből a duplumraktaré 17,5%-kal, a létesítendő könyvtárak raktári állományáé pedig 27%-kal növekedett. A duplumraktár ajándékozás és a kerületi könyvtárak anyagából való leválasztás következtében 31 022 kötetrel gyarapodott (amiből a Kossuth, a Gondolat, a Móra Könyvkiadó, a Magyar Írók Szövetsége és a BM könyvtárai által ajándékozott könyv 12 680 kötet volt). 36 kerületi könyvtárnak, továbbá a központi és a zenei könyvtárnak 6566 kötetet, a Dabasi Járási Könyvtárnak 500 kötetet adtunk át.

A létesítendő könyvtárak raktára számára vásárolt könyvek (7663 db) száma kétszerese az 1 évvel korábbinak. (Ennek oka, hogy az év utolsó napjaiban fennmaradt összeget már a könyvtáraknak szétosztani nem lehetett; 1968-ban a többletet a legjobban rászoruló könyvtárak kapják majd meg.)

A DUPLUM-RAKTÁR ÁLTAL RAKTÁROZOTT KÖNYVEK MEGOSZLÁSA

	1966	1967	1966	1967
	számban		százalékban	
Kurrens könyvek	88 491	111 839	64,5	69,4
Elavult könyvek	48 724	49 432	35,5	30,6
Összesen	137 215	161 271	100,0	100,0

Bár a duplumraktárban tárolt könyvek között nőtt a kurrens könyvek aránya, s csökkent az elavult, végleges selejtezésre váró köteteké, nagyarányú állománykivonást kell végrehajtani ahhoz, hogy további kurrens állománytesteknek helyet biztosíthassunk.

Olvasószolgálat, propagandamunka

A materialista irányú nevelés és a szocialista eszmeiségű könyvek népszerűsítése érdekében több módszertani levél készült az olvasószolgálat javítása céljából. Hasonló céllal 3 kerületi könyvtárban tanulmány készült a Nagy Október évfordulójára a szovjet irodalom népszerűsítésének módszereiről. Az évforduló kapcsán került sor a kerületekben a „Hős városok” ünnepi hetének megrendezésére is.

Könyvtári propagandamunkánk középpontjában a munkásmozgalom e nagy forradalmi eseményének félszázados megünneplése állott. „Az Aurótól a holdrakétáig” c. több hónapig tartó jubileumi vetélkedőt könyvtárunk az MSZBT és a KISZ Budapesti Bizottságával, valamint a Vasas-, Textiles- és a Vegyipari Szakszervezettel közösen szervezte és bonyolította le. Céljaink elérése érdekében törekedtünk a népművelési eszközök komplex alkalmazására. A vetélkedőkön 4076 fiatal vett részt és ezek felkészítése érdekében a könyvtárakban megtartott előadások száma 53 volt, ezeket 2369-en hallgatták meg. A könyvtárpropaganda közvetlen hatására 935-en nézték meg a „Szovjet tudomány és technika 50 éve” c. kiállítást és 1016-an a Szimonov regényéből készült „Élők és holtak” c. filmet. A vetélkedőn a résztvevőket 8000 kötet könyvvel jutalmazták – az ÁKV ajándékként – és az első 3 helyezett jutalma Szovjetunió-beli utazás volt. A gyermekkönyvtárak „Auróra” vetélkedője hasonlóan nagy számú gyermeket mozgatott meg. 2600 gyermek 60 ünnepi foglalkozáson vett részt, amelyen a Nagy Októberre vonatkozó nagyszerű műveket állítottak az érdeklődés középpontjába.

A hálózati könyvtárak munkatervében nagy szerepet kapott a szovjet könyvek propagálása. Ezeket minden könyvtár figyelőkártyával látta el, hogy a forgalmat ellenőrizhesse. A könyvtárosok vitákon tárgyalták meg a fiatalok társadalomtudományi olvasmányainak kérdéseiről írt tanulmányokat és állapították meg az e téren jelentkező további feladatokat.

A továbbtanuló dolgozó olvasók könyvtári segítségének módszereiről megbeszélés folyt a IV. kerületi 28-as könyvtárban, ahol az érettségire készülők klubkeretben történő könyvtári korrepetálása jelentett új kísérletet. Az olvasókkal való egyéni beszélgetések („hatásvizsgálatok”) a beszámoló évében is tovább folytak, a TIT irodalmi szakosztálya segítségével.

Az ifjúság könyvtári nevelésének tapasztalatairól az osztály összefoglalót készített, melyet igazgatósági tanácsülés is megtárgyalt. Az itt hozott határozatokról tájékoztatták a könyvtárosokat. A közművelődési könyvtárhálózatok ifjúsági felelősei országos tapasztalatcserén beszámoltak hálózatunk tapasztalatairól. Különös hangsúlyt kapott könyvtárainkban a szakmunkás tanulókkal való sokoldalú foglalkozás. Megkezdtük a fizikai dolgozók tanuló gyermekeinek könyvtári eszközökkel való segítségét.

Gyermekkönyvtári munka

A gyermekkönyvtári csoport a jelentés évében megvizsgálta az önálló gyermekkönyvtárak és gyermekkönyvtári részlegek könyvállományát, különös gonddal a társadalomtudományok körébe tartozó állománycsoportok fejlesztésére. Állományelemzési útmutatóját új szempontokkal bővítette. Teljes állományelemzést végeztek két gyermekkönyvtárban (17. sz. és 37-es gyermekrészlege). A kézikönyvtári állomány további fejlesztésére összeállították a Könyvtári Címjegyzék pótfüzetét. Az állomány többéves fejlődéséről szakmai vitát tartottak.

Az olvasószolgálat támogatására „Az Októberi Szocialista Forradalom” címmel annótált ajánló bibliográfiát állítottak össze. A gyermekkönyvtárosok értekezletén megvitatták az olvasószolgálati segédeszközök, bibliográfiák és tárgyszókatalógus használatát. Több bemutató foglalkozást tartottak.

A helybenolvasás és az olvasószolgálati munka elmélyítésére kiadott gyermekkönyvtári reference lapok (1500 db), feldolgozását megkezdték. Irányították a gyermekkönyvtárak „Auróra” vetélkedőjét. Ennek kapcsán együttműködtek az Úttörőszövetséggel, a KISZ-szel és az MSZBT-vel is. Az olvasószervezés megkönnyítésére versenylapot szerkesztett a gyermekkönyvtári csoport, s azokban a könyvtárakban, ahol az alsó tagozatos osztályokba tartozó gyermekek aránya az átlagostól elmaradt, a kisiskolások olvasóvá szervezésére akciót indított. „A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyermekkönyvtárai” c. prospektust – amely ismerteti a gyermekkönyvtárak szolgáltatásait – a könyvtárakon keresztül eljuttatták az általános iskolákhoz, illetve a pedagógusokhoz.

Év	Összesen	Magyar nyelvű	Idegen nyelvű
1950	1000	800	200
1951	1200	950	250
1952	1500	1100	400
1953	1800	1300	500
1954	2000	1400	600
1955	2200	1500	700
1956	2500	1700	800
1957	2800	1900	900
1958	3000	2000	1000
1959	3200	2100	1100
1960	3500	2300	1200

...

Év	Összesen	Magyar nyelvű	Idegen nyelvű	Magyar nyelvű	Idegen nyelvű
1950	1000	800	200	100	100
1951	1200	950	250	120	130
1952	1500	1100	400	150	250
1953	1800	1300	500	180	320
1954	2000	1400	600	200	400
1955	2200	1500	700	220	480
1956	2500	1700	800	250	550
1957	2800	1900	900	280	620
1958	3000	2000	1000	300	700
1959	3200	2100	1100	320	780
1960	3500	2300	1200	350	850

II. KERÜLETI KÖNYVTÁRAK

A HÁLÓZAT ÖSSZEFOGLALÓ SZÁMADATAI

	1966	1967
Kerületi könyvtárak száma	46	46
Kerületi gyermekkönyvtárak száma	13	13
Fiókkönyvtárak száma	31	32
Különálló gyermekrészelek	21	22
Együtt	111	113
Kölcsönzőhelyek száma	24	21
Könyvtári állomány ¹	1 640 557	1 736 115
Beiratkozott olvasók száma ²	172 384	175 537
Kölcsönzők ³ és helyben olvasók száma	2 208 723	2 235 313
Kölcsönzött kötetek és diafilmek száma	6 249 316	6 284 098

¹ Könyvek, diafilmek és folyóirat-évfolyamok együtt.

² A dia-kölcsönzésre beiratkozottakkal együtt.

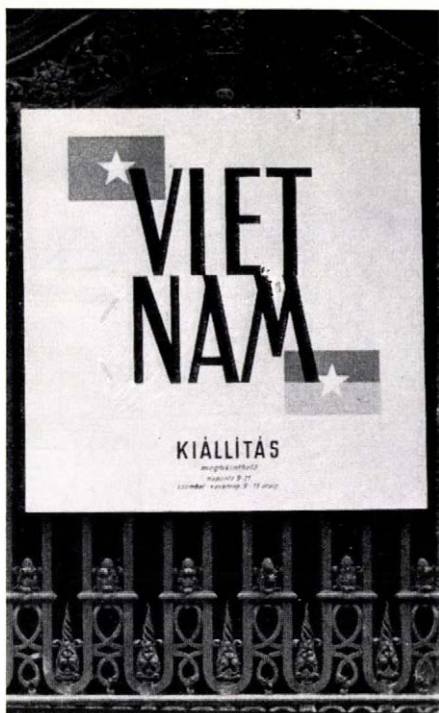
³ Diafilm kölcsönzőkkel együtt.

A könyvtáregységek száma — egy különálló gyermekrészzel és egy fiókkönyvtárral — kettővel növekedett. A társadalmi kezelésű kölcsönzőhelyek közül — amelyeknek jelenleg már egyáltalán nincs jelentősége könyvkölcsönzésünkben — három a jelentés évében megszűnt (1965-ben még 32 volt a számuk).

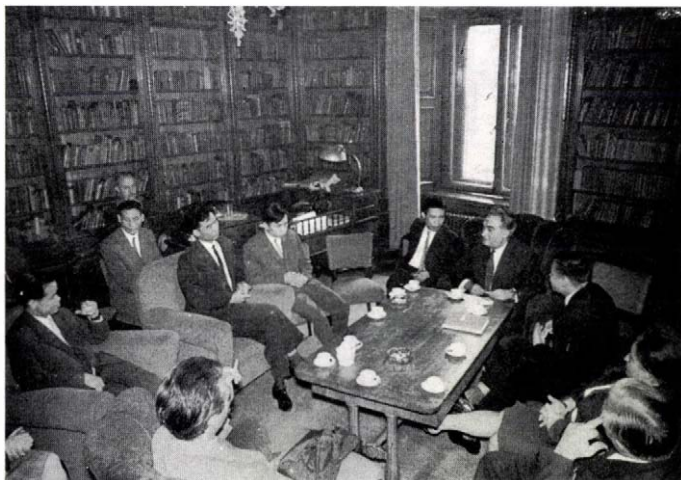
A hálózat könyvtári állománya 6%-kal, a beiratkozott olvasók száma 1,5%-kal, a kölcsönzők száma 1%-kal, a kölcsönzött könyvtári egységek száma pedig 0,6%-kal növekedett.

AZ EGYES KERÜLETI KÖNYVTÁRAK FŐBB ADATAI 1967 VÉGÉN

Kerület. kvt. száma	Fiókok sz. ¹⁾	Könyv- állomány	Beiratk. olvasók	A kölcsönzők	A kölcs. kötetek	Kölcs. napok ²⁾
		száma az év végén		száma az év folyamán		
Hálózati duplum raktár		161 271	—	—	—	—
Létesít. kvt. raktára ..		29 253	—	—	—	—
I. 11.	2*	34 685	5 158	53 586	181 007	243
20.	—	18 186	2 001	21 158	72 572	233
20. gy.	—	7 836	959	9 302	31 023	239
II. 37.	2	47 178	6 532	71 987	233 098	253
III. 8.	—	28 278	2 659	30 347	121 094	249
21.	—	21 189	1 948	19 587	74 543	238
33.	—	11 535	670	9 084	31 112	234
8. gy.	—	10 911	1 551	16 280	41 012	254

A Vietnami Demokratikus Köztársaság nagykövete és a Dél-Vietnami Nemzeti Felszabadítási Front budapesti állandó képviselőjének vezetője a fogadáson

A megnyitó és közönsége

AZ ELSŐ RENDELETEK

Всё в России принадлежит Совету Народных Комиссаров.

Къ Гражданамъ Россіи.
 Верховное Государственное повеление. Государственный Совет объявляет въ виду факта изгнания Советомъ Народныхъ Комиссаровъ, состоящимъ изъ представителей Советовъ Народныхъ Комиссаровъ, съединенъ со съездомъ Государственныхъ представителей в г. Петроградъ.
 Делъ, за которые бывшая императорская фамилия несомненно должна считаться виновной, и которые подлежатъ рассмотрению на земномъ рабочемъ судѣ въ Петроградѣ, съобразно Конституціи Советовъ Народныхъ Комиссаровъ — эту дѣлу объявляетъ
 ЗА ЗАКОНЪ ПРИНЯТЬ РЕЗОЛЮЦІЮ РАБОЧАГО СЪЕЗДА ВЪ ПЕТРОГРАДѢ.

СОВЕРШЕНІЕ УАЛОЖЕНІЯ И РАСПОРЯЖЕНІЯ

РАБОЧАГО И ВОЕННАГО ПАРЛАМЕНТА.
 1. Декретъ 1917 г. № 1. ОТКАЗЪ ОТЪ ВОЕННЫХЪ ДѢЛ.
 2. Декретъ 1917 г. № 2. О ПРАВАХЪ РАБОЧИХЪ И ВОЕННЫХЪ ПАРЛАМЕНТОВЪ.
 3. Декретъ 1917 г. № 3. О ПРАВАХЪ РАБОЧИХЪ И ВОЕННЫХЪ ПАРЛАМЕНТОВЪ.
 4. Декретъ 1917 г. № 4. О ПРАВАХЪ РАБОЧИХЪ И ВОЕННЫХЪ ПАРЛАМЕНТОВЪ.
 5. Декретъ 1917 г. № 5. О ПРАВАХЪ РАБОЧИХЪ И ВОЕННЫХЪ ПАРЛАМЕНТОВЪ.
 6. Декретъ 1917 г. № 6. О ПРАВАХЪ РАБОЧИХЪ И ВОЕННЫХЪ ПАРЛАМЕНТОВЪ.
 7. Декретъ 1917 г. № 7. О ПРАВАХЪ РАБОЧИХЪ И ВОЕННЫХЪ ПАРЛАМЕНТОВЪ.
 8. Декретъ 1917 г. № 8. О ПРАВАХЪ РАБОЧИХЪ И ВОЕННЫХЪ ПАРЛАМЕНТОВЪ.
 9. Декретъ 1917 г. № 9. О ПРАВАХЪ РАБОЧИХЪ И ВОЕННЫХЪ ПАРЛАМЕНТОВЪ.
 10. Декретъ 1917 г. № 10. О ПРАВАХЪ РАБОЧИХЪ И ВОЕННЫХЪ ПАРЛАМЕНТОВЪ.

Въ Петроградѣ, 25-го Октября 1917 г. № 1. ОТКАЗЪ ОТЪ ВОЕННЫХЪ ДѢЛ.
 Верховное Государственное повеление. Государственный Совет объявляетъ въ виду факта изгнания Советомъ Народныхъ Комиссаровъ, состоящимъ изъ представителей Советовъ Народныхъ Комиссаровъ, съединенъ со съездомъ Государственныхъ представителей в г. Петроградъ.
 Делъ, за которые бывшая императорская фамилия несомненно должна считаться виновной, и которые подлежатъ рассмотрению на земномъ рабочемъ судѣ въ Петроградѣ, съобразно Конституціи Советовъ Народныхъ Комиссаровъ — эту дѣлу объявляетъ
 ЗА ЗАКОНЪ ПРИНЯТЬ РЕЗОЛЮЦІЮ РАБОЧАГО СЪЕЗДА ВЪ ПЕТРОГРАДѢ.

Lenin's Peace Offer.

"German papers of fact" was drafted most of their attention is given to Lenin. The Lenin-Trotsky peace offer, in spite of the Press comment, did not excite very much interest. Opinion was general that Russia's Peace had not yet estranged themselves sufficiently to invite Germany to begin that her wish for a separate peace with Russia was at the end of a long and arduous process in the anti-social Color War and characteristics.
 "For the first time an enemy German paper has made an unqualified offer. Naturally it will be received with reserve by Germany, because of the existing situation in Russia. The probability of which cannot be estimated with accuracy for more than a few hours in advance. One knows how things are in Petrograd, but not how they stand in Moscow. For more information will, does one do, what the attitude of the majority of the army is. We shall be able to say more when we have more definite news. In the meantime, whether it has the answer 'No' or 'Yes' is not for our present will. It is not as well for our attention has found the work. We cannot but have made our various opinions will come to their own. We shall think in continuation, now obtained by our own as their ally, is now working for us."

A Daily Mail comment, Russian commentators, a column 10/25/17, London, 10/25/17.

РЕЗОЛЮЦІЯ
 Высочайшее Государственное повеление.
 1. Въ виду изгнания Советомъ Народныхъ Комиссаровъ, состоящимъ изъ представителей Советовъ Народныхъ Комиссаровъ, съединенъ со съездомъ Государственныхъ представителей в г. Петроградъ.
 2. Дѣлъ, за которые бывшая императорская фамилия несомненно должна считаться виновной, и которые подлежатъ рассмотрению на земномъ рабочемъ судѣ въ Петроградѣ, съобразно Конституціи Советовъ Народныхъ Комиссаровъ — эту дѣлу объявляетъ
 ЗА ЗАКОНЪ ПРИНЯТЬ РЕЗОЛЮЦІЮ РАБОЧАГО СЪЕЗДА ВЪ ПЕТРОГРАДѢ.

Kiállítás az Októberi Forradalom 50. évfordulóján

Exhibition of the October Revolution 50th Anniversary

MEKERTAROLATA

Némunkás

NYILAS
 Gyűjtés az orosz háborúfordalom

A munkások programja

A munkások programja

Az EST

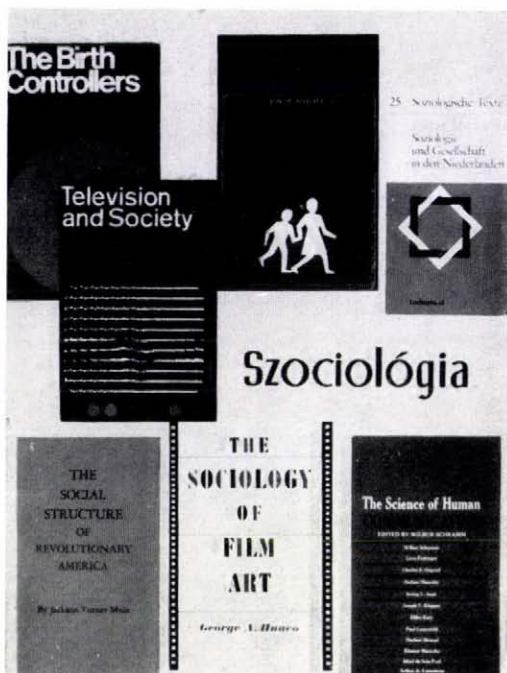

Kiállítás az Októberi Forradalom 50. évfordulóján

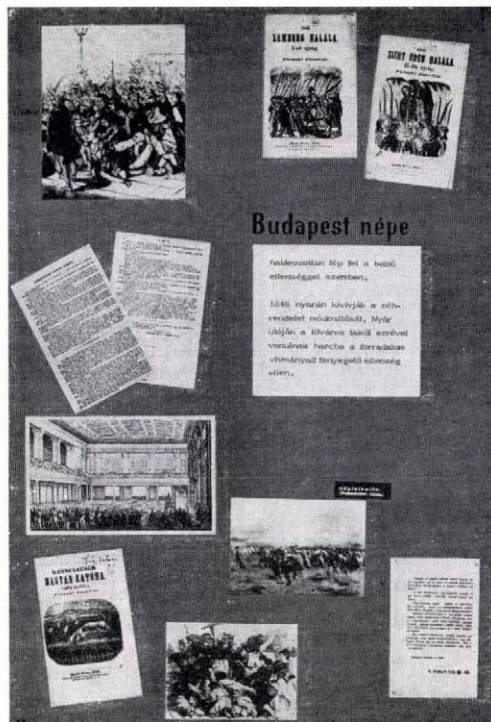

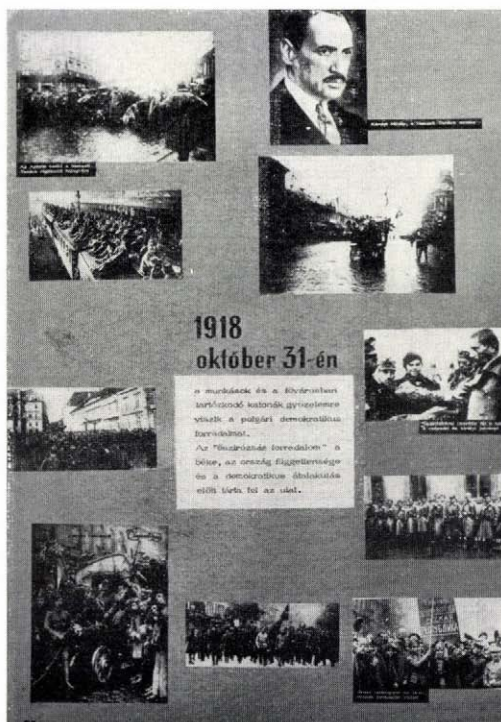
A mai Jugoszláviát bemutató kiállítás

Kiállítás az új könyvek borítólapjaiból

A „Budapest forradalmi múltjából” kiállítás tablójából

Kerület, kv. száma	Fiókok sz. ¹⁾	Könyv- állomány	Beltrk. olvasók	A kölesönzők	A köles. kötetek	Köles. napok ²⁾
		száma az év végén		száma az év folyamán		
IV. 28.	1*	52 765	7 341	71 483	239 693	238
41.	1*	18 504	1 429	17 145	58 774	234
V. 1.	—	32 747	3 469	44 878	160 723	254
14.	1*	29 346	3 810	43 545	147 156	240
5. gy.	—	9 722	1 433	13 024	35 867	240
VI. 10.	—	40 239	5 776	64 955	224 080	280
1. gy.	—	25 964	4 384	39 784	105 948	248
VII. 2.	1*	60 885	6 431	102 118	312 573	246
22.	—	34 819	5 121	59 416	223 680	234
VIII. 9.	—	48 043	4 768	61 006	192 285	252
44.	1*	36 376	4 957	54 983	179 978	240
3.	1*	30 029	2 239	33 294	98 145	253
9. gy.	—	11 414	1 580	16 199	38 980	254
IX. 39.	2*	37 522	4 917	57 888	198 545	238
26.	—	23 832	2 700	31 240	100 570	252
23.	2*	28 835	1 822	23 114	69 873	240
7. gy.	—	8 678	1 206	14 179	42 620	241
48.	—	20 160	2 520	31 620	128 793	245
15. gy.	—	10 756	2 009	22 521	53 290	245
X. 12.	3*	49 391	5 494	59 521	195 816	235
XI. 6.	2	51 337	6 786	52 052	169 637	195
6. gy.	—	11 200	2 116	14 979	37 768	195
XII. 38.	3*	37 443	4 729	32 292	109 060	149
XIII. 7.	1	31 296	2 667	36 826	136 675	246
19.	1*	27 706	3 021	34 446	115 246	254
4.	—	22 948	2 886	28 575	107 305	239
2. gy.	—	10 649	1 717	16 004	40 850	250
3. gy.	—	11 967	1 210	10 966	32 658	241
10. gy.	—	8 360	893	10 647	25 515	254
XIV. 18.	2*	34 517	4 044	38 126	133 462	202
5.	—	23 281	2 812	29 217	107 439	249
43.	1*	27 268	2 967	33 937	102 112	253
47.	—	15 682	1 773	19 407	68 779	205
XV. 29.	2*	27 986	2 167	19 851	60 166	111
34.	2*	22 078	2 124	26 004	82 117	254
XVI. 32.	3*	30 806	2 786	26 805	86 572	167
45.	—	18 062	2 340	22 856	74 356	245
XVII. 36.	3*	32 745	2 833	30 353	111 797	238
40.	1	18 395	1 927	26 715	88 600	254
XVIII. 24.	3*	25 916	3 477	35 850	114 722	244
31.	—	15 336	2 189	23 144	74 108	244
XIX. 25.	3*	39 586	5 261	55 898	187 055	279
16.	—	10 904	1 860	20 382	65 501	243
XX. 27.	5*	46 344	6 111	59 023	189 658	199
35.	1	24 539	1 896	20 665	65 623	199
XXI. 17. gy.	—	10 033	1 065	10 644	30 903	236
30.	—	13 255	1 033	9 284	30 348	182
4. gy.	—	8 987	1 200	13 689	34 761	250
46.	—	15 238	1 350	13 663	49 961	254
XXII. 13.	4*	25 803	2 730	30 646	114 473	228
Villamos	—	5 254	683	8 372	34 759	172
Össz. 1967	54	1 685 270	175 537	1 904 562	6 274 836	232 ³⁾
1966	52	1 590 174	171 905	1 902 000	6 238 348	232 ³⁾

¹ Itt szerepelnek a különálló gyermekrészek is, (ahol ilyen van, *-gal jelöltük).

² Az anyakönyvtárban nyitvatartott napok száma.

³ A nyitvatartott napok hálózati átlaga.

A KÖNYVTÁRAK MEGOSZLÁSA TEVÉKENYSÉGÜK ÉS JELLEGÜK ALAPJÁN

	Felnőtt	Vegyes	Gyermek	Összes
	könyvtár			
Kerületi könyvtár	13	11	13	37
Különálló részlegek vegyes könyvtárakban	22	—	22	44
Fiókok	—	31	1	32
Együtt 1967 végén	35	42	36	113
1966 végén	33	42	36	111

FIÓKKÖNYVTÁRAK

	Számuk	Könyvállomány	Beiratkozott olvasók	Kötet forgalom
Fiókkönyvtárak	32	131 184	14 370	559 554
Társadalmi kezelésű kölcsönző- helyek	21	8 677	922	16 688

A HÁLÓZAT FŐ KÖNYVTÁRHASZNÁLATI MUTATÓSZÁMAI

	1966	1967
Olvasási intenzitás ¹	11,1	10,9
Olvasási átlag ²	36,2	35,7
A könyvek forgási sebessége ³	4,4	4,2
Egy alkalommal kölcsönzött kötetek száma	3,28	3,29

¹ A beiratkozott olvasóra eső kölcsönzések száma.

² A beiratkozott olvasóra eső kölcsönzött kötetek száma.

³ Az állomány 1 kötetére jutó kölcsönzött kötetek száma.

E mutatószámok szerint egy-egy beiratkozott olvasó az év folyamán csaknem 11-szer látogatta a kerületi könyvtárat és megközelítőleg 36 könyvet kölcsönzött. A kerületi könyvtárak állományának 1 kötetére valamivel több mint 4 kölcsönzött kötet jutott és 1 kölcsönzés alkalmával $3 \frac{1}{3}$ könyvet vittek el átlagosan.

A hálózati könyvállomány és szerzeményezés

A kerületi könyv-, ill. könyvtári állomány alakulása a következő volt 1966-ban és 1967-ben:

	Év	Állomány dec. 31-én	
		kötet	index
A) Kerületi könyvtárak könyvállománya	1966	1 429 974	100
	1967	1 494 746	104,5
B) Összes hálózati könyvállomány ¹	1966	1 590 174	100
	1967	1 685 270	106,0
C) Teljes könyvtári állomány (dia és folyóir. áll.-al)	1966	1 640 557	100
	1967	1 736 115	105,9

¹ A kerületi könyvtárak, továbbá a létesítendő könyvtárak és a hálózati duplumraktárak összes állománya.

A KÖNYVÁLLOMÁNY SZAKOK SZERINTI MEGOSZLÁSA*

Szakszám	Megnevezés	1966	1967	1966	1967
		darabban		százalékban	
0	Általános művek	22 619	24 017	1,6	1,6
1, 2, 3, 9	Társad. tud. (fil., tört.)	122 368	128 791	8,5	8,6
3K	Marxizmus – leninizmus	16 442	16 714	1,1	1,1
4	Nyelvtudomány	5 300	5 615	0,4	0,4
5	Természettudomány	37 097	38 503	2,6	2,6
61	Orvostudomány	17 999	17 916	1,3	1,2
62 – 64/69	Alkalm. tud.	49 109	50 898	3,4	3,4
63	Mezőgazdaság	6 314	6 386	0,4	0,4
7	Művészet	77 115	79 983	5,4	5,4
8	Irodalomtud.	48 403	51 934	3,4	3,5
	Szépirod.	626 041	648 655	43,8	43,4
91	Földrajz	51 167	54 146	3,6	3,6
	Gyermekirodalom	350 000	371 188	24,5	24,8
	Összesen	1 429 974	1 494 746	100,0	100,0

* A hálózati raktárak állománya nélkül.

A könyvállomány 3 fő kategóriája közül minimálisan csökkent a szépirodalom, hasonló mértékben növekedett a gyermekirodalom és változatlan maradt az ismeretterjesztő művek aránya.

A felnőttkönyvtári állomány százalékos megoszlása (1967)

Általános művek	2.1	Alkalmazott tudomány	4.5
Társadalomtudomány	11.4	Mezőgazdasági irodalom	0.5
Marxizmus-leninizmus	1.5	Művészet	7.2
Nyelvtudomány	0.5	Irodalomtudomány	4.7
Természettudomány	3.5	Szépirodalom	57.7
Orvostudomány	1.6	Földrajz	4.8
		Együtt:	100.0

A KÖNYVGYARAPODÁS MEGOSZLÁSA SZAKOK SZERINT*

Szakszám	Megnevezés	1966	1967	1966	1967
		darabban		százalékban	
0	Általános művek	2 913	2 642	1,9	1,8
1, 2, 3, 9	Társadalomtudomány	13 538	12 895	8,8	8,9
3K	Marxizmus – leninizmus	805	984	0,5	0,7
4	Nyelvtudomány	452	568	0,3	0,4
5	Természettudomány	3 226	3 156	2,1	2,1
61	Orvostudomány	1 831	1 324	1,2	0,9
62 – 64/69	Alkalmazott tud.	4 366	5 303	2,8	3,6
63	Mezőgazd. tud.	631	731	0,4	0,5
7	Művészet	6 435	5 998	4,2	4,1
8	Irodalomtudomány	4 981	5 174	3,2	3,4
	Szépirodalom	56 287	51 745	36,5	35,4
91	Földrajz	6 347	5 932	4,1	4,0
	Gyermekirodalom	52 576	50 107	34,0	34,2
	Összesen	154 388	146 289	100,0	100,0

* A hálózati raktárak gyarapodása nélkül (Ez 1966-ban 35 954 db, 1967-ben 38 685 db).

A könyvek legnagyobb kategóriájának, a szépirodalomnak a gyarapodásban való aránya csaknem 1%-kal, 35,4%-ra esett. A gyermekirodalom ezt alig több mint 1%-nyira, 34,2%-kal teljesen megközelítette. A felnőtt ismeretterjesztő irodalom elérte a szerzeményezett könyvek 30,4%-át, s ezzel csaknem 1%-kal magasabb arányú lett, mint 1 évvel korábban. Ez utóbbi csoportban jelentősebben nőtt a marxizmus – leninizmus és az alkalmazott tudományok szakcsoportja.

A diafilm állomány 49 363 darab, 271-el kevesebb, mint az előző évben. A be nem kötött folyóiratok száma 1482 db, 733-al több, mint 1 évvel korábban.

A KÖNYVVÁSÁRLÁS MEGOSZLÁSA ANYAGI FORRÁSOK ALAPJÁN

Források	Forint	Kötet	Százalék	
			1967	1966
a) Hálózati keretből: ker. kv. oszt. keretéből ..	206 306	7 663	5,2	2,4
ker. könyvt. keretéből	2 702 580	111 395	75,8	76,4
b) Közp. kv. keretből	—	—	—	—
c) Kártérítési és perlési összegből	322 757	13 342	9,0	8,5
d) Ker. költségfejl. alapból	356 759	14 751	10,0	12,7
Összesen	3 588 402*	147 151	100,0	100,0

* Ebből 967 649 Ft gyermekkönyvek vásárlására (47 353 db).

A könyvvásárlási források közül valamivel nőtt a kerületi könyvtárak kerete, jelentősebben emelkedett — a már közölt okoknál fogva — a kerületi könyvtárak osztálya kerete, ugyanakkor csaknem 80 000 forinttal csökkent a kerületi KÖFA könyvvásárlásra fordított összege. A gyermekkönyvek vásárlására fordított összeg mintegy 130 ezer forinttal csökkent.

Egy könyv átlagára 1967-ben 24,4 forint volt, minimális összeggel (20 fillér) növekedett tehát a korábbi évi átlaggal szemben. Egy gyermekkönyv átlagára 20,45 forint.

ÁLLOMÁNYCSÖKKENÉS A FŐBB SZAKCSOPORTOKBAN

Szakszám	Megnevezés	1966	1967	1966	1967
		darabban		százalékban	
	Összhálózati csökkenés ¹	71 844	81 517	100,0	100,0
	Ebből:				
1, 2, 3, 9	Társadalomtudomány	5 820	6 331	8,1	7,8
62 – 64/69	Alkalm. tud.	3 564	3 528	4,9	4,3
	Szépirodalom	29 658	37 059	41,3	45,5
	Gyermekirodalom	20 093	21 073	27,8	24,7

¹ Ehhez járulnak a hálózati raktárak csökkenésadatai (1966-ban 14 773 db, 1967-ben 9361 db).

A hálózat állományának csökkenése mind számszerűleg, mind főbb csoportjainak arányait illetően alig különbözik az előző év megfelelő adataitól.

Beiratkozott olvasók

A demográfiai fordulat a lakosság felnőtt- és gyermekkorosztályainak arányában a könyvtárhálózat olvasóinak felnőtt és 14 éven aluli csoportjainak alakulásában is megmutatkozik. A felnőtt olvasók aránya több mint 1%-kal nőtt és ennek megfelelő a gyermekolvasók csökkenése:

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK SZÁMA ÉV VÉGÉN

	1966		1967	
	fő	%	fő	%
Felnőtt	115 729	67,3	120 051	68,4
14 éven aluli	56 176	32,7	55 486	31,6
Összesen	171 905	100,0	175 537	100,0

A BEIRATKOZOTT OLVASÓK FOGLALKOZÁSA

	1966	1967	1966	1967
	számban		százalékban	
Munkás	24 396	25 243	14,2	14,4
Paraszt	173	193	0,1	0,1
Pedagógus	2 916	3 027	1,7	1,7
Egyéb értelmiségi	6 018	6 898	3,5	3,9
Közép- és főisk. tanuló	25 381	26 563	14,8	15,1
Ipari tanuló	5 938	6 749	3,5	3,9
Háztartásbeli	6 020	5 666	3,4	3,2
Általános iskolai tanuló	56 176	55 486	32,7	31,6
Egyéb	44 887	45 712	26,1	26,1
Összesen	171 905	175 537	100,0	100,0

Az általános iskolai tanulók arányának 1%-os csökkenésével szemben nőtt az ipari, a közép- és főiskolai tanulók, az értelmiségi olvasók és a munkás-olvasók aránya. A munkás-olvasók (az ipari tanulókkal együtt) egyébként 26,7%-át képviselik — a negyedénél is többet — a beiratkozott felnőtt olvasóknak.

Felnőtt olvasók megoszlása	1966	1967
	százalék	
Munkás	21,0	21,1
Paraszt	0,2	0,2
Pedagógus	2,5	2,5
Egyéb értelmiségi	5,2	5,7
Közép- és főisk.	21,9	22,1
Ipari tanuló	5,1	5,6
Háztartásbeli	5,2	4,7
Egyéb	38,8	38,1
Összesen	100,0	100,0

AZ OLVASÓK MEGOSZLÁSA KORUK ÉS NEMŰK SZERINT (1967)

	Férfi	Nő	Együtt
10 évig	7 493	8 388	15 881
10 – 14 év között	19 603	20 002	39 605
15 – 18 év között	14 255	16 476	30 731
19 – 26 év között	10 898	12 160	23 058
27 év felett	29 133	37 129	66 262
Összesen	81 382	94 155	175 537

AZ OLVASÓK MEGOSZLÁSÁNAK SZÁZALÉKOS ARÁNYA

	Férfi		Nő		Együtt	
	1966	1967	1966	1967	1966	1967
10 évig	4,6	4,3	5,2	4,7	9,8	9,0
10 – 14 év között	11,3	11,2	11,5	11,4	22,8	22,6
15 – 18 év között	7,8	8,1	8,8	9,4	16,6	17,5
19 – 26 év között	6,1	6,2	6,1	6,9	12,2	13,1
27 év felett	17,1	16,6	21,5	21,2	38,6	37,8
Összesen	46,9	46,4	53,1	53,6	100,0	100,0

Amíg 1966-ban még csak a 6–10 évesek aránya csökkent, a 10–14 éveseké nőtt, 1967-ben mindkettő csökkent; az alsó tagozatosoké nagyobb, a felsősöké kisebb mértékben. Nőtt a 15–26 évesek aránya, és a 27 év felettieké újra csökkenést mutat.

A nők száma minden korosztályban magasabb, különösen a 27 év felettiben. A nő-olvasók száma csaknem 13 ezerrel több, mint a férfi-olvasóké.

EGYES KORCSOPORTOK MEGOSZLÁSA AZONOS KATEGÓRIÁKON BELÜL

Felnőtt korcsoportok:	15 – 18 év	25,5%
	19 – 26 év	19,2%
	27 év felett	55,3%
	Együtt	100,0%
Gyermek korcsoportok:	10 év alatt	28,5%
	10 – 14 év	71,5%
	Együtt	100,0%

Kölcsönzők (kölesönzések) száma

KÖLCSÖNZŐK SZÁMA

	1966		1967	
	szám	százalék	szám	százalék
Felnőtt kölcsönzők	1 293 170	68,0	1 348 124	70,7
Gyermek kölcsönzők	608 830	32,0	556 438	29,3
Összesen	1 902 000	100,0	1 904 562	100,0

A minimális össznövekedés a felnőtt kölcsönzők számának 55 ezer főnyi növekedéséből, a gyermekkölcsonzők számának 52 ezres csökkenése mellett adódik. (1966-ban mind a két csoportban csökkenés mutatkozott.)

OLVASÓTERMI LÁTOGATÓK

	1966		1967	
	szám	százalék	szám	százalék
Felnőtt látogatók	163 471	53,6	186 361	56,7
Gyermek látogatók	140 992	46,4	142 473	43,3
Összes látogató	304 468	100,0	328 834	100,0

Az olvasótermi látogatók számának növekedése elsősorban a felnőtteknél mutatkozik meg. A gyermeklátogatók (akik 1965-ben még $\frac{1}{3}$ -os arányuk mellett az olvasótermi látogatóknak csaknem felét képviselték) ma is sokkal nagyobb arányban látogatják könyvtáraink olvasótermeit, mint a felnőttek.

KERÜLETI OLVASÓHELYISÉGEK

	1966	1967
Olaszóteremek száma	21	22
Kölcsönzési olvasóhelyiségek	35 ¹	37 ¹
Gyermek olvasóteremek	14	17
Gyermek-kölcs. olvasóhelyek	34 ¹	32 ¹
Összesen	104	108

¹ A 4 ülőhelynél kisebbet nem vettünk figyelembe.

OLVASÓI ÜLŐHELYEK

	1966	1967
Olaszóteremben	420	475
Kölcsönzőhelyiségekben	495	539
Gyermek-olvasóteremekben	251	281
Gyermek kölcsönzőhelyiségekben	388	390
Összesen	1554	1685

A kerületi könyvtárak külön olvasótermeinek száma – mind a felnőtt-, mind a gyermekkönyvtáraknál – gyarapodott, s hasonlóképpen nőtt (8,3%-kal) az olvasóteremekben és a kölcsönzőhelyiségekben az olvasók rendelkezésére álló ülőhelyek száma.

Könyvtáraink teljes olvasóforgalma – kölcsönzők és olvasótermi látogatók együtt – a beszámoló évében 1%-kal növekedett:

	1966	1967
Kölcsönzők száma	1 902 000	1 904 562
Olaszótermi látogatók	304 468	328 834
Összesen	2 206 468	2 233 396

Kölcsönzött kötetek

A felnőttek könyvforgalmának 7,6%-os növekedése és a gyermekek könyvforgalmának 8,5%-os csökkenése együttesen biztosította az összes kölcsönzött könyvek nem egészen 1%-os gyarapodását 1967-ben:

A KÖLCSÖNZÖTT KÖTETEK SZÁMA

	1966		1967	
	száma	%	száma	%
Felnőtteknek kölcsönzött kötetek	4 585 806	73,5	4 760 686	76,0
Gyermekeknek kölcsönzött kötetek	1 652 542	26,5	1 514 150	24,0
Összes kölcsönzött kötet	6 238 348	100,0	6 274 836	100,0

A KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEK SZAK SZERINTI MEGOSZLÁSA
(Reprezentatív felmérések szerint)

Szakcsoport	1966	1967	1966	1967
	számban		százalékban*	
Felnőtt irodalom összesen	536 978	1 199 765	73,5	76,0
Szépirodalom	362 696	805 411	49,7	51,0
Ebből:				
Új magyar	119 604	273 362	16,3	17,3
Régi magyar	55 104	118 417	7,7	7,5
Világir. klassz.	71 935	150 532	9,8	9,5
Szovjet irodalom	26 043	61 726	3,6	3,9
Népi dem. irodalom	23 953	52 202	3,3	3,3
Egyéb irodalom	66 057	149 172	9,0	9,5
Ismeretterjesztő	174 282	394 354	23,8	25,0
Ebből:				
Ideol.-pol.	39 162	89 489	5,4	5,7
Műszaki irod.	21 271	46 217	2,9	2,9
Mezőgazd. irod.	2 871	6 108	0,4	0,4
Természettud.	28 097	62 223	3,8	3,9
Egyéb ism. terj.	82 881	190 317	11,3	12,1
Gyermekirodalom	361 132	393 961	26,5	24,0
Ebből:				
Képeskönyv	55 589	57 142	4,1	3,5
Szépirodalom	181 038	196 907	13,3	12,0
Ism. terj.	124 505	139 912	9,1	8,5
Összesen	—	—	100,0	100,0

* A reprezentatív adatok alapján kiszámított arány, a felnőtt- és gyermek kötetforgalom aránya kivételével, amelyet az abszolút számok alapján számítottunk (lásd az előbbi táblázatot).

Az előbbi, összefoglaló táblázat adatainál a könyvtár szempontjainak megfelelőbb a felnőtteknek és gyermekeknek kölcsönzött könyvek arányainak külön-külön való megállapítása. (Táblázatokat lásd a 91. oldalon.)

Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy az ismeretterjesztő forgalom arányának a korábbi években állandóan növekvő folyamata a beszámoló évében sem szakadt meg: 1967-ben is jelentősen, $\frac{1}{2}\%$ -kal növekedett. Hasonló mértékben csökkent a szépirodalom aránya.

Ez utóbbi kategóriái közül nőtt a mai magyar és a szovjet irodalom, továbbá az egyéb kategória. A kultúrpolitikai szempontból kiemelten kezelt mai magyar, szovjet és népi demokratikus irodalom együttvéve a kölcsönzött irodalom csaknem harmadát (32,3%-át) teszi ki.

**NOVEMBER 7
MUNKÁSOK!
KI AZ UCCÁRA!**

**Megvédjük a 14 éves
SZOVJETUNIOT!**

Kommunisták Magyarországi Partja
Kommunista Ifjúságok Magyarországi
Szövetsége

A FELNŐTTEKNEK KÖLCSÖNZÖTT KÖNYVEK SZÁZALÉKOS ARÁNYA

	1966	1967
Szépirodalom	67,6	67,1
Ebből:		
új magyar	22,3	22,8
rég Magyar	10,3	9,9
világirodalom klasszikusai	13,4	12,5
szovjet irodalom	4,9	5,2
népi dem. irodalom	4,5	4,3
egyéb szépirodalom	12,2	12,4
Ismeretterjesztő	32,4	32,9
Ebből:		
ideológiai-politikai	7,3	7,5
műszaki irodalom	4,0	3,8
mezőgazdasági irodalom	0,5	0,5
természettudományos művek	5,2	5,2
egyéb ismeretterjesztő irodalom	15,4	15,9
Összesen	100,0	100,0

Itt közöljük annak a reprezentatív adatgyűjtésnek az eredményét is, amely azt vizsgálta, hogy a felnőtt olvasók között milyen mértékben keresnek ifjúsági könyveket. Eszerint a felnőtt szépirodalmi forgalomban az ifjúsági könyvek aránya 7,9% (9844 kötetből 779).

Az ismeretterjesztő kategóriák között nőtt az ideológiai-politikai, de ugyanilyen mértékben csökkent a műszaki irodalom forgalma.

A KÖLCSÖNZÖTT GYERMEKIRODALOM SZÁZALÉKOS MEGOSZLÁSA

	1966	1967
Képeskönyv	15,4	14,5
Gyermek szépirodalom	50,1	50,0
Gyermek ismeretterjesztő	34,5	35,5
Összesen	100,0	100,0

A gyermekeknek kölcsönzött könyvek között is – sőt itt 1 egész százalékkal – nőtt az ismeretterjesztő irodalom aránya. A gyermek-szépirodalom színvonalának változatlan-sága mellett a megfelelő aránycsökkenés a képeskönyvek között következett be.

Diafilm-kölcsönzés

DIAFILM-ÁLLOMÁNY

	1966	1967	1966	1967
	szám		százalék	
Mese- és játékfilm	15 420	14 333	31,0	29,0
Ismeretterjesztő film	34 214	35 030	69,0	71,0
Összesen	49 634	49 363	100,0	100,0

Az állomány darabszámában minimális csökkenés következett be; a gyermekek által keresett mese- és játékfilmeknél viszont a csökkenés nagyobb, 7%-os. A jelentékeny mértékben ajándékba kapott ismeretterjesztő diafilmek növekedése a mesefilmek kopása következtében beállott csökkenést pótolni nem tudta.

Dia-film	1966	1967
Kölsönzésre beiratkozottak száma	479	452
Kölsönzők száma	2255	1917

DIAFILM-KÖLCSÖNZÉS

	1966	1967	1966	1967
	szám		százalék	
Mese- és játékfilm	9 109	7 710	83,0	83,3
Ismeretterjesztő film	1 859	1 552	17,0	16,7
Összesen	10 968	9 262	100,0	100,0

Kiállítások és rendezvények

Kerületi könyvtáraink könyvpropagandája, az egyes munkásmozgalmi és kulturális évfordulókhöz fűződő tevékenysége, mindenekelőtt a könyvkiállítások növekvő számában mutatkozik.

A KÖNYVKIÁLLÍTÁSOK SZÁMA

	1966	1967
Felnőttek számára	1203	1485
Gyermekek számára	833	925
Együtt	2236	2410

RENDEZVÉNYEK A KERÜLETI KÖNYVTÁRAKBAN

	1966			1967		
	Felnőtt	Gyermek	Együtt	Felnőtt	Gyermek	Együtt
Könyvismertető előadások	155	393	548	223	516	739
Klubfoglalkozások	290	168	458	239	—	239
Film- és diavetítés	18	108	126	7	99	106
Meseórák	—	163	163	—	241	241
Összesen	463	832	1 295	469	856	1 325
Látogatók száma	14 605	28 171	42 776	15 569	30 262	45 831

A kerületi könyvkiállítások száma 8%-kal növekedett. 1967-ben a kiállítások csaknem 62%-át a felnőtt olvasók, a fennmaradó 38%-át a gyermekolvasók számára rendezték.

A rendezvények száma, továbbá a felnőttek és gyermekek közti megoszlása általában megfelel a korábbi évinek. Az egyes rendezvénycsoportok közül jelentősen nőtt a könyvismertető előadások száma, továbbá a meseórák száma, s csökkent a klubfoglalkozásoké. A rendezvények 2/3-át a gyermekek számára tartották; a megjelent látogatók 2/3-a is gyermek volt.

III. A KÖNYVTÁR GAZDASÁGI TEVÉKENYSÉGE

Pénzügyi feladatok

A KÖNYVTÁRI KÖLTSÉGVETÉS FŐBB TÉTELEI. (TELJESÍTÉS)*

Tételek	1966	1967	1966	1967
	összeg forintban*		százalékban	
Éves költségvetés összesen	21 737 869	22 769 917	100,0	100,0
Személyi kiadások	10 337 557	10 529 100	47,5	46,5
Dologi kiadások	11 400 312	12 240 817	52,5	53,5
Ebből:				
könyvbeszerzés	3 700 628	3 876 332	17,0	16,9
könyvkötés (külső)	565 635	394 577	2,6	1,7
saját kiadvány	585 550	445 437	2,7	1,9
szakmai nyomtatványok	82 236	87 953	0,4	0,4
beszerzés	477 191	446 011	2,2	1,9
felújítás	824 486**	1 586 325	3,8	6,9
Index: Összes kiadás	100,0	104,5	—	—
Személyi kiadás	100,0	102,0	—	—
Könyvbeszerzés	100,0	107,2	—	—

* A Fővárosi Tanács Népművelési Osztálya által engedélyezett módosítással.

** Műszakilag 1 400 000 Ft a teljesítés; pénzügyileg azonban csak a fenti.

A költségvetési kiadások végösszege 4,5%-kal múlta fölül az 1 évvel korábbit. A könyvbeszerzés keretének 7,2%-os növekedése az előző évvel szemben az 1967. év második felében kapott póthitelből és abból adódott, hogy a beszerzési keret egy részét erre a célra csoportosítottuk át.

BERUHÁZÁS ÉS KÖZSÉGFEJLESZTÉSI ALAP (TELJESÍTÉS)

	1966	1967
	forintban	
Berendezési tárgyak	1 102 191*	609 043
Építés	—	—
Együtt	1 102 191*	609 043

* Ebből beruházási hitelforrásból 473 000 Ft, KÖFA-ból 152 000 Ft.

E téren tehát 45%-os volt a csökkenés.

A KÖNYVTÁR BEVÉTELEI. (TÉNYSZÁMOK)

	1966 (Ft)	1967 (Ft)
Könyvtárhasználati díj	342 191	364 041
Késedelmi díjakból	455 407	501 954
Együtt	797 598	865 995
MÉH-nek történő eladás	25 535	8 277
Fotóból	1 933	4 894
Dia-bevételek	11 355	12 315
Bibliográfiai bevételek	208 371	81 391
Olvasófüzetek eladásából	5 966	6 754
Egyéb bevételek	7 024	4 746
Együtt	260 184	118 377
Összesen	1 057 782	984 373

A késedelmi díjnál 10%-os az emelkedés, amely kevésbé írható a kölcsönzési fegyelem lazulásának terhére, hanem inkább a késedelmi díjak következetesebb behajtása javára. A késedelmi díjak 96%-át a hálózat, 4%-át a központ szolgáltatta. A harmadik legnagyobb tételnél, a bibliográfiai bevételeknél mutatkozó 61%-os visszaesés abból származik, hogy az Állami Könyvterjesztő Vállalat az 1967. évre vonatkozó utolsó elszámolását csak 1968 elején teljesítette (201 ezer forint), amely ezért kimaradt a fenti számokból. Ennek figyelembevételével a saját kiadványokból eredő bevétel 36%-os emelkedést mutat.

PERLÉSEK

	1966	1967
Perlések száma	3 594	3 755
Elintézett esetek száma	2 877	3 051
Visszahozott könyvek száma	3 919 ¹	4 312 ²
Elveszett könyvekért befizetett kártérítés (Ft)	267 076 ³	298 804 ⁴

¹ 214 248 Ft értékben.

² 231 859 Ft értékben.

³ 3931 kötet értéke.

⁴ 4180 kötet értéke.

A perlési csoport tevékenységével tehát 8492 kötet könyv, ill. az annak megfelelő forint érték került vissza a könyvtárba. Ez 8%-kal magasabb, mint az elmúlt évi eredmény.

A beszámoló évében gazdasági hivatallá alakult a gazdasági osztály. Keretében 4 csoportot: a pénzügyi-, az anyag- és állóeszköz-gazdálkodási, a műszaki ellátási csoportot és a gondnokságot szervezték meg.

Könyvkötészeti munka

A javítás, újrakötés száma növekedett, az új kötés számaihoz kell sorolni a kartonkötésnél kimutatott 1513 kotta különleges módon való bekötését is, amelyet a házikötészet a zenei könyvtár részére végzett el. Az aranyozás csökkenése összefügg azzal, hogy 1967-ben a központi könyvtár kevesebb könyvet vásárolt, s így kevesebb aranyozásra volt szükség. A kölcsönző-tasakokat a jövőben – olcsóbban – külső vállalat készíti.

A HÁZI KÖNYVKÖTÉSZET FŐBB MUNKÁI (db)

	1966			1967		
	Közp.	Hálózat	Összesen	Közp.	Hálózat	Összesen
Új kötés	283	2 121	2 404	325	1 510	1 815
Karton kötés	7 616	1 189	8 805	9 579	657	10 235
Javítás-újrakötés	1 537	35 105	36 642	1 915	36 921	38 836
Kisjavítás	—	31 208	31 208	—	22 520	22 520
Aranyozás (helyszámozás)	34 977	—	34 977	25 562	100	25 662
Táskázás	5 674	345	6 019	5 517	6 670	12 187
Köls. tasak	—	147 522	147 522	—	73 024	73 024

A helyszíni könyvjavítás 1967-ben 9 kerületi könyvtárban folyt. Ezévből (a könyvkötőváson hiánya miatt) a kiadók gyorsabban rongálódó papírkötéssel bocsátották ki a könyveket, s ezeket a helyszíni javítás során nagyobb munkával lehetett csak helyreállítani; ez az oka a kisjavítások számszerű csökkenésének. A könyvek állagának megvédését szolgáló PVC fóliával való borítást a kerületi könyvtárak dolgozói maguk végezték, a könyvkötészet az anyag felszabását és a betanítást végezte.

A beszámoló évében a házi könyvkötészet gépparkja növekedett. Beszereztünk egy oszlopos aranyozóprést, egy kézi összehordó-gépet és egy motoros összeütő-összerázó gépet. A házi sokszorosításban megjelenő kiadványok számának növekedése szükségessé tette, hogy kiadványaink összehordását és összerázását az eddigi költséges és nehézkes kézimunka helyett e gépek végezzék.

KÜLSŐ KÖTÉSZETRE ADOTT MUNKÁK (db)

	1966			1967		
	Központ és zenei kv.	Hálózat	Összesen	Központ és zenei kv.	Hálózat	Összesen
Új kötés	1390	—	1 390	1295	—	1295
Javítás	700	11 000	11 700	—	7314	7314
Együtt	2090	11 000	13 090	1295	7314	8609

A pénzügyi keret csökkenése miatt a külső kötészetre adott munkák mennyisége 34%-kal volt kisebb, mint 1 évvel korábban.

A KÖNYVKÖTÉS ÖSSZEREDMÉNYEI (ÚJ KÖTÉS ÉS JAVÍTÁS)

	1966	1967
Házi kötészet	39 046	40 651
Külső kötészetek	13 090	8 609
Együtt	52 136	49 260

A házi kötészet teljesítményének növekedése ellenére a bekötött könyvek összes száma 5%-kal csökkent.

IV. A KÖNYVTÁR SZERVEZETI ÉS SZEMÉLYZETI ÜGYEI

A könyvtár szervezetében a beszámoló évében nagyobb változás nem történt. A gazdasági hivatalhoz kapcsolódott szervezetenként a házi könyvkötészet, mint önálló műhelyegység. Közvetlenül a hivatal feladatkörébe került a munkaügyi és a szakszervezeti társadalombiztosítási munkakör is. A bibliográfiai és propaganda osztályban megalakult a propaganda-csoport, amelyen belül működik a műszaki részleg (xerox- és rota-sokszorosításra).

Az igazgatóság a szükség szerint hetenként-kéthetenként tartott igazgatósági üléseket. Az igazgatósági tanács nagyobb létszámú testülete ezután szükség szerint kb. 2 havonta tartotta üléseit.

AZ ÁLLOMÁNYBA TARTOZÓ DOLGOZÓK MEGOSZLÁSA

	Központ	Hálózat	Összesen	
	1967-ben		1967	1966
Könyvtári munkakörben	84	212	296	295
Egyéb	82	33	115	114
Összesen	166	245	411	409

ÁLLOMÁNYON KÍVÜLI DOLGOZÓK

	Központ	Hálózat	Összesen	
	1967		1967	1966
Könyvtárosi munkakörben	6	82	88	83
Egyéb	12	95	107	82
Összesen	18	177	195	165

A FSZEK KINEVEZETT DOLGOZÓINAK MUNKAKÖRI BESOROLÁSA
(1967. DECEMBER 31-ÉN)

Munkakör	Kulcsszám	Központ	Hálózat	Együtt	
				1967	1966
Igazgató	7001	1	—	1	1
Igazgatóhelyettes	7002	2	—	2	2
Gazdasági igazgató	7402	1	—	1	1*
Gazdasági ig. h.	7403	1	—	1	—
Osztályvezető	7005	6	—	6	6
Osztályvezető h.	7006	5	—	5	5
Csoportvezető	7021	7	—	7	5
Ker. kv. vezető I.	7008	1	44	44	44
Ker. kv. vezető II.	7009	—	12	12	13
Tud. főmunkatárs	7022	3	—	3	3
Tud. munkatárs	7023	24	—	24	24
Főkönyvtáros	7024	1	1	2	6
Könyvtáros I.	7025	15	60	75	72
Könyvtáros II.	7026	19	93	112	111
Könyvtáros III.	7027	—	2	2	3
Gazd. csop. vez.	7421	2	—	2	3
Főelőadó I—II.	7422—7423	3	—	3	3
Előadó	7424	6	—	6	7
Műszaki ügyint. I.	7425	1	—	1	1
Műszaki ügyint. II.	7426	4	—	4	3
Műszaki ügyint. III.	7427	2	—	2	2
Műszaki ügyint. IV.	7428	1	—	1	—
Adm. dolg. I.	7441	6	—	6	4
Adm. dolg. II—III.	7442	2	—	2	2
	7443	1	—	1	1
Kvt. raktárvez.	7461	1	—	1	1
Kvt. raktáros	7462	8	27	35	37
Kiemelt term. szakm.	7468	9	—	9	10
Szakmunkás	7469	13	—	13	12
Kisegítő I.	7471	—	—	—	1
Kisegítő II.	7472	6	—	6	6
Kisegítő III.	7473	11	6	17	16
Házf. és portás	7475	2	—	2	2
Gépkocsivezető	722	2	—	2	2
Összesen		166	245	411	409

* 1966-ban gazd. ig. munkaköre betöltetlen.

1967-ben kitüntetett munkatársak

Munkatársaink közül 1967 áprilisában a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a munkásmozgalomban a felszabadulás előtt végzett kimagasló tevékenységükért a következőknek ítélte oda a *Szocialista Hazáért Érdemrendet*:

Dobos Piroska	Oláh Istvánné
Dobrova Jánosné	Perlusz Józsefné
Dömötör Ferencné	Révész Ferenc
Geréb Lászlóné	Sárdi Károly
Hollósi Tiborné	Tolnai György
Lakner Gyuláné	Winter Pálné

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa április 1-én érdemes és eredményes munkássága elismeréséül a *Munka Érdemrend ezüst fokozatát* adományozta Vasvári Istvánnak.

Kondorosi Sándor nyugalombavonulása alkalmából megkapta a *Munka Érdemrend* bronz fokozatát.

Alkotmányunk ünnepén *Szocialista Kultúráért Kitüntetésben* részesült:

Ecsedy Andorné

Gáliczky Éva

Kiváló Dolgozó jelvényt kapott Nagymihály Lajosné.

Miniszteri Dicsérelő Oklevéllel tüntették ki Klinda Máriát, Tóth Jánosnét, Vasvári István-
nét.

Az *MSzBT Aranykoszorús Jelvényét* kapták „Az Aurórától a holdrakétáig” c. vetélke-
dőben nyújtott kiemelkedő munkájukért:

Bánk Ferencné

Kovács Lajosné

Csernák Béláné

Máthé Imréné

Farkas Jánosné

Pályi Éva

Gönczi Imre

Rudas Klára

Hargitai Nándorné

Urai Béla

Harmat Ferencné

A Nagy Október 50. évfordulója alkalmából ugyancsak az *MSzBT Aranykoszorús*
Jelvényét kapták, a szovjet irodalom terjesztésében elért kimagasló eredményeikért:

Bacsa Andrásné

Krämer Júlia

Bánk Ferenc

Meiszner Tamásné

Bikácsi Lászlóné

Mikó Zoltán

Csomor Tibor

Oláh Attila

Dobos Piroska

Orbán Istvánné

Dudás Franciska

Pongor Pálné

Ecsedy Andorné

Sólyom Károlyné

Gál Györgyné

Szecsódi Jánosné

Gáliczky Éva

Szőke Tiborné

Oktatás, továbbképzés

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár könyvtáros továbbképző- és egyéb tanfolyamai
a beszámoló időszakában a következők voltak:

A tanfolyamok, előadásorozatok megnevezése	Az 1967. év folyamán befejezett tanfolyamok, előadások		Az 1967. év utolsó napján folya- matban levő tanfolyamok, előadások	
	szám	hallgatók száma	szám	hallgatók száma
Könyvismereti tanfolyam	1	112	1	260
Felnőttek pszichológiája és pedagógiája (II.)	1	84	—	—
Központi és kerületi rakt. kez. és takarítók ideoló- giai-politikai és szakmai tanfolyama	1	59	1	28
Középfokú könyvtárosképző szaktanfolyam szak- szervezeti könyvtárosoknak	1	34	—	—
Közművelődési és szakmai előadások	1	260	1	260
Előadásorozat és konf. a bp-i népművelők ideoló- giai továbbképzésére	—	—	1	210
Összesen	5	549	4	758

Szakmai viták, tapasztalatszerések stb.

A kerületi könyvtárak osztálya a felnőtt-könyvtárak könyvtárosai részére az alábbi szakmai vitákat rendezte:

1. Az 1966. évi jelentések és az 1967. évi tervek értékelése könyvtárvezetők és a kerületi népművelési csoportvezetők részére (5 csoportban)
2. Találkozás az Új Könyvek szerkesztőségével
3. Az olvasószolgálati tanulmányok vitája
4. Egyes irodalmi művek olvasásának tapasztalatairól
5. Találkozás A könyvtáros szerkesztőségével
6. A könyvvállomány alakulása és fejlődésének problémái hálózatunkban

Gyermekkönyvtárosok számára tartott előadások, szakmai viták:

1. Az Úttörőszövetség és a könyvtár feladatai
2. A szemléltető propaganda hatékonysága
3. A gyermekkönyvtári olvasószolgálat segédeszközei. Bibliográfiák, tárgyszó-katalógus
4. Kisiskolások szervezése a könyvtárba
5. A Tapasztalataink című sorozat megjelent számainak értékelése
6. A gyermekkönyvvállomány fejlődése

Hospitálások:

7. Auróra vetélkedő, bemutató foglalkozás
8. A Halhatatlan cirkáló c. dramatizált gyermekelőadás (39. sz. kvtt.)
9. A serdülők irodalma. Író-olvasó találkozó (15. sz. gy. kvtt.)
10. A fantáziától a valóságig – Verne műveitől az úrhajózásig (7. sz. gykvtt.)

A jelentés évében a könyvtár dolgozói több külföldi és belföldi tanulmányúton vettek részt.

RÉVÉSZ FERENC
igazgató

HALOTTAINK

BALOGH JÓZSEFNÉ (1899 – 1967)

December 5-én, kedden reggel még bejött, rendbehozta és kitakarította az Olvasószolgálatot. Szerdán nem írta alá a jelenléti ívet, kerestük és akkor kaptuk a lesújtó hírt: meghalt.

Proletárasszony volt. Budapesten született, családjának háztartását vezette majd 1930-ban munkába állt. Pamutkikészítő volt, különböző gyárakban dolgozott 1952-ig. 1953-ban jött könyvtárunkhoz. Takarított és több évig teljesített kapus szolgálatot a központban. Szolgálatkészségével, szókimondó határozottságával, öreges-kedves feddéseivel rendet tartott és ráncbaszedte a nehezen fegyelmezhető fiatal olvasókat.

1963-ban nyugdíjba ment, nemsokára azonban ismét visszajött hozzánk, mindennap kora reggeltől dolgozott, hogy könyvtárosainkat és olvasóinkat tiszta munkahelyiségek várják.

Munkája hiányozni fog a raktár és a kézikönyvtár rendjében, az íróasztalokon és az olvasótermek asztalain. Emlékét mindnyájan őrizzük akik munkatársai voltunk.

BÖDE LAJOS (1903 – 1967)

A Városháza központi garázsából ment nyugdíjba, de húsz esztendeig nálunk dolgozott, így minket is érintett halálának híre. 1930-ban került a könyvtárhoz vizsgázott géplakatosként. Ezeremester volt, aki a központi könyvtár új épületében a kazántól a padlásig ügyes kézzel végezte el a szükséges javító-szerelő munkákat és hasznosította képzettségét a kerületi könyvtárakban is. A régi hivatali rend embertelensége miatt mégis tíz évig kellett várnia a véglegesítésre.

1946-ban, mikor a könyvtár gépkocsit kapott, Böde Lajos lett a gépkocsivezető és fáradhatatlan munkával szállította a bútort és a könyvet megnyíló új fiókkönyvtárainkba.

Felesége is nálunk dolgozott, együttértett velük a könyvtár minden dolgozója amikor három gyermekük közül hosszú betegség után elvesztették asszony-lányukat és váratlan baleset során fiukat.

Böde Lajos a Városházán felelősségteljes munkát végzett: fővárosunk vezetőinek gépkocsijait vezette.

A könyvtár történetének régi tanúja és fejlesztésének dolgozó munkása hagyott itt bennünket halálával.

KÖPE SÁRA
(1905 – 1967)

Könyvtárunk gazdasági osztályának csendes, szerény és szorgalmas munkatársa volt. 1963-ban került intézetünkhöz, már mint nyugdíjas. Addig Kaposvárott dolgozott, utoljára az Állami Földmérési és Térképészeti Felügyelőségen.

Munkáját mindenütt rendszeresen és pontosan végezte, munkatársai szerették munkabírásaért, előzékenységéért. Szép emberi tulajdonságai mind munkahelyén, mind magánéletében kibontakoztak. Hosszabb ideig tartó súlyos betegségét – amelynek halála vetett véget – türelemmel viselte.

Szeretettel őrizzük emlékét!

LIGETI LAJOS
(1898 – 1967)

A központi raktár vezetője volt, mielőtt nyugdíjba ment 1960-ban. Ahhoz a nemzedékhez tartozott, mely mindkét világháborút végigharcolta. Szegeden született, kitanulta a hangszerkészítő szakmát, és már 1916-ban bevonult katonának. Frontszolgálat után katona maradt a forradalmak idején is, a Tanácsköztársaság idején tagja volt a Vörös Hadseregnek. 1919 augusztus végén letartóztatták és kommunista magatartása miatt másfél hónapot töltött a Gyűjtőfogházban. Csak 1921-ben tudott elhelyezkedni a Fővárosnál altisztnek. 1943-ban került a könyvtárba. 1939-től 1944-ig ismét katonáskodott, pedig ekkor már családról is kellett gondoskodnia. Kitűnő ismerője volt a raktárnak, készséggel vállalta a feladatokat, harcosan kiállt munkatársai ügyeiért.

Nehéz élete végén megérhette még, hogy mindkét leánya szakképzettséggel illeszkedett be az új társadalomba, amely megteremtésének ő is harcosa volt.

ZSÁK WILFRIED
(1897 – 1966)

Több mint negyven esztendőn át dolgozott könyvtárunkban. 1911 október 1-én mint „olvasótermi ügyelőfiú” kezdte pályafutását Szabó Ervin keze alatt, aki 1913, illetve 1915-ös jellemzésében írta róla: „Zsák Wilfried hivatali teendőit az átlagot messze meghaladó iparkodással, lelkesedéssel és buzgalommal látja el. . . Fölötte pontos és megbízható, leleményes és önállóságra törekvő.” A gyakornoki évek eltelte után a központban a Budapest Gyűjteményben is működött, majd a 3-as számú kerületi könyvtárban állapotott meg véglegesen. A VIII. kerületi Százados úti könyvtárat, amelyet az ellenforradalom első éveiben bezártak, ő szervezte újjá és 1945-ben ismét el kellett ezt a munkát végeznie. Nyugdíjbavonulása után is úgy éreztük, régi és újabb munkatársai, mintha még itt dolgozna: alkalmat talált gyakori személyes beszélgetésekre, találkozóinkon, ünnepeinken részt vett és felszólalt. Mindig élénken figyelte fejlődésünket, tanácsot adott, bírált, örült sikereinknek.

Hivatásos könyvtáros volt, tevékenysége és emberi magatartása egyaránt igazolta, hogy a „régii Szabó Ervin-i gárdából” került ki. Úttörő feladatot vállalt és hajtott végre az ifjúsági és gyermekolvasók szervezése és nevelése körül. Az 1919 őszén kezdődött fehér

terror elején nem tudott az új vezetőséghez asszimilálódni. Csak 1936-ban, a Fővárosi Könyvtár Évkönyvének hasábjain szólalt meg ismét „A Fővárosi Könyvtár és ifjúsági olvasói” című munkájával.

1945-ben nagy lelkesedéssel fogott munkához. Először romjaiból igyekezett helyreállítani a 6-os könyvtárat, majd a 3-as könyvtárban dolgozott tovább, megszokott munkahelyén. Mertük remélni, hogy az örökifjú, valamennyiünkhöz és mindnyájunknak kedves Wili bácsit nem érheti baj, sokáig köztünk marad, de a véletlen baleset megfosztott ettől a reménytől.

Az 1910-es évek elején Szabó Ervin kezdeményezésére kibontakozott magyar közművelődési könyvtárpolitika első lelkes és rátermett sorkatonái közül dőlt ki ismét valaki Zsák Wilfried halálával. Nemcsak a példamutató kollégát, hanem a melegszívű atyai barátot is gyászoljuk elhunytával.

SZABÓ ERVIN SZOCIALISTA KÖNYVGYŰJTEMÉNYE A FŐVÁROSI KÖNYVTÁRBAN

2. Befejező rész

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1964–1965-ös Évkönyve 104–123. oldalán jelent meg az alábbi tanulmány első része. Ebben jellemeztük Szabó Ervinnek, a róla elnevezett Fővárosi Könyvtár alapítójának és 1912-től 1918-ban bekövetkezett haláláig első igazgatójának bibliofil munkásságát, amelyet mint magángyűjtő folytatott. Rámutattunk arra, hogy érdeklődése elsősorban a szocializmussal foglalkozó művek gyűjtésére irányult és hogy mintegy két évtizedes munkával, jelentős anyagi áldozatok árán, hozzávetőleg 5000 kötetet halmozott fel otthonában. Szabó Ervin magyarországi viszonylatban kiválóan értékes magángyűjteményét végrendeletileg hagyta az általa vezetett Fővárosi Könyvtárra, ahová azt nem sokkal halála után szállították be. A könyvtár a hagyaték legnagyobb részét 1921-ig dolgozta állományába. Az átvétel és bedolgozás közben beragasztott exlibriszek, valamint egyéb jelzések segítségével sikerült az örökség egy részét feltárnunk.

A magyar munkásmozgalom története szempontjából és kultúrhistoriailag is igen figyelemre méltó művek általunk feltárt hányadát jellemezték az előző Évkönyvben közölt fejezetek „Diákkori szerzemények”, „Marxista klasszikusok”, „Folyóiratok, időszaki kiadványok”, „Antiquitások”, „Újabb szocialista irodalom”, „Anarchista, szindikalista, trade unionista anyag” címek alatt.

Itt adjuk közre a tanulmány második részét.

A könyvcímek melletti számok a Szabó Ervin hagyatékából kikerült darabok jelenlegi lelőhelyét (raktári számát) jelzik.

Utópiák, szocialista szépirodalmi és művészeti könyvek

Szabó Ervin az utópista szocialisták (Cabet, Saint-Simon, Fourier stb.) egykorú és későbbi kiadású műveit, valamint a reájuk vonatkozó irodalmat is igyekezett beszerezni. Ennek keretében a jövő szocialista társadalmát inkább szépirodalmi, mint tudományos formában megrajzoló utópiák gyűjtését is a szocialista bibliofília feladatkörébe sorolhatta. Ezek közé tartozott Morus Utópiájának és Mercier L'an 2444-ének XVIII. századi kiadása, melyekről az antiquitások leírása során emlékeztünk meg. A témakör iránti érdeklődésére vall a 42835 raktári számú olasz tanulmány, Berti Domenico 1878-ban közölt műve Tommaso Campanelláról. Nagyon valószínű, hogy Cabet Voyage en Icarie című utópiájának 1842-es kiadása, amely a Szabó Ervin hagyaték jelzett darabjainak tömegében foglal helyet a Fővárosi Könyvtár polcán (40732 raktári szám), szintén tőle származik, csak elfeledték betenni az exlibriszt.

A Szabó Ervin hagyatékából eredő újabb kiadású, illetve újabb keletkezésű utópiák közé tartozik a francia Restif de la Bretonne 1790-ben, tehát a Nagy Francia Forradalom második évében írott „L'an deux-mille” című színműve, az osztálytársadalmakban dívó érdeklődés könyörtelen persziflázsa. (Új kiadás az időpont megjelölése nélkül, valószínűleg a századforduló körüli évekről, 40716.) A modernebbek közül említést érdemel

a maga korában nagy feltűnést keltett amerikai író és publicista, Edward Bellamy, először 1887-ben (az USA-ban) megjelent, majd számos nyelvre lefordított, a kilencvenes, illetve a kilencszázas években két magyar kiadást is megért munkája; „Visszapillantás 2001-ből”. Ez a regény a Fővárosi Könyvtárban több nyelven is megvan. Közülük az 1890-es (Páris) francia fordításban (40502) találjuk a Szabó Ervin exlibriszt. Ezt a Bellamy-könyv körül keletkezett vitairódalom két német darabja egészíti ki (C. Wilbrand: Des Herrn Friedrich Ost Erlebnisse in der Welt Bellamy's. Weimar, 1891, 40786 és R. Michaelis: Ein Blick in die Zukunft. (40717). A Bellamy-vitához kapcsolódott Josef von Neupasser 1893-ban kiadott kerek három- és félszázoldalas „utópiája”: Oesterreich im Jahre 2020 (Dresden – Leipzig, 40894). Racionális érvekkel, a tudományos meggyőzés módszerével törekedett Georges Renard Paroles d'avenir című könyvében a jövődó szocialista rend fölényét bizonyítani olvasóinak (Paris, Société Nouvelle de Librairie, 1908. 40722). A szocializmus káros voltát akarta kimutatni John D. Mayne The triumph of socialism-ja (London, 1908. 40700), ahol a szerző nem ment a távoli jövőbe, hanem a szocialisták négy évvel későbbi (1912-es) elképzelt választási győzelméből kiindulva festette fel Anglia „sötét” jövőjét, a leendő munkáskormány bel- és külpolitikai csődjét, India elvesztését, a németek győzelmét. Kora társadalmát bírálta a német Arno Hoffmann „Silvester 2999” című fantasztikus regényében (Leipzig, 1908., 40647). Az oroszországi anarchisták válkozásának hősiességét kívánta érzékeltetni Andreas Strug lengyel szerző német fordítású ugyancsak fantasztikus regénye (München, Georg Müller, 1912, 40703). Utópisztikus tartalmú a francia Godardnak szintén az évezred végét kutató „Vers plus de joie, Roman de l'année 1995” című könyve (Paris, 1909, 40652), valamint Daniel Halévy 1903-ban a Cahiers de la Quinzaine füzetek közt megjelent Histoire de quatre ans 1997 – 2001 című víziója (40788).

William Morrisnak, az angliai könyvdíszítő művészet, egyszersmind a szocialista költészet és irodalom ismert alakjának egyik főművét, az utópista News from nowhere-t két kiadásban is örökölte Szabó Ervintől a Fővárosi Könyvtár, az angol eredetit hatodik kiadásban 1899-ből (40870). A példány azon kevesek közé tartozott, amelyekbe Szabó Ervin a maga készítette nyomtatott exlibriszét is beleragasztotta. Általában illusztris szerzők szépkiadású műveiben találunk nála ilyeneket, lehetséges, hogy csak a különösen megbecsült darabokat látta el saját címkével. W. Morris ismert munkájából még francia fordításban (1902) is találunk Szabó Ervin tulajdonjelzeteket. Ide tartozik Linton angol szerzőnő műve; a modern kereszténység álszent voltát erős színekkel leleplező írás. A Nürnbergben 1891-ben Wilhelm Liebknecht előszavával megjelent Die wahrhaftige Lebensgeschichte des Josua Davidsson c. munka egy Jézus őszinte utódaként fellépő ifjú megúfoltatását, majd a vallásból való kiábrándulását rajzolta meg (40659).

*

Természetesnek tartjuk, hogy Szabó Ervin, aki többször is állást foglalt a haladó magyar irodalom kérdéseiben, a szocialista *szépirodalmat* is gyűjtötte. A külföldi szocialista szépirodalmi anyagban mennyiségileg a német és francia anyag vezetett magánkönyvtárában.

A német munkásmozgalom költészetében az úttörők közé tartozik az Európát bejárt erdélyi (élete javát Erdélyben töltő) Friedrich Krasser szocialista orvos, akinek egyes írásait magyarra is átültették (életrajzot Engelmann Pál írt róla). Bizonyára Németországban is munkásmozgalmi ritkaságként becsülik Krasser 1869-es (Hamburgban kiadott) versgyűjteményét (40720), amelyet már Szabó Ervin is megszerzett. 1884-es és 1907-es kiadásban is megtaláljuk a keresztényszocialista író, Max Ketzler Im Sturmwind des Sozialismus című szociális regényét, amely 2000 munkás sztrájkharcát írta le a „jóságos kenyéradó”, a tőkés vállalkozó elleni küzdelem „értelmetlenségét” kimutatva (41267 és 40991). Az 1848-as idők német forradalmi demokrata költőjétől, Georg Herweghtől, a már említett egykorú kiadáson kívül egy 1898-as könyv, levelezésének anyaga is szerepelt Szabó Ervin hagyatékában (40924). 1901-es esztendei kiadásban fordul elő Armand Bródynek egy

munkássztrájk történetét dramatizáló műve (Die Vergessenen, 40498). A forradalmi szocialistaként indult Otto Krille német lírikus a maga idején feltűnést keltő verseskötete (Clara Zetkin előszavával) az első (1904-es) kiadásban volt meg Szabó Ervin könyvtárában (40701). A forradalmi szándékokkal indult, de utóbb szintén a reformizmus szószólójává lett Franz Diederich, aki a német szocialista és békeharcos irodalom feltárása és gondozása terén értékes szolgálásokat tett a munkásmozgalomnak, három könyvével szerepel a listán: 1905-ből való a Diederich verseit tartalmazó Die Hämmer dröhnen című (40499) az egyik, 1911-ből pedig legnagyobb jelentőségű alkotása a „Von unten auf. Ein neues Buch der Freiheit” című két kötetes antológiája, (40553/1–2), amely közel 800 oldalon tárta fel a német munkásság számára, szép művészi mellékletekkel, a német és a világirodalom forradalmi lírájának legjavát. 1912-ben adta ki Krieg című ugyancsak művészi mellékletekkel (Boecklin, Goya stb. reprodukciók) díszített háborúellenes versgyűjteményét, amelyben Diederich a XVII. századtól a XX. századig terjedően nyújt, gyakran feledésbe sülyedt alkotások feltárásával, válogatást az európai és amerikai béke-költeményekből (40542). 1909-ben jelent meg Adolf Levenstein válogatásában az Arbeiter-Philosophen und Dichter című gyűjtemény, kísérlet az autodidakta munkásköltő-tehetségek felkutatására, bemutatására (40736). 1910-ből való Julius Zerfass Ringen und Schwingen. Gedichte eines Proletariers című verskötete (40785). Svájcban (Zürich) jelent meg 1901-ben a múlt század nyolcvanas-kilencvenes éveit tájáról feltűnt tehetséges német költő, Karl Henckell első, még „szocialista korszakában” írt verseinek legjavát felölelő gyűjteménye Gedichte für das Volk címen (40837).

Az osztrák szocialista munkások számára állította össze Hugo Heller az Oesterreichisches Proletarier-Liederbuch-ot, melynek második (1900-as) kiadásából maradt fenn egy exlibriszes példány (40994).

A francia munkásmozgalmi vonatkozású és ezzel rokon tárgyú szépirodalmi darabokból említést érdemel egy anarchista hangvételű forradalmi dráma, Urbain Gohier 1900-ban (2. kiadásban) megjelent négy felvonásos műve (Le Réssort, Paris, Revue Blanche, 1900., 40673), továbbá Anatole France szociális tárgyú eszme-futtatásait és néhány rövidlevegzetű szépirodalmi darabját egybefoglaló két könyvecske, amely Opinions sociales címen 1904-ben a Bibliothèque Socialiste sorozat 13–14. számaként látott napvilágot. A francia anarchista Jean Grave szerkesztésében és kommentárával 1902-ben az anarcho-szindikalista Le Temps Nouveaunál közrebocsátott több mint 400 oldalas Guerre-Militarisme című, tudományos apparátussal, életrajzi, bibliográfiai függelékekkel felszerelt válogatás élvonalbeli írók, filozófusok, művészek (A. France, O. Mirbeau, La Bruyère, Montaigne, Voltaire, Maupassant, E. Pottier, V. Hugo, Shelley, Tolsztoj, Dickens, Swift, Zola) háborúellenes, antimilitarista írásaiból ad ízelítőt, és ez a hagyaték egyik leginkább figyelmet érdemlő darabja (40691). Bibliofil köntösben bocsátották közre Jehan Rictus híres Les soliloques du pauvre-ének igen sok Steinlen rajzzal illusztrált 1903-as párizsi kiadását (40829). Csatlakozik ezekhez két további könyv: Szabó Ervin díszes védőkötéssel köttette be azokat. A párizsi Louis-Michaud kiadóvállalat által 1909-ben, illetve 1912-ben közrebocsátott két versgyűjteményről van szó. A Les poètes sociaux című, jelentős részben polgári költők verseit felölelő válogatás az egyik, a másik a népnymort feltáró, az előbbihez hasonló jellegű munka: Les poètes des gueux. Mindkettő számos művészi illusztrációt tartalmazott (40846 és 40845). Az érdekes vállalkozások közé tartozik Charles Malato 1905-ben (Paris, Librairie des Publications Populaires) megjelent La grande grève című több mint félezeroldalas „szociális regény”-e, olyan bányászsztrájk története, amely a vérfürdő ellenére a munkások részleges győzelmét eredményezte. A francia szocialista költészetből nyújt szerény válogatást egy 1901-ben napvilágot látott füzet, Recueil des chants du Parti Ouvrier, amelyben többek között Eugène Pottier Internacionáléja* is helyt kapott (41146), valamint ugyanazon évből

* Az Internacionálé magyar szövegét, kottáját a Szabó Ervin által szerkesztett „Március”-i emléklap 1904-es kiadásában találjuk. A kommunista himnusszá lett dalt valószínűleg ő fordította le először hazánkban.

(1901), Maurice Bouchoir elbeszélő verse: „Le pain”, a szerző előszava szerint a francia szocialista pékmunkások szövetsége újjáalakítása alkalmából írta (P 2350).

Az angol – amerikai forradalmi és szocialista költészetet képviseli többek között a 41004 raktári számon őrzött (New Yorkban kiadott) Songs of freedom című izléses külsejű, kisformátumú, három és félszáz lapos antológia, Robert Burnstól Shelley-n, Whitmanen, James Lintonon, Browningon stb. keresztül W. Morris-ig, Edward Carpenterig terjedően vonulnak fel benne a szerzők. Ehhez a Ballads and lyrics of socialism című 1908-ban (London) megjelent könyvecske, E. Nesbit munkája (az angol Fabiánus Társaság kiadványa) csatlakozik (40766). Továbbá Horace Traubel Chants communal című könyve (Boston, 1904., 40793).

Részben a szocialista szépirodalom körébe tartoznak a különböző nyelvű életrajzok, így Wilhelm Liebknecht munkája, a forradalmi demokrata Robert Blumról, az 1848-as mártírról (Nürnberg, 1896., 40671), a francia Charles Prolès művei az 1871-es Párizsi Kommün két vezéralakjáról, Raoul Rigoultról és Louis Rosselről, akiket az ellenforradalmi terror alatt végeztek ki (mindkét életrajz 1898-ban jelent meg a „Les Hommes de la Révolution de 1871” című sorozatban, 41006 és 41144) –, hogy csak néhány jellemző példát hozzunk.

Az illusztrációik, kiállításuk által nem egy esetben művészi értéket is képviselő szépirodalmi kötetek mellett művészeti tárgyú és irodalomesztétikai darabokra is bukkanunk. Szabó Ervin bizonyára különös becsben tartotta és joggal, Steinlennek száz rajzát tartalmazó Dans la vie című több színnyomásos művét (Paris, 1901, 40678), mert ebbe, akár csak az angol szocialista Walter Crane The claims of decorative art című szép kiállítású képzőművészeti monográfiájába (London, 1892., 40548), beragasztotta a maga készítette exlibriszt. Az irodalom- és művészetelméleti kiadványok közé tartozik Ch. Schlecht Die Poesie des Sozialismus című 1883-ban (Würzburg) megjelent tanulmánya (41148), amely szocialistaellenes hangnemben tárgyalja témáját, de mivel sok tényanyagot mutat be, méghozzá a munkásmozgalom története szempontjából régi korszak irodalmából, megérdemli a figyelmet. Az olasz szocialisták egykorú művészetszemléletére vet fényt Giuseppe Pescetti I socialisti in difesa dell' arte című előadásgyűjteménye (Firenze, 1902., P 2300). A francia anarcho-szindikalisták tartották érdemesnek kiadásra 1896-ban Charles – Albert L'art et la société című előadását (Les Temps Nouveaux kiadása, 42294).

Mennyiségeben túlhaladja a német – francia – angol és olasz művek együttesét a magyar szocialista szépirodalom Szabó Ervin hagyatékának feltárt részében. Az anyag többségét a századelő munkássajtójában sűrűn szerepelt szociáldemokrata költők és írók művei teszik ki, Csizmadia Sándor, Farkas Antal, Naszódi Zsigmond, Madarász Emil, stb. nevei fordulnak elő itt a leggyakrabban.

A magyar szocialista költészet egykori művelői közül sokan küldtek szerzői ajánlással tiszteletpéldányokat Szabó Ervinnek. Így a hagyatékban maradt darabok már nemcsak bibliofil, hanem munkásmozgalom- és irodalomtörténeti szempontból is figyelmet érdemelnek, ezért velük a következő fejezetben foglalkozunk.

Dedikált példányok, – Szabó Ervin bejegyzései, – széljegyzetei

A Szabó Ervin hagyatékából való anyag kereken félszáz kötetében találunk hozzá címzett szerzői ajánlásokat, illetve tőle származó bejegyzéseket, széljegyzeteket, és könyvben felejtett, fél századon át észrevétlenül maradt feljegyzést is.

Vegyük szemügyre a dedikált darabokat, közülük is előbb a magyar szerzők által küldött és ajánlással ellátott tiszteletpéldányokat.

A magyar szerzők többsége szociáldemokrata költő, vagy tudományos író, akiknek neve általában sűrűn bukkant fel a Népszava és egyéb munkáslapok, baloldali folyóiratok 1900-as és 1910-es évfolyamaiban. Nem egy akad közöttük, akiről már eddig is tudtuk,

hogy átmenetileg, vagy tartósan Szabó Ervin szorosabb baráti, vagy elvbaráti köréhez tartozott, mint Csizmadia Sándor, a tehetséges (utóbb elzüllött, a munkásmozgalommal szembekerült) agrárproletár származású költő, László Jenő, az 1919-es Tanácsköztársaság népbiztosa, akit 1919 decemberében gyilkolt meg (Szabó Ervin forradalmár tanítványával, Korvin Ottóval együtt) a horthysta vérbíróság, Czóbel Ernő, az ugyancsak kommunisztává lett marxista történész, Lukács György, az 1919-es proletárforradalom népbiztosa, esztéta-filozófus, Madarász Emil, aki ugyancsak az 1918–1919-es forradalmi időszakban fejlődött kommunista költővé és mások.

Csizmadia dedikációjával eddig négy munka került felszínre. A 41855-ös szám alatt álló Kolduspénztár című röpiratban, amelyet Csizmadia Kelecsényi György álnév alatt bocsátott ki az 1900-as évek elején, ezt a bejegyzést olvassuk: „*Tisztelt barátom Szabó Ervinnek, Csizmadia Sándor*”. A 40844-es helyszámú elbeszélés-gyűjtemény Csizmadia Munkás emberek című novelláskötete, (1905-ben jelent meg) belső címlapján van hasonló dedikáció. 1907-ben adták ki az előző évben fiatalon elhunyt igen tehetséges szocialista prózaíró és agitátor, Naszódi Zsigmond „Dózsa népe” című novellagyűjteményét. Naszódi a Szabó Ervin által vezetett baloldali szociáldemokrata ellenzék tagja volt és röviddel halála előtt, az ellenzéki csoport fellépése szempontjából annyira nevezetes 1905 áprilisi szociáldemokrata pártkongresszus idején is Szabó Ervin mellett állt ki. 1906-ban kiadott poszthumusz kötetében az akkor ugyancsak ellenzéki Csizmadia Sándor írta be: „*Szabó Ervinnek, a szerző jóbarátjának szerző helyett, Csizmadia*” (40682 helyszám). 1907-ben látott napvilágot Csizmadia ugyancsak dedikált Kanaánban című kétkötetes regénye (40840/1).

1906-ban adta közre a szociáldemokrata párt Világosság nyomdája a Város című gyűjteményes munkát, amely a Népszava hasábjairól akkor már jól ismert két szerző írásait, Bálint Aladár elbeszéléseit és a később (1918 után) kommunisztává lett Madarász Emil verseit foglalta magában. A 40805 helyszámon álló könyvbe tintával írták be a szerzők a következő szöveget: „*Szabó Ervinnek mély tisztelettel Madarász Emil, Bálint Aladár.*”

A század első évtizedeiben a szervezett munkások között igen népszerű *Bodrogi Zsigmond* munkás-dalköltő, versszerző, (aki a húszas években a szociáldemokrata ellenzékhez, majd a Kommunisták Magyarországi Pártja által irányított „rég” Magyar Szocialista Munkáspárthoz csatlakozott), ugyancsak küldött tiszteletpéldányt Szabó Ervinnek. *Bodrogi „Szántok, vetek. Versek, dalok”* című könyve 1910-es kiadásából a hagyatékban maradt példányon a következő ajánlás: „*Dr. Szabó Ervin elvtársnak nagy szeretettel. Budapest 1910 november 15. Bodrogi Zsigmond*” (40273).

Érdekes adalék egy elfeledett kecskeméti szocialista költő, *Hajnal József* dedikációja, „*Gőzkalapács*” című verseskötetében: „*Szabó Ervinnek, az én kedves tanítómesteremnek a szocializmusban, nagy tisztelettel küldi, Kecskemét, 1914. I. 20. Hajnal József*”. Ez a 40843 raktári helyszámú kiadvány újabb apró adalék annak a vitatott tételnek az alátámasztására, amely szerint az 1900-as évek közepén a szociáldemokráciával véglegesen szakító, az 1910-es évek elején szindikalista kísérleteivel is kudarcot vallott Szabó Ervin mindenek ellenére még 1914-ben is jelentékeny tekintéllyel rendelkezett a szociáldemokrata mozgalmon belül működő személyek előtt.

Kézírási dedikációt nem látunk *Vanczák János*nak, a vasmunkások szervezete vezetőjének 1916-ban, tehát már a világháború alatt közreadott „*Vér és vas*” című verses kötetében (40841), de ott áll a pecsét: „*Tiszteletpéldány*”.

Az eddigi rendkívül szerteágazó és gazdag Szabó Ervin-irodalomban szó esett már arról, hogy Szabó Ervint *László Jenő*höz, a kiváló szocialista, utóbb kommunista jogászhoz, az első munkáshatalom igazságügyi népbiztosához is elvbaráti kapcsolatok fűzték. E szempontból újabb hasznos adaléknak számít a Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1904-es kongresszusának nyomtatott jegyzőkönyve, pontosabban ennek a Szabó Ervin hagyatékából való példánya (4253/11–2), amelynek belső címlapján olvasható: „*I–ső példány 1904. IV. 22. Ervinnek, László.*” Valószínű, hogy az akkor még egyetemi hallgató *László Jenő* dedikációjáról van szó, mert bizonyára őt bízta meg a szociáldemok-

rata párt vezetősége az 1904. április 3–5-i pártkongresszus jegyzőkönyvének sajtó alá rendezésével és ő kedveskedett a kongresszus befejezése után 17 nappal már kinyomtatott első példánnyal Szabó Ervinnek.

Különleges figyelmet érdemel, hogy Varga Jenőtől is találunk két Szabó Ervinnek ajánlott kiadványt. A 343102 raktári számon „A drágaság” című 1912-ben a Népszavánál megjelent 56 lapos füzete címlapjára jegyezte a szerző: „*Szabó Ervinnek baráti tisztelettel Vj.*” 1914-ben a „Sozialistische Werbeschriften” címen indított német nyelvű sorozat első számaként adta közre ugyancsak a Népszava Varga Jenő „Warum wir auswandern müssen!” című szenvedélyes röpiratát, amely a sokmilliónyi magyar kivándorlásának igazi okait leplezte le. Itt a szövegrész első lapjára írta a szerző: „*Szabó Ervin barátomnak mély tisztelettel*” (P 1378 szám alatt áll a füzet). A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története című 1966 végén megjelent munkában számos elszórt utalásra és Kóshalmi Béla szóbeli közlésére hivatkozva igyekeztem kimutatni, hogy Varga Jenőt, aki 1919 előtt a szociáldemokrata vezetőségnek tagja volt, annak baloldalához tartozott, (az 1919-es proletárforradalom alatt pénzügyi népbiztos, utóbb világhírű közgazdász, mint a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának tagja hunyt el 1964-ben), mindvégig szoros baráti szálak fűzték Szabó Ervinhez. Pedig senki előtt sem volt titok, hogy Alpári Gyula mellett éppen Szabó Ervin a legfőbb ösztönzője az akcióknak, — amelyeket az ellen a szociáldemokrata vezetőség, elsősorban a Garami-Weltner-Buchinger-féle vezetési módszerek és politika ellen szerveztek, amely párt vezetőemberei közé Varga Jenő is tartozott. Varga Jenő baloldali álláspontjának megértéséhez talán újabb apró momentumokat szolgáltatnak az idézett dedikációk.

A szociáldemokrata párton belül 1904-ben indított baloldali ellenzéki mozgalomban Szabó Ervin fegyverbarátja volt *Dániel Arnold*, akitől egy 1909-ben, a német Zeitschrift für Sozialwissenschaft XII. kötetében (78. füzet) Zur Kritik der marx'schen Grundrenten Theorie című tanulmánya különlenyomata (41793) maradt meg a szerzői ajánlással: „*Ervinnek barátsággal Arnold.*” Ugyanezt írta 1907-ben megjelent A szövetkezetek és a parasztság című kiadványában (42723).

Bolgár Eleknek, Die Entwicklung und Litteratur der Soziologie in Ungarn című (42566-os helyszámú) 1909-es svájci kiadványában olvassuk: „*Ervinnek igaz szeretettel Elek.*”

A Szabó Ervin nyomába lépett fiatalabb szociáldemokrata, utóbb kommunista értelmiségiek közé tartozott *Czóbel Ernő*, akinek a Szocializmus 1917. évfolyama 10. számában jelent meg a Szocializmus és munkáskérdés Magyarországon 1848 előtt című máig egyedül álló, úttörő értékű tanulmánya, melynek a 341834 szám alatt őrzött különlenyomata a következő szerzői ajánlást viseli: „*Szabó Ervinnek igaz tisztelettel és hálával Bp. 1917. XI. 10. Czóbel Ernő.*”

Ugyancsak a fiatal szocialista és békeharcos értelmiség tagja volt a tizes évek közeptől *Lukács György*, aki egy emlékezésében (Irodalmi Újság 1953. március 22.) maga is utalt arra, hogy 1916-ban már kapcsolatot talált a háborúellenes mozgalom hivatott vezéréhez, Szabó Ervinhez. Lukács Györgytől egy 1918-as filozófiai tanulmánya maradt meg dedikációval (42837). Az Emil Laskról szóló német nyelvű írás, amely a berlini Kant – Studien... című sorozat keretében jelent meg, ezt a szerzői ajánlást őrzi: „*Dr. Szabó Ervin igazgató úrnak tisztelete jeléül. Budapest, 1918. V. 12. Lukács György.*”

A 41846 raktári számon gróf *Batthyány Ervin* Szocializmus és anarchizmus című írása található. A Jövő című lap 1906-os folyamából származó cikk különlenyomatán a szerző kézírásával: „*Szabó Ervinnek igazi barátsággal 1906. márc. Batthyány Ervin.*” A Batthyány Ervin gróf által indított és fenntartott szombathelyi (egy ideig anarchista befolyás alatt álló) szociáldemokrata Testvériség című lap 1906-ban indított mellékvállalkozása volt „A Testvériség könyvtára”, melynek 1. számát („Jelentés a Franciaországi Általános Munkásszövetség működéséről az antimilitarizmus és az általános sztrájk ügyében”) Batthyány Ervin fordította. A füzet 42914 számon levő példányán olvassuk ismét a dedi-

kációt: „*Szabó Ervinnek igazi barátsággal*”. A dolgozó nép oldalára átállott Batthyány gróf vasmegeyi nagybirtokosnak, a századeleji magyar anarchizmus apostolának Szabó Ervinhez fűződő barátsága, elveik különbsége ellenére is egy ideig fennálló fegyvertársi szövetsége a Szabó Ervin-levelezés nyomán már közismert tény, ezért nem meglepő, hogy Batthyány dedikált példányokkal is kifejezésre juttatta Szabó Ervin iránti megbecsülését.

Szabó Ervin tisztelői, barátai közé számíthatjuk a radikális polgári tudóst, közgazdászt és publicistát, *Leopold* Lajost is, aki 1913-ban angolul (London, Fisher Unwin) megjelent kereken 350 lapos nagy munkájából, címe *Prestige. A psychological study of social estimates*, küldött egy példányt, rajta a dedikáció: „*Szabó Ervin igaz öreg barátomnak*”.

Szabó Ervint nemcsak a magyarországi haladó mozgalmakban szerepet játszott szerzők keresték fel tiszteletpéldányaikkal. A teljesség kedvéért utalunk két további dedikált könyvre: a 40827 számon egy 1916-os kiadású bibliofil értékű könyvecske áll, tartalma az első világháború nyomasztó légkörét tükrözi, egy Malonyay János (ál?) nevű szerző „fordítása” olaszból. A valószínűleg eredeti magyar munka egy állítólagosan Itáliában talált 1499-es „látomás” szövegét közli a népek jövőendő háborújáról. Ennek az „*Antropocalypsis . . .*” című „vízió”-nak ismert nevű illusztrátora, *Akantisz* Viktor grafikusművész küldött egy példányt, 1918. május 3-án keltezve ajánlását, Szabó Ervinnek. Hasonló ajánlást találunk *Bárd* József jogi tanulmányában (1916., 42435).

*

Szerény, de talán a hazai szerzők dedikációinál is érdekesebb, az európai munkásmozgalom-történet és kultúrhistoria számára sem egészen haszontalan adatokat hoznak azok az olasz, német, osztrák és egyéb szerzői ajánlások, amelyeket Szabó Ervin határokon túli barátai írtak, hozzá küldött tiszteletpéldányaikba.

Az olaszokkal kezdjük, mert ezekből került elő eddig a legtöbb. Dedikált példányainak számával itt *Roberto Michels* vezet. A rendkívül termékeny szociológiai író a fővárosi könyvtárban több mint 30 önálló munkájával szerepel és ezek egyharmada kétséget kizáróan Szabó Ervin tulajdonából került át, mert valamennyiben ott van a szerző hozzá intézett ajánlása.

Bevezetésül annyit el kell mondanunk Michelsről, hogy írásainak egy részét németül, a másikat olasz nyelven adta közre. A századforduló idején az olasz szocialista mozgalomban vállalt szerepet, majd Szabó Ervinhez hasonlóan a szindicalistákhoz csatlakozott, de az 1910-es években írott művei és kifejtett közéleti tevékenysége arra enged következtetni, hogy Michels fokozatosan eltávolodott a munkásmozgalomtól; a polgári szociológia Olaszországban és német földön egyaránt elismert művelője és mindkét nyelvterületen sokat publikált, olasz és német katedrákon adott elő. Az 1920-as évek közepén megjelent munkáiból az derül ki, hogy az egykori szocialista eljutott a fasizmus előtti behódolásig.

Az 1900-as években és valószínűleg a tízes évek legelején Michels még a munkásmozgalomhoz tartozott. Szabó Ervinnek dedikált művei közül az első ugyan még a múltból merítette tárgyát, XIV. Lajos hollandiai hadjáratáról szolt, 1900-ban Halleban jelent meg. Tanulmányának 41911 szám alatt őrzött példányára ezt írta: „*Seinem lieben Freunde und Genossen, Ervin Szabó in ‚alter‘ und ‚neuer‘ Herzlichkeit Robert Michels.*” Nincs kizárva, hogy Michels disszertációja volt a fenti dolgozat, és „rég” jó kapcsolata Szabó Ervinnel talán Bécsben 1899 előtt együtt folytatott egyetemi tanulmányai idejéből kelteződött. 1903-ból datálódik az időrendben következő dedikáció —, ez olasz nyelvű és itt már „*compagno*”-nak, azaz elvtársnak szólítja Szabó Ervint: „*Al caro compagno Szabó Ervin, l'autore*”. A szóban forgó írás: *Psicologia e statistica delle elezioni generali politiche in Germania, különnyomat az olasz Riforma Sociale-ből* (41913). P 2239 Michels az előbbivel azonos tárgyú dolgozatának helyszáma, *L'analisi del Reichstag Germanico* a címe, Torinóban 1904-ben jelent meg. A rövid német nyelvű ajánlás: „*Mit herzlichstem Gruss!*” Ismét

olasz dedikációt olvashatunk a német és olasz imperialista törekvéseket vázoló 1906-os tanulmánya borítólapján: „*All'amico Ervin Szabó ott [imi] saluti dell'autore*” (P 2778). (Érdeemes megjegyezni: Michels e dolgozatában méltán ítélkezett Vilmos császár emlékezetes 1905 márciusi „marokkói kaland”-ja felett, mely mint tudjuk, az első világháború egyik bevezető akkordjává lett, csakhogy a szerző az olasz imperialista aspirációk védelmében gyakorolt bírálatot a németek felett). Il socialismo tedesco e l'Internazionale a címe Michels 1907. szeptember 24-én az olasz Grido del Popolo című szocialista napilapban megjelent cikkének, amelyben az érett Szabó Ervinhez hasonlóan mondott kemény bírálatot a német munkásmozgalomban eluralkodott reformizmusról. A cikket, amely lapkivágás formájában a Fővárosi Könyvtár állományába került (41949) eredetileg minden bizonnyal Michels címezte meg: „dott[ore] Ervin Szabó, Munkácsy u 16. Budapest VI. U(ngheria)”. 1907. július 25-én kelt a következő ajánlás Michelsnek az olasz munkásmozgalom története szempontjából is fontos, kétkötetes műve első kötetén. A Die italienische Litteratur über den marxismus című bibliográfia (0160/59/1–2) első részén ez a kézírásos szöveg látható: „*All'amico E. Szabó cordialmente l'autore*”. A második rész címlapján megint német dedikáció: „*Seinem ungetreuten Szabó herzlichst. R. M.*” Az olasz bibliográfiai tanulmány második részében egyébként Szabó Ervinről, (pontosabban a megjelenése idején (1903-ban) Európa-szerte komoly szakmai elismerésben részesült Szabó Ervin-összeállításról, a Bibliothographia Economica Universalisról), nyomtatásban is elismerőleg tett említést Michels. – „*Al suo carissimo Szabó il suo*” [Roberto Michels]. Ez az ajánlás található Michelsnek egy 1909-es munkáján (344655), majd csaknem betűszerint ismételte meg a szöveget egy 1910-es francia nyelvű műve tiszteletpéldányán (La solidarité sociale en Allemagne, 344744). „*Ad Ervin Szabó cordialmente*” a felirat a szintén 1910-ben kiadott és már a szocializmus „lelki válságát” ecsetelő írása (La crisi psicologica del socialismo) címlapján (345068). 1911 áprilisából való az eddig ismert legkésőbbi Michels-dedikáció, amely a Lipszében megjelenő polgári szociológiai folyóirathól, az Archiv für Rechtswissenschaftból kiemelt különlenyomaton áll: „s[einem] I[ieben] Ervin Szabó. Mit herzlichstem Gruss. Rob. [ert] Michels”.

Négy másik olasz szerzőtől találtunk még Szabó Ervinnek dedikált műveket, ezek közül Paolo Orano hárommal szerepel. Legkorábbi az 1908-ban megjelent L'idea sindacalista (Pescara, 41957) című füzet, melyre ezt írta: „*ad Ervin Szabó. . . di Paolo Orano. . .*”-a kipontozott részeket nem sikerült kiolvasni. 1909-ben publikált Sindacati operai e Partito Socialista in Italia című 77 lapos vitairatán (Pescara, 41876) ez a dedikáció áll: „*Al compagno caro e valoroso Ervin Szabó, ricordo Paolo Orano 12. 11.*” Röviddel később került kiadásra Orano Ad Metallo. O lavoratori della morte című 55 lapos írása (41886), amelyben az előbbihez hasonló dedikáció szerepel: „Al mio caro e valoroso compagno Ervin Szabó, Roma, Via Amora 1. Marzo 1910. Paolo Orano”. Ez utóbbi tanulmányt Szabó Ervin felvágatlanul tette polcára és a Fővárosi Könyvtár olvasói között sem volt senki azóta, aki a mulasztást pótolja. Senki sem vesztett sokat; valószínűleg Szabó Ervin sem viszonozta ezt a barátságot. Ha így történt, helyes megérzéssel tette, Orano ugyanis 1924-ben már Mussolini hírhedt fasiszta lapja, a Popolo d'Italia római kiadásának szerkesztője, végül 1945-ben az angol–amerikai szövetségesek koncentrációs táborában halt meg.

„*Al chiaris[simo] Sig. E. Szabó omaggio dell'autore riconoscente*” – ezzel a valóban tiszteletteljes ajánlással látta el Alfonso Asturaro 1901-ben megjelent és Szabó Ervinnek megküldött Sociologia Zoologica (generale) című úttörő tanulmányát (40624). A szociológia Európa-szerte ismert olasz művelője, a marxizmus számos tételét valló, de valójában pozitívista tudós volt Asturaro. Szabó Ervin mindössze 24 éves, amikor a genovai egyetem 47 éves professzora őt „chiarissimo”-nak, „nagyírú”-nek, „igen híres”-nek minősítette –, ez a címzés esetleg udvariassági formula, de lehet, hogy Szabó Ervin valamilyen segítséget nyújtott az olasz tudósnak, a Párizsban megjelenő Revue Internationale de la Sociologie egyik szerkesztőjének és a dedikáció második részében szereplő „L'autore riconoscente” („a hálás szerző”) erre utal. (Asturarótól még további három munka

van a Fővárosi Könyvtárban, ezek közül a 40481 szám alatt levő II materialismo storico címűben van Szabó Ervin-exlibrisz.)

Bizonyos, hogy tiszteletpéldányként kapta Teresa Labriola La donna nella società moderna című 1902-es kiadású művét (40664), mert az exlibriszen kívül az „Omaggio dell'autore” pecsét is benne van, egyéb bejegyzés azonban itt nem maradt.

Még egy olasz íróat kell említenünk, Arturo Frizzit, aki Mantovában 1902-ben kiadott II Cjarlatano című szocialista agitációs írását dedikálta: „Offro al caro compagno Ervin Szabó, Imola; 6-9-1902. Arturo Frizzi”. Szabó Ervin tollából a Népszava 1902 szeptember 11., 16. és 20-i számaiban folytatólag jelentek meg tudósítások az Imolában szeptember 6-án kezdődött olasz szocialista pártkongresszusról. Nyilván ott találkozott Frizzivel szeptember 6-án és kapta tőle a tiszteletpéldányt.

Az olasz szocialista és szindikalista szerzőknek Szabó Ervinhez fűződő 1900–1910 körül még nyilvánvalóan élénk kapcsolatáról vallanak a felsorolt dedikációk.

*

A Szabó Ervin politikai tevékenységével foglalkozó irodalomban már szó esett francia szindikalista kapcsolatairól és ismeretes, hogy Hubert Lagardelle által szerkesztett francia szindikalista folyóirat több cikket is közölt Szabó Ervintől. Ennek ellenére a vele jó barátságot tartó Lagardelle műveinek egyikében sem találunk az exlibrisz mellett szerzői ajánlást. Mégis érdemes felemlíteni egy érdekes dokumentumot, Lagardellenek egy francia napilapban közölt riportsorozatát, címe: „De Vienne à Constantinople”, 1912 augusztusában jelent meg folytatásokban. Ennek az írásnak a közepe, a három részletben közölt En Hongrie című fejezete maradt a Szabó Ervin hagyatékából Szabó Ervin által készített kemény védőtáblák között, az ő általa kék ceruzával felírt címmel, amelyből kiderül, hogy 1912. augusztus 9 és 23 között jelent meg Lagardelle írása az egyelőre ismeretlen lapban. A 8995 raktári szám alatt őrzött, gondosan hasáb-papírokra ragasztott lapkivágás-sorozat nem csak azért érdekes, mert benne egy nemzetközileg ismert francia szocialista vezető festett elragadtatott képet Budapest és Magyarország szépségeiről, riasztó portrét a nemzeti függése mellett nemzetiségeket elnyomó s a magyar népet is nyomorban tartó feudális és fináncitókés uralom alatti magyar társadalomról. (Lagardellenek alkalma volt látni az 1912. május 23-i „vérvörös csütörtök”-öt követő idők Budapestjét, a rendőri-csendőri-katonai készültséget, a nyomorúságos parlament ellenzékek megcsúfoltatását.) A riportgyűjtemény azért is érdekes, mert benne Szabó Ervintől, (aki mint Budapest rajongója nyilván segített neki a magyar főváros szépségeit megismerni, mint szocialista történész, a történelmi összefüggéseket megértetni), mint „tudós tolmácsá”-ról, barátjáról, az „ismert szindikalistá”-ról tett említést. Lagardelle szóban forgó cikke Basch Imre nevét is felemlítette. (Basch Imre 1909-től Szabó Ervin mellett dolgozott a Fővárosi Könyvtárban, e minőségében küldte ki a főváros az USA-ba tanulmányútra. Utóbb 1911-ben megvált a könyvtártól, de egy ideig, az iménti adatból következtetve, legalább 1912 nyaráig még Szabó Ervin elvbarátjaként tartották őt számon.) Az is lehetséges, hogy a lapkivágás-sorozatot Lagardelle küldte Szabó Ervinnek Párizsból. Egyébként a szövegben több tintával írt korrekció van, lehet, hogy ezek Szabó Ervintől származnak, de az is lehet, hogy Lagardelle keze alól kerültek ki.

A francia munkásmozgalomnak világszerte ismert személyisége Jean Jaurès, akitől, mint korábban láttuk, tucatnyi műve volt Szabó Ervinnek. Szabó Ervin exlibriszt találunk többek között Jaurès L'armée nouvelle című munkája 1916-os kiadásában a 40889 helyszámon. Ugyanezen munka 1911-es kiadása áll az előbbi mellett duplumszámmal (40889-2) ellátva —, ebben viszont nincs olyan jel, mely bizonyítaná, hogy Szabó Ervin gyűjteményéből való, noha ez a könyv is a hagyatékából maradt anyag közepén áll. A szokásos ismérvek híján is ki kell emelnünk itt ezt a darabot, mert Jaurès sajátkezű dedikációját látjuk benne: „à de distance Jean Jaurès”. Nem lehetetlen, hogy Szabó Ervin volt a személy, akinek Jaurès „a távolból” 1911-ben megküldte műve egy dedikált példányát. Egyelőre

az óvatos feltételezés mellett csak annyit hozhatunk fel, hogy Szabó Ervin többször járt Párizsban, sok kapcsolat fűzte a francia munkásmozgalomhoz, sokan keresték fel őt távolból műveik tiszteletpéldányával és a szóban forgó Jaurès-kötet éppen a hagyatékából való könyvek mellett és között áll. A bizonyossághoz persze mindez kevés.

*

Szabó Ervin németországi és ausztriai híveitől igen sok tiszteletpéldányt kapott. A legkitartóbb barátnak az irodalmilag nagyon termékeny német szociológus és közgazdász, Emil Lederer (1882 – 1939) bizonyult. Lederer az 1910-es években már ismert közgazdasági és szociológiai író, Max Weberrel, (rövid ideig Roberto Michels-szel) a német Archiv für Sozialwissenschaft szerkesztője (a lapban Szabó Ervintől is közölt tanulmányokat, kritikákat), a heidelbergi, utóbb a berlini egyetem professzora 1933-ig. A hitleri hatalomátvétel után Lederer az USA-ba emigrált és New Yorkban lett a New School of Economic Research professzora. Lederer az 1900-as évektől 1918 júniusáig (tehát Szabó Ervin halála előtti hónapokig) kereken másféltucat, többnyire közgazdasági tárgyú tanulmányainak tiszteletpéldányát juttatta el budapesti barátjának, a Fővárosi Könyvtár központi katalógusában kimutatott írásai többségükben a Szabó Ervin-hagyatékából valók, s nagyobb részükön ott a sommás szerzői ajánlás: „Herzlichst Emil Lederer”, utóbb csak „Herzlichst Emil”, majd „Herzlichst E.”.

A magyar munkásság századvégi helyzetének megítélése szempontjából forrásértékű tanulmány a Julius Bunzel gráci professzor által írt és 1902-ben megjelent *Die Lage der gewerblichen Arbeiter in Ungarn* című könyv (40623). Valószínű, hogy a fiatal, mindössze 24 – 25 esztendőes Szabó Ervin segítséget adhatott e munka megírásához, mert ez a szerző is hangsúlyozta háláját a neki küldött tiszteletpéldány dedikációjában: „Zu dankbarer aufrichtiger Wertschätzung, Bunzel.”

Ugyancsak 1902-ben jelent meg G. Schäfer *Die Philosophie des Heraklit von Ephesus und die moderne Heraklitforschung* című tanulmánya (Leipzig, 1902., 40929), a Szabó Ervin hagyatékából való példányban áll a következő szerzői dedikáció: „Herzlichste Grüße, Gischa Schäfer.”

A német nyelvterületről való dedikált könyvek címsorához érdekes apróságként tesszük hozzá: a 40554 helyszámon álló 1917-es osztrák útikalauzban is, amely szintén Szabó Ervintől származik, olvashatunk egy ajánlást: „Zur gelegentlichen Erinnerung an einem schönen Ausflug mit Hindernissen 3/4 Juli 1917.” Az ismeretlen ajándékozó bizonyára jobb híján nyújtotta át az 1917. április 3 – 4-i ausztriai kirándulás végén a kezébe eső bedekert az idézett emléksorokkal kedveskedve Szabó Ervinnek, (aki egész életét végigkísérő tüdőbetegsége és fizikai gyengesége ellenére lelkes alpinista volt, amint ezt róla feljegyezték). Ez a dedikáció életrajzi adalékként is szolgál.

*

Végül még egy Szabó Ervinhez intézett dedikáció, ezúttal ismét egy világszerte ismert személyiség, az orosz anarchista Pjotr Kropotkin herceg emlékiratainak angolnyelvű fordításában. Az 1899-es kiadásban (*Memoirs of a revolutionist, with a preface by George Brandes, I., London, 40955/1*) a belső címlapon olvassuk: „Meinem Freunde E. Szabó in Erinnerung an . . .” – a pontokkal jelzett helyen az aláírás. Ennek betűi „Peter Kropotkin” hanyagul odavetett aláírásának olvashatók. Tény az, hogy Szabó Ervin számára nem volt tulságosan távoli a Kropotkin által reprezentált anarchizmus és a Kropotkinhoz való személyes kapcsolat sem elképzelhetetlen. Ezt az is valószínűsíti, hogy Szabó Ervin birtokában igen sok anarchista munka volt, köztük is feltűnő számban Kropotkin művei. Kettőt éppen egyetemista korában szerzett be. Nem kétséges, hogy Szabó Ervinnek része volt Kropotkin művei magyarra fordításában. Kropotkin „Kölcsönös segítség”-t legalábbis az ő helyeslése mellett, valószínű, hogy ösztönzésére, Szabó Ervin legjobb barátja, Madzsar József fordította le. Ismeretes, hogy a Szocialista Diákok Könyvtára sorozatnak Szabó Ervin volt

a szellemi inspirátora, és e sorozat első füzetének ismét Kropotkin egyik híres röpiratát adták ki „Az ifjakhoz” címen. A nehezen azonosítható aláírás mindenestre lehet Kropotkiné. Ha övé a dedikáció, úgy talán egy külföldi találkozásukkor írhatta, talán amikor valamelyik Kropotkin mű magyar fordításáról tárgyaltak. (Lehet, hogy éppen a dedikált „Memoirs...” fordításáról volt szó. Egyébként Kropotkin e műve „Egy forradalmár emlékiratai” címen 1966-ban került nálunk új kiadásra.)*

*

Utoljára, de nem utolsó sorban hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a Szabó Ervin hagyatékban sok olyan darab akad, amelyben az egykori tulajdonos személyes bejegyzései maradtak ránk. Többnyire az egyes művek áttekinthetőségét elősegítő tartalommutatókról, hevenyészett név- vagy tárgymutatókról sikerült kétséget kizáróan megállapítani: Szabó Ervin készítette ezeket a kiegészítő apparátusokat, de akadnak más széljegyzetek is.

Tintával beírt teljes tartalommutatót találunk Adam Smith alapvető közgazdaságtani munkája német fordítása, az Untersuchungen über das Wesen und die Ursachen des Nationalreichtums 1847-es (lipcei) kiadása, Szabó Ervin exlibriszel ellátott harmadik kötetének (40914) „szennylapján”. Ugyancsak pótolta a hiányzó tartalomjegyzéket Szabó Ervin N. Rjaszanoffnak a Neue Zeit Ergänzungshefte 1909. március 5-i (1908/1909 No. 5.) számaként kiadott tanulmányához (3124/1–2). Ezt a munkát, címe „Marx über den Ursprung der Vorherrschaft Russlands in Europa”, éppenoly alaposan tanulmányozhatta Szabó Ervin, mint Adam Smith alapvető művét, — erre mutat, hogy ehhez is készített tartalomjegyzéket.

Egyes munkái megírásához bizonyára sűrűn használta Szabó Ervin a londoni Thomas cégnél 1913-ban kiadott *An encyclopaedia of industrialism* című gazdasági szak-referenz könyvecskét, amelynek 533–543. lapjain levő indexe talán nem elégítette őt ki, és ezért kiegészítésül a VI. és 12. lapokra maga készítette kis tárgymutatót írt be ceruzával. A 32 címszót tartalmazó pótlás (Szabó Ervin számozta meg) angol nyelven jelöli a fogalmakat, és az első rész végére is angolul írta oda: „(continued p. 12.)” (Itt jegyezzük meg, hogy Szabó Ervin a szöveges bejegyzéseket csaknem kivétel nélkül azon a nyelven írta, amelyen a tanulmányozott könyv készült.) Íme néhány példa arra, hogy a fenti enciklopédiában milyen címszavak érdekelték őt: „Emigration”, „Labours and politics”, „New labor movement”, „Strikes”, „Trade unions”, „Unemployment”, „Women and children and the labor market”, stb.

A Die Wage című német munkásmozgalmi folyóirat 1872–1877-es kolligátuma 41016/1 számú kötetének utolsó „szennylap”-jára ezt vetítette ki: „Engels: Marx 5, 545” — természetesen azért, mert így gyorsan megtalálhatta Engels 1877. augusztus 31-én közölt „Karl Marx” című cikkét, amelyet a Bracke által szerkesztett braunschweigi Volkskalender anyagából közölt előzetesen a Die Wage szerkesztősége.

Tintával pótolta Szabó Ervin Josef Peukert Erinnerung an einen Proletariers című, Berlinben (1913) megjelent posztumusz önéletrajzi emlékezéséhez is a hiányzó tartalomjegyzéket, a 40858 raktári számú könyv karton címlapja belső oldalán és ezen kívül a hátsó fedél ceruzavonallal kettéosztott belső oldalán az egyik oszlopban hevenyészett névmutatót is készített. Liebknecht, Blanqui, Pyat, Bernstein, Neve és Kautsky szerepelnek a névmutatóban megfelelő lapszámmal. A másik oszlopban a Budapest címszó mellett sorolta fel annak előfordulási helyeit.

1913-ban folyt le a Magyar Mérnök- és Építészegylet rendezésében egy ankét a Taylor-rendszerről, amelyen Szabó Ervin is széleskörű visszhangot kiváltó referátumot tartott.

* E cikk megírása után a Kassán élő és 1967 nyarán Budapesten tartózkodó Simainé Madzsar Lillivel folytattam beszélgetést többek között a Kropotkin-kérdésről. Madzsar Lili teljes határozottsággal állította, hogy emlékszik apja és Szabó Ervin olyan beszélgetéseire, amelyekben szó esett Szabó Ervin és Kropotkin külföldi találkozásairól.

Egyik forrása a francia anarcho-szindikalista *Vie Ouvrière* lehetett, e folyóirat ugyanis éppen 1913–1914-ben sorozatosan foglalkozott a taylorizmussal. A lap 1914. március 5-i számában *Une discussion. Une défense de la méthode Taylor* cím alatt Jules Ravaté írását adta közre és e Ravaté cikk mellett egész sor ceruzajeleket, valamint egy kis papírnílvétet találtunk, rajta Szabó Ervin ceruzajegyzetei francia nyelven (3321/10-es 3321/11-es kötetek). A cédula az eltelt több mint félszázadon át helyén maradt.

A Szocializmus című folyóirat 1914–1915-ös évfolyamában adta közre Szabó Ervin „Marx és Engels és a háború” című tanulmányát. Határozott, bár a katonai cenzúra megkötöttségeit szem előtt tartó, így is egyértelműen háborúellenes állásfoglalása ez Szabó Ervinnek. Bizonyos, hogy Szabó Ervin, a Marx–Engels irodalom akkori legalaposabb magyar ismerője korábbi ismereteiből is merített, de az igen valószínű, hogy tanulmánya megírása előtt megjelent újabb forrásokat is használt. Ilyen forrás lehetett számára. N. Rjaszanoff Marx und Engels über den deutsch–französischen Krieg című tanulmánya, amelynek első része a bécsi *Der Kampf* Szabó Ervin birtokában volt 1915-ös évfolyama (549/8–2) március 1-i számában jelent meg –, a szöveg mellett számos kiemelés ceruzavonallal. A Rjaszanoff tanulmányából beígért második és harmadik rész már nem kapott helyet az osztrák szociáldemokraták folyóiratában, a bekötött évfolyamban a március 1-i szám végén mégis megtaláljuk a 2. részt külön lapszámozással (1–11 old.), a fejlécre pedig Szabó Ervin írta fel: „*konfiziert*” – azaz elkobozva. Ugyancsak Marx és Engels háborúval kapcsolatos nézeteivel foglalkozott. E. Bernstein a *Neue Zeit*-ben (1914. október), 3 cikk mellett is láthatók Szabó Ervin jelei.

A hagyatéki folyóirataiban egyébként nagyon sok széljegyzettel találkozunk (*Neue Zeit*, *Mouvement Socialiste* évfolyamai stb.). Érdemes munka lenne ezeket a szinte bizonyosan Szabó Ervin keze alól kikerült ceruzajeleket közelebbről tanulmányozni, a feladat nagysága miatt azonban ezúttal le kellett mondanunk e munka elvégzéséről.

Néha sokat mondó jelzéseket találunk a Szabó Ervin által olvasott cikkekben, monográfikus kiadványokban is. Így például a 42125 számon áll a könyvtárban a Pierre Ramus által szerkesztett anarchista kiadvány, amelynek szerzői (W. Tscherskesoff, Labriola és Ramus) közös erővel igyekeztek bebizonyítani, hogy Marx és Engels semmi eredetit nem alkottak. Ramus Engelsnek, *A munkásosztály helyzete Angliában* című könyvéről verejtékes igyekezettel bizonygatta: Engels már könyve címét is „lopta”, mert 1844-ben megjelent egy cikk „*Anglia helyzete*” címen. „*Kindisch*” – azaz gyerekes–biggyesztette a „bizonyítás” mellé Szabó Ervin. Egy másik helyen (32. lap) „*Daten ganz anders*” – vagyis: Ramus hamis adatokkal bizonyít – jegyezte a lapszélre. Az utolsó lapon olvasottak már kihozták sodrából: „*infamie*” – alávalóság – írta oda Szabó Ervin.

Végül egy kultúrhistoriailag érdekes mozzanat: a 42839 számon az olasz Achille Loria *La sociologia* című 1900-as előadásgyűjteménye található. A címlapon Szabó Ervin unokaöccse aláírása és egy dátum: „Pór Ödön 1903.” Alatta a szokásos könyvtári jel ceruzával: „Szabó Ervin hagyatéka”. A kötet tele van fekete, piros és kék ceruzával –, valamint tollal írt jelekkel, szövegközi és lapszéli jegyzetekkel, utasításokkal, amelyekből kiderül, hogy a magyar fordító és munkatársai dolgoztak a szövegen. Ismeretes, hogy Loria e műve 1907-ben Grill kiadásában a Társadalomtudományi Társaság szociológiai sorozata részeként jelent meg, és Pór Ödön fordította. Világos, tehát, hogy a fordító alappéldány került elő Szabó Ervin hagyatékából.

Néhány tanulság és következtetés

1918-ban jelent meg Kóhalmi Béla szellemes és az érdeklődő utókornak sokat mondó „*Könyvek Könyve*” című gyűjteménye első kiadása, amelyben többek között Szabó Ervin is nyilatkozott azokról az írókról, akik életén át végigkísérték őt műveikkel. Vallomása a legkevésbé sem tanúskodott valami egyoldalúságról. Goethe szinte gyermekkorától

visszatérő olvasmánya, Schillerről, Dickensről, Lassalleról, akiket még a szülői otthon világirodalmi remekművekben gazdag könyvtárából ismert meg, úgy vélekedett, hogy azok Petőfi mellett életre szóló hatást gyakoroltak rá. Egyetemi éveiben Schopenhauer és Nietzsche után „megkomolyodva” Marx és Engels, Kropotkin, Lavrov és a „furcsa épület betetőzéseként” Sorel és az olasz Vilfredo Pareto kerültek előtérbe. A költők, prózairók azonban mindig megóvták őt az „elcsontosodástól” —, Goethe mellett Ady, Babits és a náluk is újabbak mindvégig naponta hoztak felfrissülést számára.

Magángyűjteményének csak mintegy negyedrészt sikerült eddig felkutatni a nevét viselő Fővárosi Könyvtárban, az imént felsorolt szerzők azonban már ebben a hányadban is csaknem kivétel nélkül szerepeltek. Tolsztoj például nemcsak a korábban említett művekkel —, mert a 40799-es és 40798-as raktári számokon álló Tolsztoj-írások szintén Szabó Ervintől valók. De seregestül hagyunk ki olyan könyveket, amelyek bemutatása túlhaladta volna az általunk kitűzött feladatot: Szabó Ervin hagyatéka szocialista részének ismertetését. Találtunk szép számmal Schopenhauertől, Nietzschétől, Goethetől, Strindbergtől s nemcsak szépíróktól, polgári filozófusoktól, hanem a munkásmozgalomtól ugyancsak távolabb eső irányzatok képviselőitől is (mint Comte, P. Geddes, Verworn, Simmel, a magyar Beksics Gusztáv stb.) könyveket Szabó Ervin hagyatéki jelekkel (40997, 40798, 40668, 40543, 4683, 40913/1–5, 40755, 41000, 40821, 40898).

Felbukkan még a hagyatékban a szabadkereskedelem prófétája, Cobden, az olasz Vilfredo Pareto, a negyvennyolcas Horváth Mihály Kossuth Lajoshoz intézett nyílt levelei, az „1844-ik évi országgyűlési törvénycikkelyek” egykori kiadása, egy német tanulmány a Római Birodalomban zajlott osztályharcokról, vagy Gombos Ferencé az 1437-es magyar jobbjágyfelkelésről, egy 1846-os munka a Svájcban élő német forradalmi csoportról és egy 1914-es gyűjtemény a német egységért 1848-ig folytatott szellemi harc egykorú termékeiből, egy igen gazdagon illusztrált művészi olasz album San Gimignano-ról stb. (40621, 40740/1–2, 40849, 42882, 40552, 40400, 40662, 40830, 8912). A szocialista munkák keresése közben véletlenül előkerült darabokból is észrevenni, hogy noha Szabó Ervin meghatározott céllal végezte bibliofil tevékenységét, könyvtára nem-szocialista művekben sem lehetett szegény.

Bennünket a hagyaték szocialista része érdekelt, és most csak azért utaltunk a véletlenül felszínre került nem-szocialista anyagra, hogy vele a gyűjtemény sokrétűségét érzékeltesük.

A teljes címanyag hiányában feltétlen érvényű következtetéseket semmiként sem vonhatunk le Szabó Ervin egykori magánkönyvtáráról, a megismert hányad alapján mégis jogosult néhány észrevétel.

Magyar könyvtártörténeti szempontból talán azt tarthatjuk kutatásunk legfőbb eredményének, hogy nyomára bukkantunk a Szabó Ervin által 1916-ban említett három szocialista-bibliofil gyűjtemény egyikére, éppen Szabó Ervinére, aki a másik két gyűjtőnél, Pap Dávidnál, sőt még Krejcsi Rezsőnél is, (aki egy időben aktív résztvevője a munkásmozgalomnak), messze járatosabb volt a szocialista irodalomban, vitathatatlanul legjobb magyarországi ismerője a marxizmusnak. Ez a körülmény önmagában feltételezte előttünk, hogy az egykorú hazai szocialista magánkönyvtárak között a Szabó Erviné volt a legszakszerűbben kiépítve.

A feltárt és részben címszerint is bemutatott részleg összetétele igazolta várakozásainkat. Nem látszik túlzásnak az az állítás, hogy Szabó Ervin, aki a jelek szerint nem ismerte Leninnek a marxizmust általában jellemző, annak alapvető forrásait, tételeit az új kor szak szempontjai és követelményei szerint rendszerező-bemutató írásait, ilyen útmutatók híján —, más utat járva is felismerte, hogy a marxizmus három fő forrásból táplálkozott, és ennek megfelelően igyekezett beszerezni a klasszikus angol közgazdaságtan képviselőinek (Adam Smith, Rodbertus), a francia utópikus szocializmus teoretikusainak (Cabet, Fourier, Saint Simon, Louis Blanc, Blanqui stb.), és a német klasszikus filozófia (Hegel, Feuerbach) művelőinek alkotásait. Minden jel arra mutat, hogy Marx és Engels

írásait is lehetőleg többféle és minél régibb, a szerzők életében megjelent, és ezért szövegükben a későbbieknél megbízhatóbb kiadásokban próbálta felkutatni és könyvtára polcaira juttatni.

Imponáló eredménnyel dolgozott azon, hogy meglegyenek gyűjteményében az I. Internacionálé, a Párizsi Kommün és a második Internacionálé megalakulását megelőző, a XIX. század hetvenes-nyolcvanas éveiben megjelent munkásmozgalmi termékek, közöttük a német szocialista törvény idejében külföldön kiadott német szociáldemokrata munkák is.

Szemlélődésünk igazolta, hogy a leggazdagabb képviselőhöz az egykorú munkásmozgalmi irodalom jutott. Ezzel kapcsolatban azt kell kiemelnünk, hogy milyen szélesen értelmezte Szabó Ervin a maga választotta gyűjtőkört: nem érte be a nemzetközi munkásmozgalmában akkor uralkodó szociáldemokrata, szocialista irányzatok reprezentánsai műveinek beszerzésével, hanem még két-három, határon – a tengeren túl működő egyes kisebb-nagyobb helyi szervezetek, szakszervezetek kiadványait is elhozta Budapestre, ezen túlmenően még különböző országokban fellépett kisebb hatóságú áramlatok röpiratait is.

Említésre érdemes Szabó Ervinnek az a törekvése, hogy a régebbi és egykorú szocialista-ellenes irodalomnak is igyekezett birtokába juttatni. Ezek a kiadványok nemcsak a gyűjtemény teljessége miatt érdekelhették, hanem egy részüket indirekt forrásnak tekintette, az újabbakat elméleti fegyvereinek élesítésére használhatta.

Külön kell emlékeztetni arra, hogy milyen nagy helyet foglaltak el anyagában a folyóiratok, szocialista évkönyvek, sorozatos munkásmozgalmi kiadványok és egyéb periodikák (évi jelentések stb.). Barátai közül többen is kiemelték emlékezéseikben, hogy Szabó Ervin szinte égő szomjúsággal tanulmányozta a legfrissebb kortársi megnyilatkozásokat, és sokszor okozott meglepetést környezetének, vitapartnereinek azokat megelőző értesüléseivel. Tájékozottságának egyik forrása volt ezek szerint a lakására érkező sajtóanyag.

Utalunk kell itt néhány szóval arra is, hogy ilyen méretű könyvvásárlás és folyóirat-előfizetés nem volt olcsó mulatság. Szabó Ervin igen komoly áldozatokat hozott kedvtelésért. Gondoljunk csak a sok külföldi folyóiraatra. Lehet, bár egyáltalán nem bizonyos, hogy a hazai lapok egy részét ingyen kapta (a Fővárosi Könyvtár régi irattárából az derül ki, hogy noha az intézmény egyes anyagilag nehéz periódusaiban kifejezetten kérte, gyakran még ennek ellenére sem voltak hajlandók ingyenes tiszteletpéldányokat juttatni a kiadók). A Huszadik Század című folyóiratot, melynek egyik szerkesztője volt, minden valószínűség szerint tiszteletpéldányként kapta Szabó Ervin. A szociáldemokraták elméleti folyóiratával, a Szocializmussal kapcsolatban, noha ez is közölt néha tőle egy-egy tanulmányt, már nem állíthatjuk ugyanezt teljes bizonyossággal. Azt viszont kizártnak tartjuk, hogy az osztrák- német- francia- angol- amerikai-, olasz folyóiratok és egyéb időszaki kiadványok zöme ingyen érkezett hozzá, (legfeljebb a Mouvement Socialistenál elképzelhető, mivel azt barátja, Hubert Lagardelle szerkesztette, és mert a lap valóban több írást közölt Szabó Ervintől). Nem lehet kétségünk abban az irányban, hogy Szabó Ervinnek igen jelentékeny anyagi megterhelést okozott bibliofil tevékenysége. Jászi Oszkár egyik Szabó Ervin-portréjában (Társadalmi és pártharcok. 1921. Wien), említést tett arról, hogy Szabó Ervin könyvtárigazgató korában is anyagi nehézségekkel küzdött. Jászi, aki igen nagy elismeréssel írt Szabó Ervin gyönyörűen berendezett és bekötött magánkönyvtáráról, úgy vélekedett, hogy Szabó Ervin eladósodásának oka: két fantasztá barátjáért jótállt, amikor azok „újfajta” léghajó építésével kísérleteztek. Nos, lehet, hogy ez a könyvnyelmi váltó-aláírás egy időben fokozta Szabó Ervinnél a gazdasági bajokat, az viszont bizonyos, hogy keresetéhez képest erején felül áldozott könyvekre és folyóiratokra. Nemcsak megvételükre, illetve előfizetésükre, hanem az ugyancsak nagyon költséges kötetésre is. A nyilvánvalóan általa köttetett folyóiratok címlapjain sokszor Szabó Ervin címzését látjuk, tehát a munkát nem halála után végezték.

Az a körülmény, hogy Szabó Ervin a vezetése alatt állott Fővárosi Könyvtárra hagyta magángyűjteményét, különösen indokolttá teszi a fokozott figyelmet. Joggal állíthatjuk: nem az utolsó pillanatokban érlelődött meg benne a szándék, hanem sokkal hamarabb. Ez abból a szempontból is említést érdemel, mert így még inkább növekszik megbecsülésünk a hagyatékozó iránt. Hiszen a sok lemondás árán megteremtett, ritkaságokban gazdag, külföldön is jó pénzért értékesíthető magánkönyvtárát nem valamelyik hozzátartozójára, népes rokonságára, testvérei egyikére, akár özvegy édesanyjára, vagy valamelyik barátjára, hanem Budapest közönségére testálta. Azért is nagy nyereség ez, mert olyan kiadványokat és folyóirat-sorozatokat is gyűjtött, amelyeket az akkori viszonyok között politikai okokból nem vétethetett meg a Fővárosi Könyvtár számára a főváros pénzén azok után, hogy sorozatos sajtótámadások érték, mert „mindenféle csip-csup agitációs röpiratokat beszerzett a Fővárosi Könyvtárnak”. Igen sok olyan szocialista kiadvány, egyedi példányok és sorozatok bukkantak fel vizsgálódásaink során, amelyek csak a Szabó Ervin hagyatéka révén kerültek be a Fővárosi Könyvtár állományába, mint például a Die Wage, a Die Zukunft régebbi évfolyamai, a Párizsi Kommun alatt megjelent Père Duchène-féle satirikus lap, az anarcho-szindikalista Vie Ouvrière hosszú sorozata stb.

Mindebből az következik, hogy Szabó Ervin távolról sem öncélú kedvtelésként volt bibliofil. Saját gyűjteménye fejlesztésénél tekintettel volt arra, hogy hagyatéka majd a Fővárosi Könyvtár kényszerűségeiből támadt hézagait egészíti ki. Érdemes még felemlíteni, hogy sok olyan munkát is beszerzett, amelyek a munkahelyén, azaz a Fővárosi Könyvtárban is megvoltak, de ezeket is gondosan kezelte. Rendszerint csak ceruzával tett szelvényeket és egyéb jeleket. Csupán az egyes művek használhatóságát feltétlen megkönynyítő tartalomjegyzékeket írta be tintával –, másszóval úgy kezelte magánkönyvtárát, mintha az már életében a közösség tulajdona lett volna.

Néhány nagyon óvatos, még újabb igazolásokra váró következtetéssel állhatunk elő, ha a feltárt anyag összetételét vesszük szemügyre. Óvatosnak kell lennünk e ponton, hiszen a hagyatéknak csak egy részét ismerjük és mert számtalan forrásból tudjuk, milyen elveket vallott Szabó Ervin. Befolyásolhat az, hogy tudjuk róla: szindikalista volt, aki az anarchizmus egyes képviselőivel is rokonszenvezett.

E fenntartások hangsúlyozása mellett is úgy érezzük: jogosan emelhetjük ki, hogy bizonyára jelentős helyet foglalt el a gyűjtemény egészében is az anarcho-szindikalista irodalom és emellett a trade unionismus bélyegét magán viselő angolszász munkásmozgalmi anyag, mennyiségével és minőségével egyaránt. Igen valószínű, hogy a könyvtár egykori tulajdonosa igyekezett e ponton minél teljesebbé tenni az állományt. Érdekelte őt ez az irodalom, amelyhez bizonyos fokig a régebbi szerzők már akkor is könyvritkaság számba menő eredeti kiadásait (Proudhon, Bakunin, Louis Blanc, Blanqui) is hozzászámíthatjuk.

Szabó Ervinnek az anarchista mozgalom története iránti eleven érdeklődésére vall, amit Josef Peukert könyvéből láttuk: az 1913-ban kiadott és kétes forrásértékű könyvhöz külön tartalomjegyzéket és névmutatót írt.

Az a körülmény pedig, hogy többek között Adam Smith közgazdaságtani főmunkáját is rendkívüli alaposan tanulmányozta (ez esetben szintén a kézzel írt tartalomjegyzék vezetett nyomra), új módon támasztja alá a feltételezést: Leninhez hasonlóan Szabó Ervin sem érte be a marxizmus eredményeinek kritikátlan elismerésével, hanem mielőtt végleg elfogadta, szemlélete lényegévé tette volna azt, előbb „leellenőrizte” a klasszikusokat, elment polgári forrásaikhoz is. Módszere azt is igazolja, hogy nemcsak egyszerűen tanítványuk kívánt lenni, hanem Leninhez, Plechanovhoz, Liebknechthez, Luxemburghoz, Mehringhez hasonlóan az elmélet továbbfejlesztője is.

Szindikalista teóriáját nem tették ugyan magukévá a szociáldemokrácia zsákutcájából kiutat kereső tömegek, mégis azok tanítómesterévé válhatott Magyarországon, ahol a német-, osztrák-, magyar reformista ideológiának egyedül ő lehetett és lett is roppant felkészültsége által méltó és nagyhatású kritikusa.

Révai József a Horthy idők alatt börtönében, néhány Szabó Ervin füzet alapján – a hiányosságok ellenére is kitűnően megírt Szabó Ervin tanulmánya, mely az akkori Szabó Ervin-hamisítókkal való vita jegyében született és lényegében elsőként mondott ki egy sor időtálló tételt e problémakörben –, a megfelelő terjedelmű irodalom hiányában úgy vélte, hogy Szabó Ervin nem figyelt fel a három orosz forradalom (1905–1907 és 1917) történelmi jelentőségére. A felszabadulás utáni kedvező kutatási feltételek mellett nem volt nehéz kideríteni, hogy Révainak itt csak részben volt igaza: néhány Szabó Ervin írás a fogoly Révai részére hozzáférhetetlen folyóiratokban, valamint a történészvilág előtt csak a felszabadulást követően ismeretes Szabó Ervin-levelezés azt bizonyítja, hogy Szabó Ervint életének több szakaszában nagyon is foglalkoztatták az orosz események, így például bécsi egyetemista éveiben orosz szociálforradalmárokkal és ökonomistákkal került barátságba, mi több, akkor, és Budapestre való hazatérése után még évekig, orosz forradalmárok segítőtársa volt. Később (1907-ben) a Huszadik Században közölt egyik könyvismertetésében árulta el, hogy az első orosz forradalmat számunkra is követendő példának tartotta, ugyanazon lapban rövidebb halála előtt (1917–1918-as évfolyamok) megjelent cikkei ismét jelzik, hogy az 1917-es orosz forradalmak, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom is hatást gyakorolt rá. Mindez persze nem cáfolja Révai József azon állítását, amely szerint Szabó Ervin az orosz forradalmak történelmi tanulságait nem értette meg, de új oldalról erősíti Révai utolsó Szabó Ervin cikkében (Népszabadság 1958. szeptember 30.) hozott kiigazítását, amely szerint Szabó Ervin ifjúkorában az orosz forradalom tanítása alapján vált forradalmárrá és érett férfiként, 1917–1918-ban, ismét az orosz forradalom nyomán vált tömegeket befolyásoló forradalmi vezérré.

Mindehhez most újabb apró adalék, amit a Die Neue Zeit 1909-es mellékletében leltünk: a Szabó Ervin által tintával beírt tartalomjegyzék N. Rjaszanoffnak Marx oroszországi vonatkozású feljegyzéseit elemző cikkéhez. A Szabó Ervin hagyatékából való Neue Zeit-kötetekben sehol másutt nem látunk ennyire terjedelmes széljegyzeteket. A Rjaszanoff-cikket, (amely egyébként a cári Oroszországnak, mint 1849, a magyar szabadságharc leverése óta az ellenforradalom csendőrének szerepét hangsúlyozza), Szabó Ervin szintén fontosnak tartotta tájékozódása szempontjából.

Szabó Ervin tevékenységének marxista értékelésében új feltevések támpontja lett, amit az orosz eszerekkel és ökonomistákkal való kapcsolatairól újabban megtudtunk. Ezekre elsőként Jászi Oszkár utalt a Társadalmi és pártharcok... című Szabó Ervin-munkához írott 1921-es életrajzában. Ugyanő emelte ki többek között Szabó Ervinnek az anarchista Kropotkin iránt táplált tiszteletét. A hagyaték vizsgálata erősíti ezt az állítást. Szabó Ervin már diákkorában beszerzett legalább két Kropotkin írást, tegyük itt hozzá, hogy az egyikben, az Aux jeunes gens (Az ifjakhoz) címűben minden valószínűség szerint tőle származó széljegyzetek vannak, a francia szavak német, illetve magyar megfelelői, mintha szótárral olvasta volna és bővítette vele még kezdő nyelvtudását. A későbbi időkben is sok Kropotkin művet szerzett be (és az egyikben a neki szóló német nyelvű dedikációt is felfedeztük). Úgy érezzük, mindez együtt ismét segíthet a Szabó Ervin-kép jobb megismeréséhez. Szabó Ervinre valóban erősen hatott Kropotkin. Csaknem bizonyosra vehetjük, hogy Szabó Ervin kívánságára adták ki az ő szellemi égisze alatt szerkesztett Szocialista Diákok Könyvtára első füzeteként annak a Kropotkin-röpiratnak, Az ifjakhoz címűnek, első (1906-októberében kinyomtatott és azonnal ügyészileg lefoglalt) magyar fordítását, amely röpirat diákkorában is olvasmánya volt. Érdemes itt arra is emlékeztetni, hogy Az ifjakhoz című Kropotkin-írást legközelebb Szabó Ervin halála után, az 1919-es Tanácsköztársaság alatt adták ki. Úgy hisszük, itt is megkockáztathatjuk a feltevést: sok egyéb megnyilvánulás mellett ez a Kropotkin kiadás is adalék arra, hogy erényeivel és hibáival együtt akkor sokak által a magyar proletárforradalom egyik szellemi atyjának tekintett Szabó Ervin, halála után is befolyást gyakorolt a munkásmozgalomra, annak egyik legdöntőbb szakaszában, a Tanácsköztársaság idején.

Ismét apró adalék, ezúttal Szabó Ervinnek, Budapest városi könyvtára, benne a ma

már igen jelentős Budapest-története gyűjtemény alapítójának arcképéhez a helymutató, amit Josef Peukert könyvéhez csinált: csak a Budapestre vonatkozó lapszámokat vetítette ki, ami nemcsak szűkebb értelemben, az anarchizmus múlt századi hazai históriája, hanem a magyar főváros története szempontjából is figyelmet érdemel. (Az útmutatás nyomán bele is kerültek ezek a becses adatok a Budapest története nagyszabású bibliográfiai sorozat legutóbb megjelent kötetébe.)

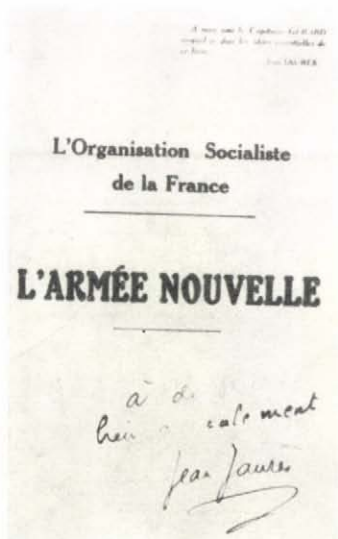
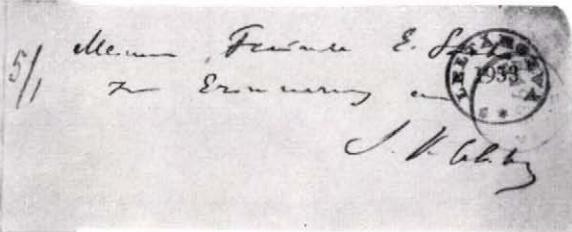
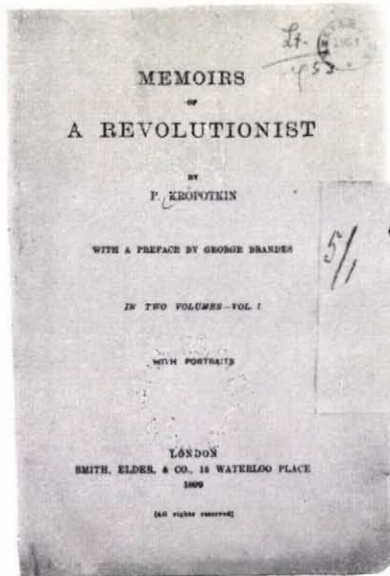
Túlhaladnánk kitűzött feladatunkat, ha e helyen azon személyi kapcsolatok elemzésébe fogunk, amelyek alaposabb feltáráshoz adott új mozzanatok, vagy éppen kiindulópontot egy-egy Szabó Ervinhez intézett szerzői dedikáció. Csupán a probléma sokrétűségét szeretném itt érzékeltetni, amikor felemlítem: ugyanaz a Julius Bunzel gráci professzor, aki 1902-ben megjelent magyar munkásmozgalmi vonatkozású könyvéből egy Szabó Ervin segítségével is köszönetet tartalmazó dedikált példányt küldött neki, 1918-ban röviddel Szabó Ervin halála előtt Szabó Ervin kérésére revideálta stílárius szempontból ez utóbbinak még kéziratban (és még német nyelven) levő Társadalmi és pártharcok... című nagy munkáját. (I. Jászi Oszkár említett bevezetését.) A Bunzellel való barátság tehát élete végéig fennmaradt és nemcsak barátság volt. A neves német polgári közgazdász, Emil Ledererrel való ugyancsak Szabó Ervin haláláig tartó benső kapcsolatáról tudomásunk szerint ilyen adatsorozat, mint Lederer ajánlásai, eddig nem állt rendelkezésünkre. Ezeknek és a többi kapcsolatoknak teljesebb feltárása újabb érdemes kutatómunkát követel.

*

Mindent egybevetve úgy hisszük, a magyar könyvtártörténet és munkásmozgalm-történet szempontjából egyaránt nem látszott haszontalannak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központja szociológiai gyűjteményét szervesen kiegészítő Szabó Ervin-hagyaték feltárása.

Remete László

Szabó Ervinnek dedikált szerzői tiszteletpéldányok

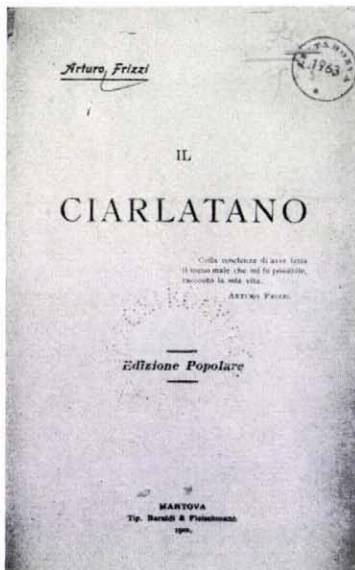

**DIE LAGE DER GEWERBLICHEN ARBEITER
IN UNGARN.**

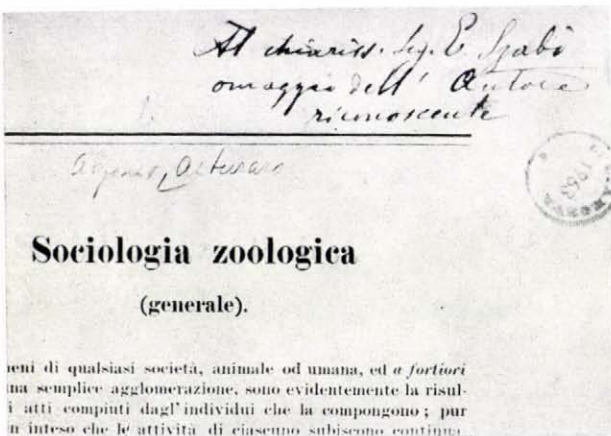
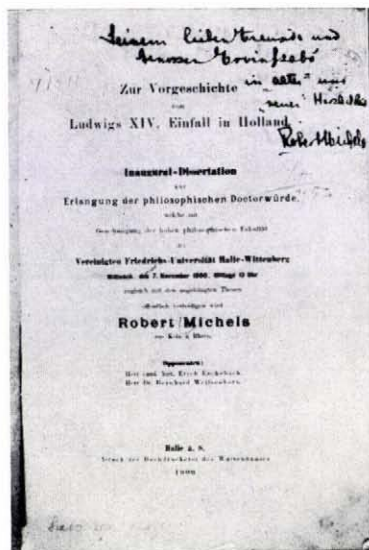
VON
DR. JULIUS BUNZEL (GRAZ).

Die Zahl des gewerblichen Hilfspersonales ist in Ungarn mässig klein. Nach den Angaben der letzten Volkszählung wenigstens entfielen in allen Ländern der Stephanskronen engsten Sinne, Siebenbürgen, Fiume und Croatien-Slavonien) Leistungen auf dasselbe, während in Ungarn im engeren Sinne Siebenbürgen und Fiume, aber ausschliesslich Croatien-Slavonien) gewerblichen Hilfspersonales gar nur 371.151 betrug. Gew.

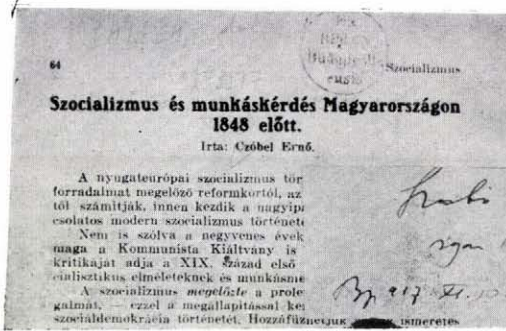
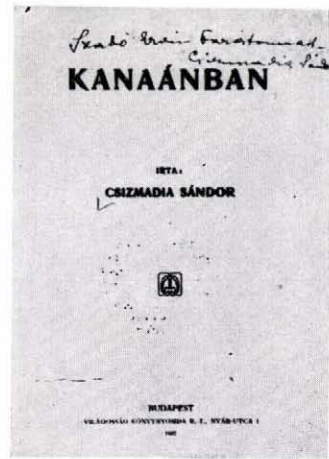
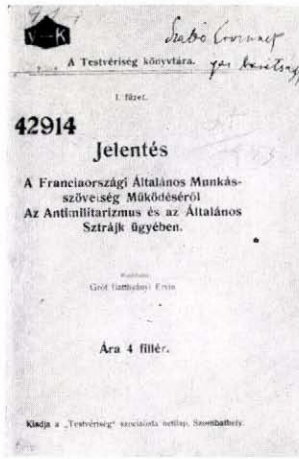
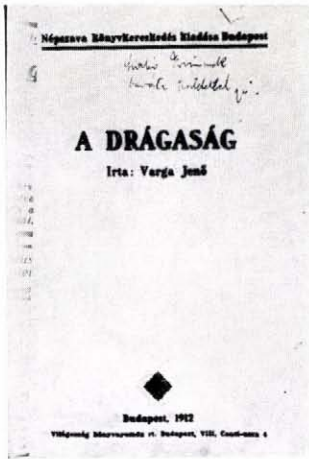
*Zu dankbarer aufrichtiger
Wertschätzung
Gruß*

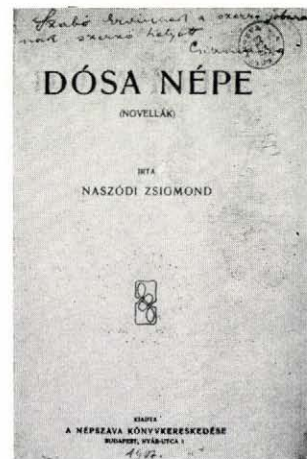
*Offerto
con compiacimento
Ervin Szabó
Giugno 6-9-1907
Arturo Frizzi*

Szabó Ervinnek dedikált szerzői tiszteletpéldányok

*Szabó Ervinnek
szia barátomtól a határon
1932. 11. 10. Czöbel Ernő*

Szabó Ervinnek dedikált szerzői tiszteletpéldányok

Bericht über die soziologische Literatur seit 1900 und die soziologischen Gesellschaften.

E. Entwicklung und Literatur der Soziologie in Ungarn).

Von **Alex Bolgár** (Budapest).

Die Entwicklung der Soziologie in Ungarn zeigt im Vergleich zur C... weser

größt: Sonderabdruck aus der Monatsschrift für Soziologie
I. Jahrgang Fritz Eckardt Verlag · Leipzig Mai 1909

*Erwinnek, igaz baráti tisztelettel
Alex*

*Dr. Szabó Ervine tisztelt úrnak
magyarul tétél!
Budapest 1910 november 15.
Fülszámjegyzék*

**SZÁNTOK-
VETEK**

VERSEK, DALOK *2t.
753*

ÍRTA ÉS ZENESÍTETTE
BODROCI ZSIGMOND

NADOR KÁLMÁN KÖNYV- ÉS
ZENEKESKESZÉDŐ KIADÁSA
Ara a koronára
1910.

PRESTIGE *11
1909*

A PSYCHOLOGICAL STUDY OF SOCIAL
ESTIMATES

BY
LEWIS LEOPOLD

*Szabó Ervine
1909. 12. 22. Budapest*

PRESTIGE
A PSYCHOLOGICAL STUDY OF SOCIAL ESTIMATES

T. FISHER UNWIN
LONDON, ADELPHI TERRACE
LEIPZIG, INSELSTRASSE 35

*Dr. Szabó Ervine tisztelt úrnak
magyarul tétél!
Budapest 1910 november 15.*

VÁROS

BÁLINT ALADÁR NOVELLAI MADARÁSZ EMIL VERSEI

A FÖDÉLRAJZOT BOKOR MIHÁLY KÉSZÍTETTE

*Dr. Szabó Ervine tisztelt úrnak
magyarul tétél!
Budapest 1910 november 15.*

Emil Lask.

Ein Nachruf von Georg von Lukács.

Diese wenigen Worte, die mir das lebenswürdige Entgegenkommen der „Kantstudien“ über Emil Lask gestattet hat, können weder die Absicht haben, ein wirklich umfassendes Bild seiner Wirksamkeit zu geben, denn dazu wäre die ins Einzelne herab-

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR ÓSNYOMTATVÁNYAI

Magyarország könyvtáraiban ma 7040 ősnymtatványt tartanak nyilván.¹ E könyvtárak sorában a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szerény helyet foglal el a maga 53 darabból álló XV. századi könyvgyűjteményével. A legjelentősebb ősnymtatvány-gyűjteményel, közel 1750 darabbal az Országos Széchényi Könyvtár rendelkezik, majd a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és az Egyetemi Könyvtár következik 1163, illetőleg 1130 darabbal.² Vidéki könyvtáraink közül kettő, a kalocsai főszékesegyházi könyvtár és a székesfehérvári püspöki könyvtár egyenként mintegy félezer ősnymtatványt őriz, s még további hat gyűjtemény előzi meg könyvtárunkat 100–300 kötetnyi állományával.³ Ha azonban tekintetbe vesszük e könyvtárak többségének tekintélyes, több évszázados múltját és nagylelkű adományozóik, pártfogóik sorát, akkor a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak alig több, mint félévszázados múltja alatt e túlnyomóan vásárlásokból eredő gyűjteménye máris nagyobb jelentőséggel illeszkedik hazai ősnymtatvány-gyűjteményeink történetébe. A számszerűség amúgy is vitatható szempontján túl azonban figyelmet érdemel az a körülmény, hogy e félszáz kötetnyi állományban jelentős számmal vannak képviselve magyar vonatkozású munkák, köztük több olyan, mely nagyobb hazai gyűjteményeinkben is alig fordul elő.

I. A gyűjtemény története

Ősnymtatvány-gyűjteményünk kialakulása szoros kapcsolatban van a könyvtár Budapest Gyűjteményével. Ősnymtatványaink jelentős része – szám szerint 28 darab – tartalmi szempontból vagy megjelenési körülményei miatt e várostörténeti gyűjteményünk állományába tartozik, míg a másik 25 mű úgynevezett 09-es ritkasággyűjteményünket gyarapítja.

A könyvtár első inkunábula-szerzeményei a Budát ábrázoló fametszetéről közismert, magyar szempontból jelentős, de gyakori előfordulású *Schedel*-krónikának 1493-as latin (45. sz.)* és 1496-os, második német kiadása (46. sz.). Mindkét kötet már 1897-ben, a könyvtár hivatalosan számított alapítási éve előtt hét évvel, a leendő fővárosi könyvtár számára a fővárosi levéltárban őrzött gyűjteményben volt, mint ezt a könyvekbe ütött tulajdonbélyegző: „Budapest székes főváros könyvtára” tanúsítja. Míg azonban a későbbi beszerzéseknél legalább az utolsó tulajdonost meg tudjuk nevezni, e két kötet eredetére vonatkozóan sem magukban a könyvekben, sem külső forrásokban mindeddig adatot nem találtunk. Félő, hogy a kötetek újrakötése során veszttek el örökre a kötéstáblák belső oldalán vagy a szennylapon szokásos, korábbi tulajdonosokra utaló bejegyzések vagy ex librisek.

1911-ben gróf *Zichy Jenő* (1837–1906) politikus, közigazdász és Ázsia-kutató öt éve vitatott hagyatékából három ősnymtatvánnyal gyarapodik könyvtárunk: *Aeneas Syl-*

* A zárójelben közölt számok a jegyzék tételszámára utalnak.

vius, a későbbi II. Pius pápa *Historia Bohemica* című munkájának 1475-ös római kiadásával (39. sz.), a *Thuróczi*-krónika augsburgi kiadásának kézi festésű csonka példányával (23. sz.) és legkorábbi datált ősnymtatványunkkal, *Strabo* 1472-es velencei kiadású népszerű *Geographiájával* (48. sz.). Több ősnymtatvány ajándékként nem is került könyvtárunkba; a következőkben kizárólag vétel útján gyarapítottuk gyűjteményünket.

A húszas évek második fele, a stabilizáció évei átmenetileg emelték a könyvtár beszerzési keretét s különösen a Budapest Gyűjteménynek 1926-tól évi 12 000 pengőre rúgó önálló könyvbeszerzési kerete⁴ lehetővé tette, hogy a könyvtár, fennállása óta első ízben, ősnymtatványokat vásároljon. 1926-ból két ősnymtatvány beszerzéséről van tudomásunk: az egyik a csonkasága ellenére is igen értékes, szépen illuminált *Missale Strigoniense* 1491-es brünni kiadása Theobald *Feger* budai könyvkereskedő költségén (28. sz.), melynek külön érdekessége, hogy a csekélyebb számú latin marginális jegyzeten kívül gazdagon el van látva közel egykorú cseh nyelvű bejegyzésekkel. Fájdalmas, hogy e kötet régi kötése, s valószínűleg vágtalan margója is áldozatul esett egy „restaurálási” akciónak, amikor legrombáltabb s így sokszor éppen legrégebb kötéseink egy részét a „jobb megóvás” érdekében, vélt szakértőkkel újrakötötték. Másik ezévi vételünk *Laskai* Osvát obszerváns ferenc-rendi szerzetes, pesti gvárdián 1499-ben megjelent, meglehetősen gyakori előfordulású latin nyelvű prédikáció-gyűjteménye (34. sz.), egyébként legkevésbé értékes, csonka *Laskai*-kötetünk, melyet később teljes és díszesebb kiállítású példányok követnek. Kiemelkedő értékű hungarikumra tettünk szert 1927-ben a Mátyás király és III. Frigyes császár között 1463-ban kötött örökösödési szerződés *Capitel der bericht* kezdetű 1490 körül megjelent német kiadásának hat levélnyi töredékében (8. sz.), melynek *Hain* csak latin kiadását ismeri. Már a XVI. században csonka példány lehetett, mert az utolsó, eredetileg 12. üres levél verzőján XVI. századi kézírással ezt jegyezték fel: „Fragmenta der vertrag”.

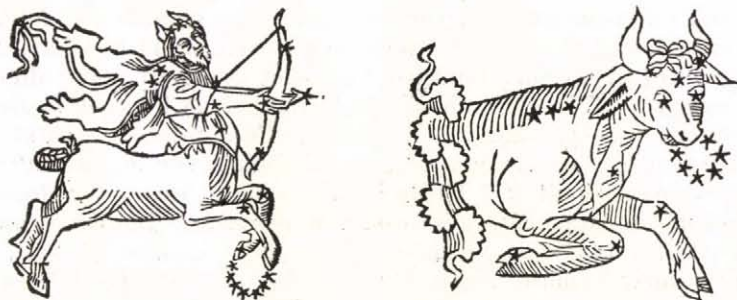
1929-ben még egy *Laskai*-kötettel, az előzően vásárolt *Biga salutis* kiadásnak egy iniciálékkal ellátott, szép teljes példányával gyarapodtunk, *Juhos* Ernő bécsi gyűjteményéből (33. sz.). Ugyancsak ebből a kiadásból még egy teljes példányt szereztünk be a következő évben, mely díszes reneszánsz kötése miatt értékes (32. sz.).

A harmincas évek gazdasági nehézségei, a könyvtár könyvbeszerzésre fordítható összegének 40 százalékos, majd még további csökkentése a Budapest Gyűjtemény szerzeményezését csak átmenetileg, s akkor sem jelentős mértékben érintette. 1937-ben a könyvtár vezetősége már nemcsak visszaállítja, de túl is szárnyalja a Budapest Gyűjtemény számára 1926-ban engedélyezett összeget, évi 14 000 pengőt állapítva meg számára.⁵ Noha ez az összeg a könyvtár egészének engedélyezett vásárlási kerethez képest aránytalanul nagy volt, ma mégis örömmel állapíthatjuk meg, hogy e „kivételezés” következtében 1930–39 között a könyvtár ősnymtatvány-állománya kereken 30 kötetrel gyarapodott (ideszámítva azt a három kötetet is – 9, 36. és 44. sz. –, melyeknél az utólagos naplózás következtében s egyéb feljegyzések híján csak hozzávetőlegesen tudtuk megállapítani a beszerzés valószínű idejét). A nagyobb arányú ősnymtatvány-vásárlást az is lehetővé tette, hogy a gazdasági válság éveiben sok régi gyűjtemény került eladásra s a nagy kínálat, valamint a Postatakarékpénztár⁶ Árverési Csarnokának a bekapcsolódása a könyvforgalomba meglehetősen lenyomta a régi nyomtatványok árát.⁶ A gazdag lista élén áll a *Ballagi* Aladár hagyatékából 1930-ban vásárolt két ősnymtatvány: az augsburgi *Thuróczi*-krónika külföldi terjesztésre szánt változatának az előzőnél teljesebb, bár szintén csonka másodpéldánya (22. sz.) és a *Legendae sanctorum regni Hungariae* 1498-as velencei kiadása (25. sz.). Nagyértékű szerzeményünk a *Juhos*-gyűjteményből 1932-ben a *Thuróczi*-krónika első, brünni kiadása (21. sz.), mely 12 levélnyi fakszimile pótlásával egyetlen teljes szövegű *Thuróczi*-krónikánk. E kiadásnak kevés árnyalással készített fametszetei színezésre voltak szánva, mégis kevés kivétellel színezetlenek maradtak.⁷ A mi példányunk a kevés színezett közé tartozik, öt színnel kissé kezdetleges módon kifestve. Ugyancsak e bécsi gyűjteményből jutottunk *Jacobus Philippus Bergomensis* pompás fametszetekkel díszített *De claris mulieribus* című ferrarai kiadványának igen jó állapotban levő, bár

körülvágott példányához (20. sz.). A *Breviarium Strigoniense* 1484-es, *Feger* budai kiadó költségén Nürnbergben megjelent kiadása (7. sz.) – sorrendben a második esztergomi breviárium – az egyetlen olyan 1526 előtt készült esztergomi breviárium, mely nem Velencében készült.⁸ A lelőhelyeket felsoroló szakirodalom mégis valamivel több fennmaradt példányról tud, mint a nagyon közkedvelt, színvonalas kiállítású velencei kiadásoknak: Szabó Károly hét példányt, *Ballagi* nyolcat ismer – míg a *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* később, 1932-ben megjelent 5. kötetében csak három bejelentett példányt tart nyilván. (Ez természetesen csak adatszolgáltatásunk hiányosságaira enged következtetni.) Könyvtárunk egy XVI. századi magyar vonatkozású bejegyzéseket tartalmazó csonka példányhoz jutott az 1934-es év beszerzései során. Nevezetesebb beszerzések még e korszakból

ORION

Ela caput magniq; humeris sic balticus ardet
Sic usgina enlis pernici sic pedefulgit.

Csillagképek a *Scriptores astronomici veteres* c. aldinából

II. Pius pápa 1484-es nürnbergi kiadású *Epistolae familiares*ének igen szép teljes példánya (38. sz.), s ugyancsak tőle a *Historia Bohemica* impresszum nélküli, Baselben megjelent 1489-es kiadása (40. sz.), melyből később még egy, kevésbé szép példányt szereztünk be. *Galeotto Liber de homine* című munkája (14. sz.), kezdő soraiban „ad R. D. archiepiscopum Strigoniensem” azaz *Vitéz János*nak ajánlva, szintén hungarikumaink sorát gyarapítja, s egyúttal talán legkorábbi ősnymtatványunk, melyet valószínűleg 1471–72-ben nyomtatott egy alig ismert bolognai nyomdász. Ugyancsak magyar vonatkozású szerzeményünk *Jacobus de Voragine Legenda sanctorum* vagy *Legenda aurea*ja, a velencei Christophorus Arnoldus 1478-as kiadásában (19. sz.). (Apponyi e kiadást nem írja le, s hiányzik *Ballagi*-ből is.) Két ősnymtatvány-aldinánk is a harmincas évek szerzeményezését dicséri: az egyik *Angelus Politianus Opera omnia*ja 1498-ból (42. sz.), a másik az 1499-ből származó *Scriptores astronomici veteres* címen ismert gyűjteménynek 97 levélből álló töredéke, páratlanul szép fametszetekkel díszítve, feltűnően jó állapotban (47. sz.). Utóbbi valaha a *Zichy* család, pontosabban gróf *Zichy Ödön* tulajdonát képezte s az Árverési Csarnoktól került hozzánk, amely a bodakajtor-felsőszentiványi *Zichy* család könyvtárát is aukcióra bocsátotta. Az Árverési Csarnoktól 1938 és 1941 között vásárolt kilenc ősnymtatvány között szerepel az említett aldinán kívül még egy kötet, mely gróf *Zichy Ödön* pecsétjével van ellátva: *Szent Ágoston* leveleinek 1493-as bázeli latin kiadása (2. sz.). E *Zichy Ödön* feltehetően nem azonos az 1848-ban *Jellasics* megbízásában eljáró s ezért *Görgey* által kivégeztetett *Zichy Ödön*nel, hanem minden valószínűség szerint a családnak az a hasonló nevű tagja, aki a katonatiszti pályától hamar visszavonulva Bécsben keleti múzeumot alapított s azt egyéb gyűjteményeivel együtt 1894-ben bekövetkezett halálakor fiára, gróf *Zichy Jenő*re hagyta. Kézenfekvő az a feltételezés, hogy bár az említett kötetekben magának *Zichy Jenő*nek a pecsétje nem szerepel, azok mégis az eredetileg a fővárosnak szánt hagyatékból származhatnak, s csak az elhúzódó pereskedés a vérszerinti örökös *Zichy Ráfael*

és a főváros között, valamint az átvétel körüli nehézségek⁹ okozták, hogy e művek csak kerülő úton, évtizedek múltán kerültek rendeltetési helyükre.

A harmincas évek szerzeményezésénél kell megemlékeznünk ősnymtatvány-gyűjteményünk egy nagyon fájdalmas veszteségéről. 1931-ben Ranschburg antikváriumából 600 pengőért megvásároltunk a Budapest Gyűjtemény számára egy igen ritka egyleveles nyomtatványt, *Johannes Muntz: Tabula minutionum super meridiano Budensi anno dni 1495* cím alatt ismert érvágó naptárt, a bécsi *Johann Winterburg* kiadványát (Hain 11173, Ball. 46.), melyből *Ballagi* Aladár 1925-ben csak két példányt ismert: egy csonkát Klosterneuburgban s egy teljeset az akkori Magyarország területén, Bajmócon, a gróf *Pálffy* család tulajdonában. A Deutsche Staatsbibliothektól kapott információnk szerint ma is csak két példányt tartják nyilván: a klosterneuburgi mellett egy teljes példányt Cambridge-ben. 1949–54-es évkönyvünk még említi ritkaságaink között egy rövidke közleményben,¹⁰ azonban a Budapest Gyűjtemény rekatalogizálása során és 1963-as nagy állományfeltárunknál már csak hiányát tudtuk regisztrálni.

A háborús évek fokozódó gazdasági nehézségei a negyvenes évek elején nem csökkentik az inkunábula-beszerzések ütemét: 1940-ben három, 1941-ben hat, 1942-ben öt ősnymtatvány jut vétel útján birtokunkba, melyeket azonban már túlnyomórészt 09-es gyűjteményünk számára vásároltunk. Közülük kiemelhetjük *Vincentius Bellovacensis Speculum historiale* című munkáját (53. sz.) és *Johannes Cassianus De institutis coenobiorum*át (10. sz.), melyek közel egykorú magyarországi kötésük révén az Iparművészeti Múzeum 1966–67-es kiállításán szerepeltek.¹¹ Utóbbi kötet *Johann Alexander Brassicanus* (1500–1539) neves német humanista bejegyzése miatt is nevezetes. Említésre méltó még *Appianus* római történetének 1477-ben Velencében megjelent kiadása (1. sz.), mely igen szép állapotban és egy dalmát humanistának, *Raphael Zovenzonius*nak (1431–1485) a könyvhöz kapcsolódó verses bejegyzésével ellátva maradt ránk.

1943-ban már csak egy ősnymtatványt szereztünk be, *Koberger* 1478-ban nyomtatott, piros-kék iniciálékkal díszes latin nyelvű *Bibliáját* (5. sz.). Ezt követő s egyben utolsó szerzeményünk 1951-ben *II. Pius* pápa *Historia Bohemicája* már említett bázeli kiadásának másodpéldánya (41. sz.). E vétellel ősnymtatvány-gyűjtésünk lényegében lezártnak tekinthető; az állomány további tervszerű fejlesztése nem merült fel a könyvtár terveiben.

Az állomány elhelyezése és feltárása

A két különgyűjteményben („B” és „09”) történő elhelyezésből következik, hogy könyvtárunk ősnymtatványait – mint annyi más könyvtárban – nem kezelték önálló gyűjteményként. A Budapest Gyűjtemény állományába sorolt, valódi vagy vélt ősnymtatványokat ugyan a szakrendi elhelyezés egymás mellé állította (*B 0930* egységes jelzeten belül numerus kurrens alkalmazásával), de a 09-es gyűjtemény ősnymtatványai más, ritkaságnak minősített könyvekkel keveredve, beszerzésük rendjében nyerték raktári jelzetüket (*09/numerus kurrens*). A raktári szétosztottság természetesen a katalógusban is megmutatkozott: az ősnymtatványok katalóguscédulái vagy a „B”, vagy a ma már megszűnt külön „09”-es betű- és szakkatalógusban voltak megtalálhatók, ezenkívül a könyvtár teljes állományát felölelő nagy katalógusban – viszonylag legteljesebben a szak-katalógus 093 jelzetén belül. Mivel naplóink és régi kartoték-nyilvántartóink – melyek részben utólag készültek – a megjelenési évet nem mindig, vagy olykor tévesen tüntették fel, érthető, hogy az ősnymtatványaink darabszámáról szóló időnkénti híradások nem felelhettek meg a valóságnak. Így az 1949–54-es évkönyv csupán 49 ősnymtatvány birtokosának vallja a könyvtárat, holott akkor már nemcsak a mai, másodpéldányokkal együtt értendő 53 darab volt meg, hanem még állományába tartozott az azóta elveszett érvágó naptár is – sőt az előző évek jelentései és a régi katalóguscédulák szakjelzeteinek tanúsága szerint ősnymtatványnak minősítettek még további négy, év nélkül megjelent

vagy csonka kötetet – tehát öt valódi ősnyomtatványról nem lehetett tudomásuk, illetve ezek elkerülték a számbavételt.

A Budapest Gyűjtemény anyagának 1965-ben béfejezett rekatalogizálása során merült fel először XV. századi nyomtatványaink raktári elkülönítésének a kérdése. Ebben az időszakban a Budapest Gyűjtemény, mely hosszú időn át ténylegesen, később egyre inkább csak formálisan őrzője és gondozója volt valamennyi különgyűjteménynek, lemondott a saját állományán kívüli különgyűjtemények további kezeléséről. Ezzel megszűnt a 09-es gyűjteménybe tartozó könyveknek a „B” olvasóteremhez kötött, szorosabb felügyeletet jelentő használata is. Feltétlenül szükségessé és sürgetővé vált az így hozzáférhetőbbé tett 09-es gyűjteményből az ősnyomtatványok kiemelése, s ugyanakkor célszerűnek látszott – a régi jelzetek megtartásával – valamennyi ősnyomtatvány egy helyen történő elhelyezése is. 1967 tavaszán sikerült, ha nem is véglegesnek tekinthető formában, az immár egyesített gyűjtemény jobb megőrzését biztosítani. Egyidejűleg megtörtént valamennyi ősnyomtatvány rekatalogizálása is. A katalóguscédulák továbbra is beolvadnak a nagy katalógus állományába, ahol a szakkatalógusban időrendben együtt találhatóak, a földrajzi katalógus pedig a nyomdahelyek szerint a 655.1 szakjelzetnél tárja fel ősnyomtatványainkat – természetesen a tartalmi beosztáson kívül. Belső használatra van még egy külön betűrendes katalógusunk, mely csak ősnyomtatványainkat tartalmazza. A rendsző azonban – a nagy katalógushoz alkalmazkodva – sok esetben nem azonos az alábbi jegyzékünkben közölt, nemzetközileg használatos névalakkal.

A gyűjtemény megoszlása

Végezetül tekintsük át néhány szempontból gyűjteményünk megoszlását. Ha a tartalmat vizsgáljuk, természetesen a teológiai munkák vezetnek 21 kötettel. Ezt követi a történelem 14, az irodalom 6, életrajzok 5, a kánonjog 3, az asztrológia 2 kötetel, valamint egy-egy kötet földrajzi és művelődéstörténeti mű – amennyire az ilyen szigorú elhatárolás lehetséges a sokszor nagyon összetett tartalom esetében. A magyar szerzők közül *Laskai Osvát*, *Magyarországi Mihály*, *Thuróczi János* és *Vetési László* pápai kamarás szerepelnek, összesen 10 kötetel. A XV. századi könyvkiadást tekintve nem meglepő, hogy 50 latin nyelvű mű mellett csak 3 német nyelvűvel rendelkezünk. A megjelenés helye szerint 21 olasz és ugyanannyi német földön megjelent nyomtatvány mellett 7 munka svájci, kettő csehországi, 1 francia és 1 bécsi nyomda terméke. A városok között az éppen a hetvenes évektől színvonalban magasan kiemelkedő Velence vezet 16 kiadvánnyal (köztük két aldina), majd Nürnberg következik 8 és Basel 7 kötetel. Hagenaut 5, Augsburgot

II° nctiarum ciuitas

Fametszet Rolewinck *Fasciculus temporum*ából

4, Rómát és Brünnt 2, Bolognát, Ferrarát, Vicenzát, Bécsét, Lipcsét, Passaut, Reutlingent, Strassburgot és Lyont pedig egy-egy kötet képviseli. Túlságosan korai ősnyomtatvánnyal nem dicsekedhetünk: az 1471–1475 közötti évekből mindössze 3 darabunk van s további 4 (esetleg 5) van még a hetvenes évek második feléből, 16 (vagy 15) a nyolcvanas évekből s végül a legtöbb, 30 darab az 1490-től 1500-ig terjedő utolsó évtizedből. (E számok a többedpéldányokat is magukba foglalják.)

Következő jegyzékünk címléírásai csupán a legszükségesebb bibliográfiai hivatkozásokat (Hain, Copinger, GW) tartalmazzák s csak ezek hiányában utalnak más leírásokra. Szabó Károly és Apponyi munkáira azonban minden esetben hivatkoztunk, hogy a magyar vonatkozásokat kiemeljük. Néhány ősnyomtatványunk hungarikum-voltát így sem tudtuk jelölni, mert Apponyinál más kiadása szerepel. A budapesti vonatkozások számunkra fontos feltárása miatt említjük meg minden lehetséges esetben Ballagi Aladár munkáját. A címfelvétel utolsó adataként a kötet raktári jelzetét közöljük.

II. Ősnyomtatványaink jegyzéke

AENEAS Sylvius
Id PIUS II. pápa

1. APPIANUS Alexandrinus: *Historia Romana*. Transl. a Petro Candido Decembrio. P. 1 – 2. Venetiis, Bernardus Pictor – Erhardus Ratdolt – Petrus Loeslein, 1477. 132, 212 f. 4°
HC 1307, GW 2290 q 09/1302

Teljes példány, csupán a P. 2. első, üres (a₁) levele hiányzik. F. 1 rectóján XVII. sz.-i kézírással „Iesus mihi omnium” keresztalakban elhelyezett szöveg, alatta latin nyelvű fohász. A verzón XVII. sz. végi bibliográfiai leírás a műről latin nyelven. P. 2. f. 211b oldalán XV. sz.-i humanista ötsoros latin nyelvű autográf versezete a szerzőről „Carmen Raphaelis Zouenzoni Istri poete” címmel. Körülvágatlan széles margójú, nagyon szép példány. Kötése XVIII. sz.-i félbőr. F. 1a tetején 1626-os évszám alatt kétsoros, valószínűleg possessor-bejegyzés törölve. Kötéstábla belső oldalán XVIII. sz. végi metszett ex librisen ismeretlen osztrák grófi címer, közepén stílizált postakürttel, a címer alatt törölt. 1942-ben került a könyvtár tulajdonába 2000 P-ért Faragó József antikváriumából.

2. AUGUSTINUS, Aurelius: *Epistolae*. Basileae, Johannes de Amerbach, [14]93. 328 f. 2°
HC 1969, GW 2906 q 09/514

Csonka: hiányzik a f. 297 – 328 (a₁ – e₆). Rubrikálva. Egyszerű piros iniciálék. XVII. sz.-i latin marginális jegyzetek. Szennylapon és az utolsó két üres levél rectóján ugyancsak XVII. sz.-i, Lactantiusra és Szent Ágostonra vonatkozó hosszabb latin kézírásos jegyzetek. Lapszélek körülévágva. Restaurált egykorú bőrkötés préselt figurális díszítésekkel, új réz kapcsokkal. A címlapszerű f. 1a lapon más XVII. sz.-i bejegyzések mellett Jo. Wolphius kassai gimnáziumi con-rector latin nyelvű ajánlása Franciscus Tholdt kassai patricius polgár részére 1625-ből. Gróf Zichy Ödön pecsétjével ellátott példány, mely az Árverési Csarnok aukciójából került hozzánk 1938-ban.

3. AUSLEGUNG der heiligen Messe. [Nürnberg; Friedrich Creussner, vor 1484.] 96 f. 2°
H 2143, Cop. 4071, GW 3085 q 09/338

Hiányzik az első levél, verzóján fametszettel. Rubrikálva és egyszerű piros iniciálékkal díszítve. F. 2a incipitjének „M” iniciáléja durván kivágva, belső lapszálon az iniciálétól lefelé ágazó indafonatos díszítés, lap alján XVI. sz.-i figurális rajzocská. Néhány helyen valószínűleg a rubrikátor kezétől származó pirosbetűs lapszéllé kiemelések latin nyelven, kevés későbbi német bejegyzés. Kötése J. Nep. Eckert bécsi könyvkötő műhelyéből származó XIX. sz.-i félbőr. 1935-ben vásároltuk 120 P-ért Medvezky magán könyvgyűjtőtől.

4. BALBUS, Hieronymus: *Epigrammata*. Viennae, Johannes Winterburg, 1494. 22 f. 4°
HC 2250, GW 3181, App. 26 B 0930/31

Csonka példány: hiányzik a f. 19 – 20 (c₃ – 4). Körülvágatlan margóval. Kötése XX. sz.-i bőr. 1939-ben került a könyvtár állományába.

BERGOMENSIS, Jacobus Philippus
Id JACOBUS Philippus Bergomensis

5. BIBLIA. Cum notitia Menardi monachi. Norimbergae, Antonius Koberger, 1478. 468 f. 2°
HC 3068, GW 4232 q 09/1618

Teljes példány. Piros-égszínkéki iniciálékkal díszítve. Kevés XV – XVI. sz.-i marginális bejegyzés, néhány lapon valószínűleg a rubrikátor kezétől származó piros lapszéllé kiemelések. XVI. sz. eleji, restaurált vaknyomásos bőrkötésén helyenként aranyozás nyomai láthatók. Csatok és veretek hiányoznak. A 2a lap felső szélén bejegyzés: „Pro conventu Brunensi ad S. Bernardinum An[n]o ante ad S. M. Magdalenam 1659.” A könyvtár tulajdonába 1943-ban került Faragó József antikváriumából 5050 P-ért.

6. BONAVENTURA, Pseudo- [Conradus de Saxonia]: Speculum Beatae Mariae Virginis. Augustae Vindelicorum, Antonius Sorg, 1477. 51 f. 2°
H 3567, GW 4818 q 09/6662

Teljes példány, melyből csak az első üres levél hiányzik. F. 2a nagy nyomtatott „Q” iniciáléja pirossal kifestve, rubrikálva a f. 2a, 17b és 18a. Kevés egykorú latin marginális jegyzet. Vágatlan margójú példány, csupán a f. 2 felső lapszéléből van másfél cm. levágva, itt talán a tulajdonos neve szerepelhetett. XVIII. sz.-i papírkötésben. Schlauch Lőrinc bíboros, nagyváradi püspök példánya volt.¹² Az Árverési Csarnok aukcióján vásároltuk 1938-ban.

7. BREVIARIUM Strigoniense. [Norimbergae, Georgius Stuchs], impensis Theobaldi Fe-
ger, 1484. 418 f. 2°
H 3941, GW 5469, RMK III. 9, Ball. 17 Bq 0930/25

Csonka példány: hiányoznak az 1–10 [a₁–g₁], (a₁–g₂), 18 (a₁₀), 397–418 (U₅–Y₆) levelek. F. 380 (S₆) XVII. sz.-i kézírással 2 folio terjedelemben pótolva. Piros és kék iniciálék. XVI. sz.-i latin marginális jegyzetek.

A 204a lapon saskajárásról szóló bejegyzés: „1546 festum sancti Georgij martiris tenuit locum Sabbato die: sacro: [más kéztől tévesen „sacri”-ra javítva] plaga del: Item In annis 1544 et anno 1545: et anno 1546 erant locuste wigo saskak [que] pre multitudine vbi volabant ne[que] Aeier videbatur.” E levél üres verzóján ugyane kéztől kilencsoros XVI. sz.-i bejegyzés (a két felső sor a levél sérült volta miatt csak részben olvasható):

„1526 Lodo[vicus] rex ? in campo Mohhaacz infesto Decolacionis s[an]cti Io[hannis] bap[ti]ste p[er] Turcos interfectus est.

1529 Ciuitas wienna p[er] Turcos obsessa erat.

1530 Memet beek bassa: Terram Mathiwsfewlde vocatam combussit et depopulauit.

1532 Grithy Turcos Castrum Strigoniense obsiderat.

1541 Cesar Turcarum budam et pesth octupauit.

1543 Cesar Turcarum Castra v[ideli]z[e]t walpo Soklyos Strigoniu[m] et albam regiam octupauit et pugnauit.”

Körülvágott, több helyen ragasztással javított lapszék. Erősen kopott XVIII. sz.-i bőrkötés. Kötéstábla belső oldalán körpecsét: Duplum Bibliothecae E[cclesiae] M[etropolitanae] S[trigoniensis].
Könyvtárunk Ranschburg antikváriumából vette 1934-ben 220 P-ért.

8. CAPITEL der bericht oder vertrags vorlangst zwischen Friderichen Romischen Kaiser
und Matthias Kunnig zu Hungern beschlossen. [Passau, Johann Petri, 1490/91.] 12 f. 2°
RMK III. 21, Hubay 7, Ball. 33 Bq 0930/8

Még hét példánya ismeretes, hazánkban csak egy teljes példánya van.¹³ Csonka: az a₁–g₆ jelzésű első hat levél hiányzik. Kötése nincs. Ranschburg antikváriumából 1927-ben vásároltuk 200 P-ért.

9. CARCANO, Michael de: Sermonarium de poenitentia per adventum et quadragesimam.
Venetiis, Nicolaus de Franckfordia, 1487. 224 f. 4°
HC 4506 variánsa = GW 6131/a 09/457

Teljes példány. Rubrikálva és szép piros iniciálékkal ellátva. Kötése antikizált pergamen. Tolnai László Üllői úti antikváriustól vettük 120 P-ért 1927–38 között.

10. CASSIANUS, Johannes: De institutis coenobiorum. — Collationes XXIV. Basileae,
Johannes de Amerbach, 1497. 220 f. 4°
HC 4564, H 4565, GW 6162 09/1106

Teljes példány. Iniciálék helye kihagyva. XVI. sz. eleji vaknyomásos magyar reneszánsz bőrkötése¹⁴ restaurálva, csatok nyomai-
val. Valaha láncos kötés volt. Kötéstábla belső oldalain és kötéserősítő lapként három levélnyi breviárium-töredék crudája van
alkalmazva. F. 1a felső lapszélén bejegyzés a XVI. sz. első feléből: „Sum Joannis alexandri Brassicani.” Melzer Istvántól vettük
1941-ben 80 P-ért.

11. CICERO, Marcus Tullius: De oratore et alia opera. Cum commento Omniboni Leoni-
ceni. [Venetiis, Philippus Pincius], 1495. 186 f. 2°
HC 5109 = H 5110, GW 6752 q 09/1236/2

Koll. 2: egybekötve Cicero: Philosophiae... monumenta. Parrhisii, Le Preux. 1509-ben megjelent művével. — Teljes. Iniciálék
helye üresen. Szép, bár körülvágott példány. XVII. sz.-i sima bőrkötése kissé megkopott, mindkét kötéstábla közepén vaknyo-
másos püspöki super ex libris. A kolligátumot 220 P-ért 1942-ben vásároltuk Balásy Antal volt pénzügyi államtitkártól, aki az
Ebeczki Tihanyi család könyvtárának örököse volt.¹⁵

12. DIODORUS Siculus: Bibliotheca. Transl.: Gianfrancesco Poggio Bracciolini. Vene-
tiis, Philippus Pincius, 1493. 52 f. 2°
R 497, Pell. 4269 q 09/1300/2

Koll. 2: egybekötve J. Firmicus Maternus 13. sz. alatt leírt munkájával. Kötés és proveniencia adatait ld ott.

13. FIRMICUS Maternus, Julius: De nativitatibus. Venetiis, Simon Bevilacqua, 1497. 120 f. 2°

H 7121

q 09/1300/1

Koll. 1: egybekötve Diodorus Siculus 12. sz. alatt leírt munkájával. Teljes és hibátlan példány. Egykorú fatáblás kötésén XVIII. sz.-i papír borítás aranyozott bőr gerinccel, közepén réz csat gótbetűs felirattal. A gerinc erősítésénél pergamen kódextöredékek. Az első kötéståbla belső oldalán ovális keretbe foglalt rézmetszetű ex libris maradványa látható. A címlap XVIII. sz.-i bejegyzése: „Collegii S[ancti] Petri junioris Argentinae.” A könyvtár Faragó József antikváriumából 1942-ben vette a kolligátumot 650 P-ért.

14. GALEOTTO, Marzio: Liber de homine. Ad Joannem Vitez dedicatus. [Bononiae, Typ. Barbatiae, 1471/72?] 76 f. 2°

HC 7433, App. 50, Ball. 3

B 0930/27

Magyarországon még négy példánya ismeretes.¹⁶ Hiányzik az 1. üres levél, valamint ívjelzetek híján a Széchényi Könyvtár teljes példányát alapul véve a f. 68–69 [I₂–3]. Tévesen vannak kötve a következő levelek: f. 58 [h₂] után 65–74 [h₂–I₃], majd 59–64 [h₃–8] és 75–76 [I₉–10] áll. Rubrikált példány, néhány piros és kék-piros festésű iniciáléval. Körülvágva. Utolsó lapok szélel ragasztással kiegészítve, az utolsó levél szövegrésze idegen papírra ragasztva. XVII. sz.-i síma pergamen kötésben, alatta vékony fatábla, gerincére durván szabott bőr ragasztva. Faragó József antikváriumából 1000 P-ért vettük 1936-ban.

15. GREGORIUS Magnus, I. pápa: Pastorale. Venetiis, Hieronymus de Paganinis Brixien-sis, 1492. 56 f. 4°

HC 7986

09/829

Teljes szövegű példány: hiányzik az 56. (G₈) üres levél. Piros iniciálékkal és rubrumjelekkel. XX. sz.-i karton kötésben. Az Árverési Csarnoktól került tulajdonunkba 1940-ben 980 P-ért.

16. GREGORIUS IX. pápa: Decretales. Venetiis, Andreas Calabrensis, 1492. 377 f. 2°

H 8029

q 09/830

Csonka példány: hiányzik a f. 19–20 (c₂–3) és 377 (S₈). Eredeti vaknyomásos bőrkötése restaurálva, csatok és veretek hiányoznak. F. 1a közepén XVIII. sz.-i bejegyzés: „Cathedralis Ecclesie Jaurinensis”. Az Árverési Csarnoktól vettük 1940-ben 132 P-ért.

17. GRITSCH, Johannes: Quadragesimale. Lugduni, Johannes Trechsel, 1489. 250 f. 4°

R 1221

09/1033

Teljes példány. Iniciálék helye kihagyva. Egykorú és XVIII. sz.-i latin marginális jegyzetek. Lapszélek körülvágva, első és utolsó levél aláragasztva. XVIII. sz.-i kopott síma bőrkötésben. Az első levélen a cím alatt 4 sornyi bejegyzés törölve, alatta XVIII. sz.-i kézzírással: „Deolutus e[st] ad Usu[m] f[rat]ris Bernardini Strabelli Ordinis Min[or]um R[e]g[ist]rat[us] [...]” A 250b lap tetején két kéztől: „Deolutus ad usu[m] f[rat]ris Bernardini Strabelli à Mediolano”. Krucsay József antikváriustól 220 P-ért vettük 1941-ben.

18. HOLKOT, Robertus: Super sapientiam Salomonis. Reutlingae, Johannes Otmar, 1489. 289 f. 2°

HC 8760

q 09/515

Teljes példány. Iniciálék helye kihagyva. Körülvágatlan, széles margójú példány, néhányszavas közel egykorú latin marginális jegyzettel. Egykorú vaknyomásos reneszánsz bőrkötése kissé megkopott, gerince rongált. Kötéstáblában és gerinceresztő csik-ként pergamen kódextöredékek. Kapcsok hiányoznak. F. 2a alján XVI. sz. eleji bejegyzés: „Thomae Moshammer depaden”. A f. 1a cím alatti bejegyzése eltávolítva, alatta: „28 Sept. 1655”, lejjebb gróf Zichy Ödön pecsétje. A könyvtár az Árverési Csarnoktól vette 1938-ban.

19. JACOBUS de Voragine: Legenda aurea. Venetiis, Christophorus Arnoldus, 1478. 266 f. 2°

Cop. 6415

Bq 0930/29

Teljes. A Tabulát tartalmazó 265–266 levelek (ívjelzet nélküli) tévesen a kötet élére kötve. A kötet végén 10 levélnyi kéthasábos közel egykorú kéziratot tárgymutató („Incipit tabula sup[er] legendas s[an]cto[r]um s[e]c[un]d[u]m ordinem alphabeti collecta...”), mely a „Religione...” tárgyszóval megszokad. Rubrumjelekkel ellátott példány, piros és világoszöld iniciálékkal díszítve, incipitnél nagyobb festett „U” iniciáléval. Összefüggő hosszabb XVI. sz.-i latin bejegyzés a 112b (L₄) és a 218b (x₄) levélen, két kéztől. Körülvágatlan széles margójú, szép példány. Eredeti préselt díszítésű, restaurált bőrkötésben, az alsó pár réz csat maradványaival. Possessor bejegyzés az előre kötött f. 265a lap alján a XVII. sz.-ből „Ex libris F Virgilij Nuttingeri i[ur]is [consulti] me habet ab Andrea Kaltprunner.” Könyvtárunkba a bécsi Gilhofer – Ranschburg cégtől került 230 P-ért 1937-ben.

20. JACOBUS Philippus Bergomensis: De claris mulieribus. Cum xylogr. Ferrariae, Laurentius de Rubeis de Valentia, 1497. 176 f. 2°

HC 2813 és Cop. II/2. p. 245, App. 32, Ball. 50

Bq 0930/16

Teljes példány. Lapszélek körülvágva és aranyozva. Kötése XIX. sz.-ből származó reneszánsz stílusú, talán firenzei bőrkötés, sarkokban és gerincen arany lilomokkal. Juhos Ernő bécsi gyűjteményéből vásároltuk 1800 pengéért 1932-ben.

21. JOHANNES de Thurócz: Chronica Hungarorum. Cum xylogr. Brunnae, [Conradus Stahel — Matthaues Preinlein], 1488. 168 f. 2°
HC 15517, RMK III. 16, App. 14, Ball. 26 Bq 0930/17

Faksimile pótlásokkal teljessé tett példány: faksimile pótlás a magyarok bejövételét ábrázoló fametszetű kép a kötet 1b oldalán, továbbá a 8 (a₈), 15 (c₁), 65 (i₁) és a 161–168 (x₁–s₈) levél, Juhos Ernő bejegyzése szerint a bécsi állami könyvtár példányára nyomán pótolva. Kézírással színezve, piros és kék iniciálékkal ellátva. XVI. sz.-i latin marginális jegyzetek. Erősen használt példány, lapszék helyenként ragasztással kiegészítve. XVIII. sz. eleji rongált bőrkötésben. Juhos Ernőnek a kötéstábla belső oldalán található bejegyzése szerint a példány Varsóból került a bécsi Gilhofer—Ranschburg céghez, ahol Juhos 1921-ben vásárolta. A könyvtár tulajdonába 1932-ben került 800 P-ért.

22. JOHANNES de Thurócz: Chronica Hungarorum. Cum xylogr. Augustae Vindelicorum, Erhardus Ratdolt, impensis Theobaldi Feger, 1488. 174 f. 4°
HC 15518, RMK III. 15, Ball. 27 B 0930/5

A kiadásnak az a teljesebb változata, melyben Mátyás címe között az „Ausztria hercege” is szerepel. Papírra nyomva. Csonka példány: hiányzik az 1–2 (x₁–s₂), 70 (f₆) levél, valamint a 155–156 (v₃–s₄) és 174 (y₁₀) üres levelek. Tévesen kötve a következő levelek: f. 3 (a₁) után 10 (a₈), majd 100 (n₂) után 102 (n₄), 101 (n₂), 104 (n₆) és 103 (n₅) áll. Színezetlen. Egykorú és későbbi latin marginális jegyzetek a lapszék körülvágása miatt csonkán. A lapok erősen szennyezettek, vízfoltosak, szélük több helyen kezdetleges módon ragasztott papírsíkkal kiegészítve. Kötése kopott bőrkötés fatáblán, az a₁ levél rectóján olvasható bejegyzés szerint „Recompactus A[nn]o 1770.” A kötést záró felső vas csat hiányzik. Az utolsó lapon található pecsét szerint Ballagi Aladár gyűjteményéből származik, e szerint 1930-ban kerülhetett könyvtárunkba, bár az évkönyv nem említi.

23. JOHANNES de Thurócz: Chronica Hungarorum. Cum xylogr. Augustae Vindelicorum, Erhardus Ratdolt, impensis Theobaldi Feger, 1488. 174 f. 4°
HC 15518, RMK III. 15, Ball. 27 B 0930/33

Eredetileg a teljesebb augsburgi kiadás, de az ívjelzet nélküli első levél (címertábla csak *tit* címmel), valamint az ajánlás tartalmazó a₁ jelzetű 3. levél faksimile pótlása a rövidített, Mátyás osztrák hercegi címét elhagyó kiadásvariáns alapján történt. További faksimile pótlások, melyek a két augsburgi kiadásban azonosak: f. 2 (Szent László harcát ábrázoló fametszet, ívjelzet nélküli), f. 28 (d₂), 30 (d₄), 37 (c₃), 57 (g₇), 157 (x₁). Papír példány. Csonka: hiányzik a 31 (d₅), 33 (d₇), 35 (e₁), 54 (g₄), 67 (j₃), 69–72 (f₅–s₈), 74 (i₁₀), 78–79 (k₄–s₅), 98 (m₈), 108 (o₂), 123 (q₃), 125 (q₅), 149 (t₃) levél, valamint a 155–156 (v₃–s₄) és 174 (y₁₀) üres levelek. Fametszetek kézzel színezve a faksimile lapok kivételével. Körülvágva. Kötéstábla belső oldalán Réval Leó könyvkereskedő emlémlája, az utolsó oldalon a registrum alatt az Egyetemi Könyvtár Duplum venditum bélyegzője. A 104 (n₆) levél b oldalán Carolus Zichy kézirte, az 1. levélen Zichy Jenő gróf címeres bélyegzője, akinek a hagyatékából a példány 1911-ben a tulajdonunkba került.

24. LACTANTIUS, Lucius Coelius Firmianus: De divinis institutionibus libri septem. Venetiis, Bonetus Locatellus, 1494. 90 f. 2°
H 9817 09/1052

Teljes példány. Egykorú és XVI. sz.-i marginális jegyzetekkel. A 90a lap alján XVI. sz.-i kézírással szerzőre vonatkozó latin verses bejegyzés, b oldalán ugyancsak XVI. sz.-i kézírással latin közmondások. Antikizált új bőrkötésben. Az Árverési Csarnoktól került tulajdonunkba 176 P-ért 1941-ben.

LASKAI Osvát
ld OSVALDUS de Lasko

25. LEGENDAE sanctorum regni Hungariae. Venetiis, [Bonetus Locatellus], impensis Johannis Paep, 1498. 32 f. 4°
HC 9998 és Cop. II/2. p. 271, App. 37, Ball. 57 B 0930/10

Teljes példány. Iniciálék helye kihagyva. Erősen körülvágva. XIX. sz.-i kopott félbőr kötésben. A 32b lapon J. Paep nyomdász-jelvénye fölött eltávolított bejegyzés, alatta: „Anno Domini 1702 23 maj [pro] [f. . .], alatta ismét törles nyoma. 1930-ban Ballagi Aladár hagyatékából vettük 500 P-ért.

MAGYARORSZÁGI Mihály
ld MICHAEL de Hungaria

26. MAYNO, Jason de: Oratio in nuptias Maximiliani regis et Blancae Mariae reginae Romanorum. — Epithalamion Sebastiani Brant. [Basileae, Johannes Bergmann, p. a. 1494.]
14 f. 4°
H 10972, Cop. II/2. p. 274. B 0930/28

Teljes. Rubrumjelekkel és piros soraláhúzásokkal díszített példány. Lapszék körülvágva. XX. sz.-i félpergamén kötésben. Faragó József antikváriumából vásároltuk 1936-ban 150 P-ért.

MICHAEL de Carcano
ld CARCANO, Michael de

27. MICHAEL de Hungaria: Sermones praedicabiles. Argentinae, [Georgius Husner], 1494. 112 f. 4°
HC 9049, RMK III. 29 B 0930/21

Teljes példány. Inicialék helye üresen hagyva. Kevés XVI. sz.-i latin marginális jegyzettel, a lapszélek körülvágása miatt helyenként csonkán. XVI/XVII. sz.-i hajlékony sima pergamen kötésben. Cím alatt XVII. sz.-i possessor bejegyzések: „Ab [...] dela Vega”, alatta három rövid sorban olvashatatlán, valószínűleg olasz vagy spanyol név. 1933-ban Juhos Ernőtől 260 P-ért vásároltuk.

28. MISSALE Strigoniense. Brunnae, Conradus Stahel — Matthaeus Preinlein, impensis Theobaldi Feger, 1491. 308 f. 2°
HC 11431, RMK III. 24, Hubay Miss. p. 41. 5. sz., Ball. 37 Bq 0930/4

Csonka példány: hiányzik az ívjelzés nélküli f. 1–3 és 5, valamint a f. 20 (gl₆), 35–37 (b₇–8, c₁), 110–111 (m₂–3), 114 (m₆), 135–136 (p₁–2), 139–141 [p₅–7], 274–275 (H₄–5), 279–280 (I₁–2), 290–291 (K₁–2), 302 (L₂) (Köztük a kánonkép is.) Tévesen a f. 8–9 közé kötve a f. 138 [p₂], 137 [p₄] és 142 [p₂]. Aranydíszes inicialék. A 30, 144, 157, 197. és a 256. levél inicialéi kivágva. A szépen illuminált és hosszabb közel egykorú cseh bejegyzéssel ellátott 21. folionak a kéthasábos szöveg közé ékelődő, feltehetően gazdag lapalji díszítést szintén kivágták. (Hasonló elhelyezései aranydíszes motívumok találhatóak a 34b, 91a, 157a és a 164a lap alján.) — Lapszélek XVI. sz. eleji bejegyzések: a szentleckék előtti könyörgések cseh fordítása (Dr. Peter Ratkoš (Bratislava) megállapítása) és kevés latin jegyzet, a lapok körülvágása miatt többször csonkán. Kötet élén álló üres levél verzóján elmosódott XVI. sz. eleji kézírással halotti szertartással kapcsolatos latin szöveg és más későbbi bejegyzések. A kötet végére kötött két idegen levélén XVI. sz.-i dallamjegyzések négyvonalas rendszerben, zsolnárrészletekre és a Magnificat első négy szavára. Csonka lapszélek kiegészítve. Körülvágva. Új bőrkötésben. Possessor bejegyzés nincs. F. 4-en eltávolított pecsét nyoma. Ranschburgtól vásároltuk 1926-ban, 9 405 000 K-ért.

29. MOHAMMED II.: Epistolae. Transl. a Zacchia Vezzanensi Laudivio. Ed. Johannes Maius. [Lipsiae, Conradus Kachelofen, p. a. 1488.] 16 f. 4°
H 10507? Nachtr. 243 B 0930/20

Teljes. Új félpergamen kötésben. Juhos Ernő gyűjteményéből vásároltuk 1933-ban 300 P-ért.

30. NATALIBUS, Petrus de: Catalogus sanctorum. Vincentiae, Rigo di Cà Zeno, 1493. 332 f. 2°
HC 11676, Ball. 40 Bq 0930/23

Teljes példány, az utolsó üres levél kivételével. F. 1a és 331b kezdetleges tollrajzokkal ellátva, valószínűleg a XVI. sz. elejéről. Az első és utolsó levelek erősen rongáltak és szennyezettek, lapszélek körülvágva és helyenként ragasztással javítva. Közel egykorú restaurált vaknyomásos bőrkötésén 2 pár réz kapocs maradványai. (A hátsó kötetábla alsó csatja hiányzik.) F. 1a bejegyzése: „Luca[e] Corvini Filij Nagy Marotensis A. D. 1.6.3.2. Ademptum opus Vita Sanctorum.” Cím alatt e név ismétlődik, alatta eltávolított körpecsét nyoma, körülötte olvashatatlanná elmosódott kézírás: „[...] Empta[...] Sassonibus [...]”. — Tor-may Bélától vettük 1934-ben 250 P-ért.

31. OSVALDUS de Lasko: Sermones de sanctis Biga salutis intitulasi. Hagenaue, Henricus Gran, 1497. 374 f. 4°
HC 9054, RMK III. 37, Ball. 51 B 0930/19

Teljes. Első és utolsó lapok javítva. Restaurált egykorú reneszánsz bőrkötés, réz csatok maradványaival az első kötetáblán. Címlepon possessor-bejegyzések: „Can[onicorum] Reg[ularium] Claustro[n]eob[ur]g[is] 1644”, „Emerici Baán coll[egii] Pazm[ani] Alumn[us] 1743” és „Ecc[lesi]ae G[aram] ? Szőlősiensis” a XVIII. sz.-ből. Kötéstábla belső oldalán Juhos Ernő német nyelvű bejegyzése olvasható, mely szerint a példányt 1914-ben Stemmer Ödön antikváriustól vásárolta. A könyvtár Juhos Ernőtől vette 1932-ben 180 P-ért.

32. OSVALDUS de Lasko: Sermones de sanctis Biga salutis intitulasi. Hagenaue, Henricus Gran, 1499. 374 f. 4°
HC 9055, RMK III. 47, Ball. 66 B 0930/9

Teljes példány. Rubrikálva az első 32 és az utolsó 10 f. Piros inicialék (az első „V” inicialék kék). Cím alatt és felett piros hurkolásos tollrajz. Kevés XVI. sz.-i latin marginális jegyzet. Lapszélek körülvágva, néhány javítva. Egykorú restaurált reneszánsz bőrkötés, réz csattal az első kötetáblán. F. 2a lap tetején XVIII. sz.-i bejegyzés: „Pro conventu fratrum minorum franciscanorum Bolsanentium”. Első kötetábla belső oldalán rézmetszetű ex libris „Bibliotheca Conventus Bolsanensis ad S. Franciscum Ord. Min. Ref. Prov. [...]” körirattal (a felírás több helyen eltávolítva). A példány Ranschburg antikváriumától került hozzánk 1930-ban 410 P-ért.

33. OSVALDUS de Lasko: Sermones de sanctis Biga salutis intitulasi. Hagenaue, Henricus Gran, 1499. 374 f. 4°
HC 9055, RMK III. 47, Ball. 66 B 0930/7

Teljes. Piros és kék inicialékkal. Az 1a lapon a cím alatt és fölött piros hurkolásos tollrajz. Egykorú préselt fehér bőrkötés réz csatok maradványaival, kötésérősítőként a gerinc hosszában elhelyezett 3 cm széles neumas kódextöredékkel. Első kötetábla belső oldalán: „F. Hammerer. Lehrer [?] 1724.” Alatta: „Justus Joseph Pappé Past[or]”, s ugyancsak a XVIII. sz.-ből, feljebb: „Pertinet hic liber ad sic dicta Paleotypa quia exunte seculo decimo quinto est impressus et hinc rarioribus est adnumerandus libris.” 1929-ben Juhos Ernőtől vettük 300 P-ért.

34. OSVALDUS de Lasko: Sermones de sanctis Biga salutis intitulati. Hagenoae, Henricus Gran, 1499. 374 f. 4°
HC 9055, RMK III. 47, Ball. 66 B 0930/7-2

Hiányzik a Tabulát tartalmazó f. 2-4. Iniciálék helye kihagyva. Lapszék erősen körülülvágvá, néhol ragasztással javítva, utolsó lapszék töredezetek. XX. sz.-i kopott félbőr kötésben. A címlap verzóján a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának bélyegzője és Duplum venditum bélyegzője. 1926-ban került könyvtárunkba 2 747 000 K-ért.

35. OSVALDUS de Lasko: Sermones dominicales Biga salutis intitulati. Hagenoae, Henricus Gran, 1499. 436 f. 4°
HC 9053, RMK III. 48, Ball. 67 B 0930/18

Teljes. Iniciálék helye üres. Kevés XVI. sz.-i latin marginális jegyzet. Lapszék körülülvágvá, Nedvességfoltok. XX. sz.-i pergamen kötésben. Cím felett egykorú bejegyzés: „M[a]g[ist]ri Martini de Alzath.” 1933-ban 120 P-ért vásároltuk Juhos Ernő gyűjteményéből.

PANORMITANUS DE TUDESCHIS, Nicolaus
Id. TUDESCHIS, Nicolaus de

36. PETRARCA, Francesco: Opera Latine scripta. Ed. Sebastianus Brant. Basileae, Johannes de Amerbach, 1496. 390 f. 2°
HC 12749 q 09/461

Csonka példány: f. 193 (a₁), 203 (a₉), 368-388 (A₁-C₇) hiányzik. Több iv tévesen kötve: f. 56 (E₈) után 61-112 (a₁-g₁₀), majd 173-192 (a₁-c₆), 57-60 (F₁-4), 113-172 (h₁-q₈), 246-351 (aa₁-M₁₀), 194-245 (a₂-g₈), 352-367 (a₁-b₁₀) következik. Piros iniciálék, a f. 25 (A₂) rectóján aranydíszes négyszínű „C” iniciálé. Erősen használt példány, az első és különösen az utolsó lapok rongáltak, tintapecsétések és vízfoltosak. Kötése eredeti félbőr, a fatáblán újabb papírkötés. Az első levélen XVIII. sz.-i bejegyzés: „Ex libris Mona[ste]rii Rauden[is]”, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának bélyegzője és Duplum venditum bélyegző. Könyvtárunk Halász Gyulától vásárolta 300 P-ért, 1927-38 között.

PETRUS de Natalibus
Id. NATALIBUS, Petrus de

37. PETRUS Lombardus: Sententiarum libri IV. Cum commentariis Bonaventurae. P. 1-4. Norimbergae, Antonius Koberger, 1500. 228, 192, 166, 192 f. 2°
HC 3543 q 09/516

Csonka: hiányzik a P. 1. f. 1-84 (A₁-L₆), valamint a teljes P. 3-4. Egyszerű piros és kék iniciálékon kívül nagyobb méretű, díszes iniciálék találhatók piros-zöld keretben arany alapon kék betűvel a P. 1. f. 87 (a₉) rectóján és a P. 2. f. 2. (A₂) mindkét oldalán. Bőséges német és latin marginális jegyzetek a kötet XVI. sz.-i tulajdonosától.

A kötet elején és végén erős nedvességfoltok. Egykorú, kissé kopott, restaurált bőrkötése vaknyomással díszítve, a felső táblán két gótbetűs réz csat maradványával és a cím rövidített formájával „Par[s] 2a [. . .]”, tehát már a kötés idején csonka volt. Erre vall az is, hogy a hajdani tulajdonos a most meglevő 2. levélen, mely eredetileg P. 1. f. 86, helyezte el bejegyzését: „benedictus [. . .] domini n[ost]ri Jesu Cristi qui p[rae]destinavit nos in omne[m] se[cl]ent[em] iam (?) et plenitudine[m] gaudii”. A meglevő első levél felső részén ez áll: „Anno dom[in]i 1573 Craouie inepi audire ing[ene]r[al]em Sentenciaru[m] comutacione h[em]ali”. Birtokunkba az Árverési Csarnoktól került 110 P-ért 1938-ban.

38. PIUS II. pápa: Epistolae familiares. Norimbergae, Antonius Koberger, 1481. 245 f. 2°
HC 151, App. 9, Ball. 12 Bq 0930/22

Teljes. Piros iniciálékkal. A 7a lapon a szöveget három oldalról körülvevő zöld-piros inadasz. Lapszéken kevés egykorú latin bejegyzés. Szép, teljes margójú példány. Egykorú restaurált préselt díszítésű bőrkötésén réz csatok maradványai, a kötéstáblában és a gerincen kötése erősítő csikóként latin nyelvű pergamen kódextöredékek. F. 1a alján possessor bejegyzés a XVIII. sz.-ből: „Mon[aste]rii D[ivi] Ottonis”, mellette eltávolított pecsét nyoma. Utolsó tulajdonosa, Juhos Ernő 1919-ben Bécsben vásárolta Schwarz I. antikváriumában (bejegyzése a kötéstábla belső oldalán). 1933-ban vettük Juhostól 500 P-ért.

39. PIUS II. pápa: Historia Bohemica. Romae, Johannes Nicolai Hanheymer - Johannes Schurener, 1475. 76 f. 4°
HC 255 és Cop. II/2. p. 236. variánsa = Pell. 177, App. 5, Ball. 8 Bq 0930/2

Teljes. Piros és kék iniciálék. Szép, tiszta példány, eredeti széles margóval. Új bőrkötésben. - Zichy Jenő gróf hagyatékából került könyvtárunkba 1911-ben.

40. PIUS II. pápa: Historia Bohemica. [Basileae, Michael Furter, 1489.] 59 f. 4°
HC 254, App. 44, Ball. 6 B 0930/24

Teljes. Rumbrumjelekkel, piros iniciálékkal ellátott példány. Lapszék körülülvágvá. XVIII. sz.-i, kissé rongált bőrkötésben. Kötéstábla belső oldalára ragasztva XVIII. sz.-i kézírással a műről készült latin nyelvű bibliográfiai leírás található. A 2a lap tetején XVI. sz. eleji kézírással possessor bejegyzés olvasható: „Liber Eccl[esi]e S[anc]ti Leonhardi in basilea Maiori Ord[in]is Cano[n]icor[um] r[e]g[ularium] s[anc]ti Aug[ustini].” Könyvtárunk tulajdonába Donáth Sándortól került 1934-ben 200 P-ért.

41. PIUS II. pápa: *Historia Bohemica*. [Basileae, Michael Furter, 1489.] 59 f. 4°
HC 254, App. 44, Ball. 6 09/2703

Teljes. F. 1–2. fakszimile pótlás. Kevés XVI. sz.-i marginális jegyzet latin nyelven, a példány körülvágása miatt helyenként csonkán. A kötet végén több csonka lapszél kiegészítve. Csaknem az egész kötet erősen vízfoltos, helyenként szennyezett. Kötése XX. sz.-i antikizált papírkötés, dús arany nyomású ornamentikával, pergamen gerinccel és sarkokkal. A kötésből itélve valaha dr. Tersztyánszky Jenő ny. min. osztályfőnök tulajdonában volt.¹⁷ A könyvtár 600 Ft-ért vette Tolnai László Üllői úti antikváriustól 1951-ben.

42. POLITIANUS, Angelus: *Opera omnia. Venetiis, Aldus Manutius, 1498.* 452 f. 2°
HC 13218, Ball. 54 Bq 0930/30

Teljes. Körülvágtatlan széles margó. XVI. sz.-i préselt fehér bőrkötésben, kapesok nyomaival. Az 1. levél rectójának felső lapszélén olvashatatlan átírt bejegyzés: „[...] Ingolstadij”. Cím alatt: „Leo: Crantz”, majd alább: „Ex dono Adm[odum] R[everendi] D[ominii] Leon[hardi] Crantzij 30. Apr[ilii] an[no] 1613.” Alatta XVIII. sz. végi kézírással: „Nunc vero Ex libris Francisci Richardi de Gattermann 8r churf[ür]st[liche]n dur[ch]lauch[te] in Bayrn, zuglei[che] dess Cob[enzer] chur Prinzi[chen] Regent courasslicher Obrist und Com[mandant]”. Kötéstábla belső oldalán felig eltávolított ex libris: „Ferd. [...] Eckher SS Theol. J. U. D. Professor”, valószínűleg a XVIII. sz. elejéről. – 1937-ben 324 P-ért vettük Ranschburg antikváriumából.

43. QUINTILIANUS, Marcus Fabius: *Institutiones oratoriae. Cum commento et correctionibus Raphaelis Regii. Venetiis, Bonetus Locatellus, 1493.* 205 f. 2°
HC 13652 q 09/1301

Teljes példány, egykorú latin marginális jegyzetekkel. Körülvágtatlan lapok. Kötése egykorú futótlán XVIII. sz.-i papír borítás aranyozott bőr gerinccel, középen gótbetűs réz csattal. A fűzés erősítésénél pergamen kódextöredékek. F. 2a felső szélén XVIII. sz.-i bejegyzés: „Collegii S[ancti] Petri junioris Argentinae.” Az első kötetstábla belső oldalán eltávolított ex libris nyoma. Faragó József antikváriumából 1942-ben 350 P-ért vásároltuk.

44. ROLEWINCK, Werner: *Fasciculus temporum. Cum xylogr. Venetiis, Erhardus Ratdolt, 1481.* 72 f. 2°
HC 6928 q 09/325

Teljes (csak az 1. üres levél hiányzik.) Az utolsó néhány vízfoltos levél kivételével szép, tiszta példány. XIX. sz.-i zöld félbőr kötésben. A kötet élén álló „Tabula” alján Knauz Nándor tulajdonbélyegzője. Birtokunkba Drót Sándor antikváriustól került 150 P-ért 1927–38 között.

45. SCHEDEL, Hartmann: *Liber chronicarum. Cum xylogr. Michaelis Wohlgemut – Wilhelmi Pleydenwurf. Norimbergae, Antonius Koberger, 1493.* 326 f. 2°
HC 14508, Ball. 41 Bf 0930/6

Teljes. Az 1. levél aláragasztva. A kötet elején levő „Tabula” piros-kék iniciálékkal díszítve. Lapszék körülvágva, néhol javítva. Kötése XIX. sz.-i bőrkötés, réz koptatókkal. Az 1. levél verzóján „Budapest székes főváros könyvtára” feliratú bélyegző, 1897-es bejegyzett évszámmal és 2296. folyószámmal ellátva, tehát már ekkor a mai könyvtár alapját képező, a f. v. levéltárban őrzött gyűjteményben volt. A kötetstábla belső oldalán Ranschburg 1885-ből származó becslése: 1000–1200 korona.

46. SCHEDEL, Hartmann: *Das buch der Croniken. [Übers. v. Georg Alt. Mit Holzschnitten.] Augsburg, Hans Schönsperger, 1496.* 331 f. 2°
H 14511, Ball. 48 Bq 0930/3

Teljes szövegű példány (hiányzik a KK₆ jelzésű üres levél). A Registert tartalmazó 11 levél tévesen előre kötve: első levelének verzóján XVI. sz.-ből származó beszámoló latin és német nyelven egy 1503-ban Johann Reyse és Jakob Stralzenburger frankfurti polgármester elnöksége alatt egyházi méltóságokkal tartott ünnepségről, költségkimutatással az alkalmazott világitásról. Alatta XIX. sz.-i német bejegyzés ugyanezt röviden összefoglalja. Kötetben elszórtan egykorú latin és német marginális jegyzetek, az erősen körülvágtott lapszék miatt csonkán. Új bőrkötésben. Az előre kötött Register 1. levelének verzóján „Budapest székes főváros könyvtára” feliratú bélyegző, 1897-es bejegyzett évszámmal és 2298. folyószámmal.

47. SCRIPTORES astronomici veteres. *Cum xylogr. Venetiis, Aldus Manutius, 1499.* 376 f. 2°
HC 14559 q 09/513

Erősen csonka példány: hiányzik a f. 1–184 és 283–376. A meglévő 185–282 (A–K¹⁰) levélnyi töredék igen szép állapotban, körülvágtatlan széles margóval maradt ránk. Kevés XVI. sz.-i latin marginális jegyzet. XIX. sz. eleji kopott karton kötésben. Az első meglévő oldalon gróf Zichy Ödön címeres pecsétje. Az Árverési Csarnokból jutott birtokunkba 1938-ban.

48. STRABO: *Geographia. Transl. a Guarino Veronensi. [Venetiis], Vindelinus de Spira, 1472.* 218 f. 2°
HC 15087 q 09/190

Teljes (az 1. üres folio mással pótolva). XVI. sz.-i latin marginális jegyzetek. Széles margójú példány, első, ragasztással kiegészített lapjai feltűnően megviseltek. Utolsó levél aláragasztva. A kötet jobb alsó részén a lapok sarka csonka, a sérülés szöveget nem érint. XX. sz.-i félpergamen kötésben. Az üres (pótol) előzéklapon Zichy Jenő kézjegye és címeres pecsétje. Hagyatékából került hozzánk 1911-ben.

49. THOMAS de Aquino: *Commentaria in omnes epistolas Pauli. Correcta emendataque per Petrum de Bergamo.* Basileae, Michael Furter, 1495. 294 f. 2°
HC 1339 q 09/356

Csonka: hiányzik a f. 167–168 (E₃-4).

Iniciálék helye kihagyva. Néhány lapszelen hosszabb latin bejegyzés a XVI. sz.-ból. Körülvágatlan teljes margók. Kötése: egykorú fatáblán préselt fehér bőr gerinc, 2 pár réz csattal. Címlapon eltávolított tulajdonbélyegző nyoma, felső lapszelen XVIII. sz.-i kézírás: „Monasterij Ranshouen.” 1935-ben vettük ismeretlen eladótól.

THURÓCZI János

ld JOHANNES de Thurócz

50. TRACTATUS quidam de Turcis. Norimbergae, Conradus Zeninger, 1481. 24 f. 4°
HC 15681, App. 10 09/1050

Az incipit 4. sorában a Hain által közölt *etū* és *principalit* helyett *etū* és *incipalit* áll. Teljes példány, csak utolsó üres levele hiányzik. Rubrikálva, egyszerű piros iniciálékkal. Az incipit, a margináliák és a kolofon piros tintával aláhúzva. Széles margójú példány. Antikizált új bőrkötésben. Az Árverési Csarnoktól vásároltuk 1941-ben 110 P-ért.

51. TUDESCHIS, Nicolaus de: *Lectura super quinque libros Decretalium. Cum glossis et additionibus Antonii de Butrio — Antonii Corsetti [etc.]* Vol. I – 7. Venetiis, Baptista de Tortis, 1496–97. 148, 167, 200, 149, 131, 220, 180 f. 2°

H 12318 variánsa

q 09/1035

Haintól eltér a vol. 1. f. 1a a következőkben (a rövidítéseket nyomdatechnikai okokból csak feloldva tudjuk adni):

4. sor elején: *seti*...

5. sor: *[et] cu[m] summarijs et additio[n]ib[us] a prin*

6. sor: *cipio vsque in finem nouiter edi-*

valamint a 9. sorban *Landriano* áll *Lambriano* helyett.

Teljes példány. Iniciálék helye kihagyva. Kézírásos index a 2., 4. és 6. kötetben a XVI. és a XVII. sz.-ból. Körülvágva, lapszék helyenként kiegészítve. Az 1. kötet 1. levél recto oldala a 10 soros szöveg kivételével idegen lappal átragasztva. XIX. sz.-i félbőr kötésben, a 4. és a 6. kötet gerincénél pergamen kódextörödékek. Kötéstáblák belső oldalán címeres ex libris: „Bibliotheca comitis Georgii Károlyi.” Krucsay József antikvárustól vettük 1941-ben 550 P-ért.

52. VETESIUS, Ladislaus: *Oratio ad Sixtum IV.* [Romae, Stephanus Planck, p. a. 1480.]
8 f. 4°

H 16080, RMK III. 88, App. 55

B 0930/13

Teljes példány. Új kartonkötésben. Ranschburgtól vásároltuk 1931-ben 400 P-ért.

53. VINCENTIUS Bellovacensis: *Speculum historiale.* Vol. 1–3. Norimbergae, Antonius Koberger, 1483. 106, 116, 242 f. 2°

Cop. 6248, R III. 211

Bf 0930/32

Hiányzik a vol. 1. f. 1. Iniciálék helye üres. Kötéstábla belső oldalán latin nyelvű tartalmi megjegyzések a XVI. sz.-ból. Vol. 3. f. 212a oldalán két hosszabb XVI. sz.-i latin nyelvű bejegyzés: megemlékezés egy lengyel szent csodatételéről, alatta elmékedés az életről és a halálról. Teljes margójú, jó állapotban levő példány. Vaknyomásos bőr kötése 1490 körülű budai reneszánsz kötés¹⁸ restaurálva, koptatók nyomaival, hátsó kötéstáblán két réz csat maradványa. Provenienciája ismeretlen. A vol. 3. utolsó kézírásos oldalán eltávolított pecsét nyoma látható. A könyvtár tulajdonába 1940-ben került.

VORAGINE, Jacobus de

ld JACOBUS de Voragine

Klinda Mária

Függelék

Nyomdász-mutató

1. AMERBACH, Johannes de Basileae (Basel)	20. PETRI, Johannes Passavii (Passau)
2. ARNOLDUS, Christophorus Venetiis (Venezia)	21. PICTOR, Bernardus Venetiis (Venezia)
3. BERGMANN, Johannes Basileae (Basel)	22. PINCIUS, Philippus Venetiis (Venezia)
4. BEVILAQUA, Simon Venetiis (Venezia)	23. PLANNCK, Stephanus Romae (Roma)
5. CÀ ZENO, Rigo di (Henricus de Sancto Urso) Vincentiae (Vicenza)	24. PREINLEIN, Matthaeus Brunnae (Brno)
6. CALABRENSIS, Andreas Venetiis (Venezia)	25. RATDOLT, Erhardus Augustae Vindelicorum (Augsburg)
7. CREUSSNER, Fridericus Norimbergae (Nürnberg)	26. RATDOLT, Erhardus Venetiis (Venezia)
8. FRANCKFORDIA, Nicolaus de Venetiis (Venezia)	27. RUBEIS DE VALENTIA, Laurentius de Ferrariae (Ferrara)
9. FURTER, Michael Basileae (Basel)	28. SCHÖNSPERGER, Johannes Augustae Vindelicorum (Augsburg)
10. GRAN, Henricus Hagenoae (Hagenau)	29. SCHURENER, Johannes Romae (Roma)
11. HANHEYMER, Johannes Nicolai Romae (Roma)	30. SORG, Antonius Augustae Vindelicorum (Augsburg)
12. HUSNER, Georgius Argentinae (Strassburg)	31. SPIRA, Vindelinus de Venetiis (Venezia)
13. KACHELOFEN, Conradus Lipsiae (Leipzig)	32. STAHEL, Conradus Brunnae (Brno)
14. KOBERGER, Antonius Norimbergae (Nürnberg)	33. STUCHS, Georgius Norimbergae (Nürnberg)
15. LOCATELLUS, Bonetus Venetiis (Venezia)	34. TORTIS, Baptista de Venetiis (Venezia)
16. LOESLEIN, Petrus Venetiis (Venezia)	35. TRECHSEL, Johannes Lugduni (Lyon)
17. MANUTIUS, Aldus Venetiis (Venezia)	36. TYPOGRAPHUS BARBATAE Bononiae (Bologna)
18. OTMAR, Johannes Reutlingae (Reutlingen)	37. WINTERBURG, Johannes Viennae (Wien)
19. PAGANINIS BRIXIENSIS, Hieronymus de Venetiis (Venezia)	38. ZENINGER, Conradus Norimbergae (Nürnberg)

Impressum Venetiis p Symonem
papiensem dictum biuilaqua
1497. die 13. lunii.

Jegyzetek

1. Soltész Zoltánné szíves közlése a sajtó alatt levő országos ősnyomtatvány-katalógus adatai alapján. — E helyen szeretnék köszönetet mondani Soltész Zoltánnénak és dr. Csapodi Csabának a katalógus összeállításánál nyújtott hasznos tanácsaikért és áldozatos segítségükért, valamint Pastinszky Miklósnak a bejegyzések megfajlásánál és a kötések meghatározásánál kifejtett önzetlen fáradozásáért.

2. Soltész Zoltánné: Az Országos Széchényi Könyvtár ősnyomtatvány-gyűjteménye. = Az Orsz. Széchényi Könyvtár Évkönyve 1963–64. p. 109–128. — Csapodi Csaba: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának ősnyomtatvány-gyűjteménye. Bp. 1967. p. 3. — Vértesy Miklós: Az Egyetemi Könyvtár ősnyomtatvány-gyűjteményének története. = Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei II. 1964. p. 109–126. (A közlemények megjelenése óta e számok lényegesen nem változtak.)

3. Borsa Gedeon: A magyarországi ősnyomtatványgyűjtemények. = Az Orsz. Széchényi Könyvtár Évkönyve 1957. p. 147–163.

4. Remete László: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története. Bp. 1966. p. 248.

5. Remete i. m. p. 286.

6. Makkai László: Könyvek — gyűjtők — könyvárak. = Magyar Könyvszemle, 1938. p. 310–312.

7. Varjú Elemér: A Turóczy-krónika kiadásai és a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában őrzött példányai. = Magyar Könyvszemle, 1902. p. 370.

8. Borsa Gedeon: A Breviarium Strigoniense újabban fellelt ősnyomtatvány kiadása. = Az Orsz. Széchényi Könyvtár Évkönyve 1958. p. 229–237.

9. Remete i. m. p. 97.

10. A „Budapest” Gyűjtemény ritkaságaiból. Közli Scheiber Mária. = A Főv. Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve 1949–1954. p. 140.

11. Sz. Koroknay Éva: Magyar reneszánsz könyvkötő műhelyek 1470–1520. Bp. 1966. 28. és 46. sz. tétel.

12. Pastinszky Miklós megállapítása a kötésen szereplő címke alapján.

13. A Gesamtkatalog der Wiegendrucke szerkesztőségének (Berlin, Deutsche Staatsbibliothek) szíves levélbeli közlése. — Teljes példány hazánkban az Országos Széchényi Könyvtárban van.

14. Sz. Koroknay Éva meghatározása.

15. Pastinszky Miklós szóbeli közlése.

16. A GW szerkesztőségének levélbeli közlése.

17. Pastinszky Miklós megállapítása.

18. Sz. Koroknay Éva meghatározása.

A jegyzékben szereplő rövidítések

a. a. = ante annum.

App. = Apponyi Sándor: Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok. 1. köt. XV. és XVI. század. Bp. 1900. — Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften. Bd 3. Neue Samml. 1. XV. und XVI. Jahrhundert. München, 1925.

Ball. = Ballagi Aladár: Buda és Pest a világirodalomban. 1473–1711. 1. [köt.] Bp. 1925.

C = Copinger, W[alter] A[rthur]: Supplement to Hain's Repertorium bibliographicum... Part 1. containing... corrections and additions. [New ed.] Berlin, 1926.

Cop. = Copinger, W. A.: Supplement to Hain's Repertorium bibliographicum... Part 2. A list... of nearly 6000 volumes... not referred to by Hain. Vol. 1–2. [New ed.] Berlin, 1926.

GW = Gesamtkatalog der Wiegendrucke. Hrsg. v. d. Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke. Bd 1–7. és Bd 8. Lief. 1. Leipzig, 1925–[1940].

H = Hain, [Ludwig]: Repertorium bibliographicum, in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum 1500... recensentur. Vol. 1–2. Stuttgartiae–Parisiis, 1826–1838.

Hubay = Hubay Ilona: Magyar és magyar vonatkozású röplapok, újságlapok, rőpiratok az Országos Széchényi Könyvtárban 1480–1718. Bp. 1948.

Hubay Miss. = Hubay Ilona: Missalia Hungarica. Régi magyar misekönyvek. Bp. 1938.

Nachtr. = Nachträge zu Hain's Repertorium bibliographicum und seinen Fortsetzungen. Als Probe d. Gesamtkatalogs der Wiegendrucke. Hrsg. v. d. Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke. Leipzig, 1910.

P. = pars

p. a. = post annum

Pell. = Pellechet, M[arie]: Catalogue général des incunables des bibliothèques publiques de France. Tom. 1–3. Paris, 1897–1909.

R = Reichling, [Dietrich]: Appendices ad Hainii-Copingeri Repertorium bibliographicum. Additiones et emendationes. Fasc. 1–8. Monachii—Monasterii Gvestphalorum, 1905–1914.

RMK = Szabó Károly—Hellebrant Árpád: Régi magyar könyvtár. 3. köt. Magyar szerzőktől külföldön 1480-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványoknak könyvészeti kézikönyve. 1. r. (1480–1670.) Bp. 1896.

[...] = bizonytalan vagy törölt szövegrész.

Reneszánsz kötések J. Cassianus (10. sz.) és Oswaldus de Lasko (32. sz.) művein

byberorum muliere optima. cap. cxvi.

n seu
s nūc
edūv
Euo
ptina
precla
d chri
cte ca
fortu
rie sue
ecoris
m an

la
is
er
ri
o
e
nis
las

be Britiana alijs
lie adepta ē. Que
dier in primis leo
pitis aurati filia
dentia religioeq
xcelluit facilis pterea ac oib⁹ admodū affabilis. Inq̄ et q̄

Fametszetek Jacobus Philippus Bergomensis híres asszonyokról szóló munkájából. Ferrara, 1497. (20. sz.)

Jacobus Philippus Bergomensis munkája (20. sz.).
A szerző Beatrix királynénak nyújtja művét

J. M. Firmicus munkájának díszes reneszánsz kerettel
ellátott szövegoldala. Venezia, 1497. (13. sz.)

Carmen Raphaeli Zovenzonij libri postea

Hic est Alexandrinus Appianus
A candido hunc latine patrono
Lomani: hunc impetit & vendidit
quem spira nobilis parvulus delectat
prodixit ingenij sacri lepidus;

hic carmen scriptum fuit in
alio tra Imp...

P. Candidi in libros Appiani sophistae Alexandrini ad Nicolaum quintum summum pontificem Praefatio incipit felicissime.

Appiani Alexandrini historia seu veterum incuria: seu temporum iniquitate deperdit: & veluti longo postliminio ad nos redeunte optime: ac maxime pontifex Nicolae quinte tuo nutu tuoque imperio e graeca latinam facere instituit: ut non modo apud nostros nota esset sedulitas mei obsequij: sed ad posteros quoque uirtutis tuae fama transiret. Quid enim dignius tuis meritis impendi potest: quam ut hi: qui in sequenti tuo haec aliquando legent cum edificiorum magnitudinem ornatum intuebunt: quae aetate nostra tuo auspicio confecta sunt: te Nicolaum eum esse intelligant: qui non minorem in recuperandis libris: quam in restituendis membris huius urbi adhibueris curam. Et profecto licet illa praecelara: & magna sint: quae manu & arte constant: & a pluribus summo ingenio diligentiaque parantur: praestantiora tamen habenda erunt: quae studiis adiuncta: monumentis quoque seruantur litterarum. Itaque qui Petri Basilicę contiguam domum admirantur a te structam quadrato lapide: qui Hadriani molem uicissim restituit: qui deorum templum ab Agrippa conditum a te susceptum aetate nostra: qui plura alia breui cellula uetustati nisi tua caritas admoouisset pijs manus: eosdem quoque admirari conueniet tot illustres libros ad nos tua opera traductos e graecis: nec tuam sapientiam nomen dignitate commemoratione laudis suae immunes praeterire: et si non huius temporis esse putem uirtutes tuas elegantiori stilo debitas in medium proferre: hoc solum dixerim te his rebus gestis assecutum ut uerus praefatus dignissimus princeps haberere. Sed ut ad Appianum redeam Doleo equidem summe patet his i libris

A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK SZÉPIRODALMI KÖNYVANYAGÁNAK KIALAKÍTÁSA SZABÓ ERVIN KORÁBAN

A könyvtárosi munka egyik sokat vitatott problémája napjainkban is a szépirodalmi állomány szerzeményezése, fejlesztése. Az újonnan megjelenő könyvek egyre sokrétűbb és ellentmondóbb csoportokra bonthatók irodalmi értékük és az olvasóra gyakorolt nevelő hatásuk szempontjából. Ezért egyre differenciáltabbá válnak olvasószolgálati elgondolásaink és ennek megfelelően mind problematikusabb bizonyos művek vásárlása, példányszámának megállapítása is. Jelenleg a kalandos, detektív-, egyszerűval lektűr értékű könyvek beszerzése körül két ellentétes vélemény és gyakorlat tapasztalható. Egyesek az új beiratkozók gyarapításának és a lemorzsolódó olvasók megtartásának egyik célszerű eszközeit látják az ilyen művek vásárlásában. Mások viszont azt vallják, hogy ezek a művek éppen nem alkotják az első lépcsőt a színvonalas irodalom megkedveltetéséhez, ezért a könyvtári nevelő munkában még olvasáspedagógiai jelentőségük is alig van. Sőt gyakran előfordul az, hogy az értékesebb olvasmányélményekkel rendelkező kölcsönzőink is tartósan visszatérhetnek e könnyű fajsúlyú, elmélyülésre nem készítő könyvek olvasására, ha azokat megtalálják a könyvtárban. Könyvtárunk Híradójában és a Tapasztalataink című kiadványsorozatban megjelent cikkek, tanulmányok sokszor utalnak e kérdésre, vitáznak néha még egyes művek megvásárlásának szükségességéről is, anélkül azonban, hogy megnyugtató módon általános irányelveket tudnának elfogadtatni.

A szépirodalmi állomány szerzeményezésének, építésének ez a kettőssége fennáll, amióta csak közművelődési könyvtár létezik. Talán érdemes lesz a kérdést történelmileg megközelíteni, hátha a régen elhangzott viták és különféle gyakorlatok végigkísérése hasznos tanulságokkal szolgál majd számunkra. A századforduló első évtizedeiben hazánkban már kialakult a népkönyvtári hálózat. Ebben az időszakban élt és dolgozott Szabó Ervin, aki létrehozta a budapesti és ezzel az első magyarországi közművelődési könyvtárhálózatot. Az ő és kortársainak véleménye e tekintetben az alábbiak szerint alakult.

1. A népkönyvtári hálózat szerzeményezési irányelvei

Magyarországon az Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet volt az első testület, amely 1885-ben népkönyvtáraknak társadalmi eszközökkel való felállítását programjába vette. Követték ezt a többi kultúregyesületek és helyi egyletek is, de nem mindig a legeredményesebb módon. Különösen vidéken haltak el hamarosan, néhány kivételtől eltekintve ezek a könyvtárak, elsősorban az ott felhalmozott, érdektelen, elavult olvasmányok miatt. A szádadeleji könyvtáraknak állománya már egészében és egyenként sem járult hozzá ahhoz, hogy olvassák is az ott fellelhető könyveket. Veres Péter így emlékezik meg erről a Számadásban¹: „Községünk könyvtárában, amelyet szintén átböngésztem csupa ócskaságot, a jámbor népnek való dilettáns irodalmat és valláserkölesi gezemicét találhattam...

még Mikszáthtól is mindössze a Jó palócokat és a Szent Péter esernyőjét olvashattam el onnan." A Csornai Katolikus Kör könyvtárában 1070 db szépirodalmi mű volt, de Arany Jánosnak egyetlen könyve sem volt közöttük, sőt elenyésző volt Jókai, Mikszáth és Tolsztoj könyveinek száma is. Ezzel szemben nagy tömegben szerepeltek Herczeg Ferenc, Rákosi Jenő, Szomaházy, May, Ohnet, Marlitt stb. munkái. Hasonló volt a helyzet a balmazújvárosi népkönyvtárban is.²

E példákkal illusztrált szépirodalmi könyvállományok silányságához nagyrészt hozzájárultak a századfordulón a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa által kibocsátott, népkönyvtárak számára készített könyvjegyzékek, mintakatalógusok. Az 1902. évi könyvjegyzéket elemezve mutat rá Szabó Ervin „hogyan összeállításuk elveiből igen sokszor kétségbevonhatatlanul kitűnő feladatuk az, hogy az ún. hazafias, erkölcsös, vallásos irodalommal nem a tudásukat (a proletár olvasókét), hanem az erkölcsüket hozzák közelebb a vagyonos osztályokéhoz, vagyis a lázadás szellemét öljék ki belőlük.”³ Azt, hogy milyen műveket tartanak a népkönyvtári hivatalos szervek erre a feladatra alkalmasnak, az cikkének további részéből derül ki: „én azt hiszem, hogy kis 2000 koronás népkönyvtárakba nem való Ambrozovics – Meszlényi Ilona, Bánfi János, Bársony István, Beniczky-Bajza Lenke, Baross Mihály, Böngérfi János, B. Büttner Lina, Csengery Gusztáv, Cyprián, Hentaller Elma, Kincs István, Lőcsei Emma, Pósa Lajos, Rákosi Jenő, Vékony Antal, stb. stb. regényei és versei. Talán nagyobb népkönyvtárba sem, amelyben Csehov és Tolsztoj egy-két írása mellett képviselve volna Dosztojevszki, Gorkij stb. Coppée és Daudet mellett Eugène Sue, Victor Hugo, Zola, France, Maupassant, a skandináv irodalmat nemcsak Andersen és Pajeken képviselné, hanem Björnson, Lie, Ibsen stb. stb. Ha Marlitt három könyvvel szerepel, Tolsztoj ellenben csak kettővel, akkor talán juthatna másoknak is hely.”

Elsősorban Szabó Ervin nagy visszhangot keltő kritikájának hatására rövidesen módszeresebbé váltak a népkönyvtárak központi szerzeményezésére vonatkozó tanácsadások, de tartalmukban alig fejlődtek valamit. Erről tanúskodnak a későbbi évek mintakatalógusai, és a népkönyvtárak számára írt gyakorlati kézikönyv.⁴ E kiadványok szerkesztője és írója a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának titkára, Gulyás Pál volt. A hivatalosreakciós könyvtárpolitika legaktívabb szakembere érdekesen próbálja elhíttetni az 1910-ben megjelent Népkönyvtári címjegyzék bevezetőjében, hogy az olvasásnak az alsóbb néprétegek között csak afféle bódító mákony, álmovilágba való menekülés szerepe van. Ezért a mintajegyzék f. pontja azt írja, hogy „... a földművest általában kevésbé vonzzák az ő életviszonyait tárgyaló szépirodalmi művek, hanem inkább a városi, történelmi, utazási egyszóval más életviszonyokból merítettek s ezekben több is a tanulságos ránézve. Hasonlóan van tekintettel (a mintajegyzék) a más életkörbe tartozó olvasókra nézve: mert a tapasztalat szerint azoknak a könyveknek a hatása a legnagyobb, melyek térben, időben, szellemben más körbe viszik az olvasót s ezáltal szellemi körét tágítják.” Arról, hogy milyen értékű könyvekkel akar ilyen hatást elérni, különböző véleményei vannak, bár jegyzékeiben nem hasznosítja azokat a megfontolásokat, amiket célul tűzött ki. „Az összeállításnál egyrészt irodalmi, másrészt gyakorlati szempontok érvényesültek. Az irodalmi szempont diadala, hogy irodalmunk néhány klasszikus alkotása: a Toldi, Petőfi költeményei, Az új földesúr, Az ember tragédiája, a Bánk-bán az összes könyvtártípusokba belekerült, mivel a legkisebb közkönyvtárra is szégyen volna, ha irodalmunk e gyöngyeit ne bocsátaná az esetleges érdeklődők rendelkezésére. Viszont a gyakorlati élet kívánalmainak tett eleget a Tanács, mikor az elbeszélő irodalom kiforrott és állandó értékű alkotásai mellett tisztességes irodalmi, nyelvi és erkölcsi színvonalon álló, de csak múló értékű termékeit is fölvette, mert köztudomás szerint az olvasók igen nagy részét ezek a mélyebb nyomokat nem hagyó könyvek, olvasmányok vonzzák.” Másutt viszont éppen ellenkező gyakorlatot vall magáénak: „Amennyire kerülendő a mondvacsinált népies irány s politikai célzatosság épp annyira mellőzendő a stilisztikai, jellemzésbeli s erkölcsi szempontból gyöngye művek felvétele, amelyekre pedig az újság és kolportázs regények olvasása útján

megrontott közönség erősen áhitozik. Ha azonban a Marlitt-féle fércemények ki vannak küszöbölve a közönség csakhamar rákap a jobb s legjobb írókra: a remekírókra." Gulyás Pál későbbi elméleti fejlődését mutatja, hogy végül még egyszer határozottan megerősíti, hogy az értéktelen műnek nincs haszna, hatása a könyvtárban:"... a népkönyvtárnak csupán irodalmilag értékes alkotásokat volna szabad terjeszteni", de a közönséget fokozatosan akarja rászoktatni a selejtestől a jobbra s a jobbról a legjobbra. E felfogásnak E. Reyer a szószólója. Nézete így papiroson elég tetszetős, de valóságban aligha válik be. „Aki egyszer rászokott Beniczky né vagy Marlitt olvasására azt Kemény vagy Keller élvezésére csak úgy nevelhetjük sikerrel, ha számára Beniczky né vagy Marlittot teljesen hozzáférhetetlenné tesszük.” — Hogy nem szívügye ez a „sikerrel nevelés” vagy a gyakorlatban mégis lehetségesnek tartja, arra abból következtethetünk, hogy az említett címjegyzékekben szerepelnek mind a két szerzőnek a művei. Az 1913-as második javított kiadásban C. Doyle 8, R. Haggard 6, Beniczky né 2, Marlitt 2 stb. művét találjuk. Igaz, hogy a bőséges magyar klasszikus szerző mellett már Gorkij 12, Thomas Mann 3 könyve is szerepel. Ha az összes művet tartjuk szem előtt s még a mintajegyzék 1916-ban kiadott pótfüzetét is átnézzük, megállapíthatjuk hogy a Gulyás által is selejtesnek tartott irodalom a mai értékítéletünk szerint odasorolt Herzeg Ferenc és hasonló művekkel együtt a jegyzék anyagának jó egyharmadát teszi ki. Sajnos a különböző értékű művek példányszámának megállapítására Gulyás Pálnak nincsenek tanácsai, így ezzel számolva a népkönyvtárak állományának érték szerinti alakulásában még különféle eltolódások is lehettek. Végezetül mindenesetre megállapíthatjuk, hogy Gulyás Pál s a népkönyvtári mozgalom hivatalos vezetői az akkor nagyszámban megjelenő irodalmilag értéktelen művek könyvtári beszerzését elvben nem tartották az olvasás fejlesztése, alakítása szempontjából hasznosnak, ám a gyakorlatban mégis előírták az ilyen művek könyvtári beszerzését, hiszen ezek vitték legtávolabb az olvasók gondolatait a kor társadalmi kérdéseitől.

2. Szabó Ervin és munkatársai a szépirodalmi könyvállomány megválogatásáról

Az előbbieken már bemutattuk, hogyan tapintott rá Szabó Ervin a népkönyvtárak szerzeményezési politikájának reakciós mozgatórugóira. Sokat idézett felszólalásának lényege, célja az, hogy a népkönyvtárakban a klasszikus, jó művek szerepeljenek a selejtes, rossz könyvek helyett. Ez utóbbi műveknek semmilyen könyvtári szerepet nem szán:³ „Nem a rémregények sem az érzelmes családi regények a legkeresettebbek, hanem azok a könyvek, amelyeket mindenki, szegény és gazdag, művelt és műveletlen, kell hogy olvasson.” Majd ugyanitt ezt írja: „A Hamburg-i könyvtárban egyáltalán nincs meg Marlittnak, Wernernek ... stb. egyetlen munkája sem. Akik először jönnek a könyvtárba és kéri valamelyikét, mást kapnak helyette: nem esik meg, hogy ezen olvasók közül egy is recidiv lenne.” Következésképp: „A szépirodalmi rész megválogatásában is csak a legfejlettebb esztétikai ítéletek vezethetnek”. Hogy nincs szükség semmiféle engedményekre ebben a tekintetben, azt az esseni Krupp-féle könyvtár eredményeivel igazolja:⁵ „a 30 legsűrűbben olvasott író közt a selejtesből egyedül Marlitt szerepel, az is csak a 21-ik helyen. Az első helyen Schiller áll, akinek forgalmából 76% esik proletár olvasókra, követi Lessing, Kleist, Dickens, Scott, Goethe stb.” Mai szemmel nézve is irigylésreméltó statisztika, de most nem feladatunk annak vizsgálata, hogyan sikerült ilyené. Szabó Ervin véleménye mindenesetre még határozottabban kirajzolódhat előttünk;” a válogatásnál csak egy kritériumunk lehet, az ízlésben legfejlettebb és mozgékonyabb legdifferenciáltabb olvasók szükséglete.”

Nem mondhatjuk, hogy Szabó Ervin mindig csak a legdifferenciáltabb érdeklődésű olvasó kérdéseire számított volna a könyvtárban. Jól tudta, hogy sok esetben éppen a könyvtárnak kell ilyené nevelni a kölcsönzőt. Egyik könyvkritikájában arról ír, hogy melyik legyen egy munkáskönyvtár megalapításához szükséges első 20 könyv. „Minden-

esetre a legjobb könyveknek kell lenniök; de még olyanoknak is, amelyeket a munkásság szívesen olvas és amelyek továbbolvasásra serkentik. Különben a kezdet kezdet marad." Szabó Ervin tehát jól ismerte a szépirodalmi művek olvastatásában a fokozatosság elvét, mégsem tartotta szükségesnek az esetleg sokak számára népszerű, vonzó de értéktelen szépirodalom könyvtári vásárlását.

Az általa kezdeményezett és 1913-ban megjelentetett városi nyilvános könyvtárak számára készült Mintajegyzék azonban mégis tágit a szigorú Szabó Ervin-i koncepciót.⁶ A jól megfogalmazott olvasószolgálati, lélektani elgondolások szerint szerkesztett katalógust Madzsar József készítette. Ő még az útleírások könyvajánlási szerepét is hangsúlyozza: „Az utazó irodalomból vettünk fel, úgyszólván mindent, miután a tapasztalat szerint ilyen könyvekkel lehet leginkább elterelni az olvasókat a ma nagyon kedvelt fantasztikus rémregényektől.” A szépirodalmi könyvek megválogatásának alapelveit így foglalja össze: „A szépirodalmi jegyzék összeállításánál a vezető szempont színtén a közönség szempontja volt: fölvenni mindent, amit ma olvasnak. Ezért fölfelé nem vontunk meg semmiféle határt, besoroztuk a klasszikus nehéz írókat is, ha azt remélhettük, hogy akad olvasójuk, de még a legklasszikusabbakat sem, ha erre nem számíthattunk. Arra sem lehet számítani, hogy a könyvtár majd nevel magának ezekre a könyvekre olvasóközönséget. A tapasztalás azt mutatja, hogy a közönség a könyvtári ajánlásokkal szemben nagyon bizalmatlan s egyelőre megelégedhetünk azzal, ha sikerül a sajnos nagyon elterjedt rossz könyvek helyett valamivel kevésbé rossz könyveket megkedveltetni. Sok idő telik el még addig, míg rá lehet térni a legjobb könyvek ajánlására is. — Lefelé azonban annál nehezebb megvonni a határ vonalat. Mit csináljunk azokkal a kisebbrendű írókkal, akik az irodalomtörténetbe, de még a kritikába sem kerülnek bele — műveik nem is nagyon rosszak, nem hasznosak, de nem is ártalmasak? A nyilvános könyvtáraktól pedig joggal megkívánhatja a szórakozást az, aki nem akar tanulni, de még gondolkodni sem nagyon, hanem napi súlyos munkája után pihenni egy-egy órát olyan könyv mellett, amelyet másnapra teljesen elfelejtett. Ezért kellett felvenni maradandó irodalmi érték nélkül való könyveket is. Minden kereskedő tart olyan portékát is, amelyen alig nyer, de nem engedi ellustulni az alkalmazottakat és megakadályozza, hogy a vevő másfelé menjen. A nyilvános könyvtár sem tehet egyebet, mint hogy bőségesen és kényelmesen nyújtja a legjobbat, de tart a raktáron egyebet is, nehogy a közönséget odakényszerítse, ahol éppen a legrosszabbat kapja.” Ezek a gondolatok jól mutatják, hogy a jegyzék minőségileg is többet nyújt az olvasóknak Gulyásé-nál, bár a kevés irodalmi értékű művek kedvelőinek a nevelését meglehetősen szkepszissel tárgyalja. A mintakatalógus arányait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a lektűr könyvek száma jóval kevesebb, mint a Gulyás-féle könyvjegyzékekben, de még mindig meglehetősen nagy. Például szerepel a katalógusban a sokat kritizált Marlitt is 2 művel, Conan Doyle pedig egész sereg könyvével, nyilván Madzsar József által kifejtett gyakorlati szempontok eredményeként. Feltételezhető, hogy ezeket az elveket a könyvtár igazgatója Szabó Ervin is elfogadta. A lényeges számunkra az, hogy a szerzeményezési gyakorlatban ő és a fiókkönyvtárak vezetői csak kis mértékben érvényesítették. Tanúság erre, hogy a mintakatalógus alapján szerzeményező első fiókkönyvtár megnyitásakor Szabó Ervin ismét azt hangsúlyozza, hogy a műveletlen és művelt olvasónak egyaránt ugyanazok a jó könyvek kellenek, a nyilvános könyvtár ne gyámkodjék sekélyesebb értékű kiadványokkal olvasói felett.⁷ Természetesen a könyvek megválogatásának gyakorlatáról legjobban a mintakatalógus és az 1. sz. fiók szépirodalmi műveinek jegyzéke tanúskodik. (Az utóbbi szintén tartalmazza C. Doyle 6, Marlitt 4, Ohnet 4 művét stb.) E jegyzékek részletes vizsgálata után elmondhatjuk, hogy hozzávetőlegesen az ott felsorolt művek 1/5 része elmélyülésre nem készíthető, giccses, selejtes írásmű.

A szerzeményezési irányelveket elsősorban a kölcsönzési tapasztalatok teszik próbára. Hogy a városi nyilvános könyvtárak igényes állománygyarapítása milyen forgalmat eredményezett, azt egy érdekes felmérésből állapíthatjuk meg. 1916-ban 3 könyvtárfiók vizsgálta az olvasmányérték szerint megkülönböztetett szépirodalmi művek forgalmát. A könyvek

rangsorolása a következőképp történt: „A megkülönböztetés értékes és kevésbé értékes szépirodalom között természetesen mindig egyéni és ingadozó, ennél fogva a rá alapozott statisztika sem egészen általános érvényű, legfeljebb megközelítő. Igyekeztünk a megkülönböztetésre objektív mérveket találni. Pl. értékesnek vettük általában az irodalomtörténetben polgárjogot nyert munkákat, ha azok ma már nem is örvendenek közkeletnek. Ezen az alapon nem számítottuk az értékesek közé pl. Dumas regényeit. Nemcsak az írókat osztályoztuk, hanem műveiket is. Pl. Jókainak csak nagyobb, jobb regényeit vettük az értékesek közé.” A felmérés során kiderült, hogy értékes volt a kölcsönzött szépirodalom 72%-a, kevésbé értékes 28%-a. Noha még semmiféle tapasztalatunk nincs rangos irodalom és a lektűr könyvtáron belüli optimális arányáról, ami korszakonként és könyvtáranként is nyilván változik, érdemes ezt az arányt egyik kerületi könyvtárunk 50 évvel későbbi felméréséhez hasonlítani. 1965-ben a Csillagtelepi kerületi könyvtárban, kevésbé szigorú besorolás mellett az állomány 19%-a, a forgalom 24%-a volt lektűr-értékű mű.⁹ Kétségtelenül nagyvonalú, s bizonyára valamelyest torzító összehasonlításunkból kiderül, hogy egy mai könyvtár állománya, szolgáltatása a lektűr tartalmi változása mellett alig különbözik a fél évszázaddal ezelőttitől. Mielőtt bármilyen következtetést is próbálnánk levonni ebből a megállapításból, nézzük meg, mit mond Szabó Ervin másik neves munkatársa a szépirodalmi könyvanyag megválogatásáról. Dienes László, Walter Hofmann könyvtári törekvéseiről írt tanulmányában ismerteti Hofmann idevonatkozó elméletét is. E szerint a legrészletesebben kidolgozott könyvkölcsönzés, könyvközvetítés még nem elégséges feltétele a szociálpedagógiai munkának: rossz könyvek a legmegfelelőbb esetben sem fogják emelni a műveltséget. Ezzel szemben Dienes vitaanyagként megemlíti Ladewig elgondolását: „annak aki könyvtárba jön, valamilyen irodalmi érdeklődése van, ha még oly csekély is az. Az ilyenek a könyvtár jövődöbéli meghódítottjai, akik elvesznének a könyvtár számára, ha táplálékukat nem találnák meg. Ezekért kell Karl May-t és társait tartani”. – Hofmann múltból ránkmaradt babonának mondja ezt a felfogást s határozottan bírálja az olyan reálpolitikusokat, akik a félponyva irodalmat bevált eszköznek tartják nagy tömegeknek a könyvtárba csábítására. Szerinte így éppen nevelő, ízlésalakító célkitűzéseinket gátoljuk meg, „mert az üzem túlterhelése a fő ellenvetés az egyéni kölcsönzés népszerű munkájának.” Dienes nem foglal határozottan állást egyik felfogás mellett sem, de hogy az utóbbi állott közelebb hozzá, azt érezhetjük ki abból, hogy az októberi forradalom idején az általa kezdeményezett iskolai reformbizottság ilyen programot fogad el: „Az ifjúság kezébe csak jó olvasmányokat szabad adni. A költői tárgyú ifjúsági olvasmány irodalmi remekmű legyen. A szennyirodalom ellen való küzdelemnek is ez az igazi módja, bár diktatórikus agyoncsapása még gyorsabban célhoz vezet.” Ez utóbbira azonban már nem került sor a következő években. A Tanácsköztársaság bukásával lezárult a magyar közművelődési könyvtárügy hirtelen megújult fejlődése, a könyvtárpolitikában hosszú évtizedekre ismét visszatérnek a népkönyvtári irányelvek.

Rövid történelmi visszatekintésünk – úgy érezzük, akár csak kérdés felvetésként is –, néhány, napjainkban is aktuális tanulsággal szolgál. Bár könyvkiadásunkban ma már teljesen értéktelen, selejtes szennyirodalom nem szerepel, a megjelenő műveket mégis csoportosítanunk kell az értékük szerint, ha ez a különbségük nem is olyan szélsőséges, mint 50 évvel ezelőtt volt. Nem hunyhatunk szemet e fontos kérdés előtt, mert elsősorban az ilyen szempontok szerint rendezett szépirodalmi állományon múlik a könyvtár nevelő, gondolkodásfejlesztő szerepe. Szabó Ervin és munkatársai szerzeményezési gyakorlata és szigorú elméleti alapvetése is munkánkban erre a vonatkozására figyelmeztet. Vizsgálódásunk központi tárgyává kell lennie a szépirodalmi állomány érték szerinti rétegződésének, kihasználtságának.

Ezért nem tudjuk még értékelni az említett, könyvtárunknak az 50 évvel ezelőtti gyakorlattal szinte megegyező lektűr forgalmát, bár kétségtelenül soknak látszik. Ebből a meglepő példából is (aminek létrejöttében általunk nem tárgyalt sok egyéb tényező is közrejátszott) láthatjuk, hogy a nagyszámban megjelenő, társadalmi szükségletet kielé-

gító kevésbé értékes, kalandos, detektív, bestseller művek könyvtári felhasználását úgy kell kialakítanunk, hogy az állománygyarapítás a kölcsönzések színvonalát mégis fokozatosan emelni tudja.

Arató Antal

Irodalom

1. Veres Péter: Számadás. 3. kiad. Bp. 1937, 241 l.
2. Papp Istvánné: Adalékok az alföldi olvasókörök és népkönyvtárak történetéhez. = OSZK évkönyve. Bp. 1958, 283–301. l.
3. Szabó Ervin: Általános irányelvek népkönyvtárak könyveinek megválogatására. = Szabó Ervin magyar nyelven megjelent ... tanulmányainak gyűjteménye. Bp. 1959. Kiad. FSZEK. 87–99. l.
4. Gulyás Pál: Népkönyvtári címjegyzék. Bp. 1910, 596 l. Gulyás Pál: Népkönyvtárak szervezése, kezelése és fenntartása. 2. átdolg. kiad. Bp. 1913, 308 l. Gulyás Pál: Népkönyvtári címjegyzék: Pótfüzet. Bp. 1916, 214 l.
5. Szabó Ervin: Mit olvasnak és mit olvassanak? = Id. műve 151–157. l.
6. Madzsar József: Mintajegyzék városi nyilvános könyvtárak számára. Bp. 1913, 240 l.
7. Szabó Ervin: A Nyilvános Könyvtár. A Deák Ferenc-könyvtár fölvatásához. Id. m. 321–324. l.
8. Városi Könyvtár értesítője 1917, 37 l.
9. Meisner Tamásné: A szépirodalmi állomány összetétele. = FSZEK Könyvtári Híradó 1965, 1–3. l.
Meisner Tamásné – Friedrich Ildikó: A közművelődési könyvtárak szépirodalmi anyagának rendszerezése. Bp. 1966, Kiad. a FSZEK. Kézirat.
10. Dienes László: Walter Hofmann könyvtári törekvései. Bp. 1926, 48. l.

A SZÉPIRODALMI ÁLLOMÁNY FELTÁRÁSÁNAK PROBLÉMÁI A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAKBAN

A módszertani tevékenység leglényegesebb része a gyakorlat megismerése, a *van* elemzése, egybevetése azzal, ami *kell*, ami szükséges, az út megszabása a lehetőség figyelembevételével ahhoz, hogy a lehetőségből valóság váljék.

Amióta 1957-ben megfogalmaztuk: "... az állomány elemzéséhez, a kihasználtság mértékének megállapításához olyan statisztikai rendszer volna szükséges, amely azonos kategóriákkal dolgozik mind az állomány nyilvántartása, mind az állomány igénybevétele, azaz a kölcsönzés területén..."¹ – tíz év telt el. Ez a probléma azóta se került le a napirendről, de nem is oldódott meg. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár több felmérést, reprezentatív statisztikai összehasonlítást végzett az állomány és a forgalom egybevetése terén. Ezek a kísérletek sok eredményt hoztak eddig is, és minden olyan kísérlet, amely közelebb visz a megoldáshoz, figyelmet érdemel, hiszen ezek vezetnek a lehetőségtől a megvalósítás felé. Ilyen reprezentatív kísérleti vizsgálódásról számolnak be az alábbiak.

1. A szépirodalom helye nyilvántartásunkban és a kölcsönzési statisztikában

Sokszor, sokoldalúan foglalkoztunk már a szépirodalom szerepével, s az idézetek sorával érzékeltethetnénk, mi a hivatása társadalmunkban az irodalomnak. S a könyvtárak irányítói, de a gyakorló könyvtárosok is számonkérjük önmaguktól, mi történik a könyvtárakban azért, hogy az állomány 60%-át kitevő szépirodalmi művek valóban betöltsék hivatásukat. A szabadpolec-rendszerű könyvtárban a mű és az olvasó közvetlen találkozása biztosított, de a találkozás 5000 féle szépirodalmi mű és sokezer olvasó között történik. Minden mű minden olvasó számára egyedi élményt jelent. Minden olvasó egyén, személyiség, társadalmi meghatározottsággal, de egyéni ízléssel és hangulattal. Létrejön-e az optimális egymásratalálás a mű és az olvasó között; milyen szerepe van, lehet és kell, hogy legyen ebben a könyvtárosnak, – ezek a módszertani munka homlokterében álló kérdések. Világosan kell látnunk, hogy a jelenlegi feltételek között e szerep igen korlátozott, s hogy e szerep vizsgálatához, s ennek nyomán fejlesztéséhez sok minden hiányzik még. Egyik, a könyvtáros szándékától, hivatástudatától független, objektív *akadály* még mindig az állomány jelenlegi nyilvántartásában, az adatszolgáltatás rendjében rejlik.

Lenin írta még 1919-ben: "... az adatszolgáltatás helyes formája, hogy mind a Szovjethatalom, mind pedig minden állampolgár a valóságnak megfelelő és teljes képet kapjon arról, ami történik."² E tétel alkalmazása a mi területünkön azt jelenti, hogy olyan nyilvántartásra volna szükség, amely teljes képet adna azokról a művekről, amelyek állományunk 60 százalékát jelentik, s a kölcsönzött kötetek 65–70 százalékát teszik ki. Állomány-nyilvántartásunk ezzel szemben, országos rendelkezések értelmében 13 csoportban tárja fel ugyan az állományt, de ebből 11 csoport a tudományos és népszerű ismeretterjesztő

műveket tárja a vizsgálódó elé, a szépirodalmi műveket viszont csak egyetlen csoportban. (Külön csoport a gyermekirodalom.) Ebből következik, hogy a könyvtáros egyetlen számmal tudja csupán jellemezni szépirodalmi állományát, ha csak nem végez az előírásoktól eltérő, s a szűk munkaerő-ellátottság mellett meg sem valósítható, folyamatos, elemző feltárást. A szerző szerinti betűrendes katalógusból tájékozódhat ugyan a könyvtáros és az olvasó, ez azonban távolról sem elegendő annak feltárására, milyen eszmei, művészi értéket képvisel a könyvtár szépirodalmi állománya. „A művészet a maga értelmi, érzelmi, világnézeti, erkölcsi és ízlésbeli, tehát az egész embert befolyásoló hatásainak összetett egységével, mindig tényezője volt az ember és az emberiség önismeretének és öntudatosodásának, s ennek révén befolyást gyakorolt a történelem alakulására is.”³ Az MSZMP Kulturális Elméleti Munkaközösségének ez az állásfoglalása még inkább növeli a felelősséget azért, hogy a *könyvtáros maga eligazodjék és tudatosan közvetíthessen a mű és élvezője között*, hogy az optimális egymásratalálás szervezésével, irányításával betölthesse a könyvtáros (mint a szocializmus építésének felelős résztvevője), s az irodalom (mint művészet), szerepét.

A szépirodalom feltárásának igénye bonyolult és ellentmondásos módon került a könyvtárosi köztudatba. Az ETO a szépirodalom szakozását műfaji bontásban végzi, s jelezhető az ETO szakszámaival a különböző nyelvek irodalma is. A csoportos nyilvántartásban, amint már ezt említettük, ennek semmi nyoma sincs. De nem is jelentene megoldást a műfaj vagy a nyelv szerinti feltárást, mert éppen e kettő nem mutatja meg a művek eszmei, művészi értékét, mert ennek legkevésbé a műfaj vagy az eredeti nyelv a kritériuma.

Az állománynyilvántartás tehát a szépirodalom semmiféle bontását nem adja, a kölcsönzési statisztikában mégis (bár az országos rendelkezések újabban ezt sem írják elő,) bontott adatokat rögzítünk. E bontást évek óta bíráljuk, nem csak azért, mert az állománnyal való összevetés lehetősége nincs meg, hanem azért is, mert ha jobb is, mint az ETO-adta bontás, de nem egységes, nem elvszerű, nem következetes. Minden évi jelentésben, tanulmányban, a szépirodalmi művek kölcsönzése a következő csoportosításban olvasható: klasszikus és régi magyar, mai magyar, világirodalmi klasszikus, szovjet, népi demokratikus, nem szocialista országok mai írói (egyéb). E bontásban a földrajzi, a nyelvi, a művészi érték és időrendi csoportosítás elvei keverednek.

Mégis, jobb híján, e csoportosításban feltárt adatokat vetjük össze évről évre, ezeket elemezzük, s teszünk észrevételeket általában és az egyes könyvtárak vonatkozásában mutatózó változásokra. E rendszer mellett együtt szerepelnek az eszmeileg különböző irodalmi művek, a magas művészi értékek az alkalmi értékkel, stb. Kétségtelen, hogy a művek önálló életet élnek, s az egyes olvasóra ugyanaz a mű más és más módon hat. Ennek ellenére meg kell keresni a művek objektív ismérvei szerinti csoportosítást, amely az eddigieknél elvszerűbb, következetesebb és lényegre törőbb felvilágosítást ad a kölcsönzött művekről. Ezzel egyidőben arra van szükség, hogy ugyanezek a csoportok kapjanak helyet az állomány nyilvántartásában is, mert csak ennek alapján vethetők össze az állományfejlesztésben elért eredmények, problémák, és vizsgálhatók a kölcsönzés adatai az állományban rejlő lehetőségek összefüggésében.

2. Az új csoportosítás és alkalmazása az értékelés terén

Minderről nem most esik először szó, a megoldáshoz azonban csak 1964-ben jutottunk közelebb. Ekkor, mint erről az Évkönyv 1964–65. évi számában beszámoltunk,⁴ megismételtünk egy 1934-ben történt felmérést. Akkor a szépirodalmi műveket szerzők szerinti csoportosításban sorolták fel, s most éppen a művek lényegét szem előtt tartó feltárással való törekvésünkben (Diószegi András irodalomtörténész segítségével) egy, az irodalom művészetjellegének inkább megfelelő összeállításban csoportosítottuk a *kölcsönzött műveket*. Az állomány összetételének ilyen feltárására ekkor még nem gondoltunk. A munka

érdemi elemzése azonban csak úgy lehetséges, ha az állomány és a kölcsönzés nyilvántartása megegyezik.

Az ekkor kidolgozott kódrendszer nyújtotta csoportosítás a mű keletkezésének idejére, eszmeiségére, stílusára, műfajára, értékére és témájára utal. Ilyen feltárás mellett az olvasói érdeklődés kielégítése, az olvasó és a mű optimális találkozásának szervezése az eddigieknél sokkal kedvezőbb feltételek mellett lehetséges. Gramsci, a kiváló olasz marxista filozófus és esztéta útmutatását véljük követni, amikor azt is vizsgáljuk „milyen érdelemhalmazok, s milyen étellel kapcsolatos állásfoglalások kristályosodnak ki magában a műalkotásban.”⁵ Nem tekintünk el attól sem, hogy a feltárásban, a nyilvántartásban az „érdekesség” is szerepet kapjon, azaz az olvasó oldaláról is megközelítsük a művet. Ugyancsak Gramsci írja már idézett művében „az érdekes elem egyénenként, társadalmi csoportonként vagy általában tömegenként változik: tehát kulturális elem, nem pedig művészi elem stb. De vajon ezért a művészettől teljesen idegen és elhatárolt valami? Hiszen maga a művészet is érdekes, amennyiben egy bizonyos életszükségletet elégít ki”. Az olvasó számára – az olvasók nagy tömegeire gondolunk – az érdekesség a művek cselekménybonyolításában, a drámai fordulatokban rejlik. Ezért döntöttünk a csoportosítás szerkesztésekor a téma jelölése mellett.

E kódrendszer természetesen vitatható és vitatott is. Egyszeri kísérletként a kölcsönzés oldaláról alkalmas volt néhány elképzelés felvázolására, a probléma azonban változatlanul megoldatlan maradt. Az Évkönyvben közölt tanulmány javaslatai elengedhetetlen feladatnak jelölik meg a szépirodalom olvasásának rendszeres elemzése érdekében, „hogy a kidolgozott kódrendszer alapján, vagy annak felhasználásával készüljön a hálózat statisztikája. Ehhez a szépirodalmi művek központi kódolását kell megoldani. Így rendszeres mérésre, összehasonlításra lenne lehetőség a művek lényegét érintő és egyöntetű csoportosítás alapján”.

A csepeli 46. számú kerületi könyvtárban kísérletképpen megvalósították a rendszer gyakorlati alkalmazását. A továbbiakban ennek mozzanatairól számolunk be, valamint arról, hogy az elképzeléseket mennyiben támasztotta alá, illetve cáfolta meg a gyakorlat.

Mint már említettük, az általános statisztika sem az ízlésállapot tükrözése, sem a kultúrpolitikai célok elérésére való mozgósítás terén nem tölti be feladatát. Figyelmen kívül hagyja, hogy az elmúlt évtizedekben korszerű, tartalmas, haladó és szocialista irodalom bontakozott ki az egész világon; s a fejlődés korábbi fokán még létjogosultsággal rendelkező kategóriák ma már sem az irodalmi életet, sem – az ennek függvényeként jelentkező – irodalmi érdeklődést nem tükrözik. A kódrendszer bevezetését tehát az élet szükség-szerűsége vetette föl, és mint egy jelenleg legalkalmasabb megoldást valósítottuk meg.

Nem titkoljuk: a kódrendszer kulcskérdése a szépirodalom eszmeiségének megítélése. Nem véletlen, hogy vitapartnerünk is éppen ezt támadták elsődlegesen, mondván, hogy ennek meghatározására nem akad majd vállalkozó. Világos, hogy könyvtáraink nem terjeszthetnek kizárólag tiszta szocialista eszmeiségű műveket. Elsődleges feladatunk ezért vizsgálni olvasóink tudatának valóságos állapotát és ezen belül is a szocialista tudat uralkodóvá válásának folyamatát. Ehhez viszont az szükséges, hogy legalább nagy vonalakban húzzuk meg a határvonalat az eszmeiség tekintetében is. De ha a legkisebb falusi könyvtárban a társadalmi munkás könyvtárostól is megköveteljük, hogy ezt az elhatárolást minden olvasó esetében fejben elvégezze, joggal várjuk el fölöttes szerveinktől, hogy előnyös pozicionális és felkészültségbeli helyzetüknél fogva ezt a könyvtárosok ezrei számára megkönnyítsék. Vezető könyvtári szakembereknek ez mindenképpen feladata, hiszen a gyakorló könyvtáros semmiképpen sem kerülheti meg a problémát. Napról-napra szinte percenként kényszerül arra, hogy tudatában az olvasót és az ajánlott könyvet bekódolja, lehetőség szerint oly módon, hogy a kettő harmonizáljon. Ha ez nem sikeres, a mű vagy olvasatlanul kerül vissza, vagy nem éri el azt, hogy az írói szándék az olvasmányélményben realizálódjék.

A kódrendszer alkalmazása új módszert vethet fel a katalógus tekintetében. Az új katalógus lyukkártyás megoldást kíván, amely egyben a bibliográfiák százait is pótolná. Ennek központi előállítását az egyre növekvő forgalom és a szűk könyvtári létszámkeret az elvi megfontolásokon túl is indokolja. A fejlődés — kétségtelen — ebbe az irányba mutat, a szépirodalom egyszerű betűrendje egyre kevésbé igazítja el az érdeklődőket. Meg kell hát teremteni a könyvtári segédeszközök területén is a szocialista társadalomnevelés és tájékoztatás világos, korszerű és az eddiginél következetesebb módszerét.

3. Milyen az új kódrendszer?

Kétségtelen, hogy a több ezer mű besorolása nem történhetett hiba nélkül, mégis, a nagy számok törvénye alapján, azt kell mondanunk, hogy a kódrendszer segítségével könyvállományunk eddig ismeretlen oldala tárult fel előttünk, mely a forgalomra kivejtve konzekvenciák levonására is alkalmasnak látszott.

A kódrendszerben szereplő kategóriák és alcsoportjaik a következők:

I. Kor és stílus

1. Ókor (I. u. 476-ig)

A besorolás itt egyértelmű. Az ókori görög és latin irodalom tartozik e kategóriába, valamint minden más fennmaradt — a kutatás által akár a jövőben feltárandó — ókori irodalom. A korszakot a római birodalom bukása zárja.

2. Középkor (476 – 1640)

Az egyházi és lovagi irodalom, a humanizmus, a klasszicizmus, a reneszánsz és részben a barokk tartozik ide. A korszak végét az angol polgári forradalom jelzi.

3. Romantika

Mint a XIX. század egyik legnagyobb hatású és jelentőségű művészeti irányzatát szükséges kiemelni korának egyéb irodalmi áramlataiból. Főbb jellegzetességei: az egyéniség kultusza, az élet intenzívebb átélésének igénye, kalandosság stb.

4. Polgári realizmus és naturalizmus (XVIII–XX.)

Ide soroljuk a felvilágosodástól kezdve a XVIII., XIX. és a XX. sz. realizmusát és az utóbbi két század naturalizmusát. Az elbírálást a művészi visszatükrözés módszere, a valóság lényegének ábrázolása, valamint az ezeknek megfelelő sajátos formanyelv felhasználása szabja meg.

5. Polgári avantgarde és formabontó „izmusok”

E csoportba tartoznak az I. világháború alatt és a két világháború között keletkezett futurizmus, expresszionizmus, kubizmus stb. néven ismert különféle irodalmi irányzatok. Ide soroljuk az egzisztencializmust is.

6. Külföldi szocialista realizmus

Mindazon művek, melyek eszmeileg a legmodernebb szemlélet, a marxizmus világnézetét tükrözik.

7. Szocialista eszmeiségű magyar művek

A fenti meghatározás nemzeti irodalmunk vonatkozásában.

8. Egyéb mai magyar művek

Ide tartoznak mai irodalmunk mindazon jelenségei, sőt irányzatai, melyek nem sorolhatók a szocialista realista művészethez.

9. Antológiák több szerzővel

Jelen esetben az antológiának nem műfaji jegyei emelendők ki, hanem a szerzőknek kor- és stílusbeli heterogenitása.

II. Műfaj

10. Regény
11. Kisregény
12. Egyéb próza (novella, irodalmi jellegű útinapló, memoár, levelezés, napló, mese, karcolat, humoreszk)
13. Dráma, színmű
14. Költészet
15. Egyéb (esszé, publicisztika, riport, irodalmi szociográfia, aforizma)
16. Antológia (különböző műfajú írásokból)

III. Értékelés

17. Klasszikus és magas művészi érték
A klasszicitás ezúttal a művészeti és a népművelési szempontú értékelést foglalja magában. Alá van vetve napjaink újraértékelő, válogató és rangsoroló kritikai tevékenységének: alapfeltétele a mintaszerűség.
18. Történeti érték
Minden mű, amely az előbbi mércével ugyan nem mérhető, de része az adott nemzet irodalmi örökségének. (Az eredeti elképzelés alapján – az 1964-es felmérésnél – ide került a kortárs-irodalom megfelelő anyaga is.)
19. Alkalmi érték
A kortárs irodalom mindazon művei ide tartoznak, amelyek a magas művészi és a lektűr érték között foglalnak helyet. Míg az előző két kategóriában nagyrészt az irodalomtörténet döntötte el a művek besorolását, itt jobbára a kódolást végző szakember judiciumára építettünk.
20. Lektűr érték
Ide soroljuk a régi és a mai irodalom mindazon műveit, melyek olvasmányos fordulatokkal kötik le az olvasót; a jellemet, a lelkivilágot csak kontúrjaiban, elnagyolva rajzolják meg.
21. Nem kódolható érték
Itt tüntetjük fel azokat az antológiákat, ahol különböző értékű művek szerepelnek.

IV. Témamegjelölés

22. Társadalmi, szociológiai
Olyan művek, amelyeknek témáját az író saját korából meríti. Jellemző rájuk a gazdag környezetrajz s a társadalmi viszonyok extenzív bemutatása.
23. Politikai (1939-től)
Ide soroljuk a legújabb kor történelmét idéző műveket.
24. Erkölcsi, lélektani
Olyan regények, drámák, amelyekben a hangsúly nem a külső történéseken, hanem a szereplők lelkivilágának ábrázolásán van.
25. Történelmi (1939-ig)
Minden olyan mű, mely tárgyát a történelmi múltból meríti.
26. Életrajzi
Valódi személyek életéről és működéséről szóló művek.
27. Fantasztikus, kalandos
A rendkívüli fordulatokban gazdag, érdekfeszítő cselekményen alapuló regényeken kívül idetartozik a tudományos fantasztikus irodalom.
28. Ifjúsági
A fiatalok számára alkotott, vagy jellegzetesen azok gondolat- és érzésvilágát kifejező, annak megfelelő szépirodalmi művek.

29. Humoros, szatirikus művek
A valóság komikus vonásait előnyben részesítő és kiemelő művek.
30. Egyéb tematikájú művek
A fenti kategóriákba be nem sorolható művek (verses-, novelláskötetek, antológiák stb.) tartoznak ide.

V. Nyelvterület, nemzetiség

31. Régi magyar (az 1945 előtt írt művek)
32. Szovjet és orosz
33. Népi demokráciák irodalma (a szocialista fejlődés útján haladó nemzetek régi és mai irodalma tartozik ide)
34. Német nyelvterület
35. Angol nyelvterület
36. Francia nyelvterület
37. Olasz nyelvterület
38. Spanyol nyelvterület
39. Skandináv nyelvterület
40. Egyéb
41. Új magyar (az 1945 után írt művek)
(Az 1964-es felmérésben az V. kategória nem szerepelt.)

E kódrendszerrel a gyakorlati alkalmazás során az alábbi észrevételek kerültek felszínre. A rendszer legvitathatóbb pontja a „I. Kor és stílus” c. kategória. Önmagában az a tény, hogy kor, stílus sőt eszmeiség keveredik benne, lehetlenné teszi, hogy teljes, tiszta és áttekinthető képet kapjunk az egyes csoportokról. Számos stílusirányzat nem csupán egy adott kor jellemzője, tehát a kódoló könyvtáros ítélőképességétől függően egy sor mű többféle stílus kategóriába is sorolható, így az összesített számadat semmiképpen sem tükrözheti pontosan a valóságot. Például említhetjük itt a polgári avantgarde és a formabontó izmusok csoportját. Tudvalevő, hogy ide nem csupán az I. világháború alatt és a két világháború között keletkezett irányzatok tartoznak. Napjaink polgári és szocialista irodalmára egyaránt jellemzők az új stílustörekvések, amelyek formai szempontból, így ebbe a csoportba is sorolhatók. Tehát ily módon mind a polgári, mind a szocialista eszmeiségű irodalom kategóriája csonkán marad, és végülis csak megközelíthető, de nem érhető el a cél, az állomány és a forgalom pontos megosztásának regisztrálása.

Pusztán, hogy világossá tegyük az eddigieket, szemléltetésül egynéhány példát megemlítenék arra vonatkozólag, hogy a formajegyek és eszmeiség keveredése miféle bonyodalmat okozhat. Brecht esetében expresszionizmusát avagy szocialista eszmeiségét állítsuk-e előtérbe, ugyanez a kérdés Majakovszkij futurizmusa avagy Eluard szürrealizmusa tekintetében. Világos tehát, hogy különböző minőségek esetében a vagy-vagy nem alkalmazható. Pl. ha tudjuk azt, hogy eszmeiség és stílus rendszerünkön belül elválik egymástól, minden romantikus jegyeket felmutató mű a romantika kategóriájába sorolható. Az eszmeiséggel kombináltan bármikor kimutatható a művek világnézeti megosztása is, hisz tudvalevő, hogy a romantika társadalmilag haladó jellegű avagy reakciós is lehet.

Külön ki kell emelni a „Polgári realizmus és naturalizmus (XVIII–XX.)” c. kategóriát. Korunk realizmusát vizsgálva nem kapunk választ arra, hogy állományunkban, illetve forgalmunkban, az elkötelezett irodalom milyen arányban szerepel, tekintettel arra, hogy a jelenleg érvényben levő felosztás szerint ez a következő csoportok mindegyikében helyet foglalhat:

4. Polgári realizmus és naturalizmus (XVIII–XX.)
5. Polgári avantgarde és formabontó izmusok
8. Egyéb mai magyar művek

Ezért szükséges lenne egy új „elkötelezett irodalmi kategória” létrehozása, mégpedig a polgári és a szocialista eszmeiségű csoportok közé helyezve.

Utoljára hagytuk a jelentőségénél fogva első helyen szereplő kérdést, nevezetesen a hazai kortársirodalom eszmeiség szerinti bontását. Nem véletlen, hogy a szakmai kritika is erre összpontosított, vitatva annak lehetőségét, hogy élő irodalmunkat ilyen módon osztályozhassuk. A szocialista realizmus körül kialakult torzítások is hozzájárulhattak ahhoz, hogy a dogmatizmus elkerülése címén a világnézeti megítélés is háttérbe kerüljön a könyv-állomány osztályozásakor. A jelenlegi „mai magyar irodalom” kategória éppen ezt a szemléletet képviseli. Ez a magatartás ellentmond kultúrpolitikai alapelveinknek, hiszen ezek elsődleges feladatunkká teszik azoknak a korszerű, szocialista alkotásoknak a terjesztését, melyek életünk lényeges kérdéseit ábrázolják.

Az eklekticizmust fokozza, hogy a felsorolt csoportokon kívül még nyelvi szempontok is szerepelnek (szocialista eszmeiségen belül magyar és külföldi irodalom széttagolása). Ez a következetlenség éppen a kódrendszerből fakadó egyik legfőbb előnyt hagyta figyelmen kívül, nevezetesen azt, hogy a lyukkártya segítségével a legkülönbözőbb variánsok kimutathatók. Az egyes csoportok szigorú zártsága, elhatárolása a rendszer javítása során szükségszerű és megoldandó feladat.

A „II. Műfaj” c. kategória általában kiállta a gyakorlat próbáját.

A művek értékek elbírálása ismét új problémákat vetett fel. Kezdve attól a nézettől, hogy az irodalomban abszolút értékkritérium nincs, egészen addig, hogy az ítélező ítéletében személyes ízlése döntő szerepet játszik, egy sor ellenvetés hangzott el. A magyar közművelődés, pontosabban a könyvtárügy azonban nem mondhat le az olvasónak nyújtott műalkotások értékeléséről. Nem is mond le, hiszen mindig értékelünk, akkor, amikor döntünk, hogy egy adott műből vásároljunk-e, és ha igen, mennyit, akkor, amikor döntünk, hogy adott olvasónak milyen művet ajánljunk stb. A gyakorló könyvtáros így hát naponta és szünet nélkül végzi ezt a munkát, vállalja a felelősséget az olvasó és saját lelkiismerete előtt, hogy ítéletével a lehető legjobban megközelítse a mű objektív értékét. Ha mégis sürgetjük ennek központi, egységes és mielőbbi megvalósítását, akkor ezt azért tesszük, mert arra hivatott irodalmárok, szakemberek több pontossággal, nagyobb biztonsággal tudnak ilyen kérdésekben eligazodni. Természetesen feltételezve az e célra létrehozandó közösség emberi kvalitásait, politikai tisztánlátását, lelkiismeretességét és szakmai érzékenységét. Csak így valósítható meg az olvasói ízlésváltozás tudományos igényű nyomkövetése, illetve biztos fogódzó segítségével jó irányba való befolyásolása.

A témamegjelölés terén mutatkozott némi bizonytalanság, így elsősorban az ifjúsági és a humoros, szatirikus megjelölés kapcsán. Mivelhogy ezek valójában nem is témát jelölnek, így valamennyi ifjúsági regény vagy szatirikus látásmódú mű tulajdonképpen témája szerint külön is bekódolható, ami már az egész kategória objektív összegezését labilissá teszi. Mégis az olvasói aspektus indokolja a téma szerinti csoportosítást. Egy esetleg később megvalósítandó lyukkártyakatalógus még fokozná ennek a bontásnak az olvasók által való használatát. Elég talán a témabibliográfiák egyre növekvő sikerére utalni, amelyek alapelve ugyancsak a rokontémájú művek kiemelése. A témafeosztás, megítélésünk szerint, további finomításra szorul, az antifasiszta irodalmat, mint korunk egyik meghatározó művészeti területét, feltétlenül kiemelnénk az egyéb politikai témák közül.

A nyelvterület szerinti felosztás a gyakorlat alapján ugyancsak korrekcióra szorul. Elsősorban azért, mert nyelvi, politikai és kronológiai szempontok keverednek benne, így egyiknek sem tud maradéktalanul eleget tenni. A nyelvterületnél kizárólag a mű megírásának eredeti nyelve kell, hogy szerepeljen, hiszen az I. kategóriával paralel már úgymint választ ad kultúrpolitikai kérdésekre is, sőt, a jelenleginél még pontosabban. Pl. a régi magyar és új magyar irodalom szétválasztása teljesen indokolatlan, hiszen az I. kategóriával együtt ez úgymint világossá válik. A pusztán nyelvterületre szorítkozó csoportosítás pontos, hibalehetőségeket szinte kizáró megoldás, ugyanakkor a könyvtár-összállománya szempontjából nem is lényegtelen a többi mellett az ilyen irányú összefüggéseknek is a kimutatása.

4. Hogyan alakul a könyvtár szépirodalmi állománya és forgalma?

Vizsgáljuk meg, hogy a könyvtári gyakorlatban miféle alkalmazási területei is lehetnek e sokat vitatott, de a valóságban mindössze egyetlen kerületi könyvtárban kipróbált kódrendszernek.

Mindenekelőtt a szépirodalmi állomány szerzeményezését, fejlesztését említjük, ahol jelenleg még nagyfokú az ösztönösség. A gyakorlatban semmiféle objektív mércével nem rendelkezünk a szerzeményezés irányát és méreteit illetően. A kérdés közművelődési jelentősége arra int, hogy ez sem maradhat csupán az állománygyarapítást végző könyvtárosok szubjektív ügye többé. A könyvtárak munkájának elbírálásakor általában sok szempontot vesznek figyelembe. Az eddigiek során a szépirodalmi állomány tényleges összetétele, értéke teljesen figyelmen kívül maradt.

Minden könyvtár reális értékét a benne felhalmozott könyvanyag valódi értéke adja. Ha ezt a tételt elfogadjuk, akkor a továbbiakban nem bízhatjuk a véletlenre a szerzeményezés menetét. Ennek első lépése a szépirodalmi állománynak az ismeretterjesztő állománnyal való egyenjogúsítása; annak pontos felmérése, hogy a kötetszám milyen értékekből tevődik össze.

Ezt a munkát végeztük el a 46-os könyvtárban, amikor minden egyes művet kódjellel láttunk el, az eredményt összegeztük, a gyarapodást és csökkenést folyamatosan vezetjük.

Az állomány összetételének adatai nem csupán egy-egy könyvtár viszonylatában lennének figyelemre méltóak, hanem az egész hálózatban nagy jelentőségük lenne. A szépirodalom tartalmi, műfaji, kor- és stílusbeli milyenségét tükrözhetné, országos vonatkozásban is képet adhatna a közművelődési könyvtárak szépirodalmi állományáról, összehasonlítási alapon szolgálhatna egyes könyvtárak számára a szerzeményezési hibák kiküszöbölésére.

Természetesen egyes könyvtárak eltérő olvasó-összetétele és az igények különbözősége közt van összefüggés, (gondolunk pl. egy belvárosi és egy munkáskerületben jelentkező eltérő ízlésre) de nem szabad figyelmen kívül hagynunk a kultúrpolitikai célkitűzéseket sem, és a szerzeményezést mindenkor a helyi adottságok és a kultúrpolitika kettős szempontjának figyelembevételével kell végrehajtani.

A kódrendszer alkalmazása a forgalom számbavételénél ugyancsak kívánatos. A közlés módszeres befolyásolása pontosan értékelt állomány, és a forgalom adatainak folyamatos vizsgálata nélkül nem oldható meg.

Az alábbiakban a könyvtár szépirodalmi állományának és forgalmának összetételét ismertetjük abszolút számban, százalékos megoszlásban, végül a kihasználtság százalékos mértékében.*

	Állomány		Forgalom		Kihasználtság %
	Absz. szám	%	Absz. szám	%	
I. Kor és stílus					
1. Ókor	74	1,10	9	0,75	- 32
2. Középkor	163	2,42	19	1,58	- 34
3. Romantika	412	6,10	98	8,18	+ 34
4. Polgári realizmus és naturalizmus .	2487	36,84	519	43,25	+ 17
5. Polgári avantgarde és formabontó izmusok	146	2,16	34	2,83	+ 31
6. Külföldi szocialista realizmus	1103	16,34	136	11,33	- 31
7. Szocialista eszmeiségű magyar művek	1097	16,25	156	13,00	- 20
8. Egyéb mai magyar művek	1000	14,81	189	15,75	+ 6
9. Antológiák több szerzővel	269	3,98	40	3,33	- 16

* „Kihasználtsági arány” alatt az egyes szépirodalmi kategóriáknak a forgalomban és a könyvállományban mutatkozó százalékos megoszlása közti, ugyancsak %-os eltérést értjük, amelyet pozitív előjelűnek vettünk, ha a forgalom nagyobb, negatívának pedig akkor, ha a forgalom kisebb volt mint az állomány.

	Állomány		Forgalom		Kihasz- náltság %
	Absz. szám	%	Absz. szám	%	
II. Műfaj					
10. Regény	4374	64,79	892	74,33	+ 14
11. Kisregény	282	4,18	43	3,58	- 14,4
12. Egyéb próza	1029	15,24	156	13,00	- 14,7
13. Dráma	267	3,96	29	2,43	- 38,6
14. Költészet	497	7,36	49	4,08	- 44,6
15. Egyéb	94	1,39	9	0,75	- 46,0
16. Antológia	208	3,08	22	1,83	- 40,5
III. Értékkjelzés					
17. Klasszikus	1473	21,82	292	24,33	+ 11,5
18. Történeti érték	1997	29,58	286	23,83	- 22,3
19. Alkalmi érték	1989	29,46	332	27,67	- 6,1
20. Lektűr érték	1261	18,68	286	23,83	+ 27,6
21. Nem kódolható érték	31	0,46	4	0,33	- 28,3
IV. Témamegjelölés					
22. Társadalmi	2042	30,25	350	29,17	- 3,56
23. Politikai	484	7,17	81	6,75	- 5,96
24. Erkölcsi-lélektani	428	6,34	121	10,08	+ 59,1
25. Történelmi	574	8,50	118	9,83	+ 15,6
26. Életrajzi	410	6,07	54	4,50	- 25,9
27. Fantasztikus	266	3,94	72	6,00	+ 52,4
28. Ifjúsági	411	6,09	83	6,92	+ 13,7
29. Humoros	204	3,02	45	3,75	+ 24,2
30. Egyéb	1932	28,62	276	23,00	- 19,7
V. Nyelvterület, nemzetiség					
31. Régi magyar	953	14,12	166	13,83	- 2,10
32. Szovjet-orosz	740	10,96	113	9,42	- 4,9
33. Népi demokráciák	532	7,88	69	5,75	- 27,1
34. Német	426	6,31	86	7,17	+ 13,6
35. Angol	673	9,97	165	13,75	+ 37,9
36. Francia	694	10,28	161	13,42	+ 30,3
37. Olasz	108	1,60	19	1,58	- 1,3
38. Spanyol	74	1,10	6	0,50	- 54,5
39. Skandináv	67	0,99	16	1,33	+ 34,4
40. Egyéb	237	3,51	39	3,25	- 7,4
41. Új magyar	2247	33,28	360	30,00	- 9,8

Fenti összefüggések közül ragadjuk ki elsőként a kihasználtság mértékét jelző százaléktérteket, melyek alkalmasak arra, hogy a szerzeményezés és olvasószolgálat vonatkozásában egyaránt reális helyzetképet nyújtsanak.

Milyen kérdésekre kerestünk választ vizsgálódásunkkal? Mit lehet találni könyvtárainkban? Mit választanak olvasóink a polcokról? Nem is olyan egyszerű kérdések ezek, hiszen itt elsősorban az olvasói szempontokról van szó, pontosabban, hogy ezek mennyiben tükröződnek a szerzeményezésben.

A helyzet szimptomái a kódrendszer nélkül is érzékelhetőek. Polcon porosodó könyvek halmaza egyrészt, könyv-előjegyzések százaik másrészt — már önmagában is jelzi a problémákat. Az egyszerűsítés persze itt is veszéllyel jár. Annak kitapintása, hogy az adott mű joggal porosodik-e a polcon, avagy az előjegyzés-dömping nem részesít-e előnyben féreműveket, — e kódrendszerrel könnyebben lehetséges.

Szemügyre véve az I. kategóriát, szembetűnő a romantika magas kihasználtsági mértéke, mellyel a táblázatban első helyen áll (+34%). Ez könyvkiadás és könyvtárügy számára egyaránt elgondolkoztató, mert jelzi, hogy a romantika iránti igény még mindig meghaladja a lehetőségeket. Kétségtelen, hogy ki kell elégíteni az effajta érdeklődést is, és ez elsősorban a könyvkiadás feladata. A közművelődési könyvtár feladata túlmegy a kielégítés körén: a kamaszkoron túl is tartósan jelentkező kizárólagos romantika-igényt, mely többnyire az ízlés elmaradottságát, a valóságtól való elfordulást, az érdeklődés beszűkülését jelzi, más jellegű irodalom olvastatásával kell ellensúlyozni.

Elsősorban gondolunk itt a szocialista eszmeiségű művekre, hiszen a szocialista tudat uralkodóvá válásának periódusában ezeket a műveket kell előnyben részesítenünk. Forgalmuk a romantikus művek forgalmának ugyan háromszorosa, a kihasználtsági arányt tekintve azonban már nem ilyen megnyugtató a kép. A szocialista eszmeiségű irodalom az ókori és középkori irodalommal együtt, az állomány legkevesébé kihasznált részét képezi. A polgári avantgarde, az egyéb mai magyar művek és a polgári realizmus irodalma mind lényegesen gyorsabban forog, mint az általunk legfontosabbnak ítélt kategóriák. A magunk számára elsődlegesen levonható konzekvencia csak az lehet, hogy az egész könyvtári munkában változatlanul szükség van az elmaradottság objektív okainak az eddiginél alaposabb feltárására, és ennek egyik módszere számunkra a kódrendszer által elénk táruló összefüggések vizsgálata. Jelen esetben arra a következtetésre jutunk, hogy olvasóink, — akiknek a zöme becsületos, szocialista gondolkodású ember (közel 60%-uk már a felszabadulás után született) — ízlésnevelés tekintetében az eddiginél fokozottabban szorulnak a könyvtáros irányító munkájára. Talán főlegesen itt hangsúlyozni, hogy kizárólag az érvelő, magyarázó, türelmesen meggyőző módszerekre gondolunk. Az olvasók viszonylag alacsony számát (könyvtárunkban 1200—1300 fő) tekintetbe véve ez nem is megoldhatatlan, ennyi emberrel még megvalósítható a személyes kapcsolattartás. Itt jegyezzük meg, hogy megítélésünk szerint semmiféle tudományos módszer nem iktathatja ki soha a könyvtári munkából a személyes erőfeszítések jelentőségét, legfeljebb azok irányát, intenzitását, hatását befolyásolhatja.

Áttérve a műfajok vizsgálatára, megállapíthatjuk, hogy azon belül mindössze egyetlen kategória kihasználtsága lépi túl az állomány adta lehetőségeket, és ez a regényé. Gyakorta hangoztatott nézet, hogy a kor embere éppen fokozott életritmusánál fogva a rövidebb lélegzetű műveket kedveli. A külföldi szakirodalom is ezt támasztja alá, pl. köztudomású, hogy az amerikai próza reprezentatív műfaja a novella, nem a regény. Újságcikkekben, könyvekben, rádióban és televízióban hirdetik: az idő pénz! Nálunk az egyes műfajok kihasználtságának mértéke azt jelzi, hogy a fokozott életritmus nem párosul a nagyobb lélegzetű epikus művek háttérbeszorulásával. Talán, ha mélyebb elemzést végeznénk, az is kiderülne, hogy a regényolvasásnak ez a hegemoniája bizonyos ízlésbeli elmaradottságot, konzervatívizmust is takar.

A dráma forgalmának alacsony százalékaránya azt tükrözi, hogy nem állja meg helyét teljesen az a nézet sem, mely szerint a modern könyvdráma nálunk jelentős társadalmi igényt elégítene ki. Természetesen itt is figyelembe kell venni a helyi lakosság ízlésállapotát és azt, hogy az értelmiségi olvasók száma elenyészően csekély. Végül ez a kérdés is, mint az összes többi, az olvasószolgálatba torkollik, felhíva ismét a figyelmet a könyvvajánlásnak egy még nem kellően kiaknázott területére.

Más a helyzet a költészetnél. A csekély kihasználtságnak (— 44,6%) két eredője van. Egyrészt az állománygyarapításnak az a tendenciája (ami egyébként ezek után revízióra is szorul), hogy szinte válogatás nélkül minden megjelenő verseskötetet beszerzünk. Ugyan-

akkor az olvasóknál éppen ellentétes tendencia érvényesül: sokkal nagyobb igényesség a líra terén, mint a próza kiválogatásában. Ez gyakorlatilag azt eredményezi, hogy kevésbé ismert vagy csupán zsengekkel jelentkező költők művei gyakorta évekig is érintetlenül porosodnak a polcokon.

Az érték kategórián belül is érdekes arányokat figyelhetünk meg. Elsőnek emelnék itt ki olvasóközönségünknek a klasszikusokhoz való viszonyát (+11,5%). Kétségtelenül a kulturális forradalom egyik eredményeként könyvelhetjük el, hogy olvasóink jelentős hányada megismerkedett, vagy most ismerkedik az irodalom hazai és külföldi klasszikusaival. Táblázatunk szerint minden negyedik kikölcsönzött szépirodalmi mű magas művészi értékű. Már csak azért is kár volna ezt az eredményt lekicsinyelni, mert kissé kitekintve más országok kultúrájára, ez az arány korántsem általános, hiszen köztudomású, hogy például a mai kapitalista kultúra jellegzetesen újság- és folyóirat-kultúra, a könyv ezekhez képest csak másodlagos jelentőségű.

A klasszikusok olvasottságánál külön kiemelni, hogy ennek az iskolai kötelező irodalom jelentős hányadát teszi ki. Adataink szerint a tanulók többsége lelkiismeretesen elolvassa a kötelező műveket. A könyvtárban olvasott lektűr nagy mennyisége (+27,6%) amellettszól, hogy ez sem támaszt bennük kellő igényességet egyéb olvasmányaikkal szemben. Az összefüggések feltárása elég messzire vezetne, csupán jelzésként említjük, hogy megítélésünk szerint az eredők közt az irodalomoktatás metodikája is szerepel. A lektűr magas kihasználtsága olvasóink valamennyi rétegében azt is tükrözi, hogy van még bázisa a kispolgári ízlésnek. Csaknem minden foglalkozási- és korkategóriában igény mutatkozik a giccses, érzelmes, könnyen emészthető, felületesen olvasható művek iránt. Ez előtt szemet hűnyini éppoly hiba lenne, mintha az előzőkben a klasszikusok olvasatása terén eredményeinket hallgattuk volna el. Újabb vizsgálat tárgyát képezi majd, hogy az értékes és irodalmilag kétes értékű művek olvasói elkülönülnek-e egymástól, és ha igen, mennyiben; vagy pedig a határok nem kirajzolhatók, s az olvasók zöme olvas ezt is, azt is.

Kétségtelenül tény, és ezt talán valamennyi könyvtár gyakorlata igazolhatja, hogy az olvasók egy rétege – melynek nagysága nyilván könyvtáranként változik, de meglete aligha vitatható – csak szórakozást és kikapcsolódást keres az olvasásban. Ha egyáltalán erre az olvasórétegre sikerül a figyelmet irányítanunk, már a könyvtár legfőbb céljánál tartunk: bevezetni az embereket az önművelésbe. A könyvtárügy, könyvtárstatisztika rendszere csak kevésbé tudja elősegíteni vagy akár csak regisztrálni a legfontosabbat: mennyiben juttatjuk az olvasót társadalmi műveltséghez, olyan műveltséghez, amely társadalmilag hasznosítható. E rendszer nem nyújt kellő lehetőséget arra, hogy az igények mögött meghúzódó kispolgári ízlést, sznobizmust társadalmi méretekben kitapinthatassuk. A közönség ízlés szerinti rétegződésének reprezentatív felmérése teszi csak lehetővé, hogy tudományos szinten számoljunk az igényekkel és szükségletekkel. Ha ezt kihagyjuk, egyszerűen lemondunk a tömegek ízlésének átalakításáról is, ami pedig munkánk tengelyét képezi. A kódrendszeren alapuló lyukkártyás vizsgálat figyelembevétele hozzájárulhat, hogy a közönség körében csökkentjük a hibás, félrevelő könyvek olvasását és fokozzuk a színvonalas művek kihasználtságát.

A témakategóriában felkiáltójelként szerepel a fantasztikus-kalandos művek hallatlanul magas kihasználtsága (+52,4%). A figyelmeztetés ezúttal könyvtáron kívüli tényezőnek szól, nevezetesen a könyvkiadásnak. Tarthatatlan tovább az az állapot, hogy minden harmadik olvasó, aki a modern technika talaján álló fantasztikus tudományos művet keres, üres kézzel kénytelen a könyvtárból távozni. A kihasználtságnak ez a foka ugyanis azt jelenti, hogy az olvasók egy töredékének tudjuk csak az ilyenirányú igényeit kielégíteni. A science-fiction jelentőségére nem a mi feladatunk felhívni a kiadók figyelmét, de a mérhetetlenül megnövekedett olvasóigényekre igen.

Minden harmadik kikölcsönzött szépirodalmi mű témáját tekintve társadalmi. Még így sem teljes a kihasználtsága (-3,56%), bár ezt nem tekintjük hibának, hiszen a leglényegesebb társadalmi kérdések (ellenforradalom, falu szocialista átalakulása, a nemzeti

egység stb.) külön kategóriában, „Politikai” címszó alatt szerepelnek (– 5,46%). Amellett viszont már nem mehetünk el szó nélkül, hogy a kihasználtság foka itt sem kielégítő. Nem magyarázatként, pusztán az okok egyikeként említjük, hogy a politikai regény, mint az utóbbi negyedszázad produktuma, gyakran él az időbontással, belső monológgal, közmonológgal, melyek az olvasók nagy többsége számára még megemészthetetlenek.

A kihasználtság legmagasabb fokát az erkölcsi-lélektani művek csoportjában éri el (+ 59,1%). Vizsgálat tárgyává tettük ezt a problémát is, és arra a megállapításra jutottunk, hogy a jelenség gyökere több oldalról is megközelíthető. Egyrészt öröndetes, hogy ennyire olvasott ez az állománytest, hiszen a szocialista erkölcs és életforma kérdéseit tárgyaló műveket is ide soroltuk, valamint az újat a régi erkölccsel szembeesítő regényeket, mint pl. Mesterházi: A négy lábú kutya, Fekete: Az orvos halála, Galambos: Utazás a Göncöl székeén stb. Az óriási arányeltolódást állomány és forgalom között mégsem ezeknek a műveknek átlagon felüli olvasottsága indokolja. Talán ünneprontásnak hat, de ki kell mondan, hogy ez az arány a „Valami jó kis szerelme kérek” igényéből sarjad és elsősorban a könnyű-szirupos vagy érzelmes romantikus szerelmi történetek iránti tömegigénnyel magyarázható. Megfontolandó, hogy példányszám-emelés, avagy az egyéb tematika fokozott népszerűsítése-e a megoldás útja.

Ennél lényegesen alacsonyabb a kihasználtsága, – de még mindig az állomány lehetőségei fölött van – a történelmi témájú műveknek (+ 15,6%). Sajnos itt is jelentős számban a romantikus szenvedéssel megírt (Passuth) vagy az olcsó erotikával manipuláló (Kovai) munkák szerepelnek. A gyakorló könyvtáros számára meglepetést csak az életrajzi művek kihasználtságának százalékaránya okozott, mely a legalacsonyabb az egész téma-kategórián belül (– 25,9%). A fent leírt izlésbeli lemaradást jelző megállapításunkkal szemben ezt határozottan pozitíven értékeljük, ezek szerint túlbecsültük az olvasók ilyenirányú érdeklődését. E művek gyakorta kétes irodalmi értéke fokozottan int arra, hogy a jövőben óvatosabbak legyünk a példányszámokkal.

Az ifjúsági és humoros-szatirikus irodalom kihasználtságának foka (+ 13,7%, + 24,2%) megnyugtatóan jelzi az állomány és forgalom viszonylagos egyensúlyát. Egyben tükrözi olvasóink többségében élő jogos igényt a humoros, szórakoztató, vidám művek iránt, melynek kielégítése ugyancsak feladataink közé tartozik.

*

A kódrendszer alkalmazása az 1964-es hálózati reprezentatív felmérés alkalmával és a 46-os számú könyvtár gyakorlatában egyaránt bizonyítja, hogy e területen még sok probléma vár megoldásra; de joggal vitatott, kísérleti volta sem feledtetheti, hogy segítségével a könyvtári nevelő funkció legbonyolultabb mozzanatához juthatunk közelebb. Az eszmei befolyásolás, az izlés-formálás vizsgálata kap objektív fogódzót, ha az állomány tényleges értékeit s a közvetített értékeket vethetjük össze. Elképzelhető, éppen rendkívüli munkaigényessége miatt – a szépirodalmi állomány központi kódolása mellett is – a kódrendszernek átmenetileg reprezentatív használata, amíg a gépesítés, lyukkártya stb. révén általános bevezetésének feltételei megérnek.

Munkánkkal a modern közművelődési könyvtárügynek azt a törekvését kívántuk elősegíteni, amely a polcokon található szépirodalom ideológiai és minőségi megkülönböztetésére irányul. E kérdés megoldása előbb-utóbb egységes állásfoglalást igényel, hiszen szerzeményezés és olvasószolgálat, a könyvtári munka ideológiai hatékonysága forog kockán. Az érték-kritériumok pontos ismerete nélkül tudatos könyvtárpolitikáról nem beszélhetünk. Az eszmei-esztétikai nevelés kettős feladatát csak így tudjuk maradéktalanul megoldani.

*Dobos Piroska – Meiszner Tamásné**

* Az előtanulmány Friedrich Ildikó és Meiszner Tamásné munkája.

Jegyzetek

1. Dobos Piroska: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtárai könyvvállományának összetétele és fejlesztésének problémái. = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve. 1956 – 57. 55 – 74. l.
2. Krupszkájá, N. K.: Mit írt, mit mondott Lenin a könyvtárakról. Bp., Művelt Nép Kvk; 1953. 43. l.
3. Az irodalom és a művészetek hivatása társadalmunkban. = Társadalmi Szemle. 1966. 7 – 8. sz. 32. l.
4. Dobos Piroska – Dr. Varsányi Livia: Mit akar a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Kerületi Könyvtárainak közönsége? = A FSZEK Évkönyve. 1964 – 65. 136 – 170. l.
5. Gramsci, A.: Marxizmus, kultúra, művészet. Bp., Kossuth Kvk., 1965. 217 l.

A KERÜLETI KÖNYVTÁRAK REFERENCE-MUNKÁJA

A tanulás, kulturálódás iránti társadalmi igénynövekedés a kerületi hálózat tájékoztató szolgálatának elmélyítését kívánja meg. Ez szükségszerűen együtt jár az ismeretterjesztő anyag forgalmának azzal a szinte ugrásszerű (a forgalom 1957-beli 19%-áról az 1967. első felének 33,4%-ára való) emelkedésével, amely a fővárosi lakosság nagyarányú továbbtanulásának, önművelésének következménye.

A néhány könyvtárban fellelhető reference naplók nem tükrözik teljesen az ilyenirányú munkát, s ezért 1966 őszén 32 könyvtárban 3 hónapig tartó reprezentatív felmérést végeztünk. Az összegyűlt anyag lehetővé teszi a hálózatra vonatkozó általános következtetések levonását, hogy mely olvasói rétegek milyen irányú és szintű kérdésekkel fordulnak a könyvtárosokhoz, s azok milyen könyvtári eszközökkel biztosítják a válaszok felkutatását.

E munka során a könyvtárosok újabb és újabb feladatok elé kerülnek, a kérdések mind nagyobb számú tudományágból jelentkeznek, ezért a könyvtári segédeszközök egyre bővülő mennyiségére van szükség a válaszok alapos kidolgozásához.

A tájékoztató munkához szükséges kézikönyvtárak gyűjtését és arányos összetételük kialakítását a Kézikönyvtári címjegyzék 1965-ös közreadásával támogatta a kerületi könyvtárak osztálya. Ehhez hozzájárult az utóbbi néhány évben több hiányzó, átfogó jellegű kézikönyv és lexikon megjelentetése. (Pl. Természettudományi Lexikon kiadásának megindítása, Művészeti Lexikon stb.)

Alábbi vizsgálatunk tehát kétirányú, egyrészt elemezni kívánja az olvasók reference kérdéseit, másrészt pedig a válaszadás lehetőségeit tárja fel.

Kik és milyen célból jelentkeznek kérdéseikkel a könyvtárosnál?

A 32 könyvtárban összesen 847 kérdést jegyeztek fel az úgynevezett reference lapokon. Egy-egy olvasó esetleg többször is szerepel, azonban az adatok különbözősége azt mutatta, hogy ez csupán egész kis százalékban valószínű. A lapok csoportosítása során tudniillik kiderült, hogy azonos korú, nemű és foglalkozású érdeklődők (akiket esetleg egyetlen személyként tekintettünk volna) gyakran azonos kérdéseket tettek fel – s éppen ez mutatott arra, hogy itt más-más olvasók szerepelnek, főleg egy osztályba járó középiskolások, akik valamely tanulmányi kérdésre kerestek választ. A továbbiak megértéséhez közöljük még, hogy a kollektív kérdezőket (szakköröket, intézményeket stb.) kis számuk miatt egy személyként vettük figyelembe.

Három hónap alatt átlagban egy-egy könyvtárhoz 26-szor fordultak különböző kérdésekkel, ami havonként valamivel kevesebb, mint kilenc kérdezőt jelent. E szám alapján feltételezhető, hogy mostani felvételünk nem volt teljes, hiszen a gyakorlat azt mutatja, hogy naponta nem is egyszer jelentkeznek olvasók különböző kérdésekkel. Ezt igazolja, hogy az átlag nagy ingadozásokat takar és több könyvtár igen magas számban jelez érdek-

lódóket. Így például a 19-es könyvtárban 77-en tettek fel reference kérdést a három hó alatt, a 6-os könyvtárban pedig 72-en, ami 26-os, illetve 24-es havi átlagot jelent. E két könyvtár magas átlaga nem kivételes. Itt azért mutatható ki, mert mindkét könyvtár rendelkezik felügyelővel működő olvasóteremmel, ami elősegítette a feljegyzések készítését. Miután ez az első ilyen jellegű – a könyvtárak zömét érintő – felmérés, érthető, hogy nem tükrözi a teljes reference munkát. Ezt a hiányosságot részben a könyvtárak nagy forgalma is indokolja. Ugyanakkor nagy előrelépést jelent, mert – viszonylag rövid időtartam alatt – nagyszámú anyag gyűlt össze, s az így nyert tapasztalatok lehetőséget nyújtanak az általánosításra. A vizsgálódás a következő években ismétlődni fog, tehát az itt feltárt adatok fontos bázisnak is tekinthetők egy későbbi összevetéshez.

A vizsgálat nem terjed ki technikai jellegű – tehát a könyvtári tájékozódást szolgáló – és az ún. kis reference (vagyis nem konkrét témára vonatkozó) kérdésekre, hanem kizárólag a könyvtáros érdemi segítségét rögzítették a kérdőlapra.

Az alábbiakban azt elemezzük, hogy kik a könyvtárhoz reference kérdéssel forduló olvasók, milyen foglalkozásúak, neműek, korúak és iskolai végzettségűek. Ennek során arra keresünk választ, hogy milyen tényezők befolyásolják az olvasókat az elmélyültebb olvasásra, esetleg kutatásra való törekvésben.

A KÉRDEZŐK FOGLALKOZÁSI ÉS NEMEK SZERINTI MEGOSZLÁSA

Foglalkozás	Férfi	Nő	Összesen	
			szám	%
Munkás	66	18	84	9,9
Pedagógus	12	34	46	5,5
Egyéb értelmiségi	39	13	52	6,2
Alkalmazott és tisztviselő	25	42	67	7,9
Középiskolás	187	292	479	56,5
Főiskolás	20	25	45	5,3
Ipari tanuló	18	5	23	2,7
Háztartásbeli	–	13	13	1,5
Nyugdíjas	17	21	38	4,5
Összesen	384	463	847	100,0

Kiemelkedő a középiskolások magas százaléka, hiszen (a főiskolásokkal együtt) a beiratkozott olvasók közötti arányuk 22 százalékos volt, s itt (ugyancsak a főiskolásokkal együtt) szereplésük csaknem háromszor ilyen magas részvételt jelent. A két tanulóréteg között azonban a középiskolások dominálnak. Érthető, hogy az olvasásban – s ezen belül az ismeretterjesztő anyagban – való elmélyülésben a diákok állanak az élen; a fővárosi közművelődési könyvtári hálózat kifejezetten a középiskolás oktatás színvonalának megfelelő könyvtárral rendelkezik, ami megmagyarázza a középiskolás kérdezők tízszeres arányát a főiskolásokhoz mérten.

A középiskolások magas érdeklődésére más oldalról az az indok, hogy az oktatásban egyre jelentősebb helyet foglal el az önálló kutatómunka követelménye, s így, tapasztalataink szerint (hogy a kérdések ezt hogyan bizonyítják, arról a későbbiekben még szó lesz) a diákok gyakran kapnak olyan feladatot, melyre konkrét választ tankönyveikből nem nyerhetnek, s foglalkozniuk kell az illető tudományág népszerű irodalmával is. Említésre méltó, hogy a középiskolások között elsősorban (61%-ban) a lányok mélyülnek el az anyagban. Ez nyilván összefügg azzal az életkori sajátossággal, hogy hamarabb érve komolyabban veszik a tanulást, de bizonyos tudati átalakulást is jelez, amelynek az elemzése azonban szélesebbkörű, a könyvtár határain túlmutató felmérést igényel.

Meglepő és örvendetes a munkásoknak a felmérésben elért második helye, csaknem 10%-os magas aránya. Ha az ipari tanulókat is hozzájuk számoljuk, részesedésük eléri az érdeklődők 1/8-át, ami ugyan fele a munkás és ipari tanuló foglalkozású olvasók az összes olvasók között elfoglalt arányának, önmagában véve azonban mégis értékes eredmény. Annál sajnálatosabb a nők alacsony aránya (21%) e kategórián belül. Ennek oka elsősorban, hogy a munkás fiatalok között gyakori az esti iskolákon való részvétel (s ezek elsősorban fiúk); a kifejezetten iskolai oktatásban résztvevő ipari tanulóknál azonban nagyon alacsony az arány, (s a lányoké itt különösen az). A munkások csekély részvételét bizonyos mértékig az e foglalkozási kategóriában való kis arányuk, alacsonyabb iskolai végzettségük és családi kötelezettségeik indokolják.

A főiskolások viszonylag csekély számának oka (mint már említettük) állományösszetételi problémákban kereshető. Könyvtáraink ugyanis nem, vagy (a műszaki részlegeket kivéve) nagyon kis mértékben vásárolnak tankönyveket és általában – az egyes tudományágakban – egyetemi szintű munkákat. Kivétel ezalól az ideológiai irodalom, s ennek megfelelően a főiskolások jobbra ilyen anyagot kerestek. Szakkérdéseikkel ők inkább a tudományos könyvtárakhoz fordulnak. A nemek arányában itt már kiegyenlítettebb az érdeklődés.

Sorrendben a harmadik helyet foglalja el – s itt főleg a nőolvasók jóvoltából – az alkalmazottak és tisztviselők kategóriája. Ez azt mutatja, hogy e könyvtárakban egyik leggyakrabban megforduló réteg is kezdi teljesebben használni a kölcsönzésen túl a többi könyvtári szolgáltatásokat is.

Az értelmiségiek igen aktívnak mutatkoznak kérdések feltevésében; a pedagógusok és az egyéb értelmiségiek együttes csoportja ugyancsak az érdeklődők 1/8-át képviseli, holott az összes olvasóknak csak 7,7%-át teszik ki. Az értelmiségieknél a nemek közötti eltérés kiegyenlítődik, hiszen a pedagógusoknál és az egyéb értelmiségieknél ez fordított arányban van. A pedagógusoknál az érdeklődő nőolvasók túlsúlyát a női nevelők magas aránya magyarázza.

A foglalkozási megoszláson túl figyelembe kell venni az olvasók egyéb adatait is. Ilyen az olvasók kor és iskolai végzettség szerinti megoszlása.

Kormegoszlás	Szám	%
15–18 év	503	59,3
19–26 év	105	12,5
27–39 év	118	13,9
40–59 év	84	9,9
60–	37	4,4
	847	100,0

A 15–18 évesek kategóriájában a középiskolások 56,5%-os eredményét 59,3%-ra emelte az általános iskola után kezdő ipari tanulók és a fiatal munkások részvétele. A 19–39 évesek igen kedvező 26,4%-os arányával együtt a könyvtárostól segítséget kérők 85,7%-a 40 éven aluli, a kölcsönzési forgalomban résztvevő megfelelő korú (40 év alatti) olvasók aránya 46,2%; tehát a fiatalabb korosztály csaknem kétszeres mértékben vesz részt az érdeklődők között. A kérdezők 14,3%-a volt 40 év feletti, az olvasói forgalomban viszont ez a korosztály 53,8%-kal képviselteti magát; az idősebb korosztályok érdeklődése tehát a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózat reference-szolgálatában sajnálatosan igen csekély. (Az olvasóforgalmi adatok az 1964-es évi reprezentatív felvételtől adódnak.)

AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG SZERINTI MEGOSZLÁS

	Fő	Százalékos megoszlás
Általános iskolai végzettség .	121	14,2
Középiskolát végzett	151	17,8
Középiskolát végző	479	56,7
Egyetemet végzett	96	11,3
Együtt	847	100,0

Látható tehát, hogy az érdeklődők óriási többsége (86%-a) közép- vagy főiskolát végzett, vagy ezen a fokon tanul. Csupán 14%-uk áll az általános iskola színvonalán. Ezek a számok bizonyítják a könyvtári reference szolgálatot igénybevevők és az iskolai végzettség közötti pozitív kapcsolat létezését.

Ugyancsak érdekes az iskolai végzettség és a kormegoszlás kombinációját vizsgálni a reference kérdéseket feltevők viszonylatában. A 15–39 évesek korosztályán belül 16,6% a főiskolára járók vagy végzettek csoportja, míg a 40 éven felülieknél 31,4% az egyetemi végzettségű. Ugyanakkor az idősebb korosztályból kerül ki a legtöbb általános iskolát végzett is, ami azt mutatja, hogy most az érdeklődők, – akik tehát hajlandók új ismeretanyagot befogadni – milyen nagy mértékben tanulhatnak tovább, szemben az idősebb generációk helyzetével.

Felvetődik a kérdés, hogy milyen célok vezetnek az olvasókat, midőn felteszik a reference kérdéseiket. Erre csupán hozzávetőlegesen tudunk válaszolni, többségében magának a kérdésnek a természete alapján.

Ez a következő megoszlást mutatja:

Az érdeklődés célja	Szám	Százalékos megoszlás
Tanulás	461	54,5
Munka	91	10,7
Egyéb („hobby” stb.)	295	34,8
Együtt	847	100,0

A szellemi munkára vonatkozó kérdések állnak az élen, mert a hivatásukhoz segítséget kérők is értelmiségi munkával kapcsolatos feladatokat oldottak meg, így látjuk, hogy 65% az arány.

A foglalkozási bontás kimutatja, hogy a tanuláshoz segítséget kérők között is a legnagyobb csoport, a középiskolásoké áll az élen. A 461 tanulóval kapcsolatos kérdés közül 388 tőlük származik, s mindössze 73, azaz 15% jut a többi csoportra.

Ezen belül érdemes megvizsgálni a nemek arányát. A fiúk kérdéseik 73,7%-ában (138), a lányok pedig kérdéseik 85,6%-ában (250) kerestek segédanyagot tanulmányaikhoz. Ennek megfelelően utóbbiaknál kevesebb a sajátos, iskolán kívüli érdeklődésből fakadó elmélyült olvasás. Ez a tanulás is megerősíti az eddigi tapasztalatokat. Természetesen különböző mértékű a tanulás és egyéb érdeklődésből feltett kérdések egymáshoz viszonyított aránya. A politikai, ideológiai, történelmi és irodalmi témákban az oktatási anyag – miután elmélyültebb ismereteket igényel, – jobban megköveteli a könyvtár felhasználását is. A művészetekben és műszaki tudományok tekintetében az iskola nem ad elég támpontot

az érdeklődéshez, s ezekben a témákban ezért több az egyéni érdeklődés, kutatás, a nem feladatjellegű kérdésfeltevés: („hobby”).

A pedagógusok általában munkájukhoz kérnek segítséget: A 46 kérdés közül 38 (82%) esetében. Téma szerint ezek elsősorban a politikai, ideológiai és irodalomtudományokból kerültek ki.

A munkások kérdéseik 90,4%-át egyéb érdeklődésből, valamely élményükhöz, eseményhez kapcsolódva tették fel.

A többi kategóriáknál az a jellemző, hogy az aktív, dolgozó csoportoknál vegyesen találunk különféle okot. A nyugdíjasok és háztartásbeliek csoportjánál természetesen csak az egyéb érdeklődés szerepel.

Milyen reference témák iránt érdeklődtek az olvasók?

A könyvtárhoz reference kérdéssel forduló olvasók különböző csoportjának aránya és problémáik eredete megmutatta, hogy könyvtáraink elsősorban mely rétegek érdeklődésére számíthatnak. Most azt keressük, mely kérdések azok, melyeket az olvasók feltesznek, milyen területen kell tehát könyvtárosainknak elsősorban felkészülniök tájékoztató, általában könyvfeltárási munkájukra.

A FELTETT KÉRDÉSEK MEGOSZLÁSA
FŐBB SZAKCSOPORTOK SZERINT:

	Szám	%
1 – 3-as szak	184	21,7
2-es szak	14	1,6
5 – 6-os szak	99	11,7
7-es szak	75	8,8
8-as szak	338	39,9
908 – 910 szak	34	4,0
93/99 szak	103	12,3
Együtt	847	100,0

Az összkép: 84%-ban *társadalomtudományi* és 16%-ban *reáltudományok* iránti az érdeklődés. Ezzel az eredménnyel nem lehetünk elégedettek, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a kölcsönzési forgalomban ennél jóval magasabb, megközelítően az ismeretterjesztő irodalom 25%-a a természettudományos-műszaki irodalom olvasásának aránya. Ez arra is enged következtetni, hogy míg a kölcsönzésben a könyvajánlásnak nagyobb szerepe van, a tájékoztató munka jelenlegi formájában csak a jelentkező igényekre reagál. Alaposabb érdeklődés felkeltésére a könyvtáros így csak közvetve, az olvasószolgálat útján tud vállalkozni. Az érdeklődés irányának változását külső – elsősorban az oktatás részéről jövő – segítségtől is kell várnunk. Az alacsony százalék magyarázatául azonban megemlíthető, hogy a társadalomtudomány és reáltudományok merev elválasztása egyre nehezebb lesz, mert nagy az egybefonódás, például a filozófia és a természettudományok között, s általában a különböző tudományágak egymással való összefüggésének új és új oldalait megvitató határtudományok miatt.

A másik szempont, amely a fejlődés irányába mutat, hogy előző évekhez viszonyított tapasztalat szerint (bár adatok nem állnak rendelkezésre) az ilyen jellegű kérdések száma emelkedik. S ha az összes kérdések csupán 11,7%-át teszik ki a természettudományos és műszaki irodalomra vonatkozó témák, a tanulmányokhoz való kiegészítő irodalom össze-

tétele azzal biztat, hogy fejlődést várhatunk; a növekvő követelmények a diákok számára ezen a területen is mindinkább elengedhetetlenné teszik a tananyagon kívüli olvasást. Ehhez segítenek a természettudományi tagozatú középiskolák, — amint azt az anyag is bizonyítja. A biológiai vonatkozású kérdések legnagyobb részét például a 45-ös könyvtár diákolvasói tették fel, akik a könyvtár körzetébe tartozó biológiai tagozatú gimnázium tanulói.

Az előbbiekből következik, hogy a foglalkozási kategóriák között természettudományos művek keresésében a középiskolások vezetnek; 67,5%-ban ők vetették fel az e szakcsoportba tartozó problémákat.

A *műszaki irodalom* elmélyült olvasása — e felmérés tanúsága szerint — a kerületi könyvtárakban igen csekély. A helyzet megváltoztatásához társadalmi méretű támogatás szükséges, sok intézmény együttes munkája. Egy-egy könyvtár viszonylatában szolgáltatásaink bővítése, az alaposabb irodalomfeltárás is jelentős javulást eredményezhet. A propagandamunka kiszélesítéséhez fontos segédeszköz a „Műszaki tárgyszókatalógus”, amely 1967-ben jelent meg könyvtárunk kiadásában és eredményes felhasználása alapja lehet egy szélesebbkörű könyvtárközi kölcsönzésnek. Foglalkozásukat tekintve e tárgykörben a munkások vezetnek 42%-os arányban. E két tudományágban a férfiak 62,6%-ban tettek fel kérdéseket.

A *társadalomtudományon* belül az irodalomtudomány iránti érdeklődés vezet. Bár a középiskolások teszik ki a kérdezők zömét (66%-át), az egyéb foglalkozási kategóriákba tartozók is, kérdéseik arányában élénk érdeklődést mutatnak. Így a munkások, akik 7,4%-kal a második helyen szerepelnek, kérdéseik 30%-át teszik fel e témakörben.

Az értelmiségieknél még magasabb, 38%-os az irodalomtudományi érdeklődés. E területen a nők tettek fel több kérdést, — az összes kérdések 64,4%-át.

A *politikai irodalom* 21,7%-kal szerepel; azonban ehhez tartozik — kölcsönzési statisztika-rendszerünket tekintve — a 200-as szak, (vallási irodalom), a 93/99-es szak (történelem) anyaga is. A politikát és történelmet azért sem lehet ez esetben különválasztani, mert a kérdések jelentős része a felmérés időszakának évfordulóihoz, politikai eseményeihez kapcsolódik. (Például: A néphadsereg napja, november 7-e, az MSZMP IX. kongresszusa, vietnami hét.) E témákra mindkét állományrészben van irodalom.

A 200-as szak különválasztását az indokolja, hogy az *antiklerikális* propagandamunka ilyen vonatkozását megvizsgálhassuk. Megállapítható, hogy a reference kérdések között éppúgy problémát jelent e témakör iránti csekély érdeklődés, mint a kölcsönzési forgalomban. A tájékoztató kérdések között annál is feltűnőbb a 200-as szak hiánya, mert a vallástörténeti anyag elengedhetlenül hozzátartozik a klasszikus irodalmi művek megértéséhez (esetenként a modernekéhez is szükséges) és az iskolai tananyagból ez az ismeretanyag nagyrészt hiányzik.

A *politikai jellegű irodalom* e három utóbbi csoportját tekintve a legjelentősebb foglalkozási kategóriát a munkásolvasók képviselik. Ezek részesedése az összolvasók sorában csak 12,2%, de politikai érdeklődésük ennek sokszorososa: összes kérdéseik 44%-át e témakör teszi ki. E kategóriáknál nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a kérdéseket — majdnem kivétel nélkül — egyéb érdeklődésből, tehát sajtóból, rádióból stb. nyert ismereteik elmélyítése céljából tették fel. A főiskolások kérdéseinek 76%-át a politikai irodalom alkotja, — melynek okaira már rámutattunk.

A pedagógusok munkájukhoz, előadások megírásához stb. kértek segítséget.

A nemek arányát tekintve, igen kis eltérés mutatkozik a férfiak javára.

Művészetre mindössze a kérdések 8,8%-a vonatkozik. A 75 kérdés 49,3%-át középiskolások és 13,3%-át az alkalmazottak, tisztviselők kategóriájába tartozó olvasók tették fel. A többi arányosan oszlik meg a különböző foglalkozásúak között és külön-külön és együttesen is csekély eredményt jelent. A nemek arányában valamivel a nők javára billen a mérleg. Az esztétikai nevelés szempontjából nagyon fontos, hogy a könyvtárak ezt a gazdag állományrészt — kézikönyvtárunk fontos anyagát — is közelebb tudják hozni az olvasókhöz. A népművészet iránti érzék fejlesztése az oktatás, népművelés fontos közös feladata.

Kormegoszlás tekintetében a kép így alakul:

A politikai, történelmi témák iránt érdeklődők 86%-a 14–39 év közötti korosztályú, ami részben a tanulók, részben a 19–39 év közötti munkások nagy számából adódik. Az értelmiségi olvasók mintegy 40%-a e témacsoportban a 40–59 év közötti korosztályból kerül ki.

Természettudományi és műszaki tárgyú kérdést 40 éven felüliek közül csupán a témakör iránt érdeklődők 13,1%-a tett fel. Ebből az adatból kínálkozik olyan tanulság, hogy a szakmában való továbbképzés, új ismeretek iránti igény idősebb korban alig jelentkezik, — legalábbis a hálózat olvasótábora esetében, — azonban a probléma összetett, további elemzést igényel. Nincs feltárva például, hogy olvasóink milyen százalékban veszik igénybe más könyvtárak segítségét.

Irodalomtudományban és művészetben egyaránt a 40 éven aluli korosztályok vannak túlsúlyban.

A könyvtáros segédeszközei a reference-munkában

Azután, hogy tisztáztuk már, kik és milyen reference kérdésekkel fordultak könyvtárosainkhoz, — az alábbiakban az lesz a feladatunk, hogy a reference-kérdések megválaszolásához rendelkezésre álló könyvtári segédeszközök felhasználását vegyük számba. A hálózat közművelődési jellegéből következik, hogy ez a segédanyag nem tudományos részeredményeket feltáró apparátus, de a legszélesebbkörű tájékoztatásra alkalmas; a kultúra egész területét átfogó anyagot képviseli. Ilyen a kézikönyvtár állományában szereplő lexikonok, összefoglaló munkák, s méginkább a könyvtár kölcsönzésre szolgáló állományának középszintű, vagy népszerűsítő irodalma. Hasonlóképpen ezen a szinten állnak e művek feltárásának eszközei, a különböző katalógusok és ajánló bibliográfiák.

E kérdésekkel foglalkozva mindenekelőtt a feltárás — a fentiekben másodsorban említett — anyagával kívánunk foglalkozni, mivel ezek igazítanak el az irodalom használatában. Az alábbi számok, mutatószámok tisztázzák, hogy az érdeklődés kielégítéséhez milyen mértékben támaszkodtak a különböző feltáró eszközökre:

	Szám	%
Katalógus	262	31,4
Bibliográfia	130	15,6
Egyéb	442	53,0
Együtt	834	100,0

A segédeszközök igénybevétele megközelítően egyezik a feltett kérdések számával. Ez azonban nem jelenti azt, hogy minden kérdés megválaszolására egyfajta módszert vesznek csupán igénybe; a kérdések egy részénél nem derült ki, hogy milyen kutatási módszert használtak, másrészt olyan kérdés is akadt, amelyet többféle anyagra támaszkodva oldottak meg. Itt kell megemlíteni, hogy 8 olvasó részére nem állt rendelkezésre megfelelő irodalom, ezért más intézményhez kellett irányítani őket, 12 esetben pedig a központi könyvtár reference-szolgálatát vették igénybe a könyvtárosok.

Feltűnik a katalógushasználat magas — csaknem 1/3-ra rugó — aránya, holott közismert, hogy a közművelődési könyvtárak olvasói viszonylag ritkán veszik ezt az eszközt igénybe. Már ez is rámutat a különleges kérdések „kutatóinak” magasabbfokú könyvtárhaználtati módjára. A katalógus nagymértékű használatában szerepet játszik az irodalmi kérdések túlsúlya, hiszen e téren a katalógus-használatot az irodalomtörténeti katalógus

gyakori igénybevétele magyarázza. Hasonlóképpen magas a politikai-ideológiai irodalom területén igénybevett katalógus forgalma is.

A bibliográfiák 130 esetben történt használata kedvezőnek látszik, itt is figyelembe véve e segédeszközök általában gyér alkalmazását. A nem egészen 16%-os arány azonban felhívja a figyelmet az egyébként jelentős költséggel készített bibliográfiai kiadványok még mindig alacsony forgalmazására, s nem utolsósorban arra, hogy ezen a területen a könyvtárosoknak még mindig igen jelentős feladataik vannak. Feltűnő, hogy a bibliográfia-használat 63%-át a politikai-ideológiai területen vették igénybe, holott kiadványaink jelentős része irodalmi feltárást céloz. (Ez utóbbi területen használt bibliográfiák aránya csupán 20% volt.) További 13% jut a természettudományi műszaki területre, ami ugyancsak alacsony.

Legjelentősebb a segédeszközök közül az „egyéb” kategória (53%). Ide a lexikonok és kézikönyvek irodalomjegyzékei és nem utolsósorban a könyvtárosi tapasztalat, gyakorlat alapján történő feltárás tartozik. A nyomtatott és a szóbeli ajánlási módszereket azért nem tudjuk elválasztani egymástól, mert ezek gyakran egybefonódnak, amikor például a könyvtáros hívja fel a lexikonra, kézikönyvre az érdeklődő figyelmét.

A feltárás forrásainak arányai az egyes szakokat illetően egyébként lényegében megfelelnek azoknak az arányoknak, amelyek a feltett kérdések szakszerinti csoportjai között alakultak ki, s melyeket a korábbiakban már ismertettünk.

A feltárás eszközeinek vizsgálata után vessünk pillantást az egyes kérdések megválaszolásához felkutatott anyagra is. A korábbiakban azt láttuk, hogy a reference-kérdéseket feltevő olvasók – legalábbis a közművelődési könyvtárak átlagos olvasási szintjéhez hasonlítva – valóban elmélyednek és megközelítik a kutatói módszereket. Hogyan jelentkezik ez a használt irodalom tekintetében?

A különleges kérdések iránt érdeklődő olvasók által használt könyvek megoszlása a könyvek jellegét tekintve a következő volt:

	Szám	%
Kézikönyvek	397	38
Kölcsönzött anyag . . .	639	62
Együtt	1036	100

Rendkívül magas tehát a kézikönyvek használatának aránya a reference-kérdések feltevői között, hiszen a kerületi könyvtárak átlagolvasói a legritkábban nyúlnak a kézikönyvtár könyveihez. A legnagyobb mértékben a művészeti kérdések iránt érdeklődők használják a kézikönyvtárat, ami összefügg azzal, hogy ezek az értékes reprodukciókat tartalmazó könyvek főleg a kézikönyvtárak állományában találhatóak. Igen magas a kézikönyvtár aránya a műszaki-természettudományi könyveknél, mert ezekből kevés van a kölcsönzési állományban. Ugyanakkor kisebb a kézikönyvtárak aránya az irodalom területén, hiszen a kerületi könyvtárak jól vannak ellátva irodalomtudományi anyaggal.

Egyébként az a tény, hogy 847 reference-kérdés megoldásához 1036 kötet könyvből „kutattak” – vagyis egy kérdésre átlagosan 1,2 átnézett könyv esik – akkor is a közművelődési könyvtárak alacsony kutatási szintjét mutatja, ha figyelembe vesszük, hogy az igénybevett könyvek fent kimutatott száma nem teljes, mert nem mindegyikről számoltak be.

Áttekintettük a kerületi könyvtárak jelenlegi reference munkájának színvonalát és eredményeit. Az ennek feltárását biztosító első felmérés azt mutatta, hogy ha ezen a területen nem is beszélhetünk az olvasók nagy részénél jelentkező igényről – amelynek

kielégítése nem is feladata egy kerületi közművelődési könyvtárnak — mégis a tájékoztató munka ma már szerves része a kerületi könyvtárak tevékenységének. Különösen a fiatalok — és elsősorban természetesen a tanuló fiatalok, de jelentős mértékben az érdeklődő munkásfiatalok is — tekintik könyvtárainkat feladataik, érdeklődési körük, kérdéseiknek megoldását elősegítő kutatási bázisnak. Ebben a tekintetben a kerületi könyvtárak tájékoztató munkája ösztönzővé, mintegy előiskolájává válik egyesek későbbi fejlődése során jelentkező elmélyültebb kutatási munkáknak.

Felmérésünk számadatai azt bizonyítják, hogy könyvtárosaink számára állandóan növekvő feladatot jelent a reference-munka. Ezért nemcsak személyi felkészültségük terén kell mindinkább előrehaladni, hanem könyvvállományuk és ezen belül kézikönyvállományuk gazdagítása terén is.

G. Ballagi Ágnes

A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI MŰVEK FORGALMA KÖNYVTÁRAINKBAN

A közművelődési könyvtárpolitika döntő kérdése, milyen módon lehet növelni a könyvforgalomban az ismeretterjesztő könyvek arányát, továbbá, hogy milyen olvasói rétegek melyik ismeretterjesztő anyag iránt mutatnak érdeklődést. Ennek vizsgálatára adott lehetőséget a könyvtárhálózatunkban 1964-ben végrehajtott reprezentatív felmérés, amelyben 12 kerületi könyvtárunk vett részt*. Az adatfelvétel elvi és technikai részét Évkönyvünk XII. száma részletesen ismertette.**

Jelen feladatunk, hogy az ismeretterjesztő művek forgalmából kiemelve a társadalomtudományi anyagot, részletesen elemezzük azt, mind az olvasók, mind a kölcsönzött könyvek szempontjából. Célunk, hogy az eredmények ismeretében, munkánk további javításának lehetőségeire rámutassunk.

1. Kik érdeklődnek a társadalomtudományi művek iránt?

Összefoglalva a felmérés számszerű adatait, a következő táblázatot kapjuk:

	Kölcsönzők		Elvitt kötet	
	száma	%	száma	%
Összesen	8241	100	27 291	100
Ebből ismeretterjesztő	4470	54,2	8 161	29,9
Ebből társadalomtudományi	956	11,6	1 771	6,5

A kölcsönzött kötetek arányszámával mérhetjük le, mennyiben mutat reális képet a reprezentatív felmérés. Az elvitt ismeretterjesztő könyvek részesedése az összforgalomban 29,9%-os volt. Az 1964. évben összes könyvtárainkban valamivel magasabb volt az ismeretterjesztő művek forgalmának átlaga (30,9%). Így a reprezentatív adatok reálisak. Hasonló módon megfelelő a társadalomtudományi művek aránya a kölcsönzésben is, mivel a 6,5% csaknem azonos a 6,4%-os évi átlaggal.

Újat nyújt azonban a táblázat a kölcsönzők számát illetően, mert eddig erre vonatkozó adataink nem voltak. A kimutatás szerint kölcsönzőink több mint fele vitt el valamilyen ismeretterjesztő munkát. Ez arra enged következtetni, hogy sokkal nagyobb az ismeret-

* A kijelölt könyvtárak: I. ker. 11. sz., II. ker. 31. sz., III. ker. 8. sz., IV. ker. 28. sz., V. ker. 1. sz., VII. ker. 2. sz., VIII. ker. 9. sz., IX. ker. 39. sz., X. ker. 12. sz., XIII. ker. 7. sz., XIV. ker. 5. sz., XIX. ker. 16. sz.

** Dobos Pirooska – H. Varsányi Livia: Mit olvas a Főv. Szabó Ervin Kvt. kerületi könyvtárainak, közönsége. FSZEK Évkönyve XII. Bp. 1966, Állami ny. 136 – 170. l.

terjesztő könyvek iránt érdeklődő kölcsönzők aránya, mint az elvitt, ilyen típusú könyveké. Ez abból adódik (egyébként helyesen, s könyvtárpolitikánkknak megfelelően), hogy egy-egy olvasó darabszámban több szépirodalmi művet választ.

Az viszont már figyelemre méltó, hogy a társadalomtudomány iránt érdeklődők száma alig több, mint 1/10-e az összes olvasóknak. Egy-egy kölcsönzőre, mind az ismeretterjesztő, mind pedig a társadalomtudományi művekből, a vizsgált időszakban 1,8 – 1,9 db könyv jut átlagosan, ami tipikusan közművelődési szintű érdeklődést jelent, (mert ugyanakkor a szépirodalmi érdeklődés mutatója kölcsönzőnként 4,9 kötet). A továbbiakban látni fogjuk, hogy a társadalomtudományi könyvek forgalma egyáltalán nem alakul egyenletesen a szak egyes ágazataiban. Ez egyben arra irányítja figyelmünket, hogy például a pedagógusoknál, közép- és főiskolai hallgatóknál nagyobb szakmai érdeklődésű elmélyülés is mutatkozik.

Kiemelkedőnek látjuk azt a tényt, hogy az ismeretterjesztő könyvek iránt érdeklődő olvasóink közül 21,4% kölcsönzött társadalomtudományi könyvet. Az elvitt művek százalékaránya valamennyi ismeretterjesztő munkához viszonyítva 21,7%. Hozzávetőleg csaknem minden ötödik ismeretterjesztő könyvet elvitt kölcsönző tartozik tehát jelen vizsgálódásunk területére. Ez az arány mutatja, milyen jelentős a társadalomtudományok iránti érdeklődés; egyben figyelmeztet arra is, hogy ez az arány még távolról sem olyan mérvű, amilyent elérni szeretnénk.

Induljunk ki a továbbiakban abból, milyen foglalkozási csoportok érdeklődnek a társadalomtudományi művek iránt. Erről a felmérésből adódó alábbi táblázat ad képet:

Foglalkozása	Összes kölcsönzők		Társadalomtudományi művet kölcsönzők	
	száma	%-a	száma	%-a
Munkás	1458	17,7	168	17,5
Ipari tanuló	227	2,8	23	2,4
Pedagógus	209	2,5	39	4,1
Más értelmiségi	416	5,0	70	7,3
Alkalmazott	1558	18,9	179	18,7
Háztartásbeli	640	7,8	57	6,0
Közép-főiskolás	1543	18,7	195	20,4
Nyugdíjas	1961	23,8	210	22,0
Egyéb foglalkozású	229	2,8	15	1,6
Összesen	8241	100,0	956	100,0

A kimutatás szerint a munkások és az ipari tanulók részesedése a társadalomtudományi művek kölcsönzésében nem maradt el a valamennyi olvasóhoz viszonyított százalékos arányuktól. Elégedettségre mégsincs okunk, hiszen elsősorban ezeknél a rétegeknél kell megtalálnunk az érdeklődés fokozásának módozatait.

Nagyobb érdeklődés mutatkozik a pedagógusok, más értelmiségiek, valamint a közép- és főiskolai hallgatóknál. Ez már inkább szakmai érdeklődés, tanulmányaik bővítésére való törekvés.

A dolgozóknak széles skáláját képviselik az alkalmazotti rétegbe sorolt kölcsönzők. Százalékos arányuk a társadalomtudományi művek kölcsönzésében nem maradt el az átlagtól. Viszont elmaradtak a háztartásbeliek és a nyugdíjasok. Ez az elmaradás még nagyobb rétegeket érint, ha figyelembe vesszük azt az általános tapasztalatot, hogy a kölcsönzők az otthonukban többet tartózkodó családtagokat bízzák meg a könyvek kikölcsönzésével, vagyis a nyugdíjasok és háztartásbeliek nem mindig csak a maguk számára

kölcsönzik a könyveket. Pedig nem mondhatunk le tekintélyes olvasói rétegek jobb politikai tájékoztatásáról még akkor sem, ha elhárítják ajánlásainkat, mert nekik is szükségük van a biztosabb információkra a politikai kérdésekben. Nem kétséges, hogy ez nem könnyű könyvtárosi feladat.

Ha arra keresünk választ, milyen arányban kölcsönöztek a férfiak és nők, a következő táblázatot kapjuk:

Kölcsönzők	Összesen		Ebből férfi		Ebből nő	
	szám	%	szám	%	szám	%
Száma	8241	100	3739	45,4	4502	54,6
Ebből társ. tud. művet vitt ..	956	100	535	56,0	421	44,0

Tehát, ha az összes kölcsönzőt nézzük, látnunk kell, hogy a közművelődési könyvtárak általános gyakorlatának megfelelő a nemek aránya. Amikor azonban a társadalomtudományi műveket kölcsönzőket vizsgáljuk, akkor az arány a férfiak javára tolódik el. Az összes kölcsönzőt figyelembe véve, a férfiak 14,3%-a vitt társadalomtudományi művet, míg a nőknek csak 9,6%-a mutatott érdeklődést e téma iránt. Érdekes eltolódások mutatkoznak azonban, ha csak a társadalomtudományi műveket kölcsönzőket foglalkozási csoportok szerint bontjuk fel férfiakra és nőkre:

Az olvasó foglalkozása	Összesen	%	Férfi	%	Nő	%
Munkás	168	100	124	74	44	26
Ipari tanuló	23	100	19	83	4	17
Pedagógus	39	100	14	36	25	64
Egyéb értelmiségi	70	100	57	80	13	20
Alkalmazott	179	100	65	36	114	64
Háztartásbeli	57	100	—	—	57	100
Középiszkolás	151	100	82	54	69	46
Főiskolás	44	100	24	55	20	45
Nyugdíjas	210	100	141	67	69	33
Egyéb foglalkozású	15	100	9	60	6	40
Összesen	956	100	535	56	421	44

Általánosságban a nők alaposan elmaradtak a férfiak mögött, de nem minden foglalkozási ágban. A munkásnők, ipari tanulók mutattak legkisebb érdeklődést a tárgy iránt. A pedagógusoknál és alkalmazottaknál viszont a nőolvasók magasabb aránya — amely az e foglalkozási ágakat betöltött magasabb arányukból is adódik — a nők javára billenti a mérleget. A tanulók megoszlása sem felel meg várakozásunknak. Sok mindennel magyarázható nőolvasóink elmaradása a politikai tárgyú olvasmányok terén. Lehet ez maradiság, a politikai élettől való nagyon hosszú elzártság utóhatása. A dolgozó családanyáknál ehhez járul még a második műszak nehéz, fárasztó munkája, s ha ezután egyáltalán jut idő az olvasásra, akkor inkább szórakoztatóbb, szépirodalmi olvasmányt vesznek kézbe. Mint látjuk, sokféle magyarázat akad, de azt is ki kell e számokból olvasnunk, hogy még nagyon sok a tennivalónk e területen.

A megvizsgált társadalomtudományi könyveket kölcsönző olvasók iskolai végzettség szerint így oszthatók fel:

Az olvasó végzettsége	Férfi	%	Nő	%	Együtt	%
8 általános alatt	45	8,4	34	8	79	8,3
8 általános	192	35	173	41,1	365	38,1
Érettségizett	157	30	131	31,1	288	30,2
Egyetemet végzett	73	13,6	29	7,0	102	10,6
Nem válaszolt	68	13	54	12,8	122	12,8
Összesen	535	100	421	100	956	100

A nyolc általános iskolai végzettséggel nem rendelkező kölcsönzők száma összesen 8,3%. Itt a tárgy iránt érdeklődő nők és férfiak aránya nagyjából azonos. Jól látni, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségűek szép számmal keresik fel könyvtárainkat és érdeklődnek társadalomtudományi művek iránt. Mivel azonban az olvasók körében magasabb (11,5%-os) a 8 általános alatti végzettségűek arányszáma, a társadalomtudománnyal foglalkozók 8,3%-os aránya azt jelenti, hogy ezek az olvasók általában a magasabb képzettségűek közül adódnak. Mégis, keresnünk kell annak módját, hogy e könyveket éppen ehhez az iskolai végzettségű lakossághoz vigyük közelebb.

A nyolc általános iskolai végzettséggel rendelkező társadalomtudományi műveket olvasók csaknem azonos arányban vannak a magasabb végzettségűekkel. A nyolc általános iskolát végzettek és érettségizettek között a nők vannak többségben, csak az egyetemi végzettségű nőknél mutatkozik elmaradás. Ez is érdekes!

Most már csak azt a kérdést nem elemeztük, milyen korosztályúak voltak az eddig tárgyalt társadalomtudományi műveket olvasók. Megoszlásuk a következő:

Korcsoport	Férfi	%	Nő	%	Együtt	%
14–18 éves	111	20,8	80	19,4	191	19,9
19–26 éves	77	14,4	66	16	143	15,1
27–39 éves	69	12,8	56	13,3	125	13,1
40–59 éves	105	20	121	28	226	23,6
60–	173	32	98	23,3	271	28,3
Összesen	535	100	421	100	956	100 0

A kölcsönzőknek 51,9%-a negyven évnél idősebb. Legkevesebben a 27–39 évesek jártak könyvtárainkban, és csak alig valamivel többen képviselik a 19–26 éveseket. Szemmel látható az alacsonyabb igény e két csoportnál. Talán mert ők azok, akikre a legtöbb teher hárul (a munka, család, szakmai továbbképzés területén), melyek következtében kevesebb idejük jut ezen ismeretek megszerzésére. Számolnunk kell ezzel a problémával, ha majd a szabadidő helyes kihasználásának kérdéseit feszegetjük. (Részletes kimutatást lásd a túloldali táblázatban.)

2. Milyen társadalomtudományi könyvek iránt érdeklődnek?

Az eddigiekben azt vizsgáltuk, kik azok az olvasók, akik társadalomtudományi műveket kölcsönöztek. Most az a feladatunk, hogy az érdeklődés tárgyát – magát a kölcsönzött társadalomtudományi anyagot – elemezzük téma szerint, részletesebben.

Az eddigiekben említett 956 kölcsönző összesen 1771 db társadalomtudományi könyvet kölcsönzött. Köztudott, hogy a társadalomtudományi gyűjtőkörbe soroljuk az

A kölcsönző

foglalkozása	iskolai végzettsége	kor											együtt	összesen	
		férfi						nő							
		14-18	19-26	27-39	40-59	60-	összesen	14-18	19-26	27-39	40-59	60-			összesen
Munkás	8. ált. alatt ..	—	3	4	4	5	16	—	1	3	2	2	8	24	168
	8. ált.	8	19	10	16	4	57	2	5	6	13	—	26	83	
	érettségi	1	12	9	11	2	35	—	2	2	1	—	5	40	
	egyetem	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	
	nem válaszolt.	1	1	3	7	3	15	1	—	1	3	—	5	20	
Ipari tanuló	8. ált.	16	1	—	—	—	17	2	1	—	—	—	3	20	23
	érettségi	1	1	—	—	—	2	—	1	—	—	—	1	3	
Ped.	érettségi	—	—	—	1	—	1	—	6	3	—	—	9	10	39
	egyetem	—	—	3	3	3	9	—	—	5	9	1	15	24	
	nem válaszolt.	—	—	3	1	—	4	—	—	—	1	—	1	5	
Más ért.	érettségi	—	3	5	7	3	18	—	2	1	2	1	6	24	70
	egyetem	—	2	11	13	11	37	—	1	3	2	—	6	43	
	nem válaszolt.	—	—	—	2	—	2	—	—	—	1	—	1	3	
Alkal- mazott	8. ált. alatt ..	—	—	3	—	2	5	—	—	—	2	—	2	7	179
	8. ált.	—	3	1	5	—	9	3	7	4	20	3	37	46	
	érettségi	2	6	13	9	7	37	3	16	11	18	7	55	92	
	egyetem	—	—	—	5	2	7	—	—	3	—	—	3	10	
	nem válaszolt.	—	—	3	4	—	7	—	2	2	13	—	17	24	
Háztar- tásbeli	8. ált. alatt ..	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	6	12	12	57
	8. ált.	—	—	—	—	—	—	—	—	2	6	10	18	18	
	érettségi	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	6	12	12	
	egyetem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	
	nem válaszolt.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	8	4	13	13	
Középiskolás		82	—	—	—	—	82	69	—	—	—	—	69	151	151
Főiskolás		—	24	—	—	—	24	—	20	—	—	—	20	44	44
Nyugdí- jas	8. ált. alatt ..	—	—	—	1	23	24	—	—	—	4	8	12	36	210
	8. ált.	—	—	—	4	21	25	—	—	—	1	15	16	41	
	érettségi	—	—	—	1	34	35	—	—	—	5	16	21	56	
	egyetem	—	—	—	—	19	19	—	—	—	—	3	3	22	
	nem válaszolt.	—	—	—	5	33	38	—	—	—	2	15	17	55	
Egyéb foglal- kozású	8. ált. alatt ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
	8. ált.	—	1	—	1	—	2	—	1	2	—	1	4	6	
	érettségi	—	1	1	2	1	5	—	1	1	—	—	2	7	
	egyetem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	nem válaszolt.	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	2	
							535						421	956	

Egyetemes Tizedes Osztályozás* alapján az 1. főcsoportba szakozott filozófia-bölcsélet, a 2. főcsoportba sorolt vallás, 3. főcsoport politikai – államtani és a 93/99 szakszámmal jelölt történelmi tárgyú műveket. Az adatok összeszámlálása gépi feldolgozással történt, ennek következtében elmaradtak az Egyetemes Tizedes Osztályozásból megszokott szám- és betűkombinációk, mint például „3K1” Marx – Engels műveinél, vagy „3K2” Lenin műveinél, stb. Most ezek együttesen a 300 szám alá kerültek. Így például a 943-as jelölés sok nehézséget okozott, mivel 943-nál egész Középeurópa népeinek története található. A pont utáni negyedik szám adja meg, mint ez köztudott, egy-egy nép történetének szakszámát, mint ahogyan 943.9 a magyar nép történetét fejezi ki. A statisztikai íveket úgy szerkesztették meg, hogy az ismeretterjesztő műveknél csupán a raktári jelet kellett felírni. Ezért nem tudunk határozottan felelni arra a kérdésre, melyik szerző, milyen témájú művét keresték leginkább a kölcsönzők. Utalunk azonban könyvtáraink nyomtatott katalógusára,* nagyjából ezek közül kerültek ki a kölcsönzött művek.

A társadalomtudományi ismeretterjesztő irodalomból kölcsönzött 1771 kötetnek a négy főcsoport közötti megoszlása a következő:

Szak	Kölcsönzők száma	%-os megoszlás	kötet db	%-os megoszlás
1. Filozófia-bölcsélet	70	7,3	165	9,2
2. Vallás (atheizmus)	50	5,2	101	5,7
3. Politika-államtan	370	38,6	816	45,1
93/94. Történelem	466	48,9	689	40,0
Összesen	956	100,0	1771	100,0

Legnagyobb érdeklődés a politika különböző témájú könyvei iránt mutatkozott. Az egy kölcsönzőre eső kötettség itt 2,2 db. A másik legnagyobb csoportot a történelmi tárgyú művek alkotják; ám itt az egy kölcsönzőre jutó átlagos kötettség csak 1,5 kötet. A vallás szakhoz sorolt könyvek iránt mutatkozik a legkisebb érdeklődés, de az egy főre jutó átlagos kötettség 2 db. Legmagasabb az egy főre eső kötettség a filozófiánál – noha kevesen és alacsony példányszámban keresték –, egy-egy olvasóra átlagosan 2,4 kölcsönzött kötet jutott.

Az egy-egy kölcsönzőre jutó átlagos kölcsönzést a különböző szakoknál az összforgalomban mutatkozó arány mellett azért kísérjük figyelemmel, mivel következtetéseket kívánunk levonni belőle az olvasás intenzitását illetően. Másként értékeljük ugyanis a politikai vagy történelmi művek iránti érdeklődést, bár mindkettő iránt nagyobb kereslet mutatkozott. Ha az elsőnél az egy kölcsönzőre jutó átlagkötetet 2,2 db, míg a másodiknál csak 1,5 db, – az az első esetében nagyobb egyéni érdeklődést, szakmai, tanulási érdeket sejtet, míg az utóbbi inkább csak az általános műveltség bővítését szolgálhatja. Hasonló a két másik szak, a filozófia és vallási kérdések iránti – egyébként sokkal alacsonyabb – érdeklődés közötti különbség is. A filozófia egy-egy olvasóra jutó kötettszáma viszonylag magas (2,4), a vallásé csekélyebb (2 kötet). Az elsőnél ugyancsak inkább szakmai, tanulási kedvre következtethetünk, a másodiknál inkább az általános érdeklődésre.

A filozófia szakba sorolt könyveket témájuk szerinti kisebb egységekre bontva azt látjuk, hogy megoszlásuk nagyon egyenetlen:

* 1964-ben még az 1958. évi kiadás volt érvényben!

* A Mi Könyveink. Címjegyzék a Főv. Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtárainak könyvállományából. (Szerk.: Dobos Piroska, Kondor Miklósné stb.) Bp. 1965, Állami ny. 370 l.

100 Általános művek	48 db	29,1%
140 Filozófiai rendszerek	28 db	17,0%
150 Lélektan	54 db	32,8%
160 Logika	11 db	6,6%
170 Etika	15 db	9,1%
180 Esztétika	9 db	5,4%
	<u>165 db</u>	<u>100,0%</u>

A legtöbb könyvet itt a lélektan szakból választották. Sok művet kölcsönöztek a filozófia általános kérdéseinek irodalmából. Harmadik helyre került a filozófiai rendszerek irodalma. Ezt a 165 könyvet összesen 70 kölcsönző vitte el. Foglalkozási csoportokra bontva az olvasókat és szakonként vizsgálva a kölcsönzött köteteket, a következő adatokat kapjuk:

A kölcsönzők		Az elvitt könyvek db száma szakonként							Egy főre jut, db
foglalkozása	száma	100	140	150	160	170	180	össz.	
Munkás	9	6	1	6	1	5	2	21	2,3
Ipari tanuló	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pedagógus	4	3	2	3	1	1	1	11	2,8
Más értelmiségi	6	9	3	4	2	—	1	19	3,2
Alkalmazott	15	7	3	11	1	1	4	27	1,8
Háztartásbeli	3	—	1	—	—	3	—	4	1,3
Főiskolás	7	2	4	7	2	1	1	17	2,4
Középiskolás	20	14	10	17	2	3	—	46	2,3
Nyugdíjas	4	7	4	5	1	—	—	17	4,3
Egyéb foglalkozás	2	—	—	1	1	1	—	3	1,5
Összesen	70	48	28	54	11	15	9	165	2,4

A munkásolvasók olvasási intenzitása egy tized százalékkal maradt alatta az átlagnak. Nem minden szak iránt érdeklődtek egyformán. A filozófia általános kérdéseiből és lélektanból vitték a legtöbb könyvet, utána az erkölcsi kérdések következtek. Elmélyültebb kutatási kedv mutatkozik az értelmiségi és pedagógus olvasóknál. Noha a nyugdíjasok tűnnek ki a legnagyobb átlagos kötetszámmal, mégsem lehet itt elmélyültebb kutató szándéokra következtetni. Figyelembe kell vennünk azt a már hangoztatott tényt, hogy a nyugdíjasok elég gyakran látják el családtagjaikat könyvekkel, s ha ehhez még hozzátesszük azt a tapasztalatot, mely szerint a nem könyvtári tagok kölcsönkérők hozzátartozóik olvasójegyeit a különböző oktatási formákon szükséges olvasmányaik beszerzésére, akkor nagyonis érthető ez a nagy kötetforgalom. Ez állításunkat alátámasztja az elvitt könyvanyag is. A közép- és főiskolások átlagos érdeklődést mutattak. Feltűnően hiányoznak a kölcsönzők közül az ipari tanulók. Olyan jelenség ez, melyre fel kell figyelni! Könyvtárosaink sokat foglalkoznak e csoport olvasmányaival, e témából több tanulmány is megjelent az elmúlt években. Ez az újabb adat fokozott mértékben ráirányítja figyelmünket a fiataloknak erre a csoportjára.

A 2. főcsoportba szakozzuk a vallási irodalom mellett az ateista munkákat is. Ide tartozik az összehasonlító vallástudomány és a mitoszok. Az elsőből 44 könyvet, az utóbbiból 57 munkát kölcsönöztek. Érdekli a kérdés az embereket, igyekeznek tájékozódni, illetve önálló véleményt alkotni. A következő táblázatból látni fogjuk, hogy valamennyi foglalkozású olvasó vitt ezekből a könyvekből.

A kölcsönzők		Az elvitt könyvek db száma szakonként			1 főre jut db
foglalkozása	száma	200	290	összesen	
Munkás	8	4	15	19	2,4
Ipari tanuló	4	2	3	5	1,3
Pedagógus	2	—	2	2	1,0
Más értelmiségi	4	2	2	4	1,0
Alkalmazott	11	8	15	23	2,0
Háztartásbeli	4	5	2	7	1,8
Főiskolás	2	3	4	7	3,5
Középiskolás	7	10	4	14	2,0
Nyugdíjas	7	9	9	18	2,6
Egyéb foglalkozás	1	1	1	2	2,0
Összesen	50	44	57	101	2,0

Az átlagosnál nagyobb érdeklődést mutattak a munkások, akik idevágó könyveik 2/3-át a mitológiából választották. A legmagasabb átlagos kötetszám a főiskolásoknál mutatkozik. Mivel mindkét szakból csaknem egyforma könyvmennyiséget kölcsönöztek, ezért itt feltehető az elmélyültebb tanulási kedv. A középiskolások nem vittek többet az átlagnál, azonban náluk az ateista művek vannak túlsúlyban. Nem érik el az átlagot az ipari tanulók, tehát itt is tág tere nyílik a velük komolyan foglalkozó könyvtárosoknak. Érdekes módon jóval alatta vannak az átlagnak a pedagógusok és más értelmiségiek. Ők nyilván az iskolai vagy egyéb szakmai könyvtárakra támaszkodnak e tekintetben. A nyugdíjasok viszont itt is fölötte vannak az átlagnak, ám nem kívánjuk ismételni azt, amit az előbbieknél elmondtunk.

A harmas főcsoportba sorolt könyvek tárgyalják a politika sokrétű kérdéseit. Itt találjuk a marxizmus-leninizmus klasszikusainak műveit is. Mivel az iskolai nevelés a mindenkori társadalmi rend alapján áll, számunkra igen fontos e művek forgalmának elemzése. Hasonlóan vélekedünk a 390 szakszámmal jelölt népi szokásokat, a társasélet normáit tárgyaló, valamint a babonák elleni küzdelem anyagáról is. Nagyobb egységekre bontva e könyvanyagot, a következő módon oszthatjuk fel:

	Szám	%
300 Társ. tud. általában, a marxizmus-leninizmus klasszikusainak művei	95	11,6
308 Szociológia	131	16,0
310 Statisztika	2	0,1
320 Bel-külpolitika	231	28,4
330 Közgazdaságtan	34	4,2
331 Munka, munkáskérdés	29	3,5
333 Agrárpolitika	3	0,4
338 Népgazdaság	5	0,6
340 Jog	37	4,5
350 Közigazgatás, hadművészet	50	6,1
370 Nevelés	59	7,2
390 Népi szokások, babonák	140	17,4
	816	100,0

A legnagyobb érdeklődés a bel- és külpolitika kérdései iránt mutatkozott; az okozta meglepetést, ha nem így alakult volna. A második legnagyobb csoportot a marxista klasz-

szikusok művei alkotják. Ezt követi a népi szokásokat bemutató, babonák leleplezését szolgáló munkák csoportja, majd az ezzel szorosan összefüggő szociológiai művek voltak a legkeresettebbek. Igen alacsony volt a statisztika, népgazdaság, agrárpolitika iránt az érdeklődés. Érdeemes megnézni, milyen foglalkozási csoportok között oszlanak meg ezek a művek:

A kölcsönzők		Az elvitt könyvek db száma szakonként													Egy főre jut
foglalkozása	száma	300	308	310	320	330	331	333	338	340	350	370	390	Össz.	
Munkás	64	9	20	—	46	2	2	1	1	7	13	6	35	142	2,2
Ipari tanuló	6	—	—	—	7	1	1	—	—	1	1	1	2	14	2,3
Pedagógus	14	15	4	—	—	—	—	—	—	1	3	6	4	33	2,5
Más értelmiségi	22	10	13	—	20	2	4	—	—	5	1	4	3	62	2,9
Alkalmazott	63	12	29	1	40	10	6	—	—	2	9	7	18	134	2,1
Háztartásbeli	25	1	7	—	18	1	1	—	—	1	1	4	16	50	2,0
Főiskolás	23	26	1	1	8	2	1	—	—	—	3	6	7	55	2,5
Középiskolás	56	19	9	—	35	8	5	2	1	7	7	15	23	131	2,3
Nyugdíjas	90	3	44	—	47	8	8	—	3	12	12	9	31	177	2,0
Egyéb foglalkozás ...	7	—	4	—	10	—	1	—	—	1	—	1	1	18	2,6
Összesen	370	95	131	2	231	34	29	3	5	37	50	59	140	816	2,2

Az egy főre jutó átlagot alig néhány tizednyi eltéréssel valamennyi foglalkozási csoport elérte. A munkásolvasók, kivéve a statisztika szakot, minden témakörből választottak. Az ipari tanulók egy tizeddel ugyan fölülte vannak az átlagnak, mégis feltűnő, hogy olvasmányaik között egyetlen marxista klasszikus munkája sem található. A legmagasabb átlagos kötetszámot a nem-pedagógus értelmiségi csoportba sorolt olvasók vitték el. Itt és a pedagógusoknál, valamint a főiskolai hallgatóknál nagyobb figyelem látszik az olvasmányok kiválasztásánál. Nagyon érdekes az egyéb foglalkozású olvasók viszonylag magas átlagos kötetszáma. A háztartásbeli és nyugdíjas kölcsönzők olvasmányai ugyancsak igazolni látszanak erre vonatkozó eddigi állításainkat.

Előző kimutatásunknál a történelmi tárgyú művek alkották a második legnagyobb csoportot a kölcsönzött könyvek között. A könyvek tartalma, lehetőségeinkhez viszonyítva a következő szakokra bonthatók:

	Szám	%
930 Történelemtudomány általában, régészet, művelődéstörténet	262	38,0
931/939 Ókor története	73	10,6
940 Európa népeinek története	309	44,9
950 Ázsia népeinek története	11	1,6
960 Afrika népeinek története	5	0,7
970 Amerika népeinek története	29	4,2
	689	100,0%

A legtöbb könyvet százalékszám szerint is a történelemtudomány általános kérdéseiből választották. Utána következik Európa népeinek története. Ezekből azonban nem lehetett kiválasztani pontosan a magyar nép történetét tárgyaló anyagot, mivel annak számszáma 943-mal kezdődik, hasonlóan az összes közép-európai népekével. Mégis, számításunk szerint körülbelül 200 (29%) a forgalmazott magyar történelmi művek száma. A többinél nem volt teljes bizonyossággal kimutatható, melyik nép történetével foglalkozik, mivel

egyszerűen 940 jelzetet találtunk. Ázsia népeinek történetéről nagyon kevés könyv állt az olvasók rendelkezésére, és ezek alig voltak forgalomban; az olvasók érdeklődését mutatja az elvitt könyvek száma. Az amerikai földrész történetét tárgyaló munkák száma is nagyon csekély, s hogy mennyire érdeklődnek olvasóink e téma iránt, azt bizonyítja az elvitt néhány kötet magas példányszáma.

Most nézzük meg, kik is vitték el ezeket a könyveket:

A kölcsönzők		Az elvitt könyvek db száma szakonként									Egy főre jut
foglalkozás	száma	930	931	940	943	944	950	960	970	Össz.	
Munkás	87	52	14	15	36	2	5	1	8	133	1,5
Ipari tanuló	13	10	1	2	3	1	—	—	—	17	1,3
Pedagógus	19	11	3	5	4	—	—	—	—	23	1,2
Más értelmiségi	38	26	2	3	17	—	—	—	1	49	1,3
Alkalmazott	90	48	12	14	36	5	2	—	7	124	1,4
Háztartásbeli	25	18	7	1	12	1	2	1	1	43	1,7
Főiskolás	12	5	2	3	5	—	—	—	1	16	1,3
Középiskolás	68	29	15	14	27	10	—	1	2	98	1,4
Nyugdíjas	108	58	16	20	57	7	2	2	8	170	1,6
Egyéb foglalkozás ..	5	5	1	4	4	1	—	—	1	16	3,2
Összesen	466	262	73	81	201	27	11	5	29	689	1,5

A munkások sokirányú érdeklődése éppen megüti az egy főre jutó átlagot. Mindössze két tized eltéréssel az ipari tanulók is elérik az átlagot. Kimagaslóan eltér az átlagtól az egyéb foglalkozású olvasók kötetszáma. Lehetek ezek az olvasók valamelyik fegyveres testület tagjai, akik különböző fokú oktatásban tanulnak és a könyvtárból szerezték meg szükséges olvasmányaikat. Néhány tizeddel fölülte van az átlagnak a háztartásbeliek kötetszáma. Mivel minden szakból választottak anyagot, gondolhatnánk, hogy egyéni érdeklődés van mögötte. De sohasem lehetünk egészen bizonyosak, a kölcsönzők voltak-e valóban a könyv olvasói. A pedagógusok elmaradtak az egy főre eső átlagtól, ám náluk a sokkal jobban felszerelt iskolai könyvtár versenyével kell számolnunk. A nyugdíjasok szívesen választanak történelmi tárgyú műveket saját ismereteik bővítésére.

Az eddigiekben csak az olvasók számát említettük, de nem mutattuk ki, mennyi volt a kölcsönzők között a nő és a férfi, illetőleg hány könyv volt a férfi- és nőolvasóknál. Ezt pótoljuk a most következő kimutatásban:

A kölcsönző foglalkozása	A kölcsönző			A könyvek darabszáma			Egy főre jut	
	férfi	nő	össz.	férfinél	nőnél	együtt	férfinél	nőnél
Munkás	124	44	168	241	74	315	1,9	1,7
Ipari tanuló	19	4	23	30	5	35	1,4	1,2
Pedagógus	14	25	39	20	49	69	1,4	2,0
Más értelmiségi	57	13	70	107	27	134	1,9	2,0
Alkalmazott	65	114	179	119	189	308	1,8	1,6
Háztartásbeli	—	57	57	—	106	106	—	1,8
Főiskolás	24	20	44	57	34	91	2,4	1,7
Középiskolás	82	69	151	156	139	295	1,9	2,0
Nyugdíjas	141	69	210	244	135	379	1,7	2,0
Egyéb foglalkozás	9	6	15	25	14	39	2,8	2,3
Összesen	535	421	956	999	772	1771	1,8	1,8

Ez a statisztika azért érdekes, mert az eddigiekben kimutattuk ugyan, hogy nőolvasóink érdeklődés tekintetében elmaradtak a férfiak mögött; ha azonban az egy főre

jutó könyvtárat vizsgáljuk, akkor látnunk kell: az olvasás intenzitását illetően nem maradnak el a nők az átlagtól, mivel a tízféle foglalkozási csoportból öt felette van az átlagnak. Az átlag alatt maradtak az ipari tanulók közül a lányok, és az alkalmazotti rétegnél a nők. Felette vannak az átlagnak, a férfiakat megelőzve a pedagógusok, (de ezek többsége nő), más értelmiségi foglalkozásúak, nyugdíjasok és a középiskolások. Az olvasás intenzitását illetően magasan felette vannak az átlagnak az egyéb foglalkozású férfi és nő-olvasók. A férfi kölcsönzők között az átlag alatt maradtak az ipari tanulók és a pedagógusok. Eredménynek kell tekintenünk, hogy a munkások nem maradnak el az átlagtól, ez bizonyítja azt is, hogy milyen megkülönböztetett figyelemmel foglalkoznak könyvtárainkban ezzel az olvasó csoporttal.

Vizsgálódásaink végére értünk, megmutattuk munkánk eredményeit, és ahol akadt, hiányosságait. Úgy érezzük, jobb munkát is végezhetünk volna a könyvek szerzőinek és címének ismeretében. Néhány tanulságot azonban ki kell emelnünk, melyekre a kimutatások fényt vetettek. Ezek között látnunk kell, hogy *olvasóink között nagyobb propagandát kell kifejtenünk a társadalomtudományi művek nagyobb olvasottsága érdekében*. A rendelkezésünkre álló adatok tanúsága szerint csak minden nyolcadik olvasónál volt társadalomtudományi munka, és csak minden tizenötödik kölcsönzött könyv volt társadalomtudományi témakörből. A feladat már azért sem egyszerű, mivel könyvkiadásunk sem eléggé segíti e törekvésünket vonzó külsejű, értékes tartalmú munkák kiadásával. A nehezebb kérdéseket olykor brosúra jellegű, általános kijelentésekkel tűzdelt kiadványokkal kerülik meg.

A KÖNYVEK MEGOSZLÁSA KÖLCSÖNZŐK ÉS A FŐ SZAKOK SZERINT

A kölcsönző foglalkozása	A könyvek száma a négy főcsoport szerint								Összesen
	100/180		200/290		300/398		930/980		
	férfinél	nőnél	férfinél	nőnél	férfinél	nőnél	férfinél	nőnél	
Munkás	13	8	11	8	110	32	107	26	315
Ipari tanuló	—	—	2	2	13	1	15	2	35
Pedagógus	4	7	2	—	8	25	6	17	69
Más értelmiségi	15	4	2	2	52	10	38	11	134
Alkalmazott	5	22	9	14	58	76	47	77	308
Háztartásbeli	—	4	—	7	—	52	—	43	106
Főiskolás	11	6	5	2	31	21	10	5	91
Középiskolás	22	24	7	7	74	63	53	45	295
Nyugdíjas	6	11	7	11	113	59	118	54	379
Egyéb foglalkozású	2	1	1	2	14	4	8	7	39
Együtt	78	87	46	55	473	343	402	287	1771

Amint végigkísértük a munkásolvasók kölcsönzéseit, fel kellett hívnunk a figyelmet sokirányú érdeklődésükre; a könyvek számszerű kölcsönzésében elérik az átlagot. Azonban a jövő munkása, az ipari tanuló, mindenütt alatta maradt ennek. Különösen feltűnik az, hogy olvasmányaik között egyetlen marxista klasszikus, vagy filozófiai kérdés sem szerepel. Sokat foglalkozunk ezekkel a fiatalokkal, feltehetően nem vettük még észre, mennyire hiányzik az érdeklődésük köréből a társadalomtudományi anyag. Ez csak ilyen nagy összehasonlítás során derülhet ki.

Eddigi tapasztalatainkat igazolták a kimutatásnak azok a részei, melyek megmutatták, milyen kiemelkedő érdeklődést mutatnak a társadalomtudományi munkák iránt a pedagógusok, más értelmiségiek. Ennél valamivel kisebb érdeklődés mutatkozott a közép-

és főiskolásoknál, valamint az egyéb foglalkozású olvasóinknál. Meglepetésként hat, hogy átlag alatt maradnak az alkalmazottak, pedig e foglalkozási csoportba soroljuk a tisztviselőket is. Számszerint ugyan sokan kölcsönöztek sok könyvet, és mégsem érték el az átlagos kötetszámot. Nagyon nehéz a helyzet a nyugdíjasok és háztartásbeliek esetében, mert – ahogy már tisztázódott – nem mindig bizonyos, hogy valóban a maguk számára vitték el a kiválasztott könyvet.

Nőolvasóink nagyon elmaradtak a társadalomtudományi művek kölcsönzésében, közöttük elsősorban a munkásnők és az ipari tanuló lányok. Nagyon nehéz probléma ez, mivel könyvtárosaink nagyon is túl vannak terhelve, és bizony nehezen jutnak hozzá, hogy minden kölcsönzővel egyénileg foglalkozzanak. Ismerve áldozatkészségüket, ezt az akadályt is legyőzik, ha felismerik eddigi munkájuknak ezt a hiányosságát.

Örülénk, ha a felmérés itt feltárt tapasztalataival hasznára lehetnének könyvtári munkánk további javításának.

Rudas Klára

Könyvtár	1950. évi költés				1951. évi költés				Művek száma
	Összes	Magyar	Idegen	Összes	Magyar	Idegen	Összes		
1. K. K.	100	80	20	110	90	20	120	100	
2. K. K.	80	60	20	90	70	20	100	80	
3. K. K.	120	100	20	130	110	20	140	120	
4. K. K.	90	70	20	100	80	20	110	90	
5. K. K.	110	90	20	120	100	20	130	110	
6. K. K.	70	50	20	80	60	20	90	70	
7. K. K.	130	110	20	140	120	20	150	130	
8. K. K.	60	40	20	70	50	20	80	60	
9. K. K.	140	120	20	150	130	20	160	140	
10. K. K.	50	30	20	60	40	20	70	50	
Összes	1000	800	200	1100	900	200	1200	1000	

...

...

A TERMÉSZETTUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI KÖNYVEK FORGALMA HÁLÓZATUNKBAN

Az utolsó fél évszázad tudományos-technikai eredményei nagymértékben befolyásolják a tömegek érdeklődését. A szocialista-kommunista társadalom sokféle eszközzel emeli a tömegek szakképzettségének színvonalát, elősegíti a technikai tapasztalatok eredményes átadását. Az anyagi-technikai bázis kiépítése jelentős feladatokat ró a termelésben résztvevőkre is. Az új technika elsajátítása együtt jár a folyamatos továbbképzéssel, s ez nem lehet pusztán az iskola, az üzemekben szervezett tanfolyamok feladata. A kurrens szakirodalom folyamatos nyomonkövetése önképzés útján, a legkevesebb beruházást igénylő továbbképzési forma.

A tőkés világ a maga aspektusából szintén sokat tesz azért, hogy a természettudományos és műszaki tapasztalatok viszonylag széles körben, gyorsan elterjedjenek. A termelőapparátusra jellemző nagymértékű gépesítés, automatizálás egyre több magasképzett-ségű munkást, technikust, mérnököt követel. A termelőeszközök bonyolultsága, a kézműipar maradványainak felszámolása, egyre több embert kényszerít az új gépek, eljárások, termelési folyamatok megismerésére.

Ezekre a tényekre hivatkozva állíthatjuk, hogy a természettudományi és műszaki könyvek iránti igény számszerű és minőségi növekedése, korjelenség. Jól tükrözik ezt a tényt a könyvkiadás adatai is. Az elmúlt évek során jelentős, speciális olvasórétegek alakultak ki. A legegzaktabb tudományos eredmények is széles érdeklődésre tarthatnak számot. A tömegkommunikációs eszközök fejlődése következtében a tudományos-technikai eredmények megszületésük után szinte néhány órával már a nagyközönség tudomására jutnak. Gondoljunk csak a televízió által egyenesben közvetített rakéta-indításokra, műtétekre, technikai újdonságok bemutatására.

A spontán érdeklődést a változó környezet is kiváltja. Az új technikai eszközök megjelenése a maguk tárgyi valóságában a megvalósulás stádiumában is képesek arra, hogy szakkönyvekben, népszerűsítő művekben való bűvárkodásra késztesseken széles tömegeket. Jól megfigyelhető volt ez a jelenség egy nemrégiben megkötött gazdasági szerződés kapcsán: Magyarország atomerőművet vásárolt a Szovjetuniótól. A könyvtárakban is lemérhető volt az érdeklődés a felmerülő reference kérdések alapján. „Hogyan lehet az atomerőműben villamosenergiát termelni? — „Gazdaságos-e nálunk az atomerőmű?” — „Nem jelent-e veszélyt a lakosságra?” stb. A sajtó, a rádió, a televízió is gazdag ismeretterjesztő anyagot tárt fel az érdeklődés kielégítésére. De így volt ez a Telstar-ral, a szovjet és az amerikai űrhajós sikerekkel stb. kapcsolatban is.

Sok esetben a spontán érdeklődés kiindulópontja lehet az elmélyültebb tanulásnak. A népművelésben hallatlanul nagy jelentősége van az ösztönös odafigyeléstől a tudatos nyomonkövetéssé alakulás folyamatának. Ez a folyamat nagy hatással van az emberek világnézetére is. Annak ellenére, hogy ma még elég keveset tudunk a természettudományos

világkép szubjektív kialakulásának apró műhelytitkairól, az érvek elfogadása, a „befogadónvá válás” pszichológiai indítékainak ismeretében sokat tehetünk azért, hogy a naív világképet felváltsa a tudományos világkép. A tudatformálás folyamata igen fontos kérdése a mi társadalmunknak, ezért kell jobban tanulmányoznunk az érdeklődés alakulását, az ezt kiváltó tényezőket. Annál is inkább, mert az ezirányú vizsgálódások számos tapasztalattal gazdagítják a népművelést, a politikai, gazdasági, tudományos, technikai propagandánkat.

Nyilvánvaló azonban, hogy a szakképzettség színvonalának emelése elképzelhetetlen könyvek nélkül. Az állandó továbbképzés pedig ma már elengedhetetlen feltétele a szakmai fejlődésnek. Ez egyben azt is jelenti, hogy a dolgozók, munkások vagy értelmiségiek nem bizonyos határok közé zárt időszakban (pl. a szakközépiskola, egyetem elvégzése során) olvassák a speciális könyveket, hanem folyamatosan, egész életük folyamán.

Ennek megfelelően alakulnak a könyvtárak feladatai és lehetőségei is. Az általános szakkönyv s a népszerű ismeretterjesztő könyv ma már minden közművelődési könyvtárban törzsanyag. A felsőfokú szakkönyvek, egyetemi tankönyvek iránti kereslet is megnőtt. A közművelődési könyvtár egészséges reakciója erre: a szakkönyv anyag felrészítése, a műszaki, természettudományos könyvek kiadásának figyelemmel kísérése, és a tájékoztatás megszervezése.

A hatvanas évek elején a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában létrehozott három műszaki részleg lényegében ilyen koncepció jegyében alakult. Ezek a részlegek azonban gyökeres fordulatot nem hoztak a közművelődési könyvtár keretén belül, s eredményeik meglehetősen elszigeteltek maradtak. A közművelődési könyvtár humán beállítása egyrészt a meglévő állományból következik, másrészt a könyvtárosok zömének egyoldalú műveltségéből. Anélkül, hogy mélyebben behatólnánk a két kultúra vita bonyolult problematikájába, jelezni szeretnénk, hogy a jelenlegi problémák zöme éppen ebben az egyoldalú tájékozottságban rejlik. Nemcsak a természettudományos és műszaki kultúra látja ennek a kárát, hanem a társadalomtudományok gazdag irodalmában sem tud eléggé felzárkózni a követelményekhez a közművelődési könyvtár. A szerző és cím alapján kért könyvek az olvasó kezébe kerülhetnek. Az analitikus, tárgykörök szerint jelentkező igények kielégítése már nem ilyen egyértelműen eredményes. A szerzeményezést jórészt olyan könyvtárosok végzik a természettudományos és műszaki területről is, akik nem tudják megítélni az adott könyvek hasznát és csupán az egyébként megbízható Új Könyvek tájékoztatására utalva, sokszor kimaradnak a beszerzési listákról fontos könyvek is. Ezen a területen érdemes volna megvalósítani a kellően mérlegelt központi szerzeményezést a kerületi könyvtárak számára.

Komoly problémát jelent az országos könyvtárstatisztikai rendszer néhány krónikus fogyatékosága: a kikölcsönzött könyvek csak darabszámként jelentkeznek a statisztikai rubrikákban. A könyvek értéke szerinti bontás a jelenlegi feltételek miatt elképzelhetetlen. Érdemes azonban utánagondolni: egyforma helyértékkel szerepel a statisztikánkban az ismeretterjesztő könyv és a felsőfokú kiadvány. Célszerű lenne érték szerinti bontásban feltárni egy-egy könyvtár anyagát, mert csak így tájékozódhatunk a könyvállomány tényleges összetételéről: hogyan állunk, képesek vagyunk-e kielégíteni a jelentkező és a lappangó szükségletet?

A továbbiakban éppen erre kívánunk vállalkozni: rögzíteni a már birtokunkban levő tapasztalatokat, tanulságként s a továbbjutás előfeltételeként. Az 1964-ben végzett központi felmérés adatainak birtokában, a szakirodalomban fellelhető tapasztalatok alapján próbáljuk értékelni ez irányú munkánkat és a további teendőik sorrendjét.

1. Kik olvassák a műszaki és természettudományos könyveket?

Az olvasócentrikus vizsgálódások kiindulópontja megállapítani, hogy kik olvassák a könyveinket. Eljutnak-e a kérdéses művek a feltételezett használóhoz?

Az 1964-es felmérés alapján* a felmérésben résztvett olvasóknak több mint a fele, 54,2 százaléka kölcsönzött valamilyen ismeretterjesztő könyvet (8241 olvasóból 4470 fő). A felmérésben résztvett nőknek csak 46,7 százaléka, a férfiaknak pedig 63,3 százaléka igényelte az ismeretterjesztő irodalmat, pedig a nők a felmérésben csaknem 10 százalékkal magasabb arányban vettek részt. (Férfi: 45,5 százalék, nő: 54,5 százalék volt.) A felmérésben való részvételük arányához képest, az ismeretterjesztő művek olvasásában vezettek a pedagógusok, a fő- és középiskolások, s utánuk a munkások és egyéb értelmiségiek következtek. Lemaradnak az alkalmazottak, a háztartásbeliek, és az „egyéb” kategória olvasói. A legnagyobb mértékű csökkenés a nyugdíjasoknál jelentkezik, pedig közülük került ki a felmért olvasók legnagyobb csoportja. Ezek az összefüggések lényegében megegyeznek eddigi tapasztalatainkkal.

Az iskolai végzettség szerinti megoszlásban az ismeretterjesztő műveket olvasók és a felmért összes fő arányában az általános iskolát nem végzeteknél mutatkozik a legnagyobb lemaradás (14,0 százalékos). A 8 általános birtokában a különbség csak 1,4 százalék. A középiskolai végzettséggel rendelkezők 7,0 százalékkal, a jelenlegi 6,4 százalékkal nagyobb mértékben érdeklődtek ismeretterjesztő művek iránt, mint amilyen az összolvások közötti arányuk volt.

Nézzük meg a kölcsönzött természettudományi és műszaki könyvek abszolút számait és százalékos megoszlását az iskolai végzettség, életkorok és a foglalkozás szerinti megoszlás alapján:

Az olvasók iskolai végzettsége	Term. tud.-ban	Műsz. tud.-ban	A felmérésben részt vett olvasók %-os megoszlása
	elfoglalt százalékos arány		
8 általános alatt	6,6	4,3	11,5
8 általánost végzett	27,5	31,4	25,4
Középiskolát végzett	21,5	18,4	20,7
Egyetemet, főiskolát végzett	7,9	6,3	8,0
Nem válaszolt	15,5	11,9	15,7
Jelenleg tanul	21,0	27,7	18,7
Összesen	100,0	100,0	100,0

A természettudományos és műszaki könyveink olvasói közül a 8 általánost végzettek és a jelenleg tanulók kölcsönzik a legtöbb könyvet. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők viszonylag alacsony százalékos aránya állományunk összetételével természetszerűleg összefügg. A legtöbb problémát a 8 általánost nem végzett olvasóink jelentik. Kevés az olyan alapfokú könyv, amely áthidalhatná az alacsony iskolai végzettséggel együttjáró problémákat. Az Ipari szakkönyvtár könyvei is meghaladják ennek az olvasórétegnek a felkészültségét. Némi eredményt lehet elérni az ipari tanulók számára kibocsátott tankönyvek kölcsönzésével. A középiskolát végzettek érdeklődése a műszaki irodalom iránt jóval a lehetőségek alatt marad. Ez a tény az általános gimnáziumok tanterveiből is fakad. A szakközépiskolákat elvégző diákok természettudományos és műszaki könyvek iránti igénye lényegesen magasabb, mint a gimnáziumot végzetké.

* DOBOS Piroska – H. dr. VARSÁNYI Livia: Mit olvas a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtárainak közönsége? = FSZEK évkönyve. 1964 – 65.

Megnevezés	15-18	19-26	27-39	40-59	60-	Összesen
Term. tud.	21,2	15,5	14,9	24,7	23,7	100,0
Műszaki	34,8	20,3	14,9	16,2	13,8	100,0
A felmérésben részt vett olvasók %-os megoszlása	19,3	14,4	12,5	22,8	31,0	100,0

Érdekesen alakul a természettudományi és a műszaki érdeklődés, ha az életkor szerint csoportosítjuk, és összehasonlítjuk az egyes olvasókat. Amíg a műszaki érdeklődés a legfiatalabb korosztályokban a legmagasabb és az idősebbeknél fokozatosan csökken, addig a természettudományoknál éppen fordított a helyzet: a legfiatalabb csoport kivételével (amely valamivel nagyobb érdeklődést mutat mint amilyen a létszámának aránya), bizonyos, bár nem egyenletes növekedés mutatkozik az idősebb korosztályok javára. Ennek magyarázatát az adja, hogy a műszaki irodalom olvasása bizonyos mértékig foglalkozási érdeklődést tükröz (s ezért ez ismereteket tanulók és felhasználók, vagyis a fiatalabbak aktívabbak e téren), viszont a természettudományi művek olvasása (a még tanuló legifjabb korosztály kivételével) már egyéni szórakozást, hobbyt szolgál elsősorban (s ezért az inkább ráérő idősebb korosztályok keresik).

A természettudományi és műszaki irodalom olvasóinak foglalkozás szerinti megoszlása a következő képet nyújtja:

Foglalkozás	Term. tud.	Műszaki	Az összes olvasók aránya
Munkás	19,7%	29,4%	17,7%
Értelmiségi	7,1%	5,9%	5,3%
Tanuló	22,6%	31,0%	18,7%
Nyugdíjas	18,6%	6,4%	23,8%
Egyéb	32,0%	27,3%	34,5%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%

A foglalkozás szerinti bontás egészséges képet mutat. A munkásolvasók természettudományi kölcsönzése jónak mondható, a műszaki irodalom iránti érdeklődése pedig egyenesen kiemelkedő (csaknem kétszerese arányuknak). A diákok magas aránya ellenére van még tennivalónk, különösen a természettudományi művek terén; a műszaki anyag forgalma itt is jó. Az értelmiség viszonylag alacsony kölcsönzési aránya egyrészt abból adódik, hogy a humán értelmiség van többségben a könyvtárainkban, másrészt a magasabb színvonalú ismeretterjesztő könyvek csak kis számban találhatóak a kerületi könyvtárakban. A műszaki értelmiség kölcsönzése is korlátozottak, a műszaki részlegekkel rendelkező könyvtárak kivételével nem találják meg a műszaki kézikönyveket, bibliográfiákat, összefoglaló szakkönyveket stb. Itt a főfeladat az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ és a vállalati szakkönyvtárak népszerűsítése.

2. Milyen könyveket keresnek a természettudományi és műszaki irodalomból?

Vizsgálódásunk során az alábbiakban azt kívánjuk elemezni, hogy a műszaki-tervezettudományi művek milyen szakágazatai iránt érdeklődnek az olvasók. Kiindulópontunk – mint az előző részben is – az 1964. évi könyvtári felmérés adatai.

Az egyes természettudományi szakcsoportok iránti érdeklődés a következőképpen oszlott meg:

Szak	db	%
500 Természettudomány	39	10,8
510 Matematika	55	15,3
520 Csillagászat	32	8,9
530/535 Fizika	39	10,8
537/538 Villamosság. Mágnesség	12	3,3
539 Az anyag fizikai szerkezete	19	5,3
540/549 Kémia	25	6,9
550/553 Geológia	37	10,3
560/570 Óslénytan. Biológia	33	9,2
580 Botanika. Növénytan	8	2,2
590 Állattan	59	16,4
Összesen	358 db	100,0%

A táblázat adatainak értelmezése számos problémát rejt magában. Egyrészt azt, hogy az öt napon át történő felmérés eredménye valóban a lényegét tükrözi-e a kerületi könyvtárakban folyó természettudományos és műszaki könyvajánlásnak. Másrészt azt, hogy a számadatok egyetlen adott időszakban folyó munkát jellemeznek-e vagy általában a könyvtári munkára is jellemzők. Véleményünk szerint az adatok egy adott időszak kölcsönzési adatait tükrözik, de nem jellemzők az ezirányú munkánk egészére. Ez a könyvigény szakaszosságából is adódik. Tapasztalatunk szerint *október – november – december – január – február* hónapban a legintenzívebb az érdeklődés a jelzett két szak iránt. Ez összefügg az oktatási programokkal is. Márciustól szeptember végéig fokozatosan csökkenő, illetve emelkedő tendenciát mutat a kereslet. A felmérés szeptemberi időpontja csak megközelítően reális képet adhat.

Októbertől februárig a tanulmányokhoz szükséges segédkönyveket keresik inkább: a matematika, fizika, kémia könyvei a legkelendőbbek. Aránytalanul kevés könyvet kölcsönöznek az atomfizika és a növénytan köréből. Különösen sokat forgalmazott könyvek a példatárak, összefoglalók, például a Bolyai-könyvek.

A nyári hónapokban jelentősen visszaesik e kereslet, s ebben az időszakban az idősebb korosztályok kölcsönzési részaránya nő. Elsősorban a csillagászáttal és állattannal foglalkozó ismeretterjesztő könyvek iránt érdeklődnek.

A *műszaki könyvek* iránti kereslet összességében hasonló, sőt valamivel nagyobb is, mint amilyen a természettudományoké volt. A szakmegoszlás ezen a téren a következő:

Szak	db	%
608 Találmányok és felfedezések	19	4,9
620 Anyagvizsgálat. Szerkezeti anyagok ismerete. Energiagazdálkodás	20	5,1
621 Általános géptan. Gépszerkesztés. Villamosság	72	18,6
622/625 Bányászat. Haditechnika. Mélyépítés. Közlekedés technika	5	1,2
626/628 Vízépítés. Csatornázás. Fűtés. Világítás	18	4,6
629 Közlekedési eszközök	44	11,3
641/649 Házigazdaság. Háztartás	139	35,8
651/698 Irodaszervezés. Híradásügy. Könyvnyomtatás. Közlekedésügy. Könyvvitel. Üzemgazdaság. Vegyipar. Élelmiszeripar. Olajok. Zsírok. Üveg- és kerámiaipar. Festőiparok. Kohászat. Könnyűipar. Papír és kartonipar. Textilipar. Finommech. Építőipar	70	18,5
Összesen	387 db	100,0%

A műszaki könyvek iránti keresletet mutató táblázatra is érvényesek az előzőekben elmondottak. Külön problémát jelent itt a háztartási könyvek kérdése. A mi nyilvántartásunk, csoportos leltárkönyvünk és statisztikánk a műszaki könyvek között tartja számon ezeket a könyveket, ami természetesen torzítja a valóságot. A táblázatból könnyen kiszámítható, hogy adatszolgáltatásunkban jelentkező értéknek több mint egyharmad részét szakácskönyvek és horgolókönyvek teszik ki.

A műszaki könyvek iránti igény lényegében három nagy témakörben jelentkezik: az elektrotechnika, közlekedéstechnika és az építőipar terén. A műanyagipar és a vegyipar könyvei is népszerűek. A felmérés időszakájában az üzemgazdaság, üzemszervezés könyveit alig keresték. Az Ipari Szakkönyvtár, a Táncsics Kiadó szakmunkásoknak szánt kötetei nagy népszerűségnek örvendenek a munkásolvasók között. A műszaki középkaderek igényeit csak a műszaki részlegek tudják kielégíteni. A legnagyobb forgalmat a népszerű ismeretterjesztő könyvek érik el, például a Rádióamatőr füzetek, Kis technikus könyvtár, barkácskönyvek. A tanulóifjúság könyvigényeit középiskolás szintig ki tudjuk elégíteni.

3. Milyen feladatot rónak a kerületi könyvtárakra a jelenlegi és a várható természettudományi-műszaki igények?

Az 1964-es felmérésben kapott mutatószámok jelentős eredményeket rögzítenek, de felhívják figyelmünket a hiányosságokra és további lehetőségeinkre egyaránt.

Statisztikai adataink alapján elmondhatjuk, hogy lassú, de előremutató emelkedés tapasztalható az 5–6-os anyag forgalmazásában. Ebben jelentős része van a fővárosi könyvtárhálózat három műszaki részlegének is. Ennek ellenére természettudományi és műszaki propagandamunkánk még nem eléggé aktív, átgondolt, így sok esetben a felmerülő, profilbavágó igényeket sem tudjuk kielégíteni.

Pedig a jelenlegi igények kielégítése közvetlenül is összefügg a termelési feladatokkal, ideológiai, politikai célkitűzéseinkkel. Ezért kell nagyobb gondot fordítani a kifejezetten műszaki propagandára. Nem lehet egyetérteni azokkal, akik ezt a feladatot szeretnék egyértelműen átruházni a műszaki könyvtárakra.

A műszaki propaganda célja, a „miért?” többnyire tisztázott, a „hogyan?” annál kevésbé. A kerületi könyvtárak 5–6-os anyagának szerzeményezését meggondoltabbá, rendszeresebbé kell tenni. A felnőttoktatás, az iskolán kívüli népművelés, a hobby, a szakmai érdeklődés kielégítése, a korunk emberére jellemző tudásszomj, mind ezt követeli. A „hogyan?”-t a jobb lehetőségek biztosításával kell kezdeni. A gyakorlati tapasztalatok azt bizonyítják, hogy fokozott érdeklődés nyilvánul meg a matematika, kémia, fizika témák örebe tartozó könyvek iránt (felnőttoktatás, középiskola, szakmunkásképzés stb.). Ezért célszerű ezeket a szakokat megerősíteni, állományukat gyarapítani. Ezek a könyvek a legjobb propagátorai a könyvtár műszaki könyveinek. A népszerű elektrotechnika, híradástechnika, rádió, televízió, közlekedés szakjainak fejlesztése kivétel nélkül a forgalom növekedését is eredményezi minden közművelődési könyvtárunkban. A területenként jelentkező differenciált igények szerint lehet fejleszteni azokat a szakágakat, amelyek iránt egy adott könyvtárban az átlagosnál nagyobb az érdeklődés. Az ismeretterjesztő könyvek mellett gondot kell fordítanunk a szakkönyvek beszerzésére (kézikönyvek, adattárak, alap- és középfokú műszaki könyvek), az intenzív szakmunkásképzés, automatizálás, a gazdasági átszervezések fontosságának megfelelően.

Jobban figyelembe kell venni, hogy a materialista világnézet kialakításához jó eszköz az a könyv, amely a természettudomány és a technika eredményeivel sugallja és bizonyítja a marxista világfelfogás igazát. Sok ember eleve elzárkózik a filozófiai megközelítés, meggyőzés érvei elől, de elfogadja és elgondolkozik a természettudományos és műszaki eredményeken. Ezek bemutatásával tehát elindíthatunk egy folyamatot, amely eljuttat a marxista világnézetéhez.

A közeljövőben egyre újabb és újabb igények jelentkezésére számíthatunk, mindenekelőtt a színvonalas tájékoztatás igényére. Elvben már ma is lehetőségünk van a tájékoztatásra a természettudomány és a műszaki ismeretek területén: mi hol található, milyen kézikönyvben lehet utánanézni egy adott problémának stb. A hatásos munka érdekében mindenekelőtt a műszaki részlegek elszigetelt tevékenységét kell felszámolni hálózati szinten. Meg kell oldani a könyvtárközi kölcsönzést a már jelenleg is a hálózat birtokában levő természettudományi és műszaki könyvek tekintetében. Gyakorlatilag ez a rugalmasabb kezelést, a lebonyolítási technika egyszerűsítését kívánja.

Nem mellékes az állomány feltárásában a katalógusok kérdése. A hálózati szinten szerkesztett műszaki katalógus eljut majd minden kerületi könyvtárba, de felhasználása, sokoldalú ismertetése, frissen tartása új feladat lesz.

A differenciált érdeklődés, illetve igény a speciális témák iránt már most is jelentkezik, de holnap már általános jelenség lesz a könyvtárainkban. Idejében fel kell készülnünk ezeknek az igényeknek a fogadására.

Szecsődi János

AZ ISMERETTERJESZTŐ IRODALOM FORGALMÁNAK ALAKULÁSA A GYERMEKKÖNYVTÁRBAN

Gyermekkönyvtárainkban az olvasókkal való foglalkozás célja a gyermekek sokoldalú olvasóvá való nevelése. Nemcsak a könyvtáros-tapasztalatok, hanem a gyermeklélektani vizsgálatok is azt mutatják, hogy a gyermekek érdeklődési köre, nemcsak a más korosztályokkal való összehasonlítás tekintetében, hanem a tudományok fejlődésével is fokozatosan bővül. A könyvtárosok éppen ezt a mindenirányú érdeklődést ragadják meg annak érdekében, hogy ne csak sokoldalú, hanem lehetőleg rendszerezett ismeretanyagot juttassanak olvasóiknak. Az ezirányú munka eredménye az ismeretterjesztő könyvállomány és forgalom számaiban tükröződik.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyermekrészlegeiben az ismeretterjesztő irodalommal, mint általában a gyermekkönyvtárüggyel való tudatos foglalkozás később kezdődött meg, mint a felnőtt-könyvtárakban. Ez lényegében alig egy évtizede indult meg. Ekkor kapott nagyobb lendületet a gyermekolvasókkal és az ifjúsági szerzeményezéssel való foglalkozás központi irányítása.

A gyermekkönyvtárak azóta jelentékeny fejlődést mutattak mind az ismeretterjesztő irodalom állományának, mind forgalmazásának területén. A 2. sz. gyermekkönyvtár – amelynek a tapasztalataival a továbbiakban foglalkozunk – hasonlóképpen előrelépett e téren.

Az ismeretterjesztő könyvállomány és kölcsönzésének alakulása

A gyermekrészlegeknek sokéves öröklött anyagot kellett felfrissíteniük ebben az időszakban, ezért az állomány összetételén lényeges változást igen nehéz volt végrehajtani. A megnyíló új gyermekkönyvtárakat azonban kevésbé nyomasztotta a régi könyvanyag, mivel vagy teljesen függetlenül létesültek, (így a 2. sz. gyermekkönyvtár) vagy egy megszűnt gyermekrészleg anyagából válogatással, de jelentős részben új beszerzéssel alakíthatták ki állományukat. Természetesen a tervszerű összeállítást befolyásolta a könyvkiadás is. Gyermekkönyvtárunkban például az állománynak mindössze 21,2%-a volt ismeretterjesztő irodalom a könyvtár megnyitásának idején, de az első év folyamán szerzeményezett könyvanyagnak (1627 kötet) már 31,1%-a ismeretterjesztő könyv. Nézzük meg az állomány összetételének alakulását és az ismeretterjesztő anyag forgalmát 6 év folyamán:

Év	Az ismeretterjesztő könyvek	
	állománya az összes könyv százalékában	kölcsönzésének %-os aránya
1961	27%	20%
1962	31%	28,9%
1963	34%	28,2%
1964	38%	29,4%
1965	38%	32%
1966	40%	35%

Látható, hogy az ismeretterjesztő állomány növekedését a kölcsönzés százalékarányának sokkal gyorsabb emelkedése követi: az állomány arányban bekövetkezett 48%-os emelkedéssel szemben a kölcsönzés arányában 75%-os volt a növekedés.

Az ismeretterjesztő állomány kihasználtsága 1961-ben 74%-os volt, 1966-ban pedig már 88%-os. Ez azt jelenti, hogy mindinkább megközelíti a szépirodalmi könyveket, habár műfajánál fogva szükségszerű, hogy mögöttük maradjon.

Az ismeretterjesztő kölcsönzés behatóbb elemzése céljából 1967 tavaszán, 50 napon át címszerinti felmérést készítettünk a kiadott ismeretterjesztő könyvekről. Ez az elemzés azért vált szükségessé, mert kölcsönzési statisztikánkat össze kívántuk hasonlítani a 30 évvel ezelőtti eredményekkel, amelyeket *Zsák Wilfried*: „A Fővárosi Könyvtár és ifjúsági olvasói” című munkájában tár fel. (Megjelent: A Fővárosi Könyvtár évkönyve, 1936.) A szerző a 3. sz. könyvtár gyermekrészlegéről számol be tanulmányában, és száz nap kölcsönzését elemzi.

1936-ban Zsák Wilfried adatai szerint

100 nap alatt a kölcsönzött művek száma 6938 kötet volt:
ebből ismeretterjesztő 1356 kötet (14%)

1967-ben a mi gyermekkönyvtárunkban

50 nap alatt a kölcsönzött művek száma 9085 kötet volt:
ebből ismeretterjesztő 3105 kötet (34%)

A fejlődés tehát nyilvánvaló.

Az 1967. évi 50 napos felmérés időszakában az ismeretterjesztő könyvek, továbbá forgalmuk számszerű és százalékos aránya a következőképpen alakult:

Szak	Könyvállomány		Forgalom			
	Kötetszám*	%	Művek száma	%	Kötet	%
0-2	267	6,5	70	5,9	186	6
3	96	2,3	29	2,5	77	2,5
4	115	2,8	27	2,3	61	2
5	744	18,1	219	18,7	696	22,4
6	710	17,3	210	17,9	587	18,9
7	1094	26,6	328	27,9	687	22,1
8	170	4,1	21	1,8	75	2,4
9	915	22,3	270	23	736	23,7
Összesen	4111	100	1174	100	3105	100

* A könyvtárosi kézikönyvtár kötetei nélkül

A könyvforgalmat az egyes szakokban nagymértékben befolyásolja a megfelelő témában rendelkezésre álló könyvanyag, és ezen belül az is, hogy hányféle mű található abban.

Figyelemreméltó, mennyivel magasabb a könyvforgalom az állományénál a természet-tudományi, a műszaki és kisebb mértékben a földrajz-történelmi témákban. Ez azt jelenti, hogy a könyvkiadást ezeken a területeken a gyermekolvasók fokozott érdeklődése kíséri. A könyvek kihasználtsága a 4, 7 és a 8 szakban nem elégséges, bár a 4 és a 8 szakban a művek számának viszonylag alacsony száma rámutat arra, hogy nem tudunk megfelelő választékot biztosítani.

KIK ÉS MILYEN ISMERETTERJESZTŐ KÖNYVEKET KÖLCSÖNÖZTEK ?

Év	Megnevezés	Fiúk		Lányok		Együtt
		10 év				
		alatt	fölött	alatt	fölött	
1936. (100 nap)	Ismeretterjesztő könyvek forgalma számban ...	18	1090	12	236	1356
	%-ban	1,3%	80,4%	0,9%	17,4%	100%
1967. (50 nap)	Ismeretterjesztő könyvek forgalma számban ...	317	1656	167	965	3105
	%-ban	10,2%	53,3%	5,4%	31,1%	100%

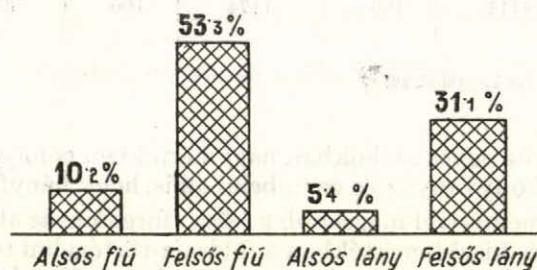
Bár az abszolút számok – az összehasonlított könyvtárak különbözősége miatt – nem jellemzők, annál inkább ilyenek a százalékszámok.

E számok két területen is szinte forradalmi változásról számolnak be a vizsgált három évtized alatt. Először is azt mutatják, hogy a tíz éven aluli gyermekek az ismeretterjesztő könyvek olvasását szinte csak most tanulták meg. A fiúknál ez a növekedés az összforgalom arányának 1,3%-áról 10,2%-ára, a lányoknál pedig 0,9%-áról 5,4%-ára való emelkedést, nyolcszoros, illetve hatszoros emelkedést mutat.

A tíz éven aluliak természetesen főleg a szépirodalmi könyveket keresik. A kiadók jóvoltából az utóbbi években sok szép, vonzó külsejű és tartalmában is érdekes, kicsiknek való ismeretterjesztő mű jelenik meg, – gondolunk elsősorban a Böles Bagoly sorozatra, – mégis a kisebbeknek kínált választék nem olyan bőséges, mint az idősebb (12 – 14 éves) korosztályé. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy a kisiskolások között soknak még az olvasás technikájával is meg kell birkóznia. Nagyrészüik rendszeresen egy-egy könyvet visz haza, s ez rendszerint mesekönyv, igen gyakran képeskönyv.

A másik – bár sajnos nem ilyen mértékű – javulás a lányok olvasásának a területén mutatkozik. 1936-ban az ismeretterjesztő könyveket 18,2%-ban olvasták a lányok, jelenleg ez az arány kétszeresre, 36,5%-ra növekedett, de még mindig alacsony, mert létszámuk még valamivel több is, mint a fiúké.

Megfigyelhetjük a tíz éven aluliak között is, hogy a fiúk előbb és többen kezdenek érdeklődni az őket körülvevő világ tárgyai és jelenségei iránt, mint a hasonló korú lányok. Ez a különbség később is megmarad.

Az ismeretterjesztő könyvek forgalmazásának olvasók szerinti megoszlása 1967-ben

A kölcsönzéseket természetesen a könyvtáros ajánló munkája is befolyásolja. A kikölcsönzött ismeretterjesztő könyvek legnagyobb részét a gyermekek a szabadpoleról való spontán válogatás útján, vagy konkrét kérés alapján viszik haza. A könyvtáros segítsége megnyilvánul akkor, amikor a már kiválasztott ismeretterjesztő könyv mellé a témával kapcsolatos érdekesebb vagy összefoglalóbb művet ajánl; felhívja a gyermek figyelmét egy újabban megjelent, őt érdeklő tárgykörű könyvre, vagy – és talán ez a leggyakoribb – a csak szépirodalmi olvasmányt kérő gyermeknek ismeretterjesztő anyagot is javasol. Erre az ajánlásra legtöbbször a lányok válogatásánál van szükség.

Nézzük meg, hogy a gyermekek életkoruk és nemük szerint milyen témájú ismeretterjesztő könyveket kölcsönöztek:

Szak- csoport	Alsótagozatos fiúk		Alsótagozatos lányok		Felsőtagozatos fiúk		Felsőtagozatos lányok	
	kötet szám	%	kötet szám	%	kötet szám	%	kötet szám	%
0	12	3,8	2	1,2	50	3,0	101	10,5
1	—	0	—	0	2	0,1	1	0,1
2	—	0	—	0	10	0,6	8	0,8
3	1	0,3	2	1,2	24	1,5	50	5,2
4	6	1,9	5	3,0	17	1,0	33	3,4
5	94	29,6	50	30,0	371	22,4	181	18,8
6	78	24,6	49	29,3	349	21,1	111	11,5
7	76	24,0	32	19,1	394	23,8	185	19,2
8	1	0,3	9	5,4	18	1,1	47	4,9
9	49	15,5	18	10,8	421	25,4	248	25,6
Összesen	317	100%	167	100%	1656	100%	965	100%

Bár abszolút számban a fiúk csaknem kétszer annyi ismeretterjesztő könyvet olvasnak, mint a lányok, a százalékos megoszlásban figyelemreméltó eltolódások jelentkeznek. Az alsósok között a fiúk nagyobb érdeklődést mutatnak az összefoglaló (0 szak), továbbá a sport (7 szak) és az útleírás-történelem (9 szak) anyaga iránt. Ugyanakkor az alsós lányok azokat a munkákat keresik a fiúkénál nagyobb arányban, amelyek tanulásukban (4 nyelv, 8 irodalom), az úttörőmozgalomban (3), vagy speciális foglalkozásaikban (ruhavarrás, főzés, 6 szak) segítik őket. Rendkívül érdekes, hogy ezen a fokon – nyilván ugyancsak a tanulás kiegészítésére – a lányok valamivel magasabb arányban veszik igénybe a természettudományos könyveket (növény-állatismeret).

A felsőtagozatban a nagyobb mértékű „tudományos” érdeklődés sokkal differenciáltabban jelentkezik a fiúk és lányok között. Itt magasabb az általános művek keresettsége a lányok körében, ami elsősorban a „Lányok évkönyvé”-nek népszerűségével függ össze. Ugyancsak figyelemreméltó az „Ifjúsági mozgalom” (3) anyagának kiemelkedő aránya a lányoknál, akik itt is nagyobb mértékben vállalnak az úttörőmozgalomban elméleti munkákat, míg a fiúk inkább gyakorlati feladatokat végeznek (vasgyűjtés stb.). Változatlanul nagyobb a lányok érdeklődése az iskolai munkával kapcsolatos ismeretterjesztő művek (4 nyelv, 8 irodalom) iránt.

Ezen a fokon megmutatkozik a fiúk fokozott vonzódása a természettudományi, sport- és különösen a műszaki irodalom iránt, mely utóbbinál csaknem kétszeres a fiúk százalékaránya. A 9-es szakban a fiúk és lányok vonatkozásában jelentkező azonos arány mögött is tapasztalható érdeklődési eltérés, amennyiben a fiúk ebben a korban változatlanul a kalandos útleírások iránt érdeklődnek, a lányok viszont a történelmi leírásokat részesítik előnyben.

Az ismeretterjesztő irodalom iránti érdeklődés három évtizedes fejlődése

1936-ban a 100 nap alatt kikölcsönzött 1356 ismeretterjesztő mű megoszlása a következő volt:

0	Általános művek. Ifjúsági folyóiratok	67	4,9%
1–2	Erkölcstan. Vallás. Egyház. Mitológia . . .	58	4,3%
3	Társadalomtudományok	52	3,8%
4	Nyelvtudomány	9	0,7%
5	Természettudomány	266	19,7%
6	Technika	60	4,4%
7	Művészet, játék, sport	132	9,8%
8	Magyar irodalom és története	46	3,4%
9	Történelem	164	12,1%
91	Földrajz	383	28,2%
92	Életrajz	119	8,7%
		1356	100,0%

Ez a táblázat egyben a tíz éven felüli fiúk érdeklődését is tükrözi, hiszen csaknem 88%-ban ők olvasták ezeket a könyveket. Jellemző érdeklődésükre (illetve annak kielégítésére), hogy a kölcsönzött könyvek fele történelem – földrajz – életrajz szakba tartozott. A természettudományos anyag megközelítette a jelenlegi arányt, viszont a technika a negyedét sem érte el a mainak.

És mi iránt érdeklődtek a tíz éven felüli lányok ?

Az általuk olvasott csekélyszámú ismeretterjesztő könyv közül (236 kötet) az életrajzokat olvasták a legtöbben (48-at; megjegyezzük, hogy az életrajzok jelenleg szépirodalmi kategóriába tartoznak), ezt követték a természettudományok, az útleírások és történelmi leírások.

Tíz éven aluliak mindössze 30 db ismeretterjesztő könyvet olvastak el; ebből 11 db a 0-ás szakcsoportból került ki, (valószínűleg ifjúsági folyóirat) 8 db pedig történelmi leírás.

Hogy milyen összetételű állományból válogatták ki a gyermekek olvasmányait, arról nem ír a tanulmány. Mindössze annyit tudunk, hogy a 100 nap alatt kikölcsönzött 1356 ismeretterjesztő könyv 290 különböző művet jelent.

Vizsgáljuk most meg, mely témakörök kerültek az érdeklődés középpontjába napjainkban.

Az 50 nap alatt kikölcsönzött ismeretterjesztő művek megoszlása a következő:

0	Tájékozódás a tudományok világában . . .	165	5,3%
1–2	Vallási, ateista irodalom	21	0,7%
3	Ifjúsági mozgalom	77	2,5%
4	Tanuljunk nyelveket	61	2,0%
5	Búvárkodás a természet birodalmában . . .	696	22,4%
6	A technika vívmányai	587	18,9%
7	Művészet, játék, sport	687	22,1%
8	Írókról, könyvekről	75	2,4%
9	Hazánkról és a nagyvilágról	736	23,7%
		3105	100,0%

Ma a vallásellenes, ateista irodalom mindössze 0,7%-át teszi ki az ismeretterjesztő forgalomnak, szemben az 1936. évi 4,3%-os, akkor még vallásos tárgyú irodalmi kölcsönzéssel. Az ifjúsági mozgalom csoportban összegyűjtött politikai irodalom forgalma ugyancsak alacsony, mindössze 2,5%-ban kerül a gyermekek kezébe. Évek óta hangoztatott probléma:

kevés a könyv mindkét szakban. Olvasói igény is van rá, az úttörőszervezet is támaszt követelményeket a gyermekekkel szemben (anyaggyűjtés, nyomolvasás, versenyek), de olvasóinkat ebben a témakörben főleg kézikönyvanyaggal tudjuk csak ellátni. Pedig e szak bővítésére felnőtt anyagot is beszerzünk, bár ezek közül néhány a fiatalabb korosztályoknak nem is ajánlható.

Meglepő, hogy 1936-ban a természettudományok olvastatása terén milyen magas százalékarányt értek el (19,7% a mai 22,4%-kal szemben), bár ez mai szemmel nem egyértelmű pozitívum, mert az akkori könyvek általában idealista szemléletet tükröztek.

Óriási jelentőségű a technika iránti érdeklődés kibontakozása: 18,9% az 1936-os 4,4%-kal szemben! Elmondhatjuk, hogy a lányok is egyre inkább érdeklődnek technikai jellegű kérdések iránt. Erre készíteti őket az iskolai politechnikai oktatás és könyvkiadásunk egyaránt.

Sajnos a 8-as szak forgalma jelenleg alacsony, szakcsoportunk állománya nagyon szegényes. A Híres emberek elnevezésű szépirodalmi csoportban található néhány mű, amely tartalmilag az Írókról, könyvekről szóló, 8-as szakcsoportba kívánkoznék, például Illyés: Tűz vagyok, Szilágyi: Mintha pásztortűz ég... című könyv, ezenkívül Gorkij, Molière, Shakespeare életrajzok stb. Ezeknek a könyveknek a forgalmát statisztikánk a szépirodalomnál jelzi az 1936-os rendszerrel szemben, amikor is az életrajzi könyveket felnőtt példára, a 92-es csoportba osztották.

Az útleírások régen és ma egyaránt a legkedveltebb könyvek közé tartoznak.

Ismeretterjesztés és olvasóterem

Az ismeretterjesztő anyag forgalmában növekvő szerepe van a gyermekkönyvtárak olvasótermi tevékenységének. A gyermekolvasóterem használata bizonyos mértékig a tudományos kutatások előiskolájának tekinthető. A tanárok egyre több önálló feladat megoldására ösztönzik a gyermekeket, és ennek következtében mind többen vesznek részt a gyermekkönyvtári „kutatómunkában”. Az anyaggyűjtés igen változatos a gyermekkönyvtárak olvasótermeiben. Lássunk néhány példát erre a 2. sz. gyermekkönyvtár olvasónaplójából az iskolai órákhoz, dolgozatíráshoz stb. való felkészülésekre:

Téma	Olvasó	Felhasznált irodalom
A mérleg szerkezete és működése	VII. o. leány	Kultúra világa (Matematika) 596 l. Természettudományok zsebkönyve, 158 l.
A telefon szerkezete	VIII. o. fiú	Kultúra világa (A technika története) 649 l. Andai: A technika fejlődése 389 l.
Afrika állatvilága	VIII. o. fiú	Dénes: Így láttam Afrikát Futó J.: Afrika Horváth: 3000 km Afrikában
Budapest vegyipara	VIII. o. fiú	Nemzetközi almanach, Magyarország gazdasági földrajza, 136 l.
Gogol élete	VIII. o. leány	Új Magyar Lexikon, Orosz – szovjet irodalom 117 l.
MKP megalakulása	VIII. o. leány	A magyar nép története 509 l.
József Attila élete	VIII. o. fiú	Magyar Irodalmi Lexikon Magyar irodalomtörténet
Impresszionisták	VII. o. leány	Dombi: Művészettörténet 304 l.

Azonos téma gyakran ismétlődik, amikor egy osztály összes tanulói kapják a feladatot, néha azonban csak egy alkalommal jelentkezik – egyéni megbízatás esetében.

A korábban ismertetett 50 napos felmérés időszakában száz anyaggyűjtő olvasónk munkáját is elemeztük. Egy kivétellel felsőtagozatosok voltak, fiúk és lányok egyenlő arányban.

A száz téma közül:

irodalmi, irodalomtörténeti vonatkozású	47
technikai	14
természettudományos	12
politikai	8
történelmi (régészeti)	5
földrajzi	5
művészeti	4
játék (gyűjtés)	2
sport	1
pedagógia	1
nyelvészeti	1 volt.

100

Az anyaggyűjtésnek 50%-a tehát irodalomtörténeti jellegű. Ez természetes, hiszen a kötelező olvasmányok feldolgozása, a tárgyalt író jobb megismerése ösztönzött itt elsősorban a kézikönyvtár használatára. Ilyen irányú kérdésekkel gyakran kisebb csoportokban is felkeresik a könyvtárat. Ilyenkor nem könyvtártagok is eljönnek (s esetleg olvasóinkká is válnak). Az irodalomtörténet után következő még nagyobb csoportok (technika, természettudomány) is alacsonyabbak a korábban tárgyalt ismeretterjesztő forgalom arányainál.

A kölcsönzési és helybenolvasási ismeretterjesztő forgalom százalékarányainak különbözősége rámutat arra, hogy a kézikönyvtárat egyelőre kevésbé az egyéni érdeklődés, mint inkább a tananyag kiegészítése érdekében veszik igénybe a gyermekek. Hasznos lenne az olvasótermeket még szélesebb körben népszerűsíteni az ismeretterjesztés érdekében.

Az ismeretterjesztő művek forgalmának aránya a két egybevetett könyvtár között, ma két és félszerese a három évtized előttinek; a fejlődés azonban ezzel még nem zárult le, s tovább fokozható. Kérdés, – és ezt a továbbiakban meg kell majd vizsgálnunk – hogy ez a fejlődés meddig egészséges, és a szépirodalom lassankénti háttérbeszorításával kedvezően befolyásoljuk-e a gyermekeink könyvtári nevelését.

Barta Andrásné

Függelék

Az 50 nap alatt leggyakrabban keresett ismeretterjesztő művek jegyzéke

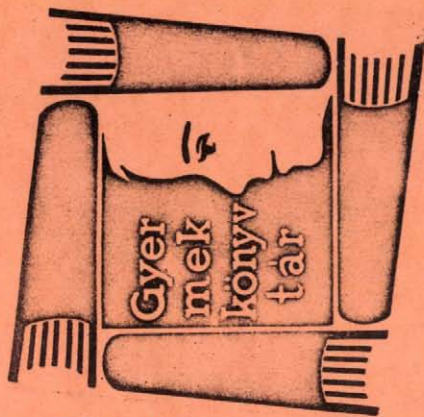
	Lányok évkönyve I–VI. kötet	79
	Fiúk évkönyve I–VI. kötet	45
	Gyermekenciklopédia 5 kötet	39
Grätzer József	Sicc	29
Adamson	Oroszlánhúség	25
Márkus István	Forradalom és szabadságharc	22
Fekete Sándor	Haza és haladás	18
Grätzer József	Rébusz	18
Földes Péter	Ősidők regénye	17
Kindzierszky Emil	Ezerféle autó	17

VIGYÁZZ A KÖNYVEK RENDJÉRE!

Tedd ezt az ó r j e g y e t
a kihúzott könyv helyére.

Ha a könyvet visszateszed a polcra, vagy
otthonra kölcsönzöd, az órjegyet ismét
vedd magadhoz.

Távozás előtt add le!

Macskássy – Várnai	Kettő meg kettő = négy	17
Molnár Gábor	Négyen a vadonban	17
Rónai István	Híres vadászkalandok	17
	Szép otthon	17
Adamson	Elza és kölykei	15
Filla István	Régen volt, hogy is volt	15
	Nagy barkácskönyv	15
	A trójai háború	15
Szabó Árpád	Az utolsó év	14
Dienes András	Korona és kard	14
Hegedűs Géza	Képes angol nyelvkönyv	14
Horányi Károly	A város peremén	14
József Jolán	Kis magyar irodalomtörténet	14
Klaniczay – Szauder – Szabolcsi	Képes állatvilág	14
Móczár László	Jaguárországban	14
Molnár Gábor	Búvárkalandok	14
Rádai Ödön	Bűvészkönyv	14
Rodolfo	Vigyázat! Csalok!	14
Rodolfo	Édes hazánk	13
Antalffy Gyula	Rádióamatőrök iskolája	13
Boriszov	Modern lakberendezés	13
Cavojsky	Csak fiataloknak	13
Fenyves György	Orchideavadászok	13
Flos	Így láttam a kapuból	13
Grosics Gyula	Az indiánok varázsitala	13
Holdas Sándor	A rejtvény	13
Kun Erzsébet	Autótípusok	13
Liener György	Vidám matematika	13
Lukács Ernőné	Kalandok a tenger mélyén	13
Rádai Ödön	Játék a veszéllyel	13
Rehák – Várkonyi	Nahar	13
Széchenyi Zsigmond	Társasjátékok könyve	13
Vargha Balázs	Ismeretlen világ: az állatok	12
Ákos Károly	Élet a víz tükre alatt	12
Lányi György	Kalandok a brazíliai őserdőben	12
Molnár Gábor	A vizek akrobatái	12
Turcsányi Ervin	Felszáll a repülőgép	12
Vinokurov	Tarkabarka technika	11
Ambrózy – Lukács – Tarján	A csepptől az óceánig	11
Gál – Köpeczi	Érdekes gépek	11
Gál Pál	A gyermekvilág csodái	11
	Óbudától Firenzéig	11
Hidegkuti Nándor	Vidám főzőiskola	11
Inovecká	Keletafrika vadonjaiban	11
Kittenberger Kálmán	Történelmi hajók modellezése	11
Marjai – Kő	Két évezred babonái	11
Ráth-Végh István	Az aranycsapat és árnyai	11
Rejtő László	Képes orosz nyelvkönyv	11
Suara – Seprődi	Maszat és társai	11
Szász Imre	Törd a fejed	11
Székely János	Békaemberek	10
Básta – Chambre – Miller	Korunk csodái	10
Botond-Bolics György		

Dózsa István
 Faragó Iona
 Grosics Gyula
 Hass
 Herrmann
 Kittenberger Kálmán
 Lukács Ernőné
 Lukácsy András
 Quittner Pál
 Tahi Tóth Nándor
 Takáts Sándor

Vadállatok között 10
 A főzőkanáltól az estélyiruháig 10
 Kapusiskola 10
 Vadászok a tenger mélyén 10
 Hamis világképek 10
 A Kilimandzsárótól Nagymarosig 10
 Mekkora? 10
 Népek játéka 10
 Apu, miért? 10
 A kis rajzoló 10
 Bajvívó magyarok 10

FOLYÓIRATOK ÉS OLVASÓIK A GYERMEKKÖNYVTÁRAKBAN

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyermekkönyvtárai fejlődésének optimális feltételeit keresve, Évkönyvünk az elmúlt években foglalkozott az olvasószolgálat különböző területeinek problémáival. Ennek keretében súlyt fektettünk a gyermekkönyvtárak helybenolvasási lehetőségeinek elemzésére is. Jelen munkánk ezzel kapcsolatban állítja figyelmünk középpontjába a folyóiratolvasást a gyermekkönyvtárakban. Ez a kézikönyvek használata mellett másik jelentős területe a helybenolvasatásnak és mind az olvasók, mind a könyvtárosok szempontjából nagyfontosságú.

Vizsgálatunk alapja az 1964/65-ös évben kezdeményezett felmérés, amelyet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyermekkönyvtári hálózatának 30 önálló egységében, illetve részlegében folytattunk le. A felmérés adatai a gyakorlati feladatokon túlmenő elvi következtetések levonására is alkalmasak voltak. Az alábbiakban a munka eredményeit kívánjuk ismertetni.

Mely folyóiratok találhatók gyermekkönyvtárainkban?

A vizsgálat 10 önálló gyermekkönyvtárban és 20 gyermekrészlegben folyt, olyan egységekben ahol olvasóterem, vagy más helybenolvasási lehetőség adódott. A vizsgált időszakban 550 beírt felsőtagozatos olvasó folyóirat-igényeit vizsgáltuk meg. A megkérdezettek tagsági idejének megoszlása a következő volt:

Tagsági évek	Olvások száma	%-os megoszlás
1-nél kevesebb	50	10
1 éves	94	17
2 éves	140	25
3 éves	95	18
4 éves	87	15
4-nél több	84	15
	550	100

A megkérdezettek nagy többsége (90%-a) tehát egynél többéves tagsággal rendelkezett, vagyis jól ismerték a könyvtár szolgáltatásait, s így a folyóiratokat is.

A gyermekkönyvtárakban általában 18 – 20 féle folyóirat található. Ezenkívül számos folyóirat jár a könyvtárosok számára is, melyek közül némelyik a gyermekekhez is eljut, például a Magyar Ifjúság.

Mivel a megfigyelések szerint a gyermekek nemcsak ifjúsági lapokat olvasnak, hanem rendszeresen forgatják a felnőttek folyóiratait is, vizsgáldásunk nem szorítkozik csupán a gyermek- és ifjúsági lapok olvasásának tanulmányozására, hanem felöleli a gyermekkönyvtárakban általában található valamennyi folyóiratot. Ezek a következők:

1. *Gyermeklapok:* Dörmögő Dömötör, Ifjú Zenebarát, Kisdobos, Képes Nyelvmester, Pajtás, Tábortűz.

A Tábortűz 1965-ben megszűnt, helyette nem indítottak más gyermeklapot. Így a gyermekek sajtóval való ellátása korántsem bőséges. Az olvasói igény s a nevelői célkitűzések arra készítettek bennünket, hogy kibővítsük a gyermekkönyvtárak folyóiratállományát a lapok tartalma, színvonala, hangja, szerkesztési módszere és nagyrészt a gyermekek olvasásáról gyűjtött tapasztalatok alapján. A 6–14 éves olvasók rendelkezésére állá-

nak még a következőkben ismertetett folyóiratok is, amelyek többé-kevésbé valamennyi gyermekkönyvtárban megtalálhatók:

2. *Népszerű ismeretterjesztő lapok*: Búvár, Élet és Tudomány, Élővilág, Modellezés, Népszerű Technika.

3. *Felnőtteknek szánt periodikák, de gyermekek is használják*: Autó-Motor, Ezermester, Filatéliai Szemle, Föld és Ég, Ifjú Kommunista, Képes Sport, Magyar Sakkélet, Muzsika, Magyar Ifjúság, Világ Ifjúsága, Repülés, Turista, Úttörővezető.

A felsorolt lapok az iskolai foglalkozás segítése mellett a gyermekkönyvtárakban is fontos olvasószolgálati feladatokat töltenek be. A *Búvár* például az iskolai biológiai órákat egészíti ki. Az *Élet és Tudomány* a természettudományos ismeretek mellett a gyermekirodalom nyelvészeti és régészeti anyagát pótolja. A *Filatéliai Szemle* nemcsak a bélyeggyűjtők örömét szolgálja, hanem a kulturális érdeklődés felkeltésének és az iskolában is felhasználható ismeretek szerzésének egyik hatásos eszköze. Például a földrajzi-történelmi ismeretek gyarapítását segítik az államformák, zászlók megismerése a bélyegekről, valamint a technikai fejlődést ábrázoló bélyegek. A *Turista* a honismeretre, hazaszeretetre neveléshez nyújt sok segítséget. A könyvtári irodalmi séták megszervezése (5. sz. gyermekkönyvtár); a kerület nevezetességeinek megismertetése az olvasókkal (37-es gyermekrészleg), helytörténelmi vetélkedők rendezése eddig is feladatuk volt a gyermekkönyvtáraknak, de megkönnyíti e munkájukat a felhasznált folyóiratok gazdag tartalma. E szempontok magyarázzák a gyermekkönyvtárak folyóiratrendeléseit is:

A vizsgált gyermekkönyvtárak és részlegek folyóiratrendelése (1966)

Folyóiratok címe	10 gyermekvt.	20 gyermek- részleg	Összesen
	folyóirat megrendelése		
Autó-Motor	8	3	11
Búvár	1	2	3
Dörmögő Dömötör	8	18	26
Élet és Tudomány	10	17	27
Élővilág	2	1	3
Ezermester	11	20	30
Ifjú Kommunista	7	10	17
Ifjú Zenebarát	1	—	1
Képes Nyelvemester	8	5	13
Képes Sport	9	8	17
Kisdobos	10	25	35
Lobogó	3	2	5
Filatéliai Szemle	1	1	2
Magyar Ifjúság	9	8	17
Modellezés	9	4	13
Muzsika	2	—	2
Népszerű Technika	5	6	11
Pajtás	10	20	30
Repülés	4	3	7
Technika	2	3	5
Turista	1	—	1
Úttörővezető	10	18	28

A folyóiratok rendelésénél az önálló gyermekkönyvtárak anyagilag előnyösebb helyzetben vannak, mint a gyermekrészlegek. Bár még csak egy példányban szerzeményezhetik a legfontosabb folyóiratokat is, a féleségek tekintetében jobban állnak. Az önálló gyermekkönyvtárak 22 féle lapra fizetnek elő, míg a gyermekrészlegekben 19-félre. Természetesen van olyan gyermekrészleg, ahol csak 5–8 féle lapot találunk, sőt olyan is, hogy bizo-

nyos lapot (például a *Búvár*, *Turista* stb.) a felnőtt részlegnek fizetik elő és csak egy-két hét használat után adják át a gyermekrészlegnek. Az *Ifjú Zenebarát*, *Muzsika*, *Turista* c. lapokat nem rendelték meg a részlegekben. Az *Ifjú Zenebarát* pedig gyermeklap. Az *Úttörő-vezető* c. lapot bár a legfontosabbak közül való, két gyermekrészlegben nem fizették elő.

A számok jelzik, hogy melyek azok a folyóiratok, melyek több, illetve valamennyi vizsgált könyvtárban megtalálhatók. Az önálló gyermekkönyvtárak folyóirat-rendeléseiben a teljességet 11 lapnál közelítették meg; míg a gyermekrészlegeknél ez csupán 6 lapnál történt. Valamennyi gyermekkönyvtárban megtalálhatók viszont a legfontosabb gyermeklapok, az *Ezermester*, *Kisdobos* és a *Pajtás*.

A gyermekkönyvtárak elég sajnálatosan még csak egy példányban vásárolhatják meg a legfontosabb periodikákat. Egyes könyvtárak azonban az analitikusan feltárt és a folyóiratcikk-katalógus számára felhasznált periodikákat két példányban fizetik elő. Például az 1. sz. gyermekkönyvtár a *Pajtás* c. lapot két példányban rendeli meg, a 20. sz. gyermekkönyvtár a *Búvár* c. lapot és az 5. sz. gyermekkönyvtár pedig a *Föld és Ég* c. folyóiratot.

Milyen lapokat olvasnak és milyeneket kívánnak olvasni a gyermekek?

Az első kérdés, amelyet a folyóirat használatra vonatkozó vizsgálat során a kiválasztott gyermekolvasókhöz intézett a könyvtáros, ez volt: „Milyen lapokat, folyóiratokat ismersz?” A kérdés célja az, hogy megkapjuk a gyermekek által olvasott lapok címeit. A megkérdezettek többsége nagyszámú folyóiratot (a felnőtt lapokkal együtt összesen 40 címet) sorolt fel. Ezek megoszlása a következő képet mutatja (csak a legnépszerűbb lapokat véve figyelembe):

Folyóiratok	10 gyermek- könyvtári	20 gyermek- részlegi	Összesen
	olvasó részéről		
<i>Gyermeklapok</i>			
<i>Pajtás</i>	127	278	405
<i>Tábortűz</i>	111	251	362
<i>Kisdobos</i>	33	108	141
<i>Napsugár</i>	2	37	39
<i>Dörmögő Dörmötör</i>	7	22	29
<i>Képes Nyelvemester</i>	10	15	25
<i>Kis Építő</i>	5	16	21
<i>Murzilka</i>	1	15	16
<i>Népszerű ismeretterjesztő lapok</i>			
<i>Élet és Tudomány</i>	47	69	116
<i>Népszerű technika</i>	10	9	19
<i>Modellezés</i>	7	4	11
<i>Felnőtteknek szánt, de gyermekek által is olvasott lapok</i>			
<i>Ezermester</i>	29	78	107
<i>Népszabadság</i>	36	66	102
<i>Népszava</i>	44	49	93
<i>Ludas Matyi</i>	30	56	86
<i>Füles</i>	40	45	85
<i>Nők Lapja</i>	22	59	81
<i>Ország-Világ</i>	29	51	80
<i>Magyar Ifjúság</i>	26	15	41
<i>Lobogó</i>	16	24	40
<i>Tükör</i>	12	25	37

Folyóirat	Gyermek- könyvtár	Gyermek	Összesen
	részleg		
Képes Sport	12	24	36
Autó-Motor	21	11	32
Magyar Nemzet	13	13	26
Esti Hírlap	6	19	25
Szovjetunió	5	13	18
Film, Színház, Muzsika	4	14	18
Népsport	2	13	15
Világ Ifjúsága	4	11	15
Képes Újság	2	11	13
Magyarország	5	7	12
Rádió Technika	4	8	12
Technika vívmányai	5	7	12
Repülés	10	1	11

Nem soroltuk itt fel a 10-nél kevesebbszer említett folyóiratokat. Ezek az alábbiak: Asszonyok, Búvár, Családi Lap, Divatlap, Élet és Irodalom, Élővilág, Horgász, Ifjú Kommunista, Ifjú Zenebarát, Kezdő Fizikus, Kis Fizika, Kortárs, Kritika, Labdarúgás, Magyar, Rendőr, Nagyvilág, Néphadsereg, Szülők Lapja, Magyar Vadász, Új Írás, Úttörővezető, Vaillant, Valóság.

A sorrendiség többé-kevésbé kifejezi a folyóiratok népszerűségét. Örvendetes, hogy első helyen állnak a legfontosabb gyermekújságok és a népszerű ismeretterjesztő lapok: *Pajtás*, *Tábortűz*, *Kisdobos*, *Élet és Tudomány*, *Ezermester* címűek. Ezek az úttörőmozgalmi feladatok teljesítését, az iskolai politechnikai képzést segítik és a természettudományos világkép kialakításában is nagy fontosságúak. (Ezért is sajnáltuk, hogy a Tábortűz időközben megszűnt, mert a gyermekkönyvtárban a 3-as szakba tartozó „Ifjúsági mozgalom” c. könyvállomány hiányosságait pótolta.)

Érdekes jelenség, hogy a *Kisdobos* c. alsótagozatosoknak szánt lap iránt még nagyarányú az érdeklődés a felsőtagozatosok körében is.

Vannak kedvezőtlen jelenségek is. Kevesen olvassák a *Murzilka* (oroszlány) és a *Képes Nyelvmester* c. lapokat. Pedig mindkét lap igen jól felhasználható az idegen nyelvek tanulásához. Kevés a *Búvár* c. lap olvasója is, s ennek fő okát abban látjuk, hogy kevés könyvtárunkba jár. (Több folyóirat kisebb olvasottságának is ez az oka, amire néhány olvasói megjegyzés így utal: „Az Autó-Motort szeretném a gyermekkönyvtárba is, mert a felnőtt könyvtárban sokan vannak és nem jutok hozzá.” Egy másik olvasó kérése: „Az Autó-Motort szeretném igen nagyon, de nagyon.”)

Csupán 26 olyan gyermek volt aki csak egy-két féle lapot ismert. A gyermekkönyvtárosnak el kell érnie, hogy olvasói legalább a könyvtárban levő folyóiratokat ismerjék és rendszeresen olvassák.

A felsorolt folyóiratok szakszerinti megoszlása a következő:

Szak	Meghatározás	Hányféle	Hányan említették	%
3	Ifjúsági mozgalom	5	1202	51,5
	Politika	8	425	18,2
4	Tanuljunk nyelveket!	2	41	1,8
5	Búvárkodás a természet birodalmában	1	116	5,0
	A technika vívmányai	7	204	8,6
7	Művészet	2	18	0,8
	Játék	2	122	5,3
8	Sport	3	91	3,9
	Írókról, könyvekről	1	83	3,6
9	Hazánkról és a nagyvilágról	3	30	1,3
		34 féle	2332	100,0 %

Amint a számadatokból láthatjuk, igen nagy az egyes kategóriák közti aránytalanság. Pozitívan értékelhetjük a 3-as szak magas (51,5) százalékát, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ebbe belevettük a felnőttek által olvasott politikai lapokat is. A nyelvtanulást segítő folyóiratok iránt csupán 1,8%-os volt az érdeklődés. A természettudományi és technikai témájú lapok együttes 13,6%-a sajnálatosan alacsony; itt a technikai érdeklődés mutatkozott a magasabbnak.

A 7-es szak együtt 10%-os. Ebben a játék a legmagasabb arányú (5,3%), míg a sport nem egészen 4%, a művészetek még 1%-ot sem tesznek ki. Ugyanígy kevésnek találjuk a 9-es szak történelmi és földrajzi téma iránti 1,3%-os érdeklődést is.

Természetesen nemcsak a könyvtárnak van szerepe abban, hogy a gyermekek milyen folyóiratokat ismernek, hanem az iskolának és az otthonnak is. Tehát érdemes megvizsgálni azt is, hogy a kis olvasóknál milyen folyóiratok találhatóak otthon. Ezek az alábbiak voltak:

Folyóirat	Összesen
<i>Gyermeklapok</i>	
Pajtás	84
Tábortűz	36
Kisdobos	10
<i>Népszerű ismeretterjesztő lapok</i>	
Élet és Tudomány	64
<i>Felnőtteknek szánt periodikák</i>	
Népszabadság	142
Nők Lapja	133
Népszava	97
Ludas Matyi	72
Ország-Világ	59
Füles	57
Magyar Nemzet	31
Népsport	26
Esti Hírlap	24
Tükör	24
Magyar Ifjúság	23
Családi Lap	13
Film, Színház, Muzsika	11
Rádió és TV Újság	11

Tíznel kevesebbszer említett lapok: Autó-Motor, Nagyvilág, Világ Ifjúsága, Kortárs, Képes Újság, Lobogó, Rádió Technika, Élet és Irodalom, Repülés, Új Írás, Divat, Vörös-kereszt, Modellezés, Vaillant, Magyar Vadász, Turista, Néphadsereg, Közgazdasági Szemle. Szakok szerint a fentiek a következőképpen alakultak:

Szak	Meghatározás	Hányan említették	%
3	Ifjúsági mozgalom	9 féle	(50%)
5	Búvárkodás a természet világában	1 féle	(5,5%)
7	Művészet, játék, sport	7 féle	(39%)
9	Hazánkról és a nagyvilágról	1 féle	(5,5%)

Első helyen állanak tehát a napi-hetilapok és a gyermekek úttörő lapjai a Pajtás, Tábortűz. Kiugró még a 7-es szakcsoport; itt is többségében a rejtvényközlő és sport lapok foglalnak el nagyobb helyet, (s nem a művészetiek).

A gyermekkönyvtárakban és az otthon található folyóiratok felmérése után nagyfontosságú volt az a kérdés, hogy milyen lapot szeretnének az olvasók a meglévőkhöz kívül megtalálni a könyvtárban. A válaszok a következők voltak:

Folyóirat	Hányan kérték
<i>Gyermeklap</i>	
Vaillant (francia).....	41
<i>Népszerű ismeretterjesztő lapok</i>	
Élet és Tudomány	10
Élővilág	10
<i>Felnőtt, de gyermek is használják</i>	
Füles	71
Ludas Matyi	60
Ország-Világ	22
Tükör	21
Nők Lapja	17
Autó-Motor	10

Tíznel kevesebben kérték: Búvár, Népszerű Technika, Repülés, Képes Újság, Filatéliai Szemle, Dörmögő Dömötör, Ezeremester, Képes Sport, Képes Nyelvemester c. lapokat.

Találkoztunk általánosan megfogalmazott válaszokkal is, például ketten „több idegennyelvű folyóiratot” kértek. Huszonnégy megkérdezett azt a választ adta, hogy minden olyan folyóiratot megtalál a könyvtárban ami érdekli őt.

A fenti táblázatot tanulmányozva, nevelői és kultúrpolitikai célkitűzésünket figyelembe véve a kívánságok közül az Élet és Tudomány és az Autó-Motor előfizetését javasoltuk azokba a könyvtárainkba, ahová eddig még nem jártak. Annak ellenére, hogy a kívánságok között a Füles vezet, mégsem javasoljuk beszerzésre, mert nem egyedüli rejtvényközlő lapunk és szerkesztésében, kivitelezésében nem felel meg pedagógiai célkitűzésünknek, igényünknek.

Milyen területen hasznosítják a gyermekek a folyóiratolvasást?

Az előbbieken a folyóiratolvasás gyakoriságát vizsgáltuk, a továbbiakban pedig ennek gyakorlati jelentőségét igyekszünk megvilágítani.

Az 550 gyermek közül 399 (72,5%) válaszolt arra a kérdésünkre, hogy egy-egy területen milyen mértékben látta hasznát a folyóiratolvasásnak.

Milyen területeken hasznosíthatja a gyermekolvasó a folyóiratok gazdag cikkanyagát? Természetesen mindenütt, ahol tevékenységét kifejti, vagyis egész világában: a tanulásban, az úttörőmozgalomban, a „hobby” és a játék területén. E területeket egyenként, részletesebben vizsgálva a következőket tapasztaltuk:

Érdeklődési terület	Hozzáolvasott cikkek száma	%-os megoszlásuk
Úttörőmozgalom	204	27,8
Nyelvtanulás	41	5,6
Természetudományok	64	8,7
Barkácsolás, kézimunka	120	16,4
Rejtvényfejtés	220	30,2
Könyvolvasás, irodalmi népszerűsítés	35	4,8
Történelem, földrajz	36	5,0
Egyéb	10	1,5
	730	100,0%

A fővárosi gyermekkönyvtáraknak fontos célkitűzése a gyermekek tanulásának és az úttörőmozgalomban való részvételüknek támogatása. E célt eredményesen szolgálja a folyóiratok olvastatása is. Ezt igazolják felmérésünk számadatai. A gyermekek 27,8%-ban használták fel a lapokat az *úttörőmozgalmi munkához*, s ezzel e terület a második a nagyságrend tekintetében. (Főleg a Pajtást, Tábortűzet, Élet és Tudományt olvassák.) Sokan az „Úttörőexpedíció a jövőbe!” c. akcióhoz kaptak segítséget a lapokból; az őrsi munkához pedig kétszer annyian hasznosították a cikkeket. Az úttörőmunkához olvasott cikkek számát és arányát tehát pozitívan értékelhetjük.

A *nyelvtanuláshoz* csupán 5,6%-ban használták fel az idegennyelvű lapok cikkanyagát. A szám jelzi, hogy a tanulásban e területen még egyáltalán nem nagy az érdeklődés. A könyvtárakban ezt a Képes Nyelvmester és a Murzilka c. lapok fokozottabb olvastatásával lehetne hatékonyabbá tenni.

A *természettudományos* cikkek felhasználásának 8,7 százalékos aránya is elég kevés. E téma keresettsége valószínűleg sokkal nagyobb. A kis arányt nyilván az magyarázza, hogy az Élet és Tudomány c. természettudományi lap akkor még nem volt meg valamennyi gyermekkönyvtárban és a „Föld és Ég” c. lap is csak 1966-ban indult, így a felmérés idején még nem jutott az olvasókhöz.

Az iskolai *politechnikai képzést* segítő, *barkácsoláshoz*, *kézimunkához* felhasznált folyóiratok cikkeinek gyakorisága 16,4%-os. E téren az Ezeremester c. lap vezet, melyet 120 gyermek használt fel: sok esetben az úttörőórsban közösen készítették el a barkácsolást: például táskarádiót, bábukat, repülőmodelleket. E munkához felhasznált egyéb lapok: a Pajtás, Modellezés, Kisdobos, Nők Lapja, Kis építő, Tábortűz voltak. A barkácsolást, kézimunkázást végző gyermekek egyhatodos aránya nem mutatja az e téren tevékenykedők tényleges számát, amely ennél magasabb.

Az erre pozitív választ adó olvasók számának megoszlása a következő volt:

132 fiúból	47 barkácsol, vagyis	35,6%-uk
116 lányból	29 kézimunkázik, vagyis	25,0%-uk

Összesen 248 gyermek közül 76 barkácsol, kézimunkázik, vagyis
30,6%

A *rejtvényfejtéshez* felhasznált folyóirat-cikkanyag 30,2%-os aránya igen magasnak mondható. A rejtvényfejtés nem tekinthető a gyermekeknél egyszerűen játéknak: az ismeretanyag sokoldalú birtoklását követeli meg, amely tágítja érdeklődési körüket.

Kik fejtenek rejtvényt?	Fiú	Lány	Együtt
Válaszadók száma	132	116	248
Ebből rejtvényt fejt	109	104	213
%	82,5	89,5	86,0

A megkérdezetteknek tehát az adatok szerint 86%-a rejtvényfejtő. Az arány egészen magasnak mondható, igazolja a gyakorlatot. Legfeljebb az problematikus, hogy a lányok között nagyobbnak mutatkozik az érdeklődés. E tevékenység hasznosságát a gyermekek számára mi sem mutatja jobban, minthogy gyermekkönyvtárainkban ez növeli könyveink forgalmát, kézikönyveink használatát, és ezáltal a rejtvényfejtés olvasószolgálati munkánk egyik fontos segítőjévé válhat. Ezért megvizsgáltuk, hogy a megkérdezettek milyen könyveket, folyóiratokat használtak fel a rejtvényfejtéshez:

	Használt eszközök száma	Hányszor került használatra	Forgási arány
Kézikönyvek	19	73	3,8
Folyóiratok	18	220	12,2

A megfejtéshez több kézikönyvet forgattak, s a folyóiratok száma valamivel kevesebb volt. Mégis a folyóiratok használata volt nagyobb, mint a forgási arány is mutatja, háromszorosa a kézikönyveknek. Egy-egy könyvet nem egészen négyszer, egy-egy folyóiratot pedig több mint tizenkétszer vettek kézbe a rejtvényfejtő gyerekek. A felhasznált folyóiratok között találjuk a Tükör, Pajtás, Nők Lapja, Ország-Világ, Népszabadság c. lapokat.

Felmérésünk igazolta, hogy a folyóiratok a legfontosabb *könyvpropagandaeszközök*, mivel egy-egy cikk felkeltheti az érdeklődést a könyvek iránt. A lapok gyorsabb tájékoztatást adnak a megjelent művekről s így olvasószolgálati jelentőségük igen nagy. A felmérés idején 26 folyóiratot és 35 folyóirat-cikket soroltak fel, melynek hatására könyveket olvastak. Az utalt folyóiratcikkek ugyan nem egészen 5%-ot képviselnek, jelentőségük azonban ennél sokkal nagyobb. A 35 cikk hatása alatt a megkérdezettek 82 könyvet olvastak el. Négy esetben képregény inspirált az eredeti mű elolvasására. A többségükben ismeretterjesztő folyóiratok az ismeretterjesztő könyvek olvasására is ösztönöztek. Ez is elősegítette a gyermekkönyvtárakban az ismeretterjesztő könyvek magas forgalmi százalékát. A 4,8% azonban mégis azt mutatja, hogy ezen a területen tovább kell mennünk, növelni kell az irodalmi igényt kielégítő cikkek olvastatását. Igénybe kell venni ehhez az iskolák segítségét is. Ugyanakkor szükséges lenne, hogy a folyóiratok is fokozzák könyv-népszerűsítő feladatukat.

A történelmi, földrajzi tárgyú cikkanyag olvasása, felhasználása 5%-os. Ez az iskolai történelem-tananyagot és a földrajzórákon szerzett ismereteket egészíti ki, bővíti. A tanulók gyorsabb tájékoztatást kapnak a folyóiratok cikkeiből napjaink forrongó, változó történelmi eseményeiről, mint a tankönyvekből vagy más ismeretterjesztő irodalomból. Ugyancsak gyorsabban tájékozódhatnak egy-egy állam születéséről, gyarmati országok függetlenségi harcairól, sarkvidéki, csillagászati felfedezéséről a folyóiratok révén.

Az egyéb iránti érdeklődési terület mintegy másfél %-ot tesz ki. Ide soroltuk azokat a cikkanyagokat, melyek tartalmuknál, jelentéktelenségüknél fogva nem sorolhatók be a fenti szakcsoportokba.

Összesítve a táblázat adatait a számok igazolják, hogy a folyóiratolvasás eredményei igen jelentősek. Az olvasott cikkeknek körülbelül egyharmada az úttörőmozgalom, kétharmada pedig az iskolai tananyagot és célkitűzéseit támasztja alá. Eközben pedig az e célok útjába eső könyvtári feladatok megvalósítását is elősegíti.

*

A fentiek alátámasztására szolgáló 1965/66-os években a folyóiratok olvasására vonatkozó vizsgálat hasznos volt. Mind arra vonatkozóan, hogy megállapítsuk milyen folyóiratokat olvasnak a gyermekek, mind pedig arra vonatkozóan, hogy tisztázzuk, milyen gyakorlati értéke van a folyóiratok olvasásának. Mindez meghatározza gyermekkönyvtárosaink további feladatait.

Milyen feladatok megvalósítására törekedhetnek a gyermekkönyvtárosok a folyóiratok olvastatásának propagandájában? A következőket emeljük ki e területeken: a folyóiratok cikkanyagának felhasználása a könyvtári munkában, a folyóiratok beszerzése, gyűjtése és köttetése, a folyóiratok cikkanyagának a feltárása, illetve folyóiratcikkkatalógus felállítás, végül találkozók szervezése a gyermekolvasók és a folyóiratok szerkesztői között.

Felvetődik a kérdés, hogy meddig jutottak a gyermekkönyvtárosok, hol tartunk a folyóiratpropagandában?

Az első és legfontosabb követelmény, hogy a könyvtárosok vegyék először kézbe, olvassák és használják fel azok tartalmát munkájukhoz. A vizsgálat évében csupán tizenegy folyóiratot használtak fel. A gyermekkönyvtárak 60%-a kiállítások rendezéséhez, és 20%-a csoportos foglalkozásokhoz hasznosította a folyóiratok gazdag cikkanyagát. Ezek közül a legtöbbet könyvtárhasználati vetélkedőkön alkalmazták.

A folyóiratok bekötését és tékázását központilag szabályoztuk, megállapítva a bekötendő és megőrzendő folyóiratok körét. A könyvtárak a szabályozás előtt csak 36%-ban éltek ezzel a lehetőséggel. Ha a könyvtárakban e legfontosabb és bekötött folyóiratokat kézikönyvként kell kezelni, de egy-egy évfolyamot kölcsönözni is lehet, növekszik a folyóiratok felhasználási lehetősége.

A felmérés igazolta, hogy mennyire fontos és hasznos a periodikák feltárása és felhasználása. A feltárás eddig csak a folyóirat-állványokon és kiállítási polcokon való kirakással történt. A folyóiratok cikkeinek feltárása azonban sokkal többet követel meg, hiszen folyóirateikk-katalógusok szerkesztéséhez vezet. A folyóirattárak anyaga így a könyvtár legfontosabb tájékoztatási apparátusába, a katalógus-rendszerbe épül be, amelyet aktív módon kell az olvasás, – folyóiratolvasás – irányításában felhasználnunk. Ennek jelentőségét felismerve néhány önálló gyermekkönyvtár vállalta egy-egy folyóirat analitikus feltárását, cikk-katalógusának szerkesztését. Az így feldolgozásra kerülő lapok a következők: *Búvár* (20. sz. gyermekkönyvtár, I. ker.), *Élet és Tudomány* (Központi gyermekkönyvtári csoport), *Föld és Ég* (5. sz. gyermekkönyvtár V., ker.), *Ifjú Zenebarát* (20. sz. gyermekkönyvtár) *Pajtás* (1. sz. gyermekkönyvtár, VI. ker.), *Turista* (8. sz. gyermekkönyvtár, III. ker.) A feldolgozott anyag a többi gyermekkönyvtár rendelkezésére is áll.

A folyóiratok analitikus feltárásának ezzel csupán az első lépéseit tettük meg. Világos, hogy ez még fejlesztésre, megfigyelésre szorul, hogy megfeleljen a magasabb szintű olvasószolgálati feladatoknak.

A gyermekfolyóiratok szempontjából kitünő propagandaeszköz – és amire a külföldi példák is felhívják a figyelmet – a gyermekkönyvtári olvasók és a folyóiratok szerkesztőinek találkozásai, megbeszélései, tapasztalatcseréi. A felmérés körüli időszakban 1965–67-ben négy folyóirat szerkesztőségével 15 találkozó jött létre. A *Pajtás* szerkesztőségével 6 (1. sz., 9. sz., 10. sz., 12. sz., 32. sz., 47. sz.) a *Föld és Ég* szerkesztőségével 3 (5. sz., 6. sz., 16. sz.) az *Élet és Tudomány* szerkesztőségével 2 (1. sz., 47. sz.) és a *Turista* szerkesztőséggel 7 (1. sz., 8. sz., 10. sz., 12. sz., 19. sz., 24. sz., 25. sz. gyermekkönyvtárak és gyermekrészleggel való) találkozó. Ezek sikere további hasonló rendezvények megtartására ösztönöz.

A periodikák olvasószolgálati felhasználása mint az előbbieken vázoltuk igen sokrétű és fárasztó munkát igényel. Azonban úgy érezzük, hogy a helybenolvasás és a reference szolgálat kiteljesítése érdekében ezt mindenképpen vállalni kell.

Benkőné Bartha Ilona

SZEMLÉLTETŐ PROPAGANDA A GYERMEKKÖNYVTÁRBAN

A könyvtár tevékenyen résztvesz az olvasók nevelésében, tudatuk formálásában. Ez vonatkozik mind a felnőtt, mind a gyermekkönyvtárakra. Utóbbiakra talán még inkább, mert hiszen a gyermek fokozottabban a könyvtárra szorul a megfelelő, olvasmányok kiválasztásában.

Ebből következik, hogy a könyvtárak anyagát a szokásos szépirodalmi, ismeretterjesztő bontáson túl, időnként egyéb szempontok szerint is, sokoldalubban tárjuk fel az olvasó számára. Ilyen feltárást, bizonyos téma szerinti csoportosítást végezhetünk pl. egy-egy íróra, költőre emlékezve, vagy különböző történelmi évfordulók alkalmából. De ráirányíthatjuk a figyelmet az állomány egy-egy addig elfekvő, kevésbé mozgott részére is. A könyvtárnak mindig helyesen kell megválogatnia: mikor, milyen témát tart fontosnak.

A gyermekkönyvtár célja, hogy a megadott új címek, új témakörök bővítsék a gyermekolvasók látókörét, fokozzák érdeklődésüket, felhívják figyelmüket az addig nem ismert művekre – egyszóval ismerjék meg a könyvtár állományát. Nevelni kell gyermekolvasóinkat, hogy szeressék a könyveket, a könyvtárat. A könyvpropaganda feladata az, hogy a gyermek a neki szóló feltárásban találja meg a megfelelő műveket. Hogy ez a feltárás sikeres legyen, annak feltétele, hogy egyfelől a könyvtáros ismerje a gyermekek érdeklődését, s másfelől könyvtára anyagát.

Az anyag feltárásának *formai* feltételei azok a különböző eszközök, amelyeket a könyvpropagandában felhasználunk. Ezek közül most a szemléltető propagandaeszközökről lesz szó, használatukról s eredményességükről.

Ezeknek a szemléltető propagandaeszközöknek felmérését, hatását vizsgáltuk a XI. kerületi 6. sz. gyermekkönyvtárban 1967 áprilisától augusztus végéig. A vizsgálódás több fokozatú volt: a propaganda előtt, közben és után figyeltük ugyanazoknak a műveknek a forgalmát, hogy a propaganda hatását ne csak működés közben, hanem annak befejezése utáni időszakában is tisztázzuk.

Milyen szemléltető propagandaeszközöket alkalmaztunk?

Célunk a szemléltető propagandaeszközök hatásának vizsgálatánál egyrészt az volt, hogy az adott időpontban megnézzük, melyik szemléltető propagandaeszközt mennyire figyelik a gyermekek, tehát melyik alapján mennyi könyvet választanak. Másik célunk pedig az volt, hogy olyan könyvanyagra is felhívjuk a figyelmet, amelyet eddig elkerültek.

Könyvtárunkban a szemléltető propagandaeszközök közül mindenekelőtt a *könyvkiállítások* eredményességét kutattuk. A vizsgált időszakban két kiállítást rendeztünk. Egyiket a kölcsönző helyiségben álló kétrészes vitrinben helyeztük el, s ebből rögtön ki-kölcsönözhatték a kiállított könyveket. A kiállítás egyik témája: „Mondák, regék” volt, a másiké: „Ismerd meg az állatok életét”. Másik könyvkiállításunkat az olvasóteremben ren-

deztük meg, a kézikönyvtár anyagából „Művészet és zene” címmel. Ennek anyaga természetesen csak helyben volt használható.

Második megfigyelt propagandaeszközünk a *falitábla* volt. Az új könyvek borítót a nyomtatott ismertetővel („fülek”-kel) tettük ki a falon lógó raffiatáblára. Ennek alapján is választhattak könyveket olvasóink.

Igen nagy jelentősége van a könyvajánló munkában a *könyvespolcok*, illetve a polcokon elhelyezett könyvek megfelelő kiemelésének. A témák szerint, vagy szakrendben felállított könyvek ezreiből viszonylag kis lehetőség adódik egyes, általunk különösen ajánlott könyvek kiválasztására. Ezért válik szükségessé az ilyen kiemelt könyvanyagok a többinél szembetűnőbb polcra helyezése.

E téren több alkalmasnak látszó polc-kiemelés hatását vizsgáltuk meg. Így először is a könyvanyagunkat tartalmazó *polcsor legfeltűnőbb helyén* úgy állítottuk ki a könyveket, hogy „Nagy emberek élete” címszó alatt nem a szokásos, gerinccel kifelé való elhelyezésben, hanem lapjával tettük ki a köteteket.

Ennek a propaganda-módszernek másik formáját alkalmaztuk, amikor kis *könyvszállító kocsi*ra helyeztünk ki könyveket. A kocsikat állandóan ugyanazon a helyen tartottuk, s rájuk mind a felső, mind az alsó sorban soronként csak 2–3 ugyanabba a témakörbe tartozó könyvet válogattunk ki. Ez a válogatás a történelem és a 3-as, politikai, mozgalmi szakból tartalmazott könyveket.

Felmérésünkhöz tartozott két *ajánló-albumban* szereplő könyvanyag figyelése. Az egyik „Híres emberek” címmel szépirodalmi és ismeretterjesztő műveket mutat be. A másik: „Mit olvashatnak a kisebbek növényekről-állatokról”. Ez az album csak ismeretterjesztő könyvek ajánlását tartalmazza, főleg a Bölcs Bagoly sorozatból. Az ezek alapján kért könyvek számát feljegyeztük, és azt is, hogy melyek voltak ezek.

A különböző helyeken elhelyezett szemléltető propagandaeszközök vizsgálatán kívül fontos volt az is, hogy vajon milyen hatása lehet a könyvek *rendezvényeken* való bemutatásának, illetve azok ismertetésének. Így figyelemmel kísértük, hogy az egyes összejövetelek után melyik művet és hányszor keresték otthoni olvasásra. Ezek főleg alsósoknak szóló mesekönyvek és ismeretterjesztő művek voltak.

A *kirakati* elhelyezés alatt az utca felé nyíló ablaknál – helyszűke miatt – kisasztalon elhelyezett könyveket értjük. Ide két-három könyvnél többet nem lehetett kitenni. Ezek főleg az utca felé jelentettek propagandát (könyvtárpropaganda), belülről kevésbé bizonyultak hatásosnak (könyvpropagandának).

A szemléltetőeszközök eredményességének próbaköve természetesen az, hogy *ezek alapján hogyan alakult a kiemelt könyvek forgalma*. Az eredményt tehát a forgalom szám-szerű adatai mutatják. Az alábbi táblázat azt szemlélteti, hogy az egyes propagandaeszközök esetében melyik alapján mennyit kölcsönöztek, vagyis *melyik figyelt szemléltetőeszköz milyen propagandahatást váltott ki*:

Propaganda eszköz	A figyelt könyvek száma	Az ezekből kölcsönzött könyvek száma	A kölcsönzés a propagált könyvek %-ában
Vitrin	14	11	79
Falitábla	10	22	220
Kiemelő polc	10	31	310
Kiállítás a kocsin	10	6	60
Olasótermi kiállítás	11	12	109
Album	23	6	26
Kirakat	4	2	50
Rendezvényen bemutatott és ismertett könyv	3	7	234
Rendezvényen bemutatott könyv	3	4	133
Együtt	88	101	115
Összes könyvvállomány, ill. kölcsönzés V. hóban	9274	4452	48,1

A leghatásosabb propagandaeszköz – a táblázat szerint – könyvtárunkban a kiemelt polcon kiállítászerűen elhelyezett könyvanyag volt. (310%-os forgási sebesség.) A propagandahatás jelentőségét aláhúzza, hogy a vizsgált időszakban az általában nem nagyon forgatott „Életrajz” csoportból, főként a „Nagy emberek élete” c. sorozatból tettük ki a műveket.

A másik legjobb hatásúnak bizonyult propagandaeszköz a falitábla, ahová a könyvek borítóit helyeztük el. A kitett 10 könyv címlapja az adott időszakban 22-szer váltott ki kölcsönzést (220%). Mivel vegyes anyag szerepelt a táblán, volt olyan könyv, amelyik nem talált olvasóra, némelyiket viszont gyakrabban keresték. Így pl. Danielsson: Bumeráng expedíció-ja, Sommerfelt: Miriam c. regénye, Zamarovsky: A világ hét csodája c. művét keresték leggyakrabban. Vas: ha még egyszer azt üzeni... c. Kossuth-regénye nem érdekelte a gyermekeket, valószínűleg a kevésbé vonzó cím, és a borító egyszerűbb külseje miatt.

Eredményesnek mutatkoztak még a rendezvények is. Az egyik alkalommal három könyv bemutatása után 4-szer kérték a műveket (133%). A nemcsak bemutatott, de ismerttetett könyvek hatása volt a nagyobb. Az ugyancsak ismerttetett könyvet 7-szer keresték a gyermekek (234%). Ezekből az adatokból kitűnik, hogy bár kevés volt a bemutatott könyvek száma, érdemes máskor is használni ezt a propagandaformát, különösen az ismertetéssel egybekötöttet, mert a gyermekeket érdekli, figyelik, és további olvasási kedvet ébreszt bennük.

Kevésbé bizonyult hatásosnak a többi szemléltető propagandaeszköz: a vitrin- és a kocsikiállítás, a kirakat és legkevésbé az album. Ezek közül a vitrinben elhelyezett könyveket nézték meg és válogatták leginkább. A vitrin viszonylag rossz elhelyezése ellenére, az ott propagált 14 könyvből 11 alkalommal kölcsönöztek. Ez 79%-ot jelent. A koci és kirakat figyelemfelkeltő szerepe még ennél is kisebb volt, aminek fő oka szintén a rossz elhelyezésben keresendő.

Ha összehasonlítjuk a vizsgált időszakban kölcsönzött könyvek számát, illetve a teljes könyvvállományt a propaganda időszakában kiválasztottakkal, az 48%-os forgási sebességet mutat. Ezzel szemben az összes propagált könyv átlagos forgási sebessége 115%-os, ami azt jelenti, hogy ezeknek a könyveknek a használata, forgási sebessége, több mint kétszerese a nem propagáltakénak. A könyvajánló album az egyetlen propagandaeszköz, amelynek hatása az átlag alatt van. Lehetséges, hogy más módszerekkel ezt is népszerűbbé lehetne tenni.

Az átlagos eredmények azt mutatják, hogy a könyvpropagandának vitathatatlanul nagy eredménye van, módszereit a gyermekkönyvtárak nyilvános szolgálata semmiképpen sem mellőzheti.

A könyvpropaganda hatása a különböző korú és nemű gyermekekre

A szemléltető propagandaeszközök hatásának vizsgálatánál kiterjesztettük megfigyeléseinket arra is, hogy milyen korosztályra, illetve a fiúkra és lányokra milyen arányban hatott a propaganda. A propagandaeszközöket használók megoszlása a következő:

Kor	Fiú	Lány	Összesen	%
8 – 10 éves	12	6	18	18
10 – 12 éves	25	14	39	39
12 – 14 éves	29	15	44	43
Együtt	66	35	101	100

Az adatok tanúsága szerint az alsótagozatosok nagyon kis mértékben figyelik a propagandaeszközöket.

A beiratkozottak közül V. hóban 343 alsótagozatost tartottunk nyilván, amíg a felsősök száma 1127 volt. Ebből fiú 583, lány 544. Tehát beiratkozás szempontjából nincsenek a lányok lényeges hátrányban. Annál érdekesebb, hogy a propagandaeszközökre feleannyi lány figyel fel, mint fiú (66 fiú és 35 lány kölcsönzött). Nyilvánvalóan érdeklődési körük szűkebb. Ha ezen belül megvizsgáljuk, hogy a különböző korú gyermekek milyen érdeklődést tanúsítottak, érdekes dolgokat tapasztalunk. Az alsótagozatosokra sokkal kevésbé hatott a könyvpropaganda: a fiúkra 1/5-ször, a lányokra 1/6-szor kisebb mértékben, mint a felsősökre. A következő két korcsoport 10–12 és 12–14 éveseknél nagyjából egyforma az arány. A felsőtagozatosok tehát végig hasonló intenzitással figyelik a propagandaeszközöket.

Következő táblázatunk azt mutatja, hogy az olvasók csoportján belül az egyes propagandaeszközöknél milyen volt a megoszlás:

Módszer	8–10 éves		10–12 éves		13–14 éves		Összesen	
	fiú	lány	fiú	lány	fiú	lány	fiú	lány
Pole	—	1	7	6	10	7	17	14
Falitábla	—	—	8	2	8	4	16	6
Vitrin	5	1	1	2	1	1	7	4
Kocsi	—	—	3	—	3	—	6	—
Olvasóterem	—	—	3	2	4	3	7	5
Album	1	—	3	1	1	—	5	1
Kirakat	—	—	—	1	1	—	1	1
Bemutatott és ism. kv.	4	2	—	—	1	—	5	2
Bemutatott kv. ..	2	2	—	—	—	—	2	2
Összesen	12	6	25	14	29	15	66	35

A legnagyobb hatású „kiemelt pole”-nál úgyszólván kizárólag a felső tagozatosok szerepelnek, a 10–12, és elsősorban a 13–14 évesek. A falitábla iránt alsótagozatos egyáltalán nem érdeklődött. A következő két korcsoport aránya egyforma, de ezen belül a fiúk lényegesen nagyobb figyelmet fordítottak rá. A vitrinből érdekes módon legtöbbit az alsósok választották, de azok is zömmel fiúk. Az olvasótermi kiállítást csak felsősök tekintették meg, illetve csak azokra hatott. Ezek között körülbelül ugyanannyi a 10–12, mint a 13–14 éves. Az arány itt is a fiúk javára dőlt el. A könyvszállító kocsi használata elenyésző volt, ennek anyagából is a 10–12, illetve 13–14 éves gyermekek kölcsönöztek, s mindkét csoportban csak a fiúk. Az albumot — már akik használták — fiúk-lányok vegyesen figyelték. A kirakatokból hasonlóképp választottak. A bemutatott és ismertetett könyveket jóformán csak alsósok kérték, megint csak főleg fiúk. A csak bemutatott könyvet 2–2 alsós fiú, illetve lány kereste.

Ha ezt az egyébként kisszámú példát perdöntőnek tekintjük — amit persze csak fenn tartással tehetünk — akkor azt állapíthatjuk meg, hogy a propagandaeszközök nagy többségét a felsőtagozatos olvasók figyelik, s az alsósok között csupán a vitrinben nyújtott könyvkiállítás, továbbá könyvismertető előadás (ennek azonban minden formája) hatásos. A nemek érdeklődését tekintve pedig a könyvpropaganda elsősorban a fiúkra hat, a lányok, a felsősök közül főleg az olvasótermi kiállításokat, az alsósok közül pedig inkább a könyvismertetéseket szeretik. Ebből az következik, hogy tudatos könyvpropagandánál ennek megfelelően kell az ajánlásra kiválasztott könyveket csoportosítani, illetve a módszereket megválasztani.

Hogyan segítik a szemléltető propagandaeszközök az olvasószolgálatot

Mint tudjuk, a szemléltető propagandaeszközök célja a figyelemfelkeltés. Olvasószolgálat közben jól használhatjuk fel ezeket, vagy úgy, hogy a szemléltető propagandaeszköz hatására kiválasztott könyvhöz kiegészítésként, vagy pedig oly módon, hogy a könyvtárban választott könyvhöz ajánlunk propagandaeszköz révén más könyveket.

Tanulságul szolgál nekünk, könyvtárosoknak, ha a könyvvisszahozásnál a propagandaeszközök hatására kivitt könyvekről lefolytatott beszélgetés eredményét felhasználjuk munkánkban, vagyis ha figyeljük, hogy ezek közül mely művek nyerték meg tetszésüket és miért.

Elképzelésünk az volt, hogy általában a kevésbé forgatott, kevésbé ismert, de mindamellett hasznos könyveket propagáljuk, amelyeket szeretnénk, ha minél többen elolvasnának. Igyekeztünk, hogy a könyvek tematikailag is változatosak legyenek, és hogy mindegyik korosztály találjon őt érdeklő művet ezek között.

A vizsgált időszakban az érdekelt bennünket, hogy milyen a propagandaeszközök spontán hatása. Nem hívtuk fel tehát a propagandaeszközökre a figyelmet, hagytuk, beszéljenek azok önmaguk helyett. Ezt mutatták a közölt számadatok.

A propagandaeszközök hatását elemeztük már a vizsgált időszak alatt. Érdekelt bennünket az is, milyen mértékben tartós könyvpropaganda hatására. Ezért figyelemmel kísértük a jelzett könyvek iránti keresletet a későbbi időszakokban, a harmadik, hatodik és a kilencedik héten is. Ezekben az időszakokban a forgalom a következő módon csökkent:

Vizsgálat alatt		3. héten	6. héten	9. héten
Fiúk	66	15	3	3
Lányok	35	9	5	4
Együtt	101	24	8	7
%-os csökkenés	100	24	8	7

Látható tehát, hogy a propagandahatás az idő múlásával rohamosan csökken: a 3. héten $1/4$, a 6. héten $1/12$ volt, s aztán már csak kismértékben folytatódott. A csökkenés egyformán következett be a fiúknál és a lányoknál.

A szemléltető propagandaeszközök vizsgálatának eredményei azt mutatták, hogy érdemes és kell is velük foglalkozni, és megfelelő számban alkalmazni könyvtári munkánkban. Nem mellékes szempont, hogy ezeket a propagandaeszközöket hol és hogyan helyezzük el. Minden könyvtárnak vannak jobb és kevésbé jó helyei a propagandaeszközök bemutatására. A mi könyvtárunkban legjobb elhelyezésűnek a bejárattal szemben kiemelt polcerész bizonyult, beigazolódtott, hogy az itt kiállított könyvek hatása milyen nagy.

Az, hogy a kiállítások csökkenő hatásúak, azt jelenti, hogy ilyeneket gyakrabban kell rendezni, különböző mozgalmi ünnepek, vagy írók, költők évfordulója alkalmából. Igyekeznünk kell, hogy az eddig is használt eszközöket tudatosabban hasznosítsuk olvasószolgálati munkánkban, sokoldalúan tárjuk fel könyvállományunkat. Az eredmények biztatóak, a könyvpropaganda hatása jelentős, és ez a 6. sz. gyermekkönyvtár feldolgozott adataiban számszerűleg is jelentkezett.

Paál Éva

Világjelenség a könyvtárak életében a „raktárak válsága”, a helyszűke. Általános oka ennek a könyvkiadás rohamos növekedése az egész világon. A könyvtári szakirodalomban ma már szinte közhely, hogy számos könyvtár állománya 25, sőt 10 – 15 év alatt megkétszereződik. Magyarországon a „raktári válság” kialakulásához járult még a könyvtárak viszonylagos elmaradottsága is.

Könyvtáraink már 1956-ban súlyos raktári nehézségekkel küzdöttek. Csüry István beható vizsgálatok során mutatta ki, hogy a még meglévő üres folyóméterek kényszermegoldások eredményei. Korszerű raktárral csak három nagy hazai könyvtár rendelkezik, a többi vagy bővítésre, vagy új épületre szorul.

A raktározás problémáit meg kell oldanunk, valamilyen úton-módon teret kell nyernünk. A raktári helyszűke felszámolására irányuló törekvéseket, *formális tulajdonságaik* szempontjából megkülönböztethetjük szervezéstechnikai és általános könyvtári módok, *természetük* szempontjából pedig állománycsökkentés nélküli és állománycsökkentéssel járó megoldások szerint.

A *szervezés-technikai* módok célja a hely gazdaságosabb kihasználása. Ennek hagyományos módszere: újabb polcok beállítása és a jobban szervezett feltöltés mellett megüresedett polcok betöltése. Új technikai eszközök e területen: a tömör-raktározás, és az állomány mikrofilmre való felvétele.

Általános könyvtári kell tekintenünk minden olyan eljárást, mely a könyvtári rendszer átalakításából indul ki. Ebbe a csoportba tartozik a könyvtárak profilírozása és a könyvtári állomány ebből adódó csökkentése.

A könyvtári *állománycsökkentés* során két lényegbevágó elvi kérdés merül fel: 1. Milyen könyvesoportokat, könyvkategóriákat kell kivonni a raktárból? 2. Mi történik a kivonás, a kiemelés után a szóban forgó könyvekkel (kiemelt könyvek raktározása, további átadása)?

A könyvtárakat mindenesetre mentesíteni kell azoktól a könyvektől, amelyeket bármilyen okból nem célszerű tárolni. Ki kell vonni a raktárból egyrészt a forgalomhoz képest fölös mennyiségben tárolt könyveket, tehát már esetleg a másodpéldányokat is; másrészt a könyvtári gyűjtőkörhöz nem tartozó ún. profilidegen anyagot. Ezt a két csoportot közös elnevezéssel fölöspéldánynak nevezzük. A fölöspéldányoktól való mentesítés történhet egyrészt úgy, hogy közvetlenül adjuk át a könyveket más könyvtáraknak (rövid idővel kiemelésük után), másrészt a fölöspéldányraktár közvetítésével juttathatjuk el őket a megfelelő könyvtáraknak. Az utóbbi eljárás előnye, hogy a kivont könyvek a fölöspéldányraktárból később esetleg visszakerülhetnek régi helyükre, ha ismét nagyobb irántuk az érdeklődés.

A könyvtár által átadott könyvek részben mint könyvtári értékek a megfelelő gyűjtőkörű intézmények állományába kerülnek; részben azonban könyvtári szempontból értéktelen anyagként selejtnak minősülnek, s ipari célokra való felhasználásra a MÉH-hez jutnak.

I. Duplumósítási rendszerek külföldön és hazánkban

A duplumósítás két rendszerét kell megkülönböztetnünk: a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok rendszerét. A szovjet duplumósítás fő célja a fölöspéldányok eljuttatása a megfelelő profilú könyvtárakba, s addig is saját duplumraktáraikban tárolják. Az Amerikai Egyesült Államok könyvtárai arra törekcszenek, hogy az egyes könyvtárak fölöspéldányait hatalmas, részben közösen létesített fölöspéldány-raktárakban gyűjtsék. Innen a könyvek nem kerülnek további elosztásra, s állományukat helyben olvassák, vagy kikölcsönzik egyéneknek és könyvtáraknak.

Hangsúlyozzuk, hogy mindkét hatalmas kultúrterületen nem teljesen kialakult rendszerrel, hanem kialakulóban, fejlődésben levő könyvtári organizmusról van szó.

A Szovjetunióban már 1958-ban Tomahin felvetette azt a javaslatot, hogy minden szövetségi köztársaság létesítsen egy erre a célra kijelölt cserepéldány-központot további elosztás céljából.

A Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága a könyvtárügyekről 1959-ben hozott határozatában a fölöspéldányok problémájával is foglalkozik. Intézkedik az elavult kiadványok eltávolításáról, a használatlan többletpéldányok és a profil szerint felesleges irodalom újraelosztásáról az egyes könyvtárak között.

Az Egyesült Államok egyes könyvtárain belül is találhatóak ún. fölöspéldány-raktárak (az ún. storage library-k). A duplumanyag zöme azonban több könyvtár közösen létesített tároló könyvtáraiban kerül elhelyezésre. Ennek a típusnak több fajtája van: így több könyvtár közös letéti könyvtára („deposit library”), több azonos típusú könyvtár közös tároló könyvtára, könyvtárközi központja (inter library center), s végül az egy körzetbe földrajzi egységbe tartozó különböző típusú könyvtárak közös könyvtára (regional library).

A kisegítő raktár (storage library) megfelel a mi duplumraktárunknak, azzal az eltéréssel, hogy külön épületben van, gyakran távol a tulajdonképpeni könyvtártól. A központi közös létesítésű könyvtárak hatáskörükben térnek el egymástól. Legegyszerűbb típus a letéti könyvtár, (deposit library) amely csupán őrzi a könyveket, míg a másik két típus már önálló könyvtári funkciókat is ellát, pl. katalógusokat sokszorosít, bizonyos letétbe helyezett könyvesoportokat gyarapít.

Lássunk példákat a fent említett típusokra. Önálló tevékenységet nem folytató letéti könyvtár (deposit library) a New England Deposit Library, Bostonban létesült 1942-ben 11 bostoni könyvtár részvételével. Köteteinek száma 450 000, s befogadóképességét ennek ötszörösére is növelni tudja.

Fejlettebb, önálló funkciókat lát el a Chicago-ban 1951-ben alakult Midwest Inter Library Center, (a Közép-nyugati Könyvtári Központ), amely 16 középnyugati (köztük 15 egyetemi) könyvtár közös létesítménye. Ez a központi tároló könyvtárak körébe tartozik, befogadóképessége 3 millió kötet (állománya 1955-ben egy millió volt) hétemeletes raktárépülettel.

1951-ben South Hardley-ben nyílt meg a Hampshire-Inter Library Center négy egyetem tároló könyvtára 120 000 férőhellyel, eddigi állománya 15 000 kötet. Igen érdekes a Yale-i Egyetem duplum-politikája. A könyvtár külön raktárat létesített tömör raktározással. Anyagát a tervezett tároló könyvtárban fogja letétbe helyezni.

A nyugateurópai könyvtárakban nem oly nagymérvű a könyvtárak növekedése, mint a szocialista országokban és az Amerikai Egyesült Államokban, ezért itt nem égető probléma a fölöspéldányok tárolásának kérdése. A problémát Nyugat-Európa könyvtáraiban legnagyobb részben az egyes könyvtárak fölöspéldány-raktárai oldják meg, de Angliában már tért hódít a tároló könyvtár gondolata.

A párizsi Bibliothèque Nationale letéti raktára, a Dépôt Auxiliaire 1932-ben létesült, de már 1934-ben és később 1953-ban kibővítették.

A londoni egyetem és az egyetemhez tartozó intézmények (számuk meghaladja a tizet) közös letéti könyvtárat létesítettek, (Storage Library of the University of London, Londoni Egyetem Letéti Könyvtár). 1960-ban létesült az intézmény, az egyik egyetemi kollégium Royal Holloway College, Egham Survey telkén. A könyvtár 2 millió könyv tárolására alkalmas.

A nyugati elgondolásokkal szemben Magyarországon a szovjet duplumosítási rendszer elvei honosodtak meg. Ennek lényege a duplum példányok eljuttatása a megfelelő profilú könyvtárakba. Duplum-raktáraink tehát, „perspektívájukban” közvetítő jellegűek. Ez a rendszer felel meg legjobban kultúrpolitikánk céljainak, s végső eredményeiben ez a megoldás a leggazdaságosabb.

A mai főlépétdány-elosztónk őse az 1919 május 26-án létesült Könyvtárak Gyűjtő és Elosztó Telepe. Itt gyűlt egybe a köztulajdonba vett könyvanyag, s ez a szerv lett volna a magyar könyvellátás országos központi intézménye, a Magyar Könyvtárügyi Intézet keretében. Ennek a szervnek lett volna a feladata a központi duplumcsere megszervezése, a könyvtárak főlépétdányainak kiajánlása és szétküldése.

Az 1919-es szervhez hasonló az Országos Könyvtárügyi Tanács 1952-ben alakult Könyvelosztója. Ez a szerv osztja szét az egyes könyvtárak között az állami tulajdonba került könyvanyagot, s ugyancsak e szerv feladata könyvtáraink duplum anyagának szétosztása a megfelelő profilú könyvtárak között.

Az Országos Könyvelosztó által kezelt könyvek fogják képezni a tervezett központi tárolókönyvtár alapállományát. Ez az állomány lényegében két részből áll: a szétosztás után fennmaradt könyvekből, s a tárolt idegennyelvű anyagból. A Könyvelosztó jelenleg nem tudja tárolni az egyes könyvtárak feldolgozott duplum-anyagát, csak olyan könyveket vesz át, melyekre további igénylő akad a könyvtárak között.

Hazai távlati terveink szerint 1970-ben tároló raktárral egybekötött főlépétdány-raktárat kell létesíteni az Országos Széchényi Könyvtár tervezett új épületében. Ebben az épületben lesz az Országos Könyvraktár, az egyes könyvtárak duplumanyagának közös tároló helyisége. Az összes raktárak területe a tervezett új könyvtárban 23 880 m², befogadóképessége 5 millió könyv, a Könyvelosztó raktárának területe 2500 m², a főlépétdány-raktaré 500 m². Az Országos Könyvraktár befogadó képessége 500 000 – 625 000 könyv, tömör raktározás mellett 1 millió százhuszonötezer – 1 millió kettőszázötvenezer.

2. A duplumosítás végrehajtása a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban

Jelen vizsgálatunk a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvraktára duplumosításának kérdéseivel foglalkozik.

A könyvtárnak már korai fejlődése időszakában – a Károlyi utcai épületben – is volt duplumraktára. Ez az épület földszintjén, a Múzeum-körút felőli oldalon volt. Jelenlegi épületünkben a duplum-raktár 1931-től 1965-ig a félemeleten helyezkedett el, s ennek a raktárnak anyaga a Horthy-korszak alatt teljesen feldolgozatlan maradt. A duplumosított könyvek az épület különböző részében a raktár polcainak betöltésre váró helyein, sőt a padlón szétszórva heverték, amíg 1946-ban végre teljes egészében a duplum-raktárba került ez a szétszórta anyag. Az egybegyűjtött anyag, (kb. 10 000 kötet) betűrendberakása 1947–48-ban történt. A címfelvételezés munkája 1949-ben kezdődött el. A rohamosan gyarapodó anyagot teljes egészében nem lehetett a duplumhelyiségben elhelyezni, s mellette más helyiségeket is igénybe kellett venni. A központi duplum e másodszor is szétszórta anyaga végre 1964-ben egy helyre került, a Hamzsabégyi út 9. alatti 2. és 3. számú duplum-raktárba, de már a „végleges” elhelyezés évében újabb nehézség merült fel: a 2. számú raktár anyagát csőrepedés miatt ismét a Könyvtár központjába kellett szállítani. Jelenleg két helyen tároljuk a központi duplum-anyagot: a Hamzsabégyi úton és a Könyvtár központjában.

Ha el is tekintünk attól a körülménytől, hogy két helyen tárolják duplum anyagunkat, akkor sem tekinthetjük a raktározási problémáinkat megoldottnak. A Hamzsabégyi úti raktár tudniillik munkahelynek meg nem felelő pincehelyiség s ezért a duplumositással kapcsolatos irodai, adminisztratív teendőket a központi épületben végezzük el a feldolgozó osztály keretében. 1956 – 1966 között a duplumositás állandó munkaerőnehézségekkel küzdött.

A központi duplumraktár munkáját az általa forgalmazott könyvek mennyiségén keresztül lehet lemérni. Ezt 1955-ig csak becsült számok alapján, 1956 után viszont már könyvnyilvántartásból vett pontos számok alapján állapíthatjuk meg:

a kezdő (becsült) állomány	39 000 kötet
1956 – 1966 közti duplumositás	44 713 kötet
Könyvelosztás, ömlesztett anyag	11 000 kötet
Vagyis a duplumraktár összes gyarapodása	94 713 kötet volt.

Igen érdekesek azok a számadatok is, amelyek a duplumraktárból kiadott (elszállított) könyvek mennyiségét ismertetik. Az átruházott könyveket kulturális intézményekhez, üzemekbe, közkönyvtárakba és saját kerületi könyvtáraink állományába juttattuk. A kulturális intézmények alatt itt nagyrészt múzeumok könyvtárait értjük (pl. Közlekedési Múzeum Könyvtára). Könyveket – aránylag csekély számban üzemeknek is adtunk át. A nagy közkönyvtárak közül az Országos Széchényi Könyvtár vette át a legtöbb könyvet.

A duplumositott könyvek száma 94 713 volt, amelyből átadtunk 57 035 könyvet 1956 és 1966 között, tehát duplumanyagunk 60%-át.

Átadott duplumanyagunk megoszlása 1956 és 1966 között

Átvevő intézmény	Könyvek száma az átadott könyvek %-ában	Könyvek száma a teljes duplumanyag %-ában
Kulturális intézmények	6 904	12,1
Közkönyvtárak	726	1,3
Üzemek	19 087	33,4
Áthelyezés		
ker. kvttárakba	1 877	3,3
Selejtezés, MÉH	28 441	49,9
Összesen	57 035	100,0
		60,3

Az elért eredmények mellett azonban nem hallgatható el, hogy a duplumraktár múltbéli és jelenlegi működése igen sok hiányosságot mutat. Ennek alapvető oka a személyi és elhelyezési – már említett – nehézségekből adódik. A meglévő duplumanyagról nem készült még használható katalógus, bár 1949-től már folytak katalogizálási munkálatok.

A duplumraktár anyagának nagyrésze magának a FSZEK-nak az anyagából adódik; csupán kisebb fele származik a Könyvelosztó köteteiből. Ehhez még azt is hozzá kell fűznünk, hogy beszerzéseinknél gyakran eltértünk az általunk megállapított beszerzési irányelvektől is. Mindennek kijavítása ugyancsak hozzájárult a duplumraktár gyarapodásához. A központi könyvtárból legnagyobb részben a monografikus raktár kívánt duplumositást, (színvonal-alatti szépirodalom, elavult régi kézikönyvek, közművelődési anyagunk elavult példányai stb.). Jelentős mértékű volt a periodika raktár duplumositása (régi folyóiratkötetek, használaton kívüli tékázott anyag stb.). Jelentős forrása volt a duplumraktár anyagának a könyvtár több – részben vagy egészében felszámolásra kerülő, illetve felülvizsgált – gyűjteménye. Ilyen volt a Szűry gyűjtemény, a Keleti gyűjtemény, a Röpírat gyűjtemény,

sőt a Budapest gyűjtemény anyagának egyrésze, amelyet más tudományos könyvtáraknak juttattunk el.

A mi könyvtárunkban a kiemelési irányelv lényegében egyszerű. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központja magas színvonalú közművelődési könyvtár, mely tudományos gyűjteményei terén a teljességre törekszik a 3-as szak (szociológia) egyes csoportjaiban, és a helytörténeti budapesti vonatkozásokban. A férőhely, s az anyag természetének mérlegelése alapján történik tehát a kiemelés.

Ha azt hangsúlyozzuk, hogy a raktár profilidegen anyaga került duplumosításra, ezzel csupán nagyjából, de nem teljes pontossággal állapítottuk meg a tényeket. Könyvtárunk profilja ugyanis jelentősen változott az idők során.

A központi duplumraktár forgalmi adataiban csaknem 60 000 kötetrel szerepeltek az átadott könyvek. Az átadás szervezése terén határozott fejlődés tapasztalható. 1966-ig az egyes könyvtárak igénylése alapján, következőképpen történt az átadás: az igénylés – megjelölte tárgykörben a leválasztást végző könyvtáros – katalógus hiányában – részint emlékezete szerint, részint a polcokról válogatta ki a könyveket.

1966 után könyvtárunk az *ajánló listák rendszerére* tért át. Ennek a rendszernek a lényege a következő: Az ajánló listákat az Országos Széchényi Könyvtár Könyvelosztójának adja át a duplumraktár. (Minden lista 120 példányban készül és 300 címet tartalmaz.) A könyvelosztó e listákat az egyes könyvtárakhoz továbbítja, amelyek az igényelt könyvek megjelölése után a Könyvelosztó közvetítésével visszajuttatják azokat.) Az igényelt könyveket azután a duplumraktár közvetlenül küldi meg az illetékes könyvtáraknak. A visszamaradó anyag a Minősítő bizottság engedélyezése alapján selejtezésre kerül.

A selejtezés fő irányelve abban áll, hogy csak olyan anyagot selejtezzünk, amely nyilvánvalóan és még perspektívában is teljesen értéktelen saját könyvtáraink részére, s amelyet más könyvtár nem hajlandó átvenni.

Visszatérve a számadatokra, a központi duplumraktárból leírt anyag tehát 57 035 kötetre rúg, ami *1428 folyóméter polc felszabadítását jelenti a központ raktáraiban.*

A duplumraktár jelenlegi állománya összesen 37 678 kötet.

KÖZPONTI DUPLUMOSÍTÁS 1956-tól 1966-ig

Év	Gyarapodás			Csökkenés						Állomány
	Jegyzékelt	Ömlesztett	Összesen	Kulturális intézmények	Üzemek	Köz-könyvtár	Áthelyezés	Selejt	Összesen	
1955		39 000	39 000							39 000
1956	4 428		4 428	868	61		30		959	42 469
1957	2 178	1 574	3 752	172	290	18 230	16	8 560	27 268	18 953
1958	386	2 464	2 850	811		74	6		891	20 912
1959	1 189	1 789	2 978	81			3		84	23 806
1960	8 820	2 295	11 115	256			73		329	34 592
1961	12 441	1 341	13 782	271	151		1		423	47 951
1962	9 321	537	9 858	1 420		13	13		1 446	56 363
1963	1 921	184	2 105	1 639	68	209	18		1 934	56 534
1964	658	168	826		56	8	3		67	57 293
1965	3 371	527	3 898		100		10	19 881	19 991	41 200
1966		121	121	1 386		553	1 704		3 643	37 678
Összesen	44 713	50 000	94 713	6 904	726	19 087	1 877	28 441	57 035	37 678

A központi duplumraktár tehát jelentékeny forgalmat bonyolított le a beérkező és kiszállított könyvek számadatainak tükrében, csaknem 150 000 kötetet. Ennek évenkénti alakulását a közölt kimutatás ismerteti. Ezzel a duplumraktár teljesítette azt a korábban

megállapított feladatát, hogy mentesítse a saját könyvtárakat az ott fölösleges könyvektől, s egyben eljuttassa ezeket olyan könyvtárakba, ahol élő értéket képviselnek.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi dupluraktárának még meglevő hiányosságai mellett is mindezek a számok valóságos eredményt tükröznek.

Rubinyi György

Felhasznált irodalom

- Csüry István: Nagy könyvtáraink raktározási problémái. = Magyar Könyvszemle 1956, 1. sz.
Tomahin, V.: Pora szozdat' centralnue obmennue fondü. = Bibliotekar' 1958, 6. sz.
O szosztojanii i merah ulucsenija bibliotechnogo dela v sztrane. = Partijnaja Zsizin' 1959, 20. sz.
A szovjet könyvtárügy helyzete és megjavításának módjai. A Szovjetunió Központi Bizottságának Határozatai. = Könyvtári Figyelő. 1959. 8. sz.
Plumb, Philip, W.: Central library storage of books. London, The Library Association Chaucer House. 1965.
Magyar Tanácsköztársaság Könyvtárügye, Közéleti, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Kóhalmi Béla, Bp. 1960.
Borsa Gedeon: A könyvalap tervei. = Magyar Könyvszemle, 1956. 1. sz.
Sebestyén Géza – Farkas László: Új nemzeti könyvtárunk a Várban. = Magyar Könyvszemle, 1960. 3. sz.

**DOLGOZÓINK SZAKMAI, TUDOMÁNYOS ÉS TÁRSADALMI
MUNKÁSSÁGA***

1966 – 1967

ARATÓ Antal

A folyóiratok kölcsönzésének forgalma. – Könyvtáros 1966. 6. sz.
Könyvkiállítás a televízió műsoraihoz. – Könyvtáros 1966. 7. sz.
A televízió hatása a könyvtárban. – Rádió és Televízió Újság 1966. 32. sz.
Faliújság helyett. Könyvnyészerűsítő táblák. – Könyvtáros 1967. 9. sz.

BÁCSKAI Gyuláné

A „Vasas” kézilabda szakosztályának gazdasági intézője

BÁNK Ferenc

Népi ellenőr

BÁRÁNY Éva

A szemléltető és a „hangos” propaganda szerepe az olvasószolgálatban. – Könyvtáros 1967. 3. sz.

BARTHA Lajosné

Gothard Jenő emlékezete. – Föld és Ég 1967. 4. sz.
A VIII. ker. Úttörőszövetség elnökségének tagja

BENJÁMIN László

Írom ráadásnak. Vál. versek. Bp. 1967. Móra Ferenc Kiadó. 327. p.
Tengerek fogságában. Versek. Bp. 1967. Magvető. 69 p.
Versek különböző folyóiratokban.

BENKŐ Zoltánné, Bartha Ilona

Színházi levél. – Ifjú Kommunista c. folyóirat „Írók, könyvek, olvasók” rovat.
1966. 9. sz.
Hogyan segítik a Szabó Ervin gyermekkönyvtárakban a szülőföld megismerését? –
Turista 1966. 12. sz.
Folyóiratok a gyermekkönyvtárakban. – Könyvtáros 1967. 3. sz.
Hogyan segítik a „hobbyt” a folyóiratok? – Ifjú Kommunista. „Írók, könyvek,
olvasók” 1967. 9. sz.
Milyen pályát válasszak? – Bibliográfia. Úttörővezető 1967. 12. sz.

* A felsorolásban csupán a könyvtáron kívüli tevékenység szerepel.

- — — Hargitai Nándorné: Úttörők a hazáért. Bibliográfia. — Eseménynaptár 1966. 1. sz.
- — — Hargitai Nándorné: Nemzetközi gyermeknap. Bibliográfia. — Eseménynaptár 1966. 2. sz.
- — — Hargitai Nándorné: 20. születésnap. Bibliográfia. — Eseménynaptár 1966. 2. sz.
- — — Hargitai Nándorné: 25 éve halt meg Gajdar. — Bibliográfia. — Eseménynaptár 1966. 4. sz.
- — — Hargitai Nándorné: 500 éves a könyvnyomtatás. Bibliográfia. — Úttörővezető 1967. 11. sz.

BENNA György

- — — Keller József: Ipari kutatások — szerződéssel. — Népszabadság 1967. 174. sz.
- A Magyar Közgazdasági Társaság tagja
- A Népi Ellenőrzési Bizottság tagja
- A Magyar Iparjogvédelmi Egyesület Közgazdasági Bizottságának tagja
- A MSzMP Központi Bizottsága Társadalomtudományi Intézetének külső munkatársa

BIKÁCSI Lászlóné

- Kézikönyvtár a gyermekkönyvtárban. Bp. 1965–67. OSzK. 54 p., 22 p. (OSzK — KMK kiadványai 4. és 4/a.)
- A gyermekkönyvtár. — Csoportos foglalkozások a gyermekkönyvtárban. — A gyermekek iskolán kívüli kulturális nevelése. (Tanulmány-gyűjtemény) Bp. 1966. Tán-
csics Kiadó. p. 15–19 és 84–93.
- Hogyan segítjük az intézet munkáját? — Munka 1956. 10. sz.
- A legkisebhek irodalma. — Könyvtáros 1966. 1. sz.
- Az olvasás szerepe a gyermekkorban. Előadás a Föv. Gyermekevelési Tanács klub-
vezetői tanfolyamán, 1966-ban.
- A kiskamaszok irodalma. Korreferátum a Magyar Írók Szövetsége ifjúsági szak-
csoportjában, 1966-ban.
- A gyermek és a könyvtár. Előadás a székesfehérvári Vörösmarty Megyei Könyvtár-
ban, 1967-ben.
- A gyermekkönyvtár feladatai. Előadás a szentesi Csongrád Megyei Könyvtárban,
1967-ben.
- A gyermekkönyvtárakról. Előadás a Magyar Rádió 1967. jún. 4-i „Gyermekek a betű
birodalmában” c. adásában.
- A VIII. ker. Népi Ellenőrző Bizottság Intézményi Szakcsoportjának tagja.
- A Móra Ferenc Könyvkiadó szerkesztőségi tanácsának tagja.

CSOMOR Tibor

- Kisbibliográfiákat készített a Könyvtáros c. folyóirat számára.

DÁVID Gyuláné

- A VI. ker. Tanács VB mellett működő Népművelési Tanács tagja

DOBOS Piroska

- Mit várnak a Szabó Ervin könyvtárak a „Könyvtáros”-tól? — Könyvtáros 1966. 6. sz.
- A könyvtári munka rangemelése. — Könyvtáros 1967. 1. sz.
- Új épület — új lehetőségek. A Berliini Városi Könyvtár otthonának felavatása. —
Könyvtáros 1967. 6. sz.

A TIT irodalmi szakosztályának tagja
Az OKDT oktatási és továbbképzési bizottságának tagja
A Budapesti Népművelő szerkesztőbizottsági tagja

DOBRAVA Jánosné

A III. ker. Pártbizottság politikai munkatársa

ECSEDY Andorné

— — — Gáliczky Éva: Írói életrajzok és bibliográfia készítése a Gondolat kiadásában
1967-ben megjelent „Új szovjet irodalom” c. kötethez.
Könyvismertetések az „Új könyvek” számára

ERDŐDY Ferencné

A XX. ker. Tanács VB mellett működő Népművelési Tanács tagja

FUNTHA Judit

Hogyan foglalkozunk a gyermekkönyvtárból átiratkozott olvasókkal? — Könyvtáros
1967. 10. sz.

GÁL Györgyné

Könyvismertetések az Ifjú Kommunista c. folyóirat „Írók, könyvek olvasók” rova-
tában.

GÁLICZKY Éva

Ecsedy Andorné — — — : Írói életrajzok és bibliográfia készítése a Gondolat kiadá-
sában 1967-ben megjelent „Új szovjet irodalom” c. kötethez.
Könyvismertetések a Népművelés, az Új könyvek, valamint az Ifjú Kommunista
„Írók, könyvek, olvasók” rovatában.

GERÉB Lászlóné, Nyilas Márta

Százéves a Nyomdászkönyvtár. — Könyvtáros 1966. 10. sz.
Ismeretterjesztő cikkek az Élet és Tudomány c. folyóirat „Beszélő képek” rovatában.
A Közalkalmazottak Szakszervezete könyvtáros szakbizottságának tagja

GÖNCZI Imre

Írók és művek. — Garai Gábor. — Ifjú Kommunista 1966. 3. sz.
Az 1966. évi SzOT-díjasok. — Könyvtáros 1966. 6. sz.
Ismerkedjünk barátaink irodalmával. — Lengyel írók — lengyel könyvek. — Ifjú
Kommunista 1966. 6. sz.
Lenin: művészetről, irodalomról. — Könyvtáros 1966. 8. sz.
Marx — Engels: Művészetről, irodalomról. — Könyvtáros 1967. 3. sz.
Ötödik évfolyamába lépett az Eseménynaptár. — Könyvtáros 1967. 6. sz.
„50 éves a Nagy Októberi Szocialista Forradalom”. — Könyvtáros 1967. 7. sz.
Századunk irodalma 1 — 6. — Könyvtáros 1967. 8. sz.
A szocializmus irodalma. — Könyvtáros 1967. 8. sz.
Fél évszázad. — Könyvtáros 1967. 11. sz.
Írók és művek. — Veres Péter 70 éves. — Ifjú Kommunista 1967. 3. sz.
Könyvismertetések az „Új könyvek” számára
Előadás a SzOT könyvtáros-tanfolyamán a „Szabadpolcos rendszer” címmel.

Irodalmi előadások a IX. ker. Kultúrotthonban és a Kén utcai Ipari Tanuló Otthonban

A Könyvtáros szerkesztő bizottságának tagja

Az OKDT közművelődési könyvtári tagozatának tagja

A Magvető Kiadó szerkesztőségi tanácsának tagja

A IV. ker. Tanács VB mellett működő Népművelési Tanács tagja

HARGITAI Nándorné

A Vörös Zászló Hőseinek útján. Bibliográfia. Bp. 1966. M. Úttörők Szöv. — FSzEK. 79 p.

80 éves a szocialista hadsereg. Bibliográfia. — Úttörővezető 1967. 12. sz.

Benkő Zoltánné Bartha Ilonával összeállított bibliográfiáit 1. Benkőné neve alatt.

Előadás a Magyar Írók Szövetsége ifjúsági szakcsoportjában „Az író-olvasó találkozóról” címmel, 1966-ban.

A Magyar Úttörők Szövetsége Budapesti Elnöksége Kulturális Szakbizottságának tagja

A Főv. Gyermekeknevelési Tanács tagja

HORVÁTH Pálné, dr. Varsányi Lívia

Gorkijtól napjainkig c. bibliográfia ismertetése. — Könyvtáros 1967. 12. sz.

Óbuda irodalmi és történelmi emlékeiről. Előadás a Hazafias Népfront rendezésében, 1967-ben.

„Október fénye a világirodalomban” c. könyvkiállítás szakmai bemutatója 1967-ben.

Ék Sándor művészetéről. Előadás a Frankel Leó Művelődési Házban 1967-ben.

A Hazafias Népfront III. ker. Bizottságának tagja

A III. ker. Tanács VB mellett működő Népművelési Tanács tagja.

HORVÁTH Györgyné

A II. ker. Tanács VB mellett működő Népművelési Tanács tagja

ILLÉS Zsuzsa

A könyvtári Versklub szerepe a tagok olvasmányainak kiválasztásában. — Könyvtáros 1967. 5. sz.

JÁMBOR Mária, D.

Könyvismertetések az „Új könyvek” számára

JELLINEK Lászlóné

A XIII. ker. Tanács VB mellett működő Népművelési Tanács tagja

KÁPOLNAI Ivánné, Molnár Ilona

Birago, Diop: A csont. Ford. — — — Nagyvilág 1967. 7. sz.

Gary, Romain: Levél asztaltársnőmnek. Rádióváltozatát írta — —.

Jacques Prévert és a film. Ford. és a Rádió számára összeáll — —.

Prévert, Jacques: Bábszínház, avagy a csótlakó karácsonya. Ford. és a Rádió számára dramatizálta — —.

KONDOR Miklósné

A negyedévenként megjelenő Eseménynaptár számára rendszeresen bibliográfiát készít.

Művelődési körök, klubok. Bibliográfia. — Könyvtáros 1966. 12. sz.
Nők könyvei: Szabás-varrás-alakítás. Bibliográfia. — Könyvtáros 1967. 5. sz.
A csecsemőgondozás könyvei. Bibliográfia. — Könyvtáros 1967. 12. sz.
Bibliográfiák összeállítása az Ifjú Kommunista c. folyóirat „Írók, könyvek, olvasók” rovatába.
A SZOT bentlakásos alapfokú könyvtáros tanfolyamán előadás és gyakorlatvezetés a könyvtári feldolgozó munkából, 1966-ban.

MARÓT Miklós

— — — Román József: Bábeltől Babelig. Bp. 1965. Gondolat. 368 p.
Ismeretterjesztő cikkek az „Élet és Tudomány” c. folyóirat „Beszélő képek” rovatába.
Könyvismertetések az „Új könyvek” számára
A könyvismeret c. tárgy előadása a KMK, és a SzOT 2¹/₂ éves középfokú könyvtáros-képző tanfolyamán
A tájékoztató munka. Előadás a megyei és járási könyvtárosok továbbképző tanfolyamán
Irodalomtörténeti és művelődéstörténeti előadások a TIT, tömegszervezetek és intézmények szervezésében
A Közalkalmazottak Szakszervezete Budapesti Bizottságának tagja

MEISZNER Tamásné

— — — Szentpéteri Zsigmond — Fodré Sándor: Csepeli társasházak — 1967. — Budapest 1967. 10. sz.
A Radnóti Miklós Művelődési Otthon társadalmi vezetőségének tagja
A Csepel Művek alapításának 75. évfordulója tiszteletére hirdetett irodalmi pályázat bíráló bizottságának tagja

MIKÓ Zoltán

A művelődési körökről — ifjúsági klubokról. — Könyvtáros 1966. 12. sz.
Tanácsok a könyvtári klubok programjának összeállításához. — Könyvtáros 1967. 2. sz.
A fiatalok könyvtári nevelésének tapasztalatai a FSzEK kerületi könyvtáraiban. — Ifjú Kommunista 1967. dec.
1965–67. szerkesztette az Ifjú Kommunista „Írók, könyvek, olvasók” c. rovatát.
A „Fáklyavívők” c. KISz-kiadvány társszerzője. Bp. 1966. Ifjúsági Lapkiadó V.
Ismeretterjesztő előadásokat tartott művelődési otthonokban, üzemekben, pártkörzetekben és iskolákban
A KISz KB kultúrosztálya mellett működő Központi Ifjúsági Olvasószolgálat tagja
A TIT Budapesti Szervezete Irodalmi Szakosztályának tagja

MITRU Ibolya

Az irodalom és művészetek társadalmi hatása. Műalkotás és közizlés. Bibliográfia. — Könyvtáros 1966. 8. sz.
Csomor Tibor — — —: Hétköznapi fasizmus. Bibliográfia. — Könyvtáros 1966. 7. sz.
Bibliográfia készítése a Néphadsereg Központi Klubja kiadásában 1967-ben megjelent „Választunk” c. kötethez.
Orosz-szovjet dráma. Bibliográfia. — Eseménynaptár 1967. Több részben.
A Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjas aspiránsa. (Témája: „A kultúrpolitika alakulása Magyarországon 1948–1966-ig.”)

OLÁH Attila

Borovitz Tamás — — — Onódy György: VIT-kör. Olvasókönyv a kör résztvevői számára. Bp. 1967. Ifjúsági Lapkiadó V. 188 p.

Borovitz Tamás — — —: Kézikönyv a VIT-körök vezetői részére. Bp. 1967. Ifjúsági Lapkiadó V. 122 p.

PENDER Ferenc

Előadásokat tartott az Óbudai Irodalombarátok Körében 1967-ben

Óbudai Irodalombarátok Köre elnökségi tagja

Óbudai Hazafias Népfrent elnökségi tagja

POGÁNY Zsuzsa

Fordítások Azis Mesin humoreszkjeiből, Art Buchwald, Stephen Leacock és Hector Hugh Munro szatiráiból, Sean O'Faolain és André Maurois novelláiból a Rádió számára.

POLONYI Péter

— — — Sárdy Péter: Az állomány kihasználtsága, az olvasók ellátottsága a Főv. Sz. E. Könyvtár kerületi hálózatában. 105 p. A Műv. Min. és az OKDT 1966. évi pályázatán 2. díjjal jutalmazott tanulmány.

Versek József Attiláról. Bibliográfia. — Eseménynaptár 1967. nov.

Szovjet költők verseit tartalmazó antológiák. — Eseménynaptár 1967. ápr.

Gondos Ernő — — —: Írók és olvasóik. — Valóság 1967. 5. sz.

Dávid János — — —: Hegyezzük nyársaink. Irodalmi műsor Vietnamból. Bp. 1966. Ifjúsági Lapkiadó. 62 p.

TIT és egyéb előadások, ankétvezetések irodalmi és művelődés-szociológiai témákról
A Nagy Októberi Szocialista Forradalom alkalmából kiírt irodalmi műsorpályázat lektorálása, zsűrizése

A III. ker. Népfrentbizottság elnökségi tagja, TIT-tag

Dr. REMETE László

A Nagy Október hatása a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárra. — Magyar Könyvszemle 1967. 4. sz.

Könyvismertetések a Könyvtáros számára

Rövidített aspirantúra, irodalomtudományban

A Magyar Tudományos Akadémia elnöke jutalomban részesítette „A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története” c. munkáját.

RÉVÉSZ Ferenc

Az OKDT tagja

Az MSzMP Budapesti Bizottságának tagja

Az MSzMP Budapesti Bizottsága mellett működő Propaganda és művelődési Bizottság tagja

Fővárosi tanács tag

A Fővárosi Művelődésügyi Állandó Bizottság elnöke

A Fővárosi Népművelési Tanács tagja

A Fővárosi Idegenforgalmi Munkabizottság tagja

A „Budapest” c. folyóirat szerkesztőbizottságának tagja

SÁRDY Károly

Képeit kiállították a „Szocialista Képzőművész Csoport emlékkiállítás”-án a Budapesti Nemzeti Galériában
Képeit kiállították a „Szocialista Képzőművész Csoport” vándorkiállításán Bulgáriában.

SCHLETT István

Történelmet tanított a Vasútgépészeti Technikumban az 1966/67 tanévben
Tudományos szocializmus szemináriumot vezetett az ELTE jogi karán 1967/68-as tanévben

SIMON Lászlóné

Az MSzMP XVI. ker. Pártbizottság tagja
A XVI. ker. Kulturális Bizottságának tagja
A XVI. ker.-i MSzBT titkára

SOLYOM Károlyné

Nekünk egy kicsit a közügyekbe is bele kell szólnunk. — Könyvtáros 1966. 6. sz.
A III/90 MSzMP vezetőségi tagja
A III. ker. csillaghegyi csoport Hazafias Népfrent elnökségének tagja

Dr. SZÁSZ Károlyné dr. Gillemot Katalin

A Közalkalmazott Szakszervezet Budapesti Bizottsága Üdülési Albizottságának tagja

SZECSÓDI János

A bibliográfiák felhasználása a kőbányai Szabó Ervin könyvtárban. — Könyvtáros 1967. 12. sz.
Gergely Mihály: Atlasz, mire rendeltettél? c. könyvének ismertetése. — Jelenkor 1967. 7–8. sz.

SZŐKE Tiborné

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. esztendejének küszöbén. — Könyvtáros 1967. 1. sz.
Az MSZMP VIII. ker. Pártbizottság vezető propagandistája
Az Állami Gorkij Könyvtár szakfelügyelete (1966 eleje)

TÁTRAI Tiborné

A XVI. ker. MSzBT elnökségi tagja
A XVI. ker. Úttörőszövetség kulturális szakbizottságának tagja

TÓBIÁS Áron

Markovits Györgyi — — — : A cenzura árnyékában. Bp. 1966. Magvető. 796 p.
Cikkeket írt a Kortárs, az Élet és Irodalom stb. folyóiratok számára.
Előadásokat tartott a Könyvtáros továbbképző tanfolyamokon Budapesten és vidéken
Irodalmi előadásokat tartott a TIT-ben és a Filmklubban

Dr. TOLNAI György; a történettudomány kandidátusa,

Az önálló tőkés fejlődés és a nacionalizmus megítélése a mai magyar történetírásban. Történelmi Szemle 1966. 1. sz. és kiny. Bp. 1967. Akadémiai Kiadó p. 98 – 115.

A lenini piacmechanizmus a NEP-korszak gazdaságában (1921 – 1937). Bp. 1968 [1967], Szerző kiad. 107 p.

A szovjet gazdaság helyreállítása a lenini új gazdasági politika alapján. – Valóság 1966. 4. sz.

Kinek adott igazat a Kossuth – Széchenyi vitában a történelem? – Kortárs 1967. 1. sz.

A polgári forradalmak és a nemzetközi helyzet a XIX. század második felében. – Valóság 1967. 4. sz.

A népi demokratikus helyreállítási korszak kettős koncepciója és ellentmondásai. – Valóság 1967. 9. sz.

Az MTA felkérésére 2 esetben bírálóbizottsági tag volt történettud. kandidátusi vitákban

A TIT történelmi választmányának „Magyarország története” c. műről folytatott vitában részt vett. Felszólalása megjelent a „Történelem” 1967. 6. sz.-ban

Előadást tartott és vitát vezetett a NEP-ről az ELTE egyik tud. diákkörében
TIT előadásokat tartott

A TIT történelmi szakosztályának tagja

A Történelmi Társulat tagja

A Magyar Újságírók Szövetsége tagja

Dr. TÓTH Endréné

Könyvismertetések az „Új könyvek” számára

TÓTH Imréné

„Érettségizők klubja” egy fővárosi könyvtárban. – Könyvtáros 1967. 11. sz.

TÓTH Jánosné

A „Vörös Zászló Hőseinek Útján” úttörő-mozgalom gyermekkönyvtári feladatai. – Eseménynaptár 1967. 1. sz.

Anyák napja. – Pedagógusok napja. – Eseménynaptár 1967. 2. sz.

Tanévnyitó. – Eseménynaptár 1967. 3. sz.

Swift. – Eseménynaptár 1967. 4. sz.

A IV. ker. Úttörő-elnökség tagja

TYROLER Gyula

A Közalkalmazottak Szakszervezete vezetőségi tagja

A könyvtári szakbizottság tagja

VARJU Gézáné

A XVIII. ker. Nótanács vezetőségi tagja

A Művelődési Otthon társadalmi vezetőségi tagja

VASVÁRI István

A lélek naplójából. Versesköt. Bp. 1966. Magvető 110 p.

Versek folyóiratokban, napilapokban

Elyverte a Költők Nemzetközi Szövetségének (UPLI) 1966/67. évi díját és a Szocialista Kulturáért vándordíjat

A Queson City-i (USA) Nemzetközi Egyetem tiszteletbeli doktora

VÉSZI Éva

Könyvismertetések, írói arcképek a „Könyv” c. folyóiratban

Cikkek és riportok a Budapesti Népművelő és a Magyar Hírek számára

Könyvismertetések az „Új könyvek” számára

Dr. ZALAI Zoltán

Az Országos Osztályozó Bizottság tagja

KERÜLETI KÖNYVTÁRAK, GYERMEKKÖNYVTÁRAK ÉS FIÓKKÖNYVTÁRAK

I. kerület

11. sz. könyvtár
különálló gyermekrészleg
1. fiók	Krisztina krt. 87/89.
Krisztina krt. 91.
I. Országház u. 13.
20. sz. könyvtár	Fő u. 11/13.
20. sz. gyermekkönyvtár	Szilágyi Dezső tér 5.

II. kerület

37. sz. könyvtár
1. fiók
2. fiók | Török u. 7/9.
Dimitrov u. 80.
Szilfa u. 4. |
|--|--|

III. kerület

8. sz. könyvtár	Fő tér 2.
21. sz. könyvtár	Bajáki Elemér u. 5–7.
33. sz. könyvtár	Fő u. 41. (Békásmegyér)
8. sz. gyermekkönyvtár	Fő tér 5.

IV. kerület

28. sz. könyvtár
különálló gyermekrészleg	Bajcsy-Zs. u. 8. (Újpest)
Bajcsy-Zs. u. 8. (Újpest)
41. sz. könyvtár
különálló gyermekrészleg	Váci út 65.
Tinódy u. 1.

V. kerület

1. sz. könyvtár	Vadász u. 42.
14. sz. könyvtár
különálló gyermekrészleg	Királyi Pál u. 11.
Királyi Pál u. 18.
5. sz. gyermekkönyvtár	Aulich u. 4/6.

VI. kerület

10. sz. könyvtár
1. sz. gyermekkönyvtár | Népköztársaság útja 52.
Liszt Ferenc tér 6. |
|--|--|

VII. kerület

2. sz. könyvtár	Rottenbiller u. 10.
különálló gyermekrészleg	Rottenbiller u. 10.
22. sz. könyvtár	Kertész u. 20.

VIII. kerület

9. sz. könyvtár	Gutenberg tér 3.
44. sz. könyvtár	Kulich Gyula tér 12.
különálló gyermekrészleg	Kulich Gyula tér 12.
3. sz. könyvtár	Szörényi u. 3.
különálló gyermekrészleg	Szörényi u. 3.
9. sz. gyermekkönyvtár	Somogyi Béla út 23/a.

IX. kerület

39. sz. könyvtár	Boráros tér 2.
különálló gyermekrészleg	Boráros tér 2.
1. fiók	Tűzoltó u. 21.
26. sz. könyvtár	Mester u. 53/55.
23. sz. könyvtár	Aszódi út
különálló gyermekrészleg	Aszódi út
1. sz. fiók	Illatos út 2/4.
7. sz. gyermekkönyvtár	Hámán Kató út 27.
48. sz. könyvtár	Börzsöny u. 9/11.
15. sz. gyermekkönyvtár	Börzsöny u. 9/11.

X. kerület

12. sz. könyvtár	Füzér u. 13.
különálló gyermekrészleg	Füzér u. 13.
1. sz. fiók	Gergely u. 68.
2. sz. fiók	Városszéli telep 35.

XI. kerület

6. sz. könyvtár	Karinthy Frigyes út 11.
1. sz. fiók	Építész u. 3. (Albertfalva)
2. sz. fiók	Alabástrom u. 27. (Kelenvölgy)
6. sz. gyermekkönyvtár	Karinthy Frigyes u. 11.

XII. kerület

38. sz. könyvtár	Böszörményi út 13–15.
különálló gyermekrészleg	Böszörményi út 34/a.
1. sz. fiók	Hollós út 5.
2. sz. fiók	Törökbálinti út 2.

XIII. kerület

7. sz. könyvtár	Vág u. 12.
1. sz. fiók	Pannónia u. 40.
19. sz. könyvtár	József Attila tér 4.
különálló gyermekrészleg	József Attila tér 4.
4. sz. könyvtár	Lehel u. 31.
2. sz. gyermekkönyvtár	Sallai Imre u. 52.
3. sz. gyermekkönyvtár	Lehel u. 7/a.
10. sz. gyermekkönyvtár	Tomori köz 7.

XIV. kerület

18. sz. könyvtár	Bosnyák u. 1/a.
különálló gyermekrészleg	Bosnyák u. 1/a.
1. sz. fiók	Fogarasi út 113.
5. sz. könyvtár	Ilka u. 36.
43. sz. könyvtár	Lumumba u. 1/3.
különálló gyermekrészleg	Kerepesi út 76/c.
47. sz. könyvtár	Erzsébet királyné út 117/b.

XV. kerület

29. sz. könyvtár	Arany J. u. 29. (Rákospalota)
különálló gyermekrészleg	Arany J. u. 29. (Rákospalota)
1. sz. fiók	Régifóti út 65.
34. sz. könyvtár	Mosolygó A. u. 36. (Pestújhely)
különálló gyermekrészleg	Mosolygó A. u. 36.
1. sz. fiók	Gorkij tér 2.

XVI. kerület

32. sz. könyvtár	Szabadság út 79. (Sashalom)
különálló gyermekrészleg	Szérü u. 1. (Sashalom)
1. sz. fiók	Petőfi tér 1. (Petőfi-kert)
2. sz. fiók	Vidámvásár út 64. (Cinkota)
45. sz. könyvtár	Rákosi u. 129. (Rákosszentmihály)

XVII. kerület

36. sz. könyvtár	Pesti út 78. (Rákosszentmihály)
különálló gyermekrészleg	Pesti út 78. (Rákoskeresztúr)
1. sz. fiók	Szabadság út 17. (Rákoshegy)
2. sz. fiók	Hősök tere 1. (Rákosliget)
40. sz. könyvtár	Zrínyi u. 14. (Rákoscsaba)
1. sz. fiók	Sugár út (Rákoskert)

XVIII. kerület

24. sz. könyvtár	Ságvári E. u. 7. (Pestlőrinc)
önálló gyermekrészleg	Ságvári E. u. 7. (Pestlőrinc)
1. sz. fiók	Állami Lakótelep
2. sz. fiók	Szemere telep
31. sz. könyvtár	Vörösfény u. 163. (Pestimre)

XIX. kerület

25. sz. könyvtár	Kossuth Lajos tér 8. (Kispest)
önálló gyermekrészleg	Kossuth Lajos tér 8. (Kispest)
1. sz. fiók	Zrínyi u. 148.
2. sz. fiók	Mária u. 34.
16. sz. könyvtár	Petőfi tér 15. (Kispest)

XX. kerület

27. sz. könyvtár	Ady Endre u. 86. (Pesterzsébet)
önálló gyermekrészleg	Ady Endre u. 86. (Pesterzsébet)
1. sz. fiók (gyermekf.)	Jókai u. 58.
2. sz. fiók	Török Flóris u. 245.
3. sz. fiók	Ősz Szabó J. u. 5.
4. sz. fiók	Marót u. 133.
35. sz. könyvtár	Marx Károly u. 122/124. (Soroksár)
1. sz. fiók	Marx Károly u. 243. (Soroksár)

XXI. kerület

17. sz. gyermekkönyvtár	Rákóczi F. u. 96 – 98.
30. sz. könyvtár	Kalamár u. 202. (Királyerdő)
4. sz. gyermekkönyvtár	Rakéta u. 24. (Csillagtelep)
46. sz. könyvtár	Vénusz u. 2. (Csillagtelep)

XXII. kerület

13. sz. könyvtár	Tóth J. u. 36. (Budafok)
önálló gyermekrészleg	Tóth J. u. 36. (Budafok)
1. sz. fiók	Nagytétényi u. 264. (Nagytétény)
2. sz. fiók	Kistétényi út 7. (Budatétény)
3. sz. fiók	Baross Gábor Telep, Ált. iskola

Villamos mozgókönyvtár

15. sz. könyvtár	XVIII. Pestlőrinc, Béke tér
	II. János kórház
	XI. Kelenföldi kocsiszín
	X. Akna u.

TARTALOMMUTATÓ

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1966. évi jelentése	5
I. A központi könyvtár tevékenysége	8
Feldolgozó munka	8
Olvasószolgálat	14
Tájékoztató munka	20
Bibliográfiák és egyéb kiadványok	21
Propaganda-munka	26
A kerületi könyvtárak irányítása. Módszertani munka	28
II. Kerületi könyvtárak	33
Hálózati könyvállomány és szerzeményezés	36
Beiratkozott olvasók	38
Kölcsönzők (kölcsönzések) száma	40
Kölcsönzött kötetek	42
Diafilm-kölcsönzés	44
Kiállítások és rendezvények	45
III. A könyvtár gazdasági tevékenysége	47
Pénzügyi feladatok	47
Könyvkötészeti munka	49
IV. A könyvtár szervezeti és személyzeti ügyei	51
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1967. évi jelentése	56
I. A központi könyvtár tevékenysége	58
Feldolgozó munka	58
Olvasószolgálat	63
Tájékoztató munka	70
Bibliográfiák és egyéb kiadványok	71
Propaganda-munka	73
A kerületi könyvtárak irányítása. Módszertani munka	74
II. Kerületi könyvtárak	80
Hálózati könyvállomány és szerzeményezés	82
Beiratkozott olvasók	84
Kölcsönzők (kölcsönzések) száma	86
Kölcsönzött kötetek	87
Diafilm-kölcsönzés	91
Kiállítások és rendezvények	92
III. A könyvtár gazdasági tevékenysége	94
Pénzügyi feladatok	94
Könyvkötészeti munka	95
IV. A könyvtár szervezeti és személyzeti ügyei	97

Halottaink	101
Remete László: Szabó Ervin szocialista könyvgyűjteménye a Fővárosi Könyvtárban, 2. rész	104
Klinda Mária: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ősnymtatványai	121
Arató Antal: A közművelődési könyvtárak szépirodalmi könyvanyagának kialakítása Szabó Ervin korában	137
Dobos Piroska – Meiszner Tamásné: A szépirodalmi állomány feltárásának problémái a közművelődési könyvtárakban	143
G. Ballagi Ágnes: A kerületi könyvtárak reference-munkája	156
Rudas Klára: A társadalomtudományi művek forgalma könyvtárainkban	165
Szecsódi János: A természettudományos és műszaki könyvek forgalma hálózatunkban	177
Barta Andrásné: Az ismeretterjesztő irodalom forgalmának alakulása a gyermekkönyvtárban	184
Benkóné Bartha Ilona: Folyóiratok és olvasóik a gyermekkönyvtárakban	195
Paál Éva: Szemléltető propaganda a gyermekkönyvtárban	204
Rubinyi György: Duplumositás a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban	209
Dolgozóink szakmai, tudományos és társadalmi munkássága	215
Kerületi könyvtárak, gyermekkönyvtárak és fiókkönyvtárak	224
Tartalommutató	228

СОДЕРЖАНИЕ

Годовой отчет Столичной библиотеки им. Эрвина Сабо за 1966 г.	5
I. Деятельность центральной библиотеки	8
Библиотечная обработка книг	8
Обслуживание читателей	14
Справочная работа	20
Составление библиографических указателей и других изданий	21
Работа по библиотечной пропаганде	26
Руководство работой районных библиотек; методическая работа	28
II. Районные библиотеки	33
Книжные фонды библиотечной сети и их комплектование	36
Записанные читатели	38
Абоненты выдача книг на дом, их количество	40
Книги выданные на дом	42
Выдача диафильмов на дом	44
Агитация за книгу. Выставки и библиотечные устройства	45
III. Хозяйственная работа библиотеки	47
Финансовые задачи	47
Переплетная библиотеки	49
IV. Организационные и кадровые дела библиотеки	51
Годовой отчет Столичной библиотеки им. Эрвина Сабо за 1967 г.	56
I. Деятельность центральной библиотеки	58
Библиотечная обработка книг	58
Обслуживание читателей	63
Справочная работа	70
Составление библиографических указателей и других изданий	71
Работа по библиотечной пропаганде	73
Руководство работой районных библиотек; методическая работа	74
II. Районные библиотеки	80
Книжные фонды библиотечной сети и их комплектование	82
Записанные читатели	84
Абоненты выдача книг на дом, их комплектование	86
Книги выданные на дом	87
Выдача диафильмов на дом	91
Агитация за книгу. Выставки и библиотечные устройства	92
III. Хозяйственная работа библиотеки	94
Финансовые задачи	94
Переплетная библиотеки	95
IV. Организационные и кадровые дела библиотеки	97

Некрологи	101
Ласло Ремете: Частное собрание Эрвина Сабо на социалистическую тематику в Столичной библиотеке, 2.	104
Мария Клинда: Инкунабулы в Столичной библиотеке им. Эрвина Сабо	121
Антал Арато: Формирование книжного фонда художественной литературы в массовых библиотеках во время Эрвина Сабо	137
Пирошка Добош-Агнеш Мейснер: Состав художественной литературы и открытие ее использования в массовых библиотеках.	143
Агнеш Баллаги, Г.: Справочная работа и подручная библиотека в районных библиотеках	156
Клара Рудаш: Употребление произведений общественных наук в наших библиотеках	165
Янош Сечеди: Употребление книг естественных наук и техники в библиотечной сети	177
Илона Барта: Употребление научно-популярной литературы в детской библиотеке	184
Илона Барта Б.: Журналы и их читатели в детских библиотеках	195
Эва Пал: Наглядная пропаганда в детской библиотеке	204
Дердь Рубини: Система дубликатов в Столичной библиотеке им. Эрвина Сабо	209
Профессиональная, научная и общественная деятельность наших сотрудников	215
Перечень будапештских районных библиотек, библиотек для детей и филиальных библиотек в 1967 г.	224

CONTENTS

Report of the Szabó Ervin Municipal Library of the year 1966	5
I. Activity in the central library	8
Routines	8
Readers' service	14
Informatory work	20
Bibliographies and other publications	21
Propaganda work	26
Direction of the district (former branch) libraries, methodological work	28
II. The district libraries	33
The stock of our network and the accessions	36
Registered readers	38
Lending	40
Lent volumes	42
Lending of diaphanous pictures (diafilms)	44
Exhibitions and programmes	45
III. Economic work of the library	47
Financial tasks	47
Bindery	49
IV. Rules of organisation and personal matters	51
Report of the Szabó Ervin Municipal Library of the year 1967	56
I. Activity in the central library	58
Routines	58
Readers' service	63
Informatory work	70
Bibliographies and other publications	71
Propaganda work	73
Direction of the district (former branch) libraries, methodological work	74
II. The district libraries	80
The stock of our network and the accessions	82
Registered readers	84
Lending	86
Lent volumes	87
Lending of diaphanous pictures (diafilms)	91
Exhibitions and programmes	92
III. Economic work of the library	94
Financial tasks	94
Bindery	95
IV. Rules of organisation and personal matters	97

Obituary	101
The socialist book-collection of Ervin Szabó in the Municipal Library, 2. (L. Remete)	104
Incunabula of the Szabó Ervin Municipal Library (Mária Klinda)	121
Forming of the belletristic stocks of people's libraries in Ervin Szabó's time (A. Arató)	137
Problems of exploration of belletristic stocks and of their circulation in public libraries (Piroska Dobos – Anna Meiszner)	143
Information work in district libraries and the reference-libraries (Ágnes G. Ballagi)	156
Circulation of sociological works in our district libraries (Klára Rudas)	165
Circulation of scientific and technical books in our network (J. Szecsődi)	177
Circulation of non-fiction material in the children's library (Ilona Barta)	184
Periodicals and their readers in children's libraries (Ilona B. Bartha)	195
Demonstrative propaganda in children's libraries (Éva Paál)	204
Questions of duplicates in our library (Gy. Rubinyi)	209
Professional, scientific and social activity of our librarians	215
Our district libraries, children's libraries and branch libraries in 1967	224
Contents	228

SOMMAIRE

Rapport de la Bibliothèque Municipale „Szabó Ervin” de l’année 1966	5
I. Activité de la bibliothèque centrale	8
Acquisition, catalogage et classification	8
Service pour les lecteurs	14
Service de renseignement	20
Travaux bibliographiques et autres publications	21
Propagande	26
Direction des bibliothèques d’arrondissements. Travail méthodologique	28
II. Bibliothèques d’arrondissements	33
Fonds et acquisition de livres du réseau d’arrondissements	36
Lecteurs inscrits	38
Prêts	40
Livres prêts	42
Prêt des bandes de diapositives	44
Expositions et réunions de lecteurs	45
III. Finances de la bibliothèque	47
Tâches économiques	47
Atelier de reliure	49
IV. Affaires concernant l’organisation et le personnel	51
Rapport de la Bibliothèque Municipale „Szabó Ervin” de l’année 1967	56
I. Activité de la bibliothèque centrale	58
Acquisition, catalogage et classification	58
Service pour les lecteurs	63
Service de renseignement	70
Travaux bibliographiques et autres publications	71
Propagande	73
Direction des bibliothèques d’arrondissements. Travail méthodologique	74
II. Bibliothèques d’arrondissements	80
Fonds et acquisition de livres du réseau d’arrondissements	82
Lecteurs inscrits	84
Prêts	86
Livres prêts	87
Prêt des bandes de diapositives	91
Expositions et réunion de lecteurs	92
III. Finances de la bibliothèque	94
Tâches économiques	94
Atelier de reliure	95
IV. Affaires concernant l’organisation et le personnel	97

Nécrologie	101
La bibliothèque privée socialiste d'Ervin Szabó dans la Bibliothèque Municipale, 2. (László Remete)	104
Incunables de la Bibliothèque Municipale (Mária Klinda)	121
Formation du fonds de belles-lettres dans les bibliothèques publiques à l'époque d'Ervin Szabó (Antal Arató)	137
Problèmes de l'analyse des oeuvres littéraires et leur prêt dans les bibliothèques publiques (Piroska Dobos - Anna Meiszner)	143
Service de renseignement et des bibliothèques manuelles dans les bibliothèques d'arrondissements (Ágnes Ballagi)	156
Circulation des livres de sciences sociales dans les bibliothèques d'arrondissements (Klára Rudas)	165
Circulation des livres de sciences et des oeuvres techniques dans notre réseau (János Szecsődi)	177
Prêts des livres vulgarisateurs dans la bibliothèque enfantine (Ilona Barta)	184
Périodiques et leur lecteurs dans les bibliothèques enfantines (Ilona Bartha B.)	195
Propagande visuelle dans les bibliothèques enfantines (Éva Paál)	204
Pose en double dans la bibliothèque centrale (György Rubinyi)	209
Activité professionnelle, scientifique et sociale des bibliothécaires	215
Registre d'adresses des bibliothèques d'arrondissements, des bibliothèques enfantines et des succursales en 1967	224
Sommaire	228

INHALT

Bericht der Hauptstädtischen Ervin Szabó Bibliothek über das Jahr 1966	5
I. Tätigkeit der Zentralbibliothek	8
Laufende Arbeiten	8
Leserdienst	14
Informationsdienst	20
Bibliographien und andere Publikationen	21
Propagandatätigkeit	26
Anleitung der Bezirksbibliotheken, methodologische Arbeit	28
II. Bezirksbibliotheken	33
Bücherbestand unseres Bibliotheksnetzes und der Erwerb	36
Eingeschriebene Leser	38
Ausleihe	40
Ausgeliehene Bände	42
Diafilmausleihe	44
Ausstellungen und Veranstaltungen	45
III. Wirtschaftstätigkeit der Bibliothek	47
Finanzielle Aufgaben	47
Buchbinderei	49
IV. Organisations- und Personalangelegenheiten der Bibliothek	51
Bericht der Hauptstädtischen Ervin Szabó Bibliothek über das Jahr 1967	56
I. Tätigkeit der Zentralbibliothek	58
Laufende Arbeiten	58
Leserdienst	63
Informationsdienst	70
Bibliographien und andere Publikationen	71
Propagandatätigkeit	73
Anleitung der Bezirksbibliotheken, methodologische Arbeit	74
II. Bezirksbibliotheken	80
Bücherbestand unseres Bibliotheksnetzes und der Erwerb	82
Eingeschriebene Leser	84
Ausleihe	86
Ausgeliehene Bände	87
Diafilmausleihe	91
Ausstellungen und Veranstaltungen	92
III. Wirtschaftstätigkeit der Bibliothek	94
Finanzielle Aufgaben	94
Buchbinderei	95
IV. Organisations- und Personalangelegenheiten der Bibliothek	97

Nekrologe	101
Die sozialistische Büchersammlung von Ervin Szabó in der Hauptstädtischen Bibliothek, (L. Remete)	104
Wiegendrucke der Hauptstädtischen Ervin Szabó Bibliothek (Mária Klinda)	121
Die Ausgestaltung des schönliterarischen Büchermaterials der Volksbibliotheken im Zeitalter von Ervin Szabó (A. Arató)	137
Probleme der Erschliessung der schönliterarischen Bücherbestände in den allgemeinbildenden Bibliotheken (Piroska Dobos—Anna Meiszner)	143
Informationsarbeit der Bezirksbibliotheken und die Handbibliotheken (Ágnes G. Ballagi)	156
Nutzung der soziologischen Werke in unseren Bezirksbibliotheken (Klára Rudas)	165
Nutzung der naturwissenschaftlichen und technischen Bücher in unserem Bibliotheksnetz (J. Szecsődi)	177
Nutzung der populärwissenschaftlichen Literatur in der Kinderbibliothek (Ilona Barta)	184
Zeitschriften und ihre Leser in den Kinderbibliotheken (Ilona Bartha B.)	195
Anschauungspropaganda in der Kinderbibliothek (Éva Paál)	204
Fragen der Duplikate in unserer Bibliothek (Gy. Rubinyi)	209
Die berufliche, wissenschaftliche und gesellschaftliche Tätigkeit unserer Bibliothekare	215
Unsere Bezirksbibliotheken, Kinderbibliotheken und Filialen in 1967	224
Inhalt	228

